



ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174 της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος 1021

ΥΠΟΕΡΓΟ: : ΥΠΟΕΡΓΟ 2 «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ, ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ - ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΙΔΙΑ ΜΕΣΑ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΔΑ» του Έργου «SUB4. Αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του Δημόσιου Τομέα» με κωδικό ΟΠΣ ΤΑ 5150174 της Δράσης 16972 ΤΑΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη Ομάδας

Συντονιστής/στρια: Σάιλερ Ξένια

Συγγραφείς:

Μανέτας Νικόλαος

Τσεργούλας Ηλίας

Δρ. Καραβάς Νικόλαος

Αξιολογητές/τριες:

Δρ. Σεραφειμίδου Αμαλία

Δρ. Κοψιδάς Οδυσσέας

Περιεχόμενα

1η Ενότητα: Θεωρία και Στόχοι της ΚΑΠ	6
Στόχοι της ΚΑΠ 2023-2027	6
Χρηματοδότηση της ΚΑΠ	12
Χρονοδιάγραμμα μεταρρύθμισης της ΚΑΠ	20
Καίριοι τομείς μεταρρύθμισης της ΚΑΠ	22
Στόχοι ΣΣ ΚΑΠ	24
Οικονομικά βιώσιμη και δικαιότερη ΚΑΠ	27
Μια πιο πράσινη ΚΑΠ	28
Κοινωνικά βιώσιμη ΚΑΠ	28
Γνώση, καινοτομία και ψηφιοποίηση	29
2η Ενότητα: Ιστορική Αναδρομή της ΚΑΠ	30
Ιστορική Επισκόπηση της ΚΑΠ	30
Οικοδόμηση ενός ελκυστικού αγροδιατροφικού τομέα	40
Προώθηση ενός ανταγωνιστικού και ανθεκτικού τομέα	41
Παροχή των προϋποθέσεων για έναν ανθεκτικό στις μελλοντικές εξελίξεις τομέα	42
Έμφαση στα τρόφιμα, δίκαιες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας στις αγροτικές περιοχές	43
Αρχές σχεδιασμού ΣΣ ΚΑΠ	45
Χρονολόγιο διαβούλευσης	46
3η Ενότητα: Προκλήσεις και Ανάγκες	47
Προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο	47
Προκλήσεις για την Ελλάδα	47
4η Ενότητα: Κανονισμός ΣΣ ΚΑΠ	52
Μεταρρυθμίσεις Διακυβέρνησης	55
5η Ενότητα: Πράσινη αρχιτεκτονική και Green Deal	58
Πολιτικές που επηρεάζουν την Πράσινη Αρχιτεκτονική	58

Πράσινη Αρχιτεκτονική	64
6η Ενότητα: Ευρωπαϊκός Προϋπολογισμός για την ΚΑΠ	73
Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ)	73
Ο προϋπολογισμός της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής: πλαίσιο, αρχιτεκτονική και προοπτικές	76
7η Ενότητα: Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ	83
Το Νέο Μοντέλο Εφαρμογής (New Delivery Model)	83
Διαδικασία κατάρτισης ΣΣ ΚΑΠ	83
Συγκριτικές προσεγγίσεις ΚΜ και περίπτωση Ελλάδα	84
8η Ενότητα: Πόροι Ταμείων και Χρηματοδοτικά Εργαλεία	93
Δημόσια Δαπάνη και Ποσοστά Συγχρηματοδότησης	93
Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) ως Εθνικός Χρηματοδοτικός Μηχανισμός	94
Διαδικασία Ενεργοποίησης Χρηματοδότησης και Προϋποθέσεις	95
Χρηματοδοτικά Εργαλεία και Μόχλευση Κεφαλαίων	96
Διαφάνεια και Δημοσιότητα	96
9η Ενότητα: Αρχές "N+2" και Αιρεσιμότητα	98
N+2 (ή N+3), αυτόματη αποδέσμευση και ασφάλεια προϋπολογισμού	98
Αιρεσιμότητα	102
10η Ενότητα: Αρχιτεκτονική του Ελληνικού ΣΣ ΚΑΠ	110
11η Ενότητα: Παρεμβάσεις	117
Η Λογική Παρέμβασης	117
Κριτήρια επιλεξιμότητας	119
Κριτήρια επιλογής	122
Επιλέξιμες δαπάνες	124
Διπλή χρηματοδότηση δαπάνης	127
Σύγκρουση συμφερόντων	129
Υπεραντιστάθμιση / Εύλογο κόστος	131

Τεχνητές συνθήκες ένταξης	133
Ενιαία Επιχείρηση	135
Καταπολέμηση απάτης	137
Δομή των περιβαλλοντικών παρεμβάσεων	139
Περιβαλλοντικές παρεμβάσεις	141
12η Ενότητα: Σύστημα Διακυβέρνησης	155
Οργανισμός Πληρωμών	156
Αρχή Διαπίστευσης	157
Οργανισμός Πιστοποίησης	158
Διαχειριστική Αρχή	158
Επιτροπή Παρακολούθησης	160
Εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα ΚΑΠ	161
13η Ενότητα: Δείκτες και Αξιολόγηση	164
Το «New Delivery Model» της ΚΑΠ 2023-2027	164
Δείκτες εκροών (Output Indicators)	172
Δείκτες Αποτελέσματος (Result Indicators)	173
Δείκτες Πλαισίου (Context Indicators)	175
Δείκτες Επιπτώσεων (Impact Indicators)	177
Ειδικά Θέματα Αξιολόγησης και Δεικτών στο New Delivery Model της ΚΑΠ 2023-2027	179
14η Ενότητα: Η Επόμενη Περίοδος της ΚΑΠ	183
Τροποποίηση του κανονισμού (ΕΥ) 2021/2115	184
Όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα σε ό,τι αφορά το περιβάλλον και το κλίμα	185
Μεγάλα δεδομένα	193
Προτάσεις κανονισμών	194
15η Ενότητα: Μεταρρυθμίσεις και Νέες Πολιτικές	199
Ιστορική εξέλιξη της ΚΑΠ	199

Η τρέχουσα περίοδος 2023–2027 και το New Delivery Model	200
Το όραμα της ΕΕ για το 2040	201
Ψηφιακή γεωργία και νέες τεχνολογίες	202
Έξυπνα Χωριά: Νέα Προσέγγιση για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου	207
Η φωνή των αγροτών	209
Μελλοντικά διλήμματα	210
Χρήσιμοι Σύνδεσμοι	212
Ε.Ε. – Γενικά & DG AGRI (CAP)	212
CAP Strategic Plans – Χώρες ΕΕ	213
Νομοθεσία CAP & Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο	214
Θεσμοί ΕΕ – Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Ελεγκτικό, Επιτροπές	215
Eurostat – Γεωργία, Περιφέρεια, Δείκτες CAP	216
Ελλάδα – Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ)	216
Ελλάδα – ΕΥΔ ΣΣ ΚΑΠ	217
Ελλάδα – ΟΠΕΚΕΠΕ	217
Ελλάδα – Συναφείς Δημόσιοι Φορείς	217
Επιτροπικά εργαλεία/δεδομένα	218
Αξιολόγηση/Εκθέσεις – Επιτροπή & ECA	218
Πανεπιστήμια & Ερευνητικά (Ελλάδα)	218
Πανεπιστήμια & Ινστιτούτα (Ευρώπη)	219
Δίκτυα/Εργαλεία CAP	219
Έγκριτα ΜΜΕ – Αγροτική πολιτική	220
Επιπλέον εργαλεία/δεδομένα	220

1η Ενότητα: Θεωρία και Στόχοι της ΚΑΠ

Στόχοι της ΚΑΠ 2023-2027

Τρεις είναι οι Γενικοί Στόχοι της νέας ΚΑΠ:

- η προώθηση ενός έξυπνου, ανθεκτικού και διαφοροποιημένου γεωργικού τομέα.
- η ενίσχυση της περιβαλλοντικής φροντίδας και δράσης για το κλίμα
- η ενίσχυση του κοινωνικο-οικονομικού ιστού των αγροτικών περιοχών

Με άλλα λόγια, η οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα του αγροδιατροφικού τομέα και των αγροτικών περιοχών της Ε.Ε. με οριζόντια στόχευση ως προς τους τρεις αυτούς γενικούς στόχους την προώθηση της γνώσης και της καινοτομίας.

Στο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ, οι χρηματοδοτικοί στόχοι της ΚΑΠ παραμένουν οι ίδιοι, αλλά έχουν καθοριστεί πιο συγκεκριμένοι στόχοι που αντικατοπτρίζουν τα κρίσιμα ζητήματα για τον γεωργικό τομέα και την αγροτική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για το λόγο αυτό οι τρεις γενικοί στόχοι της ΚΑΠ εξειδικεύονται σε εννέα ειδικούς στόχους (ΚΑ), τρεις ανά γενικό στόχο:

Έτσι, για τον γενικό στόχο της οικονομικής βιωσιμότητας οι τρεις ειδικοί στόχοι είναι

- ΕΣ1: Στήριξη του βιώσιμου γεωργικού εισοδήματος και της ανθεκτικότητας σε ολόκληρη την Ένωση για την ενίσχυση της επισιτιστικής ασφάλειας.
- ΕΣ2: Ενίσχυση του προσανατολισμού στην αγορά και αύξηση της ανταγωνιστικότητας
- ΕΣ3: Βελτίωση της θέσης των γεωργών στην αλυσίδα αξίας

για τον γενικό στόχο της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας οι τρεις ειδικοί στόχοι είναι

- ΕΣ4: Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και στη βιώσιμη ενέργεια.
- ΕΣ5: Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της αποτελεσματικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, όπως το νερό, το έδαφος και ο αέρας.
- ΕΣ6: Συμβολή στην προστασία της βιοποικιλότητας, ενίσχυση των οικοσυστημικών υπηρεσιών και διατήρηση των οικοτόπων και των τοπίων.

για τον γενικό στόχο της κοινωνικής βιωσιμότητας οι τρεις ειδικοί στόχοι είναι

- ΕΣ7: Προσέλκυση νέων γεωργών και διευκόλυνση της επιχειρηματικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές.
- ΕΣ8: Προώθηση της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης και της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της βιοοικονομίας και της βιώσιμης δασοκομίας.
- ΕΣ9: Βελτίωση της ανταπόκρισης της γεωργίας της ΕΕ στις κοινωνικές απαιτήσεις όσον αφορά τα τρόφιμα και την υγεία, συμπεριλαμβανομένων των ασφαλών, θρεπτικών και βιώσιμων τροφίμων, καθώς και της καλής μεταχείρισης των ζώων.

και βεβαίως ο

- Οριζόντιος στόχος που αποσκοπεί στην προώθηση της γνώσης, της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης στη γεωργία.



Εικόνα 1 - Στόχοι Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Η ΚΑΠ 2023-2027 τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2023. Η στήριξη προς τους γεωργούς και τους ενδιαφερόμενους φορείς της υπαίθρου στις 27 χώρες της ΕΕ βασίζεται στο νομικό πλαίσιο της ΚΑΠ για την περίοδο 2023-27 και στις παρεμβάσεις που περιγράφονται λεπτομερώς στα στρατηγικά σχέδια κάθε Κράτους μέλους (ΚΜ) για την ΚΑΠ, τα οποία εγκρίθηκαν από την Επιτροπή στο τέλος του 2022, μετά από πολύμηνες διαβουλεύσεις.

Η ΚΑΠ 2023-2027 ουσιαστικά καλείται να παρέχει επαρκείς απαντήσεις και λύσεις σε δύο βασικές προκλήσεις, οι οποίες και καθόρισαν εν πολλοίς το περιεχόμενο των Κανονισμών της και κατ' επέκταση το περιεχόμενο των παρεμβάσεων που περιλαμβάνουν τα Στρατηγικά Σχέδια των ΚΜ της.

1. Η πρώτη πρόκληση αφορά στο βαθμό που θα εξασφαλίσει όρους ανθεκτικότητας και θα ανταποκριθεί στις ιδιαίτερα αυξημένες παραγωγικές και επισιτιστικές ανάγκες, όπως διαμορφώνονται στη βάση των διαρθρωτικών προβλημάτων και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Γεωργίας κάθε ΚΜ της Ε.Ε., αλλά και των διαφόρων ειδών κρίσεων που καλείται να αντιμετωπίσει ο αγροδιατροφικός τομέας της Ένωσης, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ικανοποιητικά επίπεδα εισοδήματος και απασχόλησης για τους παραγωγούς της.

2. Η δεύτερη πρόκληση αφορά το βαθμό που θα επιτύχει τους μεταρρυθμιστικούς της στόχους για τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό της Γεωργίας, στόχοι οι οποίοι υπαγορεύονται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και ειδικά τις Στρατηγικές της για τη Γεωργία «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και «Βιοποικιλότητα».

Η **Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία**¹ δεσμεύει τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να πετύχουν επιμέρους ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους ανά τομέα που θα διασφαλίσουν την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050, δηλαδή τη μηδενική επιβάρυνση από εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.

Ειδικά για τη γεωργία, η Στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο»² ενδεικτικά θέτει ως στόχους έως το 2030 τη μείωση κατά 50% της χρήσης χημικών φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, αντιμικροβιακών φαρμάκων, καθώς και την αύξηση του ποσοστού βιολογικής καλλιέργειας, τουλάχιστον στο 25% της γεωργικής γης της Ε.Ε.

Η Στρατηγική για τη «Βιοποικιλότητα»³ ενισχύει και συμπληρώνει του στόχους της Στρατηγικής «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» με έμφαση στην προστασία και διατήρηση των στοιχείων της βιοποικιλότητας (τοπίο, προστατευόμενες περιοχές, οικοσυστήματα, επικονιαστές, φυσικά ενδιαιτήματα, κλπ.).

Επακόλουθο λοιπόν της ανάγκης συμμόρφωσης της νέας ΚΑΠ προς τις επιταγές της Πράσινης Συμφωνίας ήταν να διαμορφωθεί η **νέα Πράσινη Αρχιτεκτονική της**, η οποία, όπως αποτυπώνεται στην εικόνα που ακολουθεί, εδράζει στην ενισχυμένη αιρεσιμότητα, καθώς και στη συνέργεια και συμπληρωματικότητα των δύο Πυλώνων της, του Πυλώνα I των άμεσων ενισχύσεων και του Πυλώνα II της αγροτικής ανάπτυξης, μέσα από

- τον συνδυασμό βελτιωμένων υποχρεωτικών και εθελοντικών περιβαλλοντικών και κλιματικών μέτρων και προτύπων του Πυλώνα I και του Πυλώνα II,
- τη θέσπιση ενός ελάχιστου προϋπολογισμού οριοθέτησης για τις εν λόγω παρεμβάσεις,
- τον καθορισμό συγκεκριμένων τιμών για τη μέτρηση των επιδόσεών τους,

¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

² https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

³ https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en

- την παροχή σχετικών κινήτρων και ευελιξίας στη διαχείριση και εφαρμογή τους, καθώς και
- τη συνδρομή υποστηρικτικών μηχανισμών για την προώθηση της καινοτομίας και της συνεργασίας στον γεωργικό τομέα,

υπό την ομπρέλα ενός ενιαίου **Στρατηγικού Σχεδίου**, το οποίο κάθε κράτος-μέλος θα εκπονήσει και υλοποιήσει, αφού προηγουμένως τύχει της θετικής αξιολόγησης και έγκρισης της ΕΕ.

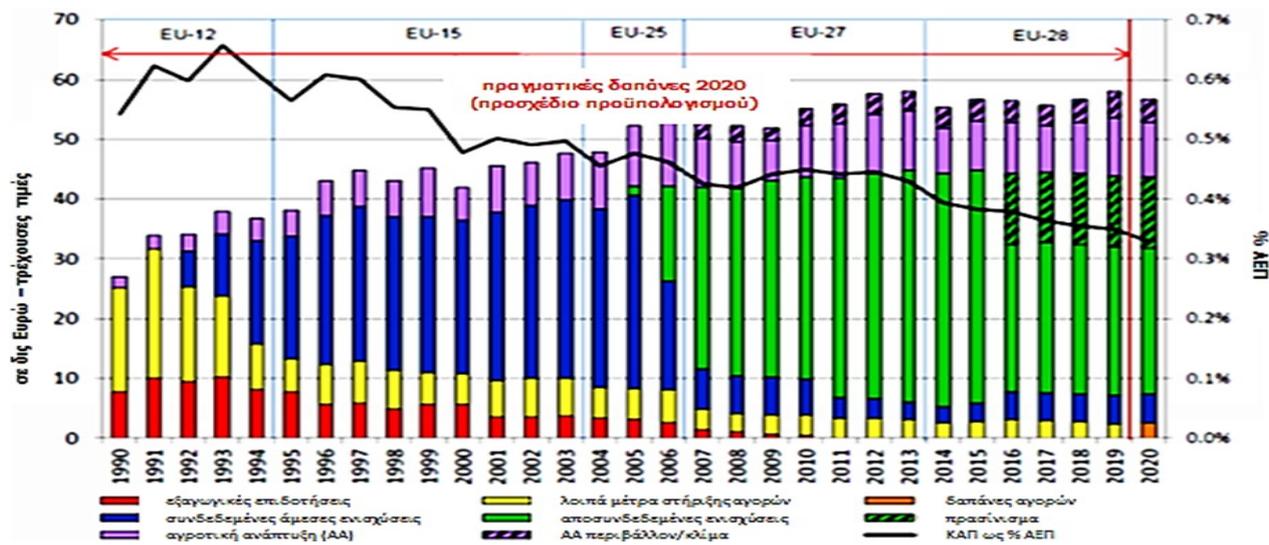


Εικόνα 2 - Αρχιτεκτονική Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Η μεταρρυθμιστική στροφή της ΚΑΠ στην κατεύθυνση της αυξημένης μέριμνας για το περιβάλλον και το κλίμα ενδυναμώνεται διαχρονικά και σε όρους χρηματοδότησης και καθίσταται πλέον “μη αναστρέψιμη” μέσα από τις φιλόδοξες Στρατηγικές της ΕΕ «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και «Βιοποικιλότητα» στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, οι οποίες καθορίζουν τους όρους του πράσινου μετασχηματισμού της Γεωργίας.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί αποτυπώνεται η πράσινη στροφή της ΚΑΠ σε όρους δαπανών σύμφωνα με τις αναθεωρήσεις της από το 1990 έως το 2020. Οι αναλογίες με διαγραμματισμένο πράσινο και μωβ χρώμα στις μπάρες που αφορούν το πρασίνισμα του Πυλώνα I και τις

γεωργοπεριβαλλοντικές και κλιματικές δράσεις του Πυλώνα II αυξάνονται συνεχώς από το 2007 και μετά.



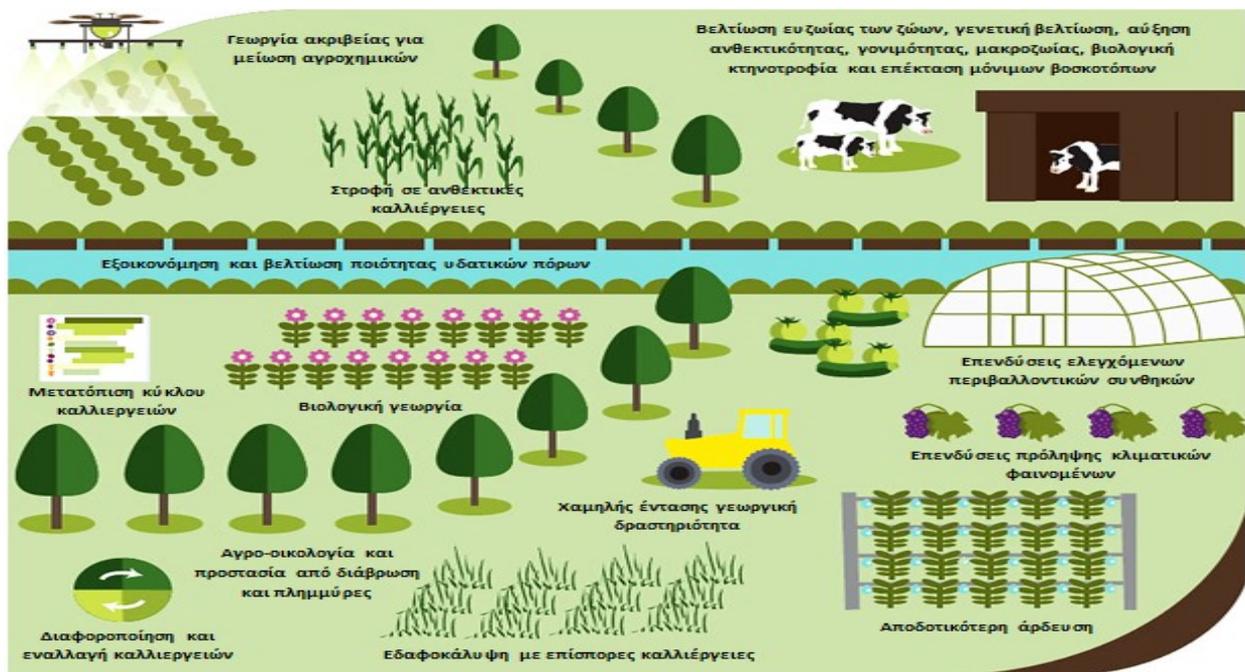
Εικόνα 3 - Σύνθεση Προϋπολογισμού ΚΑΠ ανά έτος

Από τους πόρους των 19,3 δις ευρώ του ΠΔΠ 2021-2027 για την ΚΑΠ στη χώρα μας, τα 9,9 δις ευρώ, δηλαδή περίπου το 50% εκτιμάται με βάση τις παρεμβάσεις του ΣΣ ΚΑΠ ότι θα συμβάλουν στο περιβάλλον και το κλίμα, έναντι 6,1 δις ευρώ της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα φιλόδοξη στόχευση, όταν αντίστοιχα σε επίπεδο συνολικά της Ε.Ε. ο στόχος είναι για 40% των πόρων της ΚΑΠ να κατευθυνθούν σε δράσεις για το κλίμα.

Ο σχεδιασμός της ΚΑΠ μέσω των προβλεπόμενων μέτρων πολιτικής και παρεμβάσεων στον αντίστοιχο Γενικό Στόχο και τους τρεις Ειδικούς Στόχους που αφορούν στο περιβάλλον και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής περιλαμβάνει και προϋποθέτει ευρύτερες μεταρρυθμίσεις, συνέργειες και αλλαγή παραγωγικής κουλτούρας μέσα από την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση παραγωγών και καταναλωτών.

Στόχος, όπως φαίνεται και στη διαφάνεια είναι να αξιοποιηθούν νέες, δυναμικές αλυσίδες αξίας, όπως η ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, η βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα, ο οικο-τουρισμός, η κυκλική οικονομία και η βιοοικονομία, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η γεωργία ακριβείας και οι επενδύσεις για την πρόληψη και την προστασία της

γεωργικής παραγωγής από την κλιματική αλλαγή όπως οι επενδύσεις πχ σε θερμοκήπια, η έρευνα, η εκπαίδευση και κατάρτιση, η συμβουλευτική, η συνεργασία και η δικτύωση.



Εικόνα 4 - Παρεμβάσεις Πράσινης Αρχιτεκτονικής

Οι συγκεκριμένες προκλήσεις για μια περισσότερο ανθεκτική, πράσινη και ψηφιακή Γεωργία καθορίζουν τις **τρεις βασικές κατηγορίες μέτρων στήριξης της ΚΑΠ**, οι οποίες είναι:

- τα μέτρα εισοδηματικής στήριξης των παραγωγών μέσω των άμεσων ενισχύσεων, που εξασφαλίζουν τη σταθερότητα του εισοδήματος και ανταμείβουν τους γεωργούς για τις φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές και την παροχή δημόσιων υπηρεσιών που υπό κανονικές συνθήκες δεν πληρώνουν οι αγορές, όπως η φροντίδα της υπαίθρου και της βιοποικιλότητας
- μέτρα για την αγορά (ΚΟΑ), με σκοπό την αντιμετώπιση δυσχερειών της αγοράς, όπως, η απότομη πτώση της ζήτησης λόγω κινδύνου για την υγεία, ή η πτώση των τιμών λόγω προσωρινής πλεονασματικής προσφοράς στην αγορά
- μέτρα αγροτικής ανάπτυξης με εθνικά και περιφερειακά προγράμματα για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών και προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές.

Τα μέτρα άμεσων ενισχύσεων και τα μέτρα για την αγορά συνιστούν τον Πυλώνα Ι της ΚΑΠ, ενώ τα μέτρα για την αγροτική ανάπτυξη τον Πυλώνα ΙΙ.

Τα **μέτρα για την εισοδηματική στήριξη** των παραγωγών περιλαμβάνουν παρεμβάσεις που λαμβάνουν τη μορφή αποσυνδεδεμένων και συνδεδεμένων άμεσων ενισχύσεων. Οι αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις καλύπτουν

- τη βασική εισοδηματική στήριξη για τη βιωσιμότητα,
- τη συμπληρωματική αναδιανεμητική εισοδηματική στήριξη για τη βιωσιμότητα,
- τη συμπληρωματική εισοδηματική στήριξη για τους νέους γεωργούς και
- τα προγράμματα για το κλίμα, το περιβάλλον και την καλή διαβίωση των ζώων (οικολογικά σχήματα).

Οι συνδεδεμένες ενισχύσεις καλύπτουν

- τη συνδεδεμένη εισοδηματική στήριξη και
- την ειδική ενίσχυση για το βαμβάκι.

Τα **μέτρα αγοράς** χρηματοδοτούν παρεμβάσεις σε ορισμένους τομείς στο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ. Οι παρεμβάσεις προβλέπονται στους τομείς:

- Οπωροκηπευτικά
- Μελισσοκομίας
- Οίνος
- Ελαιόλαδο και Επιτραπέζιες Ελιές
- Λυκίσκος (όχι στην Ελλάδα)
- και δυνητικά άλλοι τομείς [άρθρο 42 στοιχείο στ) του κανονισμού 2021/2115].

Τα **μέτρα αγροτικής ανάπτυξης** χρηματοδοτούν παρεμβάσεις της ΚΑΠ για τη βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών μέσω τριών μακροπρόθεσμων στόχων:

- Προώθηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας (δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις),

- Διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων και της δράσης για το κλίμα (γεωργοπεριβαλλοντικές δράσεις),
- Επίτευξη ισόρροπης εδαφικής ανάπτυξης των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων (τοπικά προγράμματα LEADER).

Στο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ, οι στόχοι αυτοί υλοποιούνται μέσω παρεμβάσεων που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΑΑ και τους εθνικούς προϋπολογισμούς των χωρών της ΕΕ. Το ΕΓΤΑΑ μπορεί επίσης να παρέχει επενδυτική στήριξη σε αγροτικές επιχειρήσεις και έργα μέσω χρηματοδοτικών μέσων, όπως δάνεια, εγγυήσεις ή ίδια κεφάλαια. (πχ ταμεία εγγυήσεων και μικροπιστώσεων του ΠΑΑ). Λεπτομέρειες σχετικά με τα χρηματοδοτικά μέσα που διατίθενται στο πλαίσιο του ΕΓΤΑΑ παρέχονται στην επιγραμματική συμβουλευτική πλατφόρμα Fi-Compass.

Χρηματοδότηση της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ χρηματοδοτείται⁴ από δύο ταμεία που αποτελούν μέρος του συνολικού προϋπολογισμού⁵ της ΕΕ:

- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ), το οποίο παρέχει άμεση βοήθεια χρηματοδοτώντας τα μέτρα του Πυλώνα Ι της ΚΑΠ. καθώς και
- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), το οποίο χρηματοδοτεί τα μέτρα του Πυλώνα ΙΙ της ΚΑΠ για την αγροτική ανάπτυξη.

Η διαχείριση των πόρων και η εκτέλεση των πληρωμών πραγματοποιούνται σε εθνικό επίπεδο από κάθε ΚΜ. Οι πληρωμές των ενωσιακών πόρων υπόκεινται στις απαιτήσεις του κανόνα αυτόματης αποδέσμευσης που για την προγραμματική περίοδο της ΚΑΠ 2023-2027⁶ είναι n+2, εν αντιθέσει με το πιο ευνοϊκό καθεστώς της προηγούμενης περιόδου της ΚΑΠ 2014-2020 που ήταν n+3. Ο συγκεκριμένος κανόνας n+2 ή n+3 αφορά στην αυτόματη αποδέσμευση ενωσιακών πόρων κάθε τμήματος των νομικών δεσμεύσεων ή αναλήψεων υποχρεώσεων του προϋπολογισμού του Στρατηγικού Σχεδίου κάθε ΚΜ, το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε και δεν

⁴ European Commission / DG AGRI. *Financing the CAP*.

⁵ European Commission. *EU Budget – Overview*.

⁶ European Commission. *EU Budget – Annual lifecycle and figures (2014–2020)*.

πληρώθηκε στον δικαιούχο έως τις 31 Δεκεμβρίου του δεύτερου ή τρίτου έτους μετά το έτος της ανάληψης της νομικής δέσμευσης αντίστοιχα.

Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο: Το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) της ΕΕ για την περίοδο 2021- 27, που εγκρίθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2020, ανέρχεται σε 1,21 τρισεκατομμύρια ευρώ (σε τρέχουσες τιμές) με επιπλέον 808 δις ευρώ από το μέσο ανάκαμψης της ΕΕ επόμενης γενιάς. Το συνολικό κονδύλιο για την κοινή γεωργική πολιτική (ΚΑΠ) ανέρχεται σε 386,6 δις ευρώ (περίπου το 30% των συνολικών πόρων κατευθύνεται στη ΚΑΠ), καταναμεμημένο στα δύο ταμεία (που συχνά αναφέρονται ως «δύο πυλώνες» της ΚΑΠ):

Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΓΕ): Το ΕΓΓΕ (ο «πρώτος πυλώνας» της ΚΑΠ) διαθέτει κονδύλιο 291,1 δις ευρώ. Έως 270 δις € θα διατεθούν για καθεστώς στήριξης του εισοδήματος, ενώ το υπόλοιπο θα διατεθεί για τη στήριξη των γεωργικών αγορών.

Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ): Για το ΕΓΤΑΑ (ο «δεύτερος πυλώνας») της ΚΑΠ, το συνολικό κονδύλιο ανέρχεται σε 95,5 δις ευρώ. Αυτό περιλαμβάνει 8,1 δις € από το μέσο ανάκαμψης της ΕΕ επόμενης γενιάς που κατευθύνθηκε για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19. Περίπου το 30 % των κονδυλίων ανάκαμψης κατέστησαν διαθέσιμα το 2021, ενώ το υπόλοιπο 70 % αποδεσμεύθηκε το 2022 στο πλαίσιο της μεταβατικής περιόδου της ΚΑΠ 2014-2020 με καταληκτική ημερομηνία πληρωμών έως και το 2025 σύμφωνα με τον κανόνα αυτόματης αποδέσμευσης $v+3$.

Κατά τα πρώτα δύο έτη του ΠΔΠ 2021-27, τα κονδύλια της ΚΑΠ δεσμεύτηκαν στο πλαίσιο του μεταβατικού κανονισμού 2021-2022, ο οποίος εγκρίθηκε στις 23 Δεκεμβρίου 2020, ώστε να διασφαλίσει την ομαλή μετάβαση στα στρατηγικά σχέδια της ΚΑΠ, η εφαρμογή των οποίων άρχισε την 1η Ιανουαρίου 2023.

Η καθυστέρηση στη συμφωνία για το ΠΔΠ 2021-2027 οφείλεται σε μια σειρά από αιτίες που αφορούν στις μεγάλες και επείγουσες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη και οι οποίες άσκησαν σοβαρές πιέσεις στην κατανομή των διαθέσιμων πόρων της, όπως το Brexit, το μεταναστευτικό, η εσωτερική ασφάλεια και άμυνα, η υγειονομική και οικονομική κρίση της πανδημίας COVID 19, η κλιματική αλλαγή, η επισιτιστική επάρκεια και ασφάλεια, ο εντεινόμενος διεθνής ανταγωνισμός, οι γεωπολιτικές εξελίξεις, κλπ. Χρειάστηκαν 2,5 χρόνια και εναλλαγή πέντε διαφορετικών Προεδριών ΚΜ της Ένωσης (ανά εξάμηνο αλλάζουν), προκειμένου να συμφωνηθούν οι δημοσιονομικοί πόροι που θα διατεθούν στις διαφορετικές

προτεραιότητές της, γεγονός που καταδεικνύει τις δυσκολίες της διαπραγμάτευσης και της εξεύρεσης κοινού τόπου μεταξύ προφανώς αντικρουόμενων ενδοενωσιακών εθνικών πολιτικών θέσεων και συμφερόντων.

Κατά τις διαβουλεύσεις του ΠΔΠ αναφορικά με τη νέα ΚΑΠ, το δημόσιο διάλογο απασχόλησε κυρίως το κατά πόσο οι πόροι της θα παραμείνουν οι ίδιοι ή και θα αυξηθούν στη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027 σε σχέση με την προηγούμενη, δεδομένων των αυξημένων φιλοδοξιών και απαιτήσεων ως προς τους περιβαλλοντικούς και κλιματικούς της στόχους λόγω και της Πράσινης Συμφωνίας, στη λογική ότι οι παραγωγοί της Ένωσης καλούνται να κάνουν περισσότερα, αναλαμβάνοντας πρόσθετες δεσμεύσεις για το περιβάλλον και το κλίμα, και συνεπώς θα πρέπει να αποζημιωθούν για την προσπάθειά τους μέσω αυξημένων κινήτρων και ενισχύσεων. Σημειώνεται ότι η αρχική πρόταση της Επιτροπής τον Μάιο του 2018 προέβλεπε μειωμένους πόρους για τη νέα ΚΑΠ σε σχέση με την προηγούμενη, της τάξης του 16% σε σταθερές τιμές.

Συνεπώς, η συγκεκριμένη απαίτηση αυξημένης χρηματοδότησης της νέας ΚΑΠ, αποτέλεσε αντικείμενο εντατικών και μακροχρόνιων διαβουλεύσεων των αρμόδιων οργάνων της ΕΕ (Επιτροπής, Συμβουλίου και Κοινοβουλίου) από τον Μάιο του 2018, οπότε και κατατέθηκαν οι νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής για τους νέους κανονισμούς της ΚΑΠ και τον προϋπολογισμό του ΠΔΠ 2021-2027 για τη χρηματοδότηση του συνόλου των πολιτικών της ΕΕ, μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2020, οπότε και οριστικοποιήθηκε ο προϋπολογισμός του ΠΔΠ με την έκδοση του σχετικού Κανονισμού (Καν. (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 2020/2093 του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2020), όχι όμως και οι νέοι κανονισμοί της ΚΑΠ 2021-2027.

Σε αυτό το διαπραγματευτικό περιβάλλον, εγκρίθηκε για τη χώρα μας και το Εθνικό ΣΣ ΚΑΠ από το ΠΔΠ 2021-2027 κονδύλι της τάξης των 19,3 δις ευρώ, δηλαδή περίπου οι ίδιοι πόροι με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020. Το ποσό αυτό κατανέμεται ουσιαστικά λόγω του μεταβατικού κανονισμού σε 5 δις ευρώ για την μεταβατική περίοδο 2021-2022 και 14,3 δις ευρώ για την περίοδο 2023-2027.

Στο πίνακα με τη σύγκριση των πόρων που κατευθύνθηκαν στη χώρα μας από το ΠΔΠ για την ΚΑΠ στις δύο προγραμματικές περιόδους διαπιστώνεται ακριβώς η μικρή μείωση για την τρέχουσα περίοδο, της τάξης του 0,5%.

Επίσης διαπιστώνεται η αύξηση των πόρων που κατευθύνονται στον Πυλώνα II μέσω αφενός της μεταφοράς διπλάσιου ποσοστού από τον Πυλώνα I, δηλαδή από 5% σε 10% για την ικανοποίηση των αυξημένων αναγκών σε επενδύσεις και ανειλημμένες υποχρεώσεις από την περίοδο 2014-2022 και αφετέρου λόγω των πρόσθετων πόρων 373 εκ. € από το Ταμείο Ανάκαμψης. Στον Πυλώνα I αντίστοιχα διαπιστώνεται η αύξηση των πόρων για τα μέτρα αγοράς που έχουν και επενδυτικό προσανατολισμό.

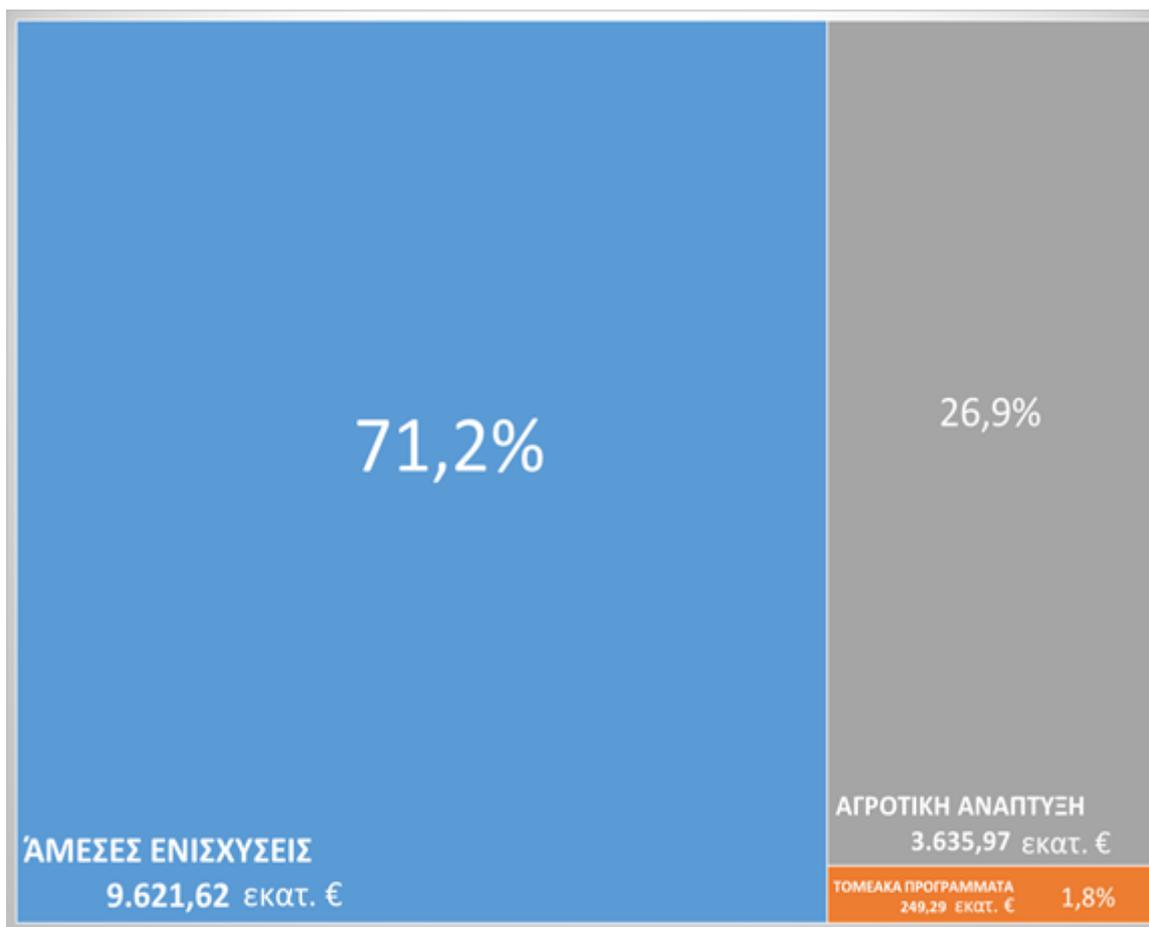
Οι πόροι της ΚΑΠ για την περίοδο 2021 - 2027		Οι πόροι της ΚΑΠ για την περίοδο 2014 - 2020	
Άμεσες Ενισχύσεις	14,529 δις €	Άμεσες Ενισχύσεις	14,833 δις €
Μέτρα αγοράς	440 εκατ. €	Μέτρα αγοράς	433 εκατ. €
Σύνολο Πυλώνα I	14,969 δις €	Σύνολο Πυλώνα I	15,266 δις €
Μέσο Ανάκαμψης	373 εκατ. €	Αγροτική ανάπτυξη	4,195 δις €
Αγροτική ανάπτυξη	4,021 δις €		
Σύνολο Πυλώνα II	4,394 δις €	Σύνολο Πυλώνα II	4,195 δις €
ΣΥΝΟΛΟ	19,363 δις €	ΣΥΝΟΛΟ	19,461 δις €

Εικόνα 5 - Αντιπαραβολή πόρων ΚΑΠ ανά περίοδο ΠΔΠ

Σχηματικά⁷ απεικονίζεται ακολούθως πως κατανέμονται οι συγκεκριμένοι πόροι της ΚΑΠ για την περίοδο 2023-2027 για τη χώρα μας στα επιμέρους μέτρα στήριξης των δύο πυλώνων της. Προφανώς, οι ενωσιακοί πόροι για την περίοδο 2023-2027 ύψους 13,5 δις € είναι υποσύνολο των συνολικών για την περίοδο 2021-2027, καθώς αφαιρούνται οι πόροι της μεταβατικής περιόδου 2021-2022⁸.

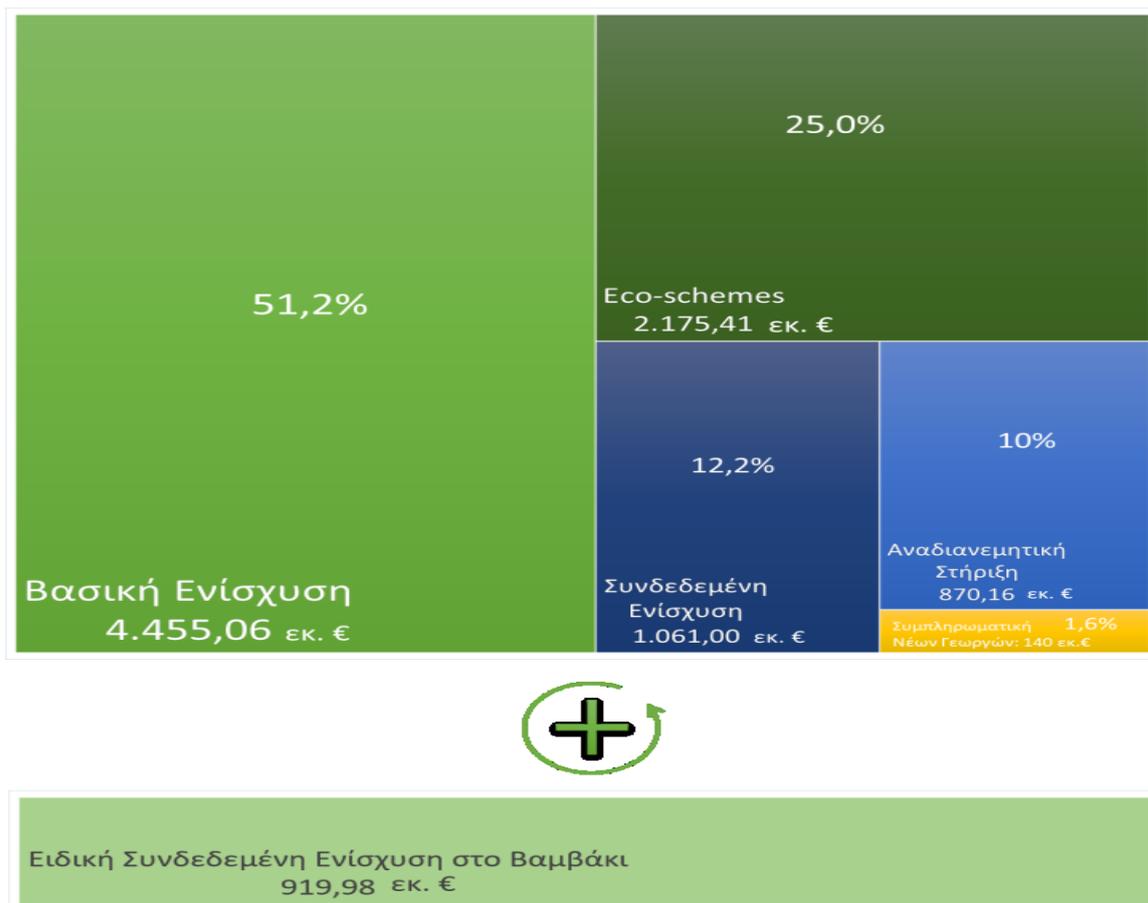
⁷ European Commission / DG AGRI. *CAP expenditure / financing – Data & Analysis*.

⁸ European Union (EUR-Lex). *Budget of the European Union*.



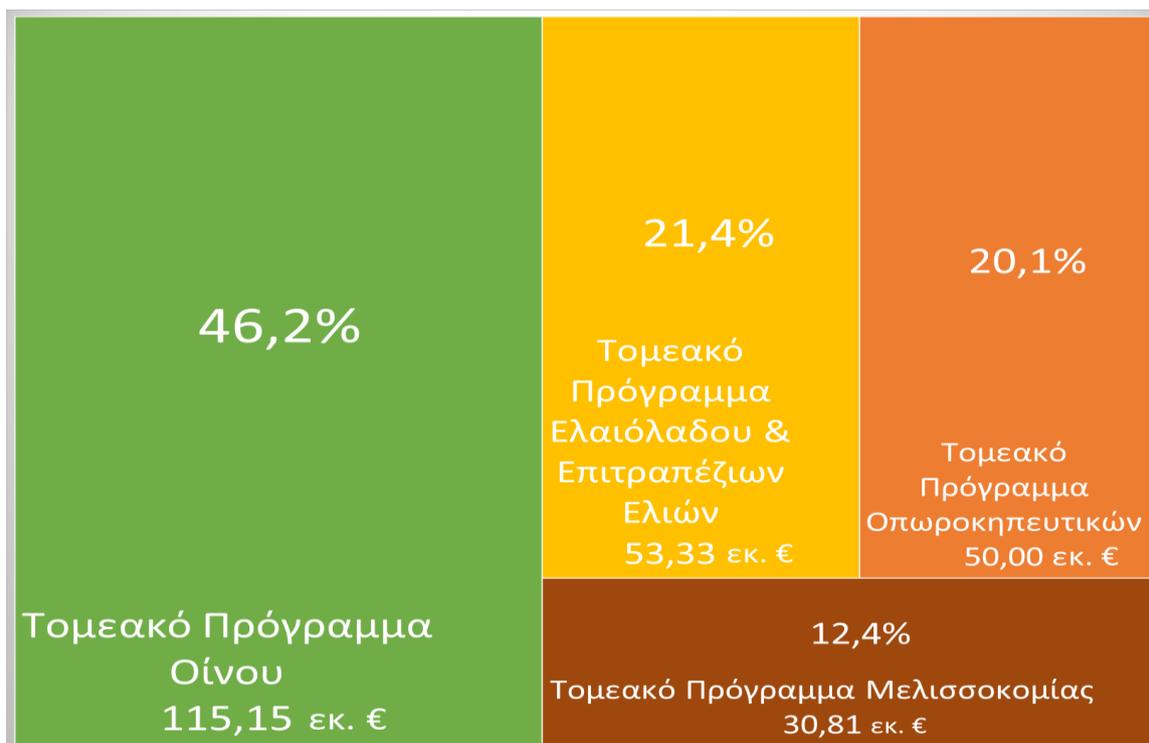
Εικόνα 6 - Δομή προϋπολογισμού ΣΣ ΚΑΠ

Στα μέτρα εισοδηματικής στήριξης η κατανομή είναι



Εικόνα 7 - Δομή προϋπολογισμού άμεσων ενισχύσεων ΣΣ ΚΑΠ

Στα μέτρα αγοράς, δηλαδή τα τομεακά προγράμματα η κατανομή είναι



Εικόνα 8 - Δομή προϋπολογισμού τομεακών προγραμμάτων ΣΣ ΚΑΠ

Στα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης η κατανομή είναι



Εικόνα 9 - Δομή προϋπολογισμού Πυλώνα II ΣΣ ΚΑΠ



Εικόνα 10 - Ειδικό Στόχοι ΚΑΠ

Χρονοδιάγραμμα μεταρρύθμισης της ΚΑΠ

Οριστικοποίηση της υφιστάμενης ΚΑΠ και τα ορόσημα της μεταρρύθμισής της.

- **ΙΟΥΝΙΟΣ 2018:** ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΕΕ Την 1η Ιουνίου 2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε νομοθετικές προτάσεις για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ.
- **ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019:** ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΑΠΟ ΕΕ
- **ΜΑΙΟΣ 2020:** ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ ΣΤΟ ΠΙΑΤΟ

- **ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2020:** ΠΡΩΤΟΣ ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΕ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ συμφώνησαν σχετικά με τις αντίστοιχες διαπραγματευτικές θέσεις τους τον Οκτώβριο του 2020, επιτρέποντας τη διεξαγωγή του πρώτου «τριμερούς διαλόγου» μεταξύ των τριών θεσμικών οργάνων στις 10 Νοεμβρίου.
- **ΙΟΥΝΙΟΣ 2021:** ΑΠΟΦΑΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ Μετά από μια σειρά τριμερών διαλόγων και εκτενείς διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν από τον Ιούνιο του 2018 έως τον Ιούνιο 2021 δηλαδή 6 διαφορετικές προεδρίες της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφωνούν για την περαιτέρω μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Η προσωρινή αυτή πολιτική συμφωνία που επιτεύχθηκε στις 25 Ιουνίου 2021 σχετικά με τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ ανοίγει τον δρόμο για την επίσημη έγκριση της απαιτούμενης νομοθεσίας από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο το φθινόπωρο του 2021.
- **ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021:** ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΣΤΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ
- **ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2021:** ΨΗΦΙΣΗ ΑΠΟ ΕΥΡΩΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ
- **6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2021:** ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΕ Στις 2 Δεκεμβρίου 2021 εγκρίθηκε επίσημα η συμφωνία για τη μεταρρύθμιση της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΑΠ). Έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021 κάθε χώρα της ΕΕ όφειλε να υποβάλει το στρατηγικό της σχέδιο για την ΚΑΠ. Η Επιτροπή είχε στη διάθεσή της έξι μήνες για να αξιολογήσει και να εγκρίνει τα σχέδια.
- **29 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2021:** ΕΠΙΣΗΜΗ ΥΠΟΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΣ ΚΑΠ 2023-2027 ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. Διαπιστώνεται ότι ο χρόνος για την έγκριση των κανονισμών της ΚΑΠ έτρεχε ταυτόχρονα με τις διαδικασίες αρχικής υποβολής, διαβούλευσης με την Επιτροπή και τελικής υποβολής των Στρατηγικών Σχεδίων.
- **2021-2022:** ΣΕ ΙΣΧΥ Ο ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ Κατά τη διάρκεια αυτών των ετών, ισχύει μεταβατικός κανονισμός. Ο κανονισμός παρατείνει τους περισσότερους

κανόνες της ΚΑΠ που ίσχυαν την περίοδο 2014-20, διασφαλίζοντας παράλληλα την ομαλή μετάβαση στο μελλοντικό πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ.

- **ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023:** ΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΤΩΝ ΚΜ
Εκκίνηση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ. Τα στρατηγικά σχέδια για την ΚΑΠ εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες της ΕΕ από την 1η Ιανουαρίου 2023.
- **ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023:** ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΣΣ ΚΑΠ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ
Στο τέλος του 2023 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα υποβάλει έκθεση για την αξιολόγηση της κοινής προσπάθειας όλων των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ, με ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογική φιλοδοξία για την επίτευξη των στόχων της Πράσινης Συμφωνίας.
- **2024:** ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΣΣ ΚΑΠ ΑΠΟ ΚΜ
Από το 2024 κάθε χώρα της ΕΕ θα υποβάλλει ετήσια έκθεση επιδόσεων και θα πραγματοποιεί ετήσια συνεδρίαση επανεξέτασης με την Επιτροπή.
- Το 2024 έγινε τροποποίηση της ΚΑΠ. Η τροποποίηση των Κανονισμών περιλάμβανε εντοπισμένες εξαιρέσεις στους Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (GAEC), δυνατότητα επιπλέον τροποποιήσεων στα Στρατηγικά Σχέδια ΚΑΠ (ΣΣ ΚΑΠ) και εξαίρεση των μικρών εκμεταλλεύσεων έκτασης έως 100 στρεμμάτων από ελέγχους και κυρώσεις, που αφορούν στην περιβαλλοντική αιρεσιμότητα.
- **2025:** ΠΡΩΤΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΑΠΟ ΕΕ ΤΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΣ ΚΑΠ
Η Επιτροπή θα προβεί σε μια πρώτη επανεξέταση των επιδόσεων κάθε στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ και θα ζητήσει —εάν χρειαστεί— συγκεκριμένες επακόλουθες ενέργειες από τις χώρες της ΕΕ.
- **2026:** ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΣ ΚΑΠ
Το 2026 μια ενδιάμεση αξιολόγηση θα εξετάσει τις επιδόσεις της ΚΑΠ 2023-27.
- **2027:** ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΣΗ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΣΣ ΚΑΠ ΑΠΟ ΕΕ
Η Επιτροπή θα προβεί σε δεύτερη επανεξέταση των επιδόσεων κάθε στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ.

Καίριοι τομείς μεταρρύθμισης της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ 2023-27 περιλαμβάνει ορισμένες μεταρρυθμίσεις πολιτικής για τη στήριξη της μετάβασης προς τη βιώσιμη γεωργία και δασοκομία στην ΕΕ.

Πράσινη διάσταση ΚΑΠ

Η ΚΑΠ 2023-27 στηρίζει τη γεωργία ώστε να συμβάλλει πολύ περισσότερο στην επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας:

- **υψηλότερες οικολογικές φιλοδοξίες:** τα σχέδια της ΚΑΠ συνάδουν με τη νομοθεσία για το περιβάλλον και το κλίμα. Στο στρατηγικό της σχέδιο για την ΚΑΠ, κάθε χώρα της ΕΕ είναι υποχρεωμένη να επιδεικνύει μεγαλύτερη φιλοδοξία όσον αφορά τη δράση για το περιβάλλον και το κλίμα σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού (χωρίς καμία «οπισθοδρόμηση») και υποχρεούται να επικαιροποιεί το σχέδιο, όταν τροποποιείται η κλιματική και περιβαλλοντική νομοθεσία.
- **συμβολή στους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας:** τα εθνικά στρατηγικά σχέδια της ΚΑΠ συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων της Πράσινης Συμφωνίας, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως (οι συστάσεις της ΚΑΠ⁹ καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο αναμένεται αυτή η συμβολή).
- **ενισχυμένη αιρεσιμότητα:** οι ενισχύσεις των δικαιούχων της ΚΑΠ συνδέονται με ένα πιο ισχυρό σύνολο υποχρεωτικών απαιτήσεων έναντι του πρασινίσματος και της πολλαπλής συμμόρφωσης. Για παράδειγμα, σε κάθε γεωργική εκμετάλλευση τουλάχιστον το 3 % της αρόσιμης γης προορίζεται για τη βιοποικιλότητα και για μη παραγωγικά στοιχεία, με δυνατότητα λήψης στήριξης μέσω οικολογικών προγραμμάτων ώστε να επιτευχθεί ποσοστό 7 %. Οι υγρότοποι και οι τυρφώνες προστατεύονται επίσης.
- **οικολογικά προγράμματα:** τουλάχιστον το 25 % του προϋπολογισμού για άμεσες ενισχύσεις διατίθεται σε οικολογικά προγράμματα¹⁰, παρέχοντας ισχυρότερα κίνητρα για γεωργικές πρακτικές και προσεγγίσεις φιλικές προς το κλίμα και το

⁹ European Commission / DG AGRI. ΚΑΠ – Στρατηγικά Σχέδια ανά χώρα.

¹⁰ European Commission / DG AGRI. ΚΑΠ – Eco-schemes: Στήριξη για περιβαλλοντικές πρακτικές.

περιβάλλον¹¹ (όπως η βιολογική γεωργία, η αγροοικολογία, η ανθρακοδεσμευτική γεωργία κ.λπ.), καθώς και βελτιώσεις στην καλή διαβίωση των ζώων.

- **αγροτική ανάπτυξη:** τουλάχιστον το 35 % των κονδυλίων διατίθεται σε μέτρα για τη στήριξη του κλίματος, της βιοποικιλότητας, του περιβάλλοντος και της καλής διαβίωσης των ζώων.
- **επιχειρησιακά προγράμματα:** στον τομέα των οπωροκηπευτικών, τα επιχειρησιακά προγράμματα διαθέτουν τουλάχιστον το 15 % των δαπανών τους για το περιβάλλον.
- **κλίμα και βιοποικιλότητα:** το 40 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ πρέπει να αφορά το κλίμα και να υποστηρίζει σθεναρά τη γενική δέσμευση να διατεθεί το 10 % του προϋπολογισμού της ΕΕ σε στόχους βιοποικιλότητας, έως το τέλος της περιόδου του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΔΠ) της ΕΕ.

Μια πιο δίκαιη ΚΑΠ

Η ΚΑΠ 2023-27 κατευθύνει τη στήριξη σε όσους τη χρειάζονται περισσότερο:

- **αναδιανεμητική εισοδηματική στήριξη:** οι χώρες της ΕΕ πρέπει να διαθέσουν τουλάχιστον το 10 % των άμεσων ενισχύσεών τους στο εργαλείο αναδιανεμητικής εισοδηματικής στήριξης, για την καλύτερη αντιμετώπιση των εισοδηματικών αναγκών των μικρότερων και μεσαίων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- **ενεργοί γεωργοί:** η νέα νομοθεσία περιλαμβάνει έναν υποχρεωτικό αλλά ευέλικτο ορισμό του ενεργού γεωργού που θα θεσπιστεί από τις χώρες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνονται. Μόνο οι ενεργοί γεωργοί μπορούν να λάβουν ορισμένη στήριξη από την ΕΕ.
- **κοινωνική αιρεσιμότητα:** οι ενισχύσεις της ΚΑΠ συνδέονται με την τήρηση ορισμένων εργασιακών προτύπων της ΕΕ και παρέχονται κίνητρα στους δικαιούχους για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
- **σύγκλιση των ενισχύσεων:** στο πλαίσιο της ΚΑΠ 2023-27, τα επίπεδα εισοδηματικής στήριξης συγκλίνουν περισσότερο, τόσο στο εσωτερικό των επιμέρους χωρών της ΕΕ όσο και μεταξύ των χωρών της ΕΕ.

¹¹ European Commission / DG AGRI. ΚΑΠ – Βιώσιμες γεωργικές πρακτικές και μέθοδοι.

- **στήριξη των γεωργών νεαρής ηλικίας:** οι χώρες της ΕΕ πρέπει να διανείμουν τουλάχιστον το 3 % του προϋπολογισμού τους για τις άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς νεαρής ηλικίας, με τη μορφή εισοδηματικής ή επενδυτικής στήριξης ή ενίσχυσης εκκίνησης για γεωργούς νεαρής ηλικίας.
- **βελτίωση της ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων:** η ισότητα των φύλων και η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στη γεωργία αποτελούν —για πρώτη φορά— μέρος των στόχων των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ. Οι χώρες της ΕΕ πρέπει να αξιολογήσουν τα ζητήματα αυτά και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που έχουν εντοπιστεί.

Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας

Η ΚΑΠ 2023-27 θα ενισχύσει τη θέση των γεωργών στην αλυσίδα εφοδιασμού και θα τονώσει την ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού τομέα:

- **βελτίωση της διαπραγματευτικής ισχύος:** οι νέοι κανόνες ενισχύουν τη συνεργασία των παραγωγών, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία των γεωργών και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να δημιουργήσουν αντισταθμιστική ισχύ στην αγορά.
- **προσανατολισμός προς την αγορά:** η ΚΑΠ 2023-27 διατηρεί τον συνολικό προσανατολισμό προς την αγορά από τις προηγούμενες μεταρρυθμίσεις, ενθαρρύνοντας τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις της ΕΕ να ευθυγραμμίσουν την προσφορά με τη ζήτηση στην Ευρώπη και πέραν αυτής.
- **αποθεματικό κρίσης:** για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων, η μεταρρυθμισμένη ΚΑΠ περιλαμβάνει νέο χρηματοδοτικό αποθεματικό ύψους τουλάχιστον 450 εκατ. € ετησίως.
- **στήριξη για τον αμπελοοινικό τομέα:** έχουν συμφωνηθεί ειδικοί κανόνες για τη βελτίωση της στήριξης του αμπελοοινικού τομέα.

Στόχοι ΣΣ ΚΑΠ

Ο ελληνικός γεωργικός τομέας

- απασχολεί πάνω από 400.000 άτομα, αριθμός που αντιστοιχεί στο 11 % της απασχόλησης σε όλους τους τομείς και συνεισφέρει το 3,6% του ΑΕΠ, ποσοστά υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα του μέσου όρου της ΕΕ, όπου στη γεωργία απασχολείται το 4% και η συμμετοχή του τομέα στο ΑΕΠ είναι 1,5%. Το εργατικό δυναμικό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων συνίσταται κυρίως σε οικογενειακές εκμεταλλεύσεις.
- πάνω από το 70 % των γεωργικών εκτάσεων της Ελλάδας αντιμετωπίζει φυσικά ή άλλα ειδικά μειονεκτήματα (για παράδειγμα: περιοχές με μεγάλες κλίσεις εδάφους, χαμηλές θερμοκρασίες, λειψυδρία και κακή εδαφολογική σύσταση, παραμεθόριες περιοχές, νησιωτικές περιοχές) που επηρεάζουν σημαντικά τη γεωργία.
- οι αγροτικές περιοχές αντιστοιχούν στο 63 % της ελληνικής επικράτειας και οι γεωργικές εκτάσεις ανέρχονται σε περίπου 5,3 εκατομμύρια εκτάρια.
- οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών αντιπροσωπεύουν το 29 % του ελληνικού πληθυσμού, ποσοστό υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.
- αποτελείται από περίπου 700.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες είναι μικρές σε φυσικό μέγεθος και η μέση γεωργική εκμετάλλευση υπολογίζεται σε περίπου 7 εκτάρια (Ε.Ε. 16,56 εκτάρια). Άνω του 70 % των γεωργικών εκμεταλλεύσεων διαθέτουν λιγότερα από 5 εκτάρια.
- θετική μακροχρόνια τάση παρουσιάζουν οι εξαγωγές των προϊόντων που παράγονται απευθείας από τον πρωτογενή τομέα, με τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης να φτάνει στο 3,9% την περίοδο 2005-2019 και να επιταχύνεται άνω του 7,4% την περίοδο 2020-2023.

Το **Στρατηγικό Σχέδιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής 2023-2027**, αποτελεί το βασικό κείμενο πολιτικής για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα και των αγροτικών περιοχών της Χώρας.

Ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις, που δεν ήταν λίγες τα προηγούμενα χρόνια με τις αλληπάλληλες κρίσεις που επηρέασαν και τη Γεωργία, επιχειρώντας μια ισορροπημένη προσέγγιση των φιλοδοξιών της νέας ΚΑΠ για μια πιο ανθεκτική, πράσινη και ψηφιακή γεωργία, ευθυγραμμισμένο βεβαίως με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Μέσω των παρεμβάσεων που περιλαμβάνει επιχειρεί να σηματοδοτήσει την στροφή σε ένα νέο παραγωγικό πρότυπο για την Ελληνική Γεωργία αλλά και το σύνολο του αγρο-διατροφικού τομέα, που

α) εδράζεται στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, διασφαλίζοντας παράλληλα ένα δίκαιο γεωργικό εισόδημα στον παραγωγό,

β) είναι προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις – προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής, με μείωση του περιβαλλοντικού και κλιματικού αποτυπώματος της γεωργίας παρέχοντας παράλληλα στον καταναλωτή ασφαλή και υγιεινά τρόφιμα.

γ) σηματοδοτεί, σε συνέργεια με τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ και τους πόρους του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», την κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών, προωθώντας ταυτόχρονα τη μεταφορά γνώσης και καινοτομίας.

Ανταποκρίνεται με άλλα λόγια στους στόχους της ΚΑΠ, ενσωματώνοντας στις παρεμβάσεις του τις ανάγκες της ελληνικής γεωργίας και των αγροτικών περιοχών, όπως αυτές αναδείχθηκαν μέσα από την διαβούλευση και τις προκαταρκτικές έρευνες και μελέτες που έγιναν στο στάδιο προετοιμασίας του, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Εξυπηρετεί παράλληλα τις εθνικές στοχεύσεις για τη δημογραφική ανανέωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, την αύξηση της συμμετοχής των γεωργών σε συλλογικά σχήματα, τη βελτίωση της παραγωγικότητας του αγρο-διατροφικού τομέα, τη βελτίωση των δεξιοτήτων των απασχολούμενων, αμβλύνοντας τις οποιεσδήποτε διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής Γεωργίας. Παράλληλα στηρίζει τον Πράσινο μετασχηματισμό της Γεωργίας και της Κτηνοτροφίας ενσωματώνοντας τις απαιτήσεις των Στρατηγικών της

Πράσινης Συμφωνίας «από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και «Βιοποικιλότητα» για τη μείωση της χρήσης των αντιβιοτικών στα παραγωγικά ζώα και τη βελτίωση της ευζωίας, την παραγωγή υψηλής διατροφικής αξίας γεωργικών προϊόντων με τον περιορισμό της χρήσης λιπασμάτων και φυτο-προστατευτικών προϊόντων καθώς και την αύξηση των εκτάσεων που εφαρμόζεται η βιολογική γεωργία.

Επιπλέον, η επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας και η συνεχιζόμενη άνοδος των τιμών βασικών προϊόντων, γεγονότα που συνέβησαν κατά το σχεδιασμό των ΣΣ ΚΑΠ των ΚΜ, ανέδειξαν την αναπόσπαστη σχέση μεταξύ της κλιματικής δράσης και της εξασφάλισης τροφής. Στο πλαίσιο αυτό, ενσωματώθηκαν στον εθνικό σχεδιασμό παρεμβάσεις με στόχο να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα του πρωτογενή τομέα, να μειωθεί η εξάρτησή του από τα συνθετικά λιπάσματα λόγω της προέλευσης των πρώτων υλών από τη Ρωσία και την ενέργεια μέσω της αύξησης παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, χωρίς να υπονομεύεται η παραγωγή τροφίμων, καθώς και να τροποποιηθεί η παραγωγή του δυναμική σε πιο βιώσιμες παραγωγικές μεθόδους.

Για την αύξηση της παραγωγικότητας του αγρο-διατροφικού τομέα και τη μείωση του περιβαλλοντικού και κλιματικού αποτυπώματος αναγκαία είναι η αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών, σε όλα τα στάδια της παραγωγής, που προϋποθέτει όμως τη διάχυση της γνώσης και τη διασύνδεση της γεωργικής έρευνας – τεχνολογίας με την παραγωγή. Η εφαρμογή επομένως μέσω του ΣΣ ΚΑΠ του Συστήματος Γεωργικής Γνώσης και Καινοτομίας (Agricultural Knowledge Innovation System (AKIS)), η χρήση Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και η ριζική αναβάθμιση των μηχανισμών, μεθόδων και διάρκειας των Προγραμμάτων Κατάρτισης στοχεύει στην κάλυψη της υστέρησης που παρουσιάζει η χώρα στο συγκεκριμένο τομέα, ώστε να ευθυγραμμιστεί με τον οριζόντιο στόχο της ΚΑΠ για την προώθηση της γνώσης, της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης.

Επίσης, η ανάγκη απλούστευσης των διαδικασιών και η μείωση της γραφειοκρατίας αποτελεί κοινή διαπίστωση και παράλληλα στόχο, τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και των Εθνικών Αρχών.

Συνοπτικά σε αριθμούς, παρατίθενται οι βασικές επιδιώξεις του ΣΣ ΚΑΠ ανά στόχο της ΚΑΠ και το αποτύπωμα ουσιαστικά που θέλει να αφήσει η εφαρμογή του:

Οικονομικά βιώσιμη και δικαιότερη ΚΑΠ

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο της ΚΑΠ στοχεύει στην αύξηση της βιωσιμότητας και της ανθεκτικότητας του αγροτικού της τομέα, εστιάζοντας στην παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων. Παράλληλα, το Σχέδιο θα βελτιώσει την οικονομική βιωσιμότητα των μικρομεσαίων εκμεταλλεύσεων, που αντιπροσωπεύουν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής γεωργίας.

Η Ελλάδα θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της και τον προσανατολισμό της στην παγκόσμια αγορά, διασφαλίζοντας υψηλή ποιότητα και σταθερή παραγωγή πρώτων υλών, για τομείς σημαντικούς για το ελληνικό αγροδιατροφικό σύστημα, όπως αυτοί των οπωροκηπευτικών, του κρασιού, της μελισσοκομίας, του ελαιόλαδου και των επιτραπέζιων ελιών.

Ως απάντηση στις νέες συνθήκες και προκλήσεις που αναδύονται στην παγκόσμια αγορά τροφίμων, το Σχέδιο στοχεύει στην ενίσχυση της διαπραγματευτικής δύναμης των αγροτών στην αλυσίδα αξίας. Για να επιτευχθεί αυτό, δίνεται **έμφαση στη συμμετοχή σε συλλογικά σχήματα και ομάδες παραγωγών** (για παράδειγμα, δημιουργία διεπαγγελματικών οργανώσεων που θα βοηθήσουν τους αγρότες να αντιμετωπίσουν από κοινού τις νέες προκλήσεις της αγοράς και να ενισχύσουν τη θέση τους στην αλυσίδα αξίας των αγροδιατροφικών προϊόντων) και προβλέπει την ενίσχυση της πιστοποίησης και τυποποίησης των ελληνικών αγροτικών προϊόντων.

- Η Ελλάδα διαθέτει περίπου **4,3 δισεκατομμύρια € για τη σταθεροποίηση του εισοδήματος των αγροτών**¹² με βασική εισοδηματική στήριξη και για το μετριασμό του κινδύνου μείωσης της παραγωγής που προκύπτει από τις διακυμάνσεις των τιμών και τους εξωτερικούς παράγοντες. Η στήριξη αυτή διαφοροποιείται και στοχεύει ανάλογα με την κατηγορία αγρονομικής γης (αρόσιμη γη, μόνιμες καλλιέργειες και βοσκότοπους/βοσκότοποι) και κυμαίνεται από 176 € ανά εκτάριο έως 270 € ανά εκτάριο (1 εκτάριο = 10 στρέμματα).
- Διατίθενται επιπλέον **885 εκατ. € για τη βελτίωση της βιωσιμότητας των μικρομεσαίων εκμεταλλεύσεων** διασφαλίζοντας μια δικαιότερη κατανομή των ενισχύσεων και καλύτερη στόχευση της εισοδηματικής στήριξης στον αγροτικό τομέα.

¹² European Commission, CAP Strategic Plans – Greece Factsheet, 2023

Μια πιο πράσινη ΚΑΠ

Το Εθνικό Στρατηγικό μας Σχέδιο έχει υψηλές προσδοκίες, τόσο για την προστασία του περιβάλλοντος, όσο και για την κλιματική αλλαγή, καθώς στοχεύει στο μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων αυτής, μέσω μιας πιο αποτελεσματικής διαχείρισης των φυσικών πόρων και προστασίας της βιοποικιλότητας.

Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι να ενισχυθούν και να βελτιωθούν οι υπάρχουσες πρακτικές, καθώς και οι απαιτήσεις, όσον αφορά τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες. Η Ελλάδα δίνει προτεραιότητα στην υλοποίηση παρεμβάσεων που υπερβαίνουν τις ελάχιστες απαιτήσεις, όσον αφορά το κλίμα, το περιβάλλον και την καλή διαβίωση των ζώων (οικολογικά σχήματα) και δίνει προτεραιότητα σε παρεμβάσεις που σχετίζονται με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την προστασία του εδάφους και του νερού, την προώθηση μεθόδων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, τη γεωργία ακριβείας, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία των δασών.

- Η Ελλάδα διαθέτει **1,5 δισεκατομμύρια € για περιβαλλοντικούς και κλιματικούς σκοπούς**, όπως η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία, εναλλακτικές μέθοδοι φυτοπροστασίας που στοχεύουν στη μείωση της χρήσης των φυτοφαρμάκων, στην ενίσχυση προστατευόμενων περιοχών, καθώς συμβάλλουν και στην εξοικονόμηση νερού και στη βελτίωση των υποδομών.
- Η Ελλάδα θα διαθέσει **1,4 δισεκατομμύρια € στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία**, υπερδιπλασιάζοντας τη συνολική γεωργική γη που χρησιμοποιείται σε αυτήν (από 8% σε 16% που είναι η τιμή στόχος του ΣΣ ΚΑΠ).
- Περισσότερα από **425 εκατομμύρια € ετησίως θα διατεθούν για τη στήριξη οικολογικών σχημάτων** (σε περίπου 30 εκατομμύρια στρέμματα), όπως η χρήση ανθεκτικών ειδών και ποικιλιών, η βελτίωση των πρακτικών πράσινης κάλυψης και η ενίσχυση της βιοποικιλότητας, η κυκλική οικονομία και φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές.

Κοινωνικά βιώσιμη ΚΑΠ

- Περισσότερες από **70.000 νέες θέσεις εργασίας** θα δημιουργηθούν σε αγροτικές περιοχές, με στόχο τη στήριξη των νέων αγροτών, των επενδύσεων στη μεταποίηση και στην εμπορία των γεωργικών προϊόντων, καθώς και στις δασικές τεχνολογίες και στην εμπορία των δασικών προϊόντων.
- Για να διασφαλίσει τη δημογραφική ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού, καθώς και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, με το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο της ΚΑΠ διατίθενται συνολικά πάνω από **730 εκατ. € στους νέους αγρότες**, σε συνδυασμό με δράσεις για την υποστήριξη της εκπαίδευσής τους, την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και την ενίσχυση τους με επενδυτικά σχέδια.
- Περισσότεροι από **65.000 νέοι αγρότες** θα επωφεληθούν από τη στήριξη πρώτης εγκατάστασης και τις λοιπές πρόνοιες της νέας ΚΑΠ. Επιπλέον, η Ελλάδα θα συμπληρώσει το εισόδημα των νέων αγροτών (κάτω των 40 ετών) με 70 € ανά εκτάριο, δαπανώντας έτσι 140 εκατ. € για την περίοδο 2023-2027.
- Προκειμένου να προωθηθεί η κοινωνική ένταξη, η τοπική ανάπτυξη και η ισότητα μεταξύ των φύλων, δεδομένης της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στη γεωργία, η Ελλάδα θα υποστηρίξει την ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων και θα ενισχύσει τις επενδύσεις στον τοπικό πληθυσμό. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε δράσεις και πρωτοβουλίες με αυξημένη κοινωνική και περιβαλλοντική βαρύτητα. Περισσότεροι από **4 εκατομμύρια άνθρωποι** που ζουν σε αγροτικές περιοχές, αντιπροσωπεύοντας πάνω από το 70% του ελληνικού αγροτικού πληθυσμού, θα επωφεληθούν από αυτές τις στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης LEADER.

Γνώση, καινοτομία και ψηφιοποίηση

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο της ΚΑΠ θα επιτρέψει τη δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος γεωργικής γνώσης και καινοτομίας (AKIS), με στόχο την προώθηση της καινοτομίας στον αγροδιατροφικό τομέα. Θα διευκολύνει τη μεταφορά γνώσης και νέων τεχνολογιών στον πρωτογενή τομέα παρέχοντας σχετική εκπαίδευση και κατάρτιση στους παραγωγούς, ενώ θα ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών φορέων (για παράδειγμα, ερευνητών και αγροτών).

Θα δοθούν κίνητρα στους αγρότες να διατηρήσουν τις εκτάσεις τους, σύγχρονες και καινοτόμες, επενδύοντας για παράδειγμα σε ψηφιακές τεχνολογίες ή/και σχηματίζοντας επιχειρησιακές ομάδες για την ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων και πρακτικών.

- Περισσότερες από **10.000 εκμεταλλεύσεις** θα συμμετάσχουν σε ομάδες για ανταλλαγή ιδεών και βελτίωση της οργάνωσης της εφοδιαστικής αλυσίδας.
- Περισσότερα από **200.000 άτομα** θα επωφεληθούν δια μέσω συμβουλών, κατάρτισης και ανταλλαγής γνώσεων ή από τη συμμετοχή τους σε επιχειρησιακές ομάδες της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας (EIP) προκειμένου να ενισχυθεί η βιώσιμη οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική και κλιματική ανάπτυξη, καθώς και οι επιδόσεις αποδοτικότητας των πόρων.

2η Ενότητα: Ιστορική Αναδρομή της ΚΑΠ

Ιστορική Επισκόπηση της ΚΑΠ

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελεί τη μοναδική κοινή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που απηχεί την συναντίληψη των ΚΜ της για το κοινό παρόν και μέλλον της Γεωργίας και των Τροφίμων στην Ευρώπη¹³. Η συμβολή της τα 63 χρόνια από την θέσπισή της είναι καθοριστική όχι μόνο για τους ίδιους τους αγρότες της Ένωσης, αλλά και για το σύνολο των ευρωπαίων πολιτών, την ευημερία και την πρόοδο του αγροδιατροφικού τομέα, την οικονομική και κοινωνική συνοχή των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης¹⁴.

Από 1/1/2023 ισχύει η νέα μεταρρύθμισή της, η οποία εκτείνεται έως το 2027, θέτοντας άλλο ένα σημαντικό ορόσημο στην πορεία της ευρωπαϊκής και ελληνικής γεωργίας και υπαίθρου. Η νέα ΚΑΠ σχεδιάστηκε και θα εφαρμοστεί στην εποχή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, της νέας οριζόντιας αναπτυξιακής στρατηγικής της ΕΕ, η οποία αποτελεί την ευρωπαϊκή ανταπόκριση στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και στη Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή. Τοποθετώντας στο επίκεντρο την έννοια της βιωσιμότητας, η Πράσινη Συμφωνία θέτει ιδιαίτερα φιλόδοξους στόχους σε σχέση με το περιβάλλον και το κλίμα, αποσκοπώντας, ειδικότερα, στην κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050. Ο πρωτογενής τομέας όχι μόνο δεν θα μείνει ανεπηρέαστος αλλά θα κληθεί και να πρωταγωνιστήσει στη λεγόμενη «πράσινη» μετάβαση, αν λάβει κανείς υπόψη ότι η γεωργική γη (αροτραίες καλλιέργειες, δενδρώδεις καλλιέργειες, βοσκότοποι) καλύπτει ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό του συνόλου, το οποίο ανέρχεται σε 45,5% για τη χώρα μας και σε 41% για την ΕΕ, γεγονός που καθιστά τους αγρότες βασικούς διαχειριστές της γης και, συνεπώς, των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων. Ωστόσο, την εποχή μας δεν την ορίζουν μόνο οι φιλοδοξίες της Πράσινης Συμφωνίας αλλά και οι ισχυροί γεωπολιτικοί κλυδωνισμοί που θέτουν σε κίνδυνο την ισορροπία του πρωτογενούς τομέα και των συστημάτων τροφίμων συνολικότερα. Τόσο η πανδημία της Covid-19 όσο και η συνεχιζόμενη εμπόλεμη σύρραξη στην Ουκρανία έφεραν στο προσκήνιο την τρωτότητα της γεωργίας και της αγροδιατροφής, εγείροντας σοβαρά ζητήματα εφοδιασμού και επισιτιστικής ασφάλειας. Προκειμένου να απαντήσει στις σύνθετες αυτές

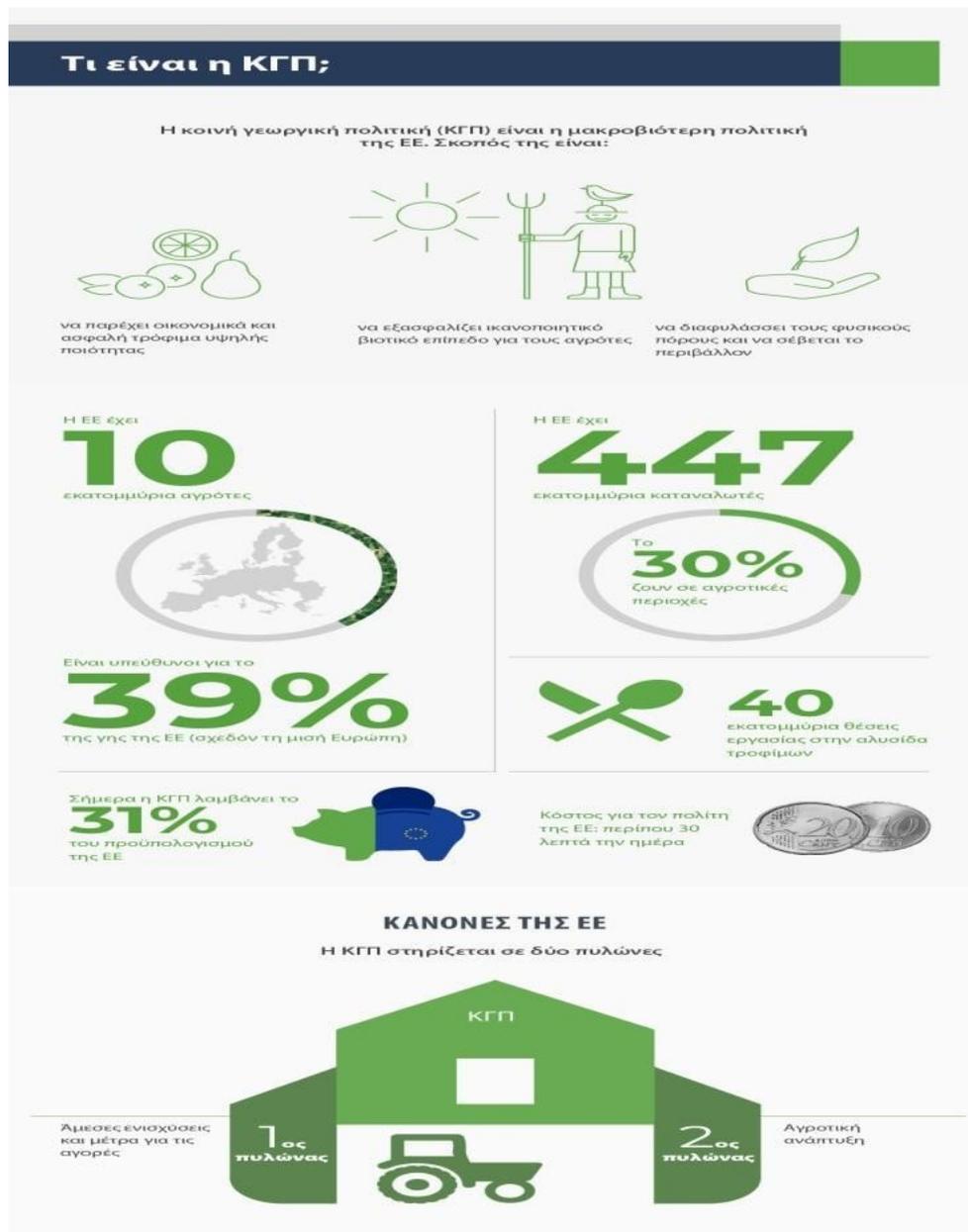
¹³ European Commission, “The CAP Explained”, Publications Office of the EU, 2021

¹⁴ European Commission, The CAP: Key Dates, Europa.eu

προκλήσεις, ο σχεδιασμός της ΚΑΠ καλείται να αναζητήσει την ισορροπία ανάμεσα στην οικονομική, την περιβαλλοντική και την κοινωνική διάσταση της βιωσιμότητας του πρωτογενούς και του ευρύτερου αγροδιατροφικού τομέα. Πρόκειται για μια δύσκολη εξίσωση, η λύση της οποίας αποτελεί κορυφαίο διακύβευμα για την ΚΑΠ.

Σε αριθμούς, η εφαρμογή της ΚΑΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση επηρεάζει περίπου 10 εκατομμύρια γεωργικές εκμεταλλεύσεις και 147 εκατομμύρια Ευρωπαίους πολίτες που ζουν σε αγροτικές περιοχές, ενώ 17 εκατομμύρια άτομα εργάζονται σε τακτική βάση στον πρωτογενή τομέα και συνολικά 40 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στην ΕΕ παρέχει ο γεωργικός τομέας μαζί με τον τομέα των τροφίμων. Σε όρους προϋπολογισμού λαμβάνει το 31% του προϋπολογισμού της Ε.Ε. (κοστίζει 30 λεπτά/ημέρα στον ευρωπαίο πολίτη).

Ο αγροδιατροφικός τομέας παράγει και προσφέρει μια εντυπωσιακή ποικιλία υψηλής διατροφικής αξίας και ποιότητας γεωργικά προϊόντα με εξαγωγικό προσανατολισμό, καθώς η ΕΕ είναι ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγούς και καθαρούς εξαγωγείς γεωργικών προϊόντων και τροφίμων παγκοσμίως.



 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Γενική Γραμματεία

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2022.
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή μόνο με κατάθεση στην πηγή.

Εικόνα 11 - Infographic Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Για να εδραιωθεί ο ρόλος της ευρωπαϊκής γεωργίας στο μέλλον, η ΚΑΠ εξελίχθηκε με την πάροδο των ετών ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες και στις απαιτήσεις και ανάγκες των πολιτών.

Σύντομη ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη της ΚΑΠ

Ενοποιημένη Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ: Τίτλος III, άρθρα 38-44 σχετικά με τη γεωργία και την αλιεία

Μία σημαντική σταθερά αποτελεί η νομική βάση της ΚΑΠ, και ειδικότερα το **άρθρο 39 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)** το οποίο ορίζει τους στόχους της ως ακολούθως:

α) να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής, καθώς και της άριστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού,

β) να εξασφαλίζει κατ' αυτό τον τρόπο ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στον γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία,

γ) να σταθεροποιεί τις αγορές,

δ) να εξασφαλίζει τον εφοδιασμό,

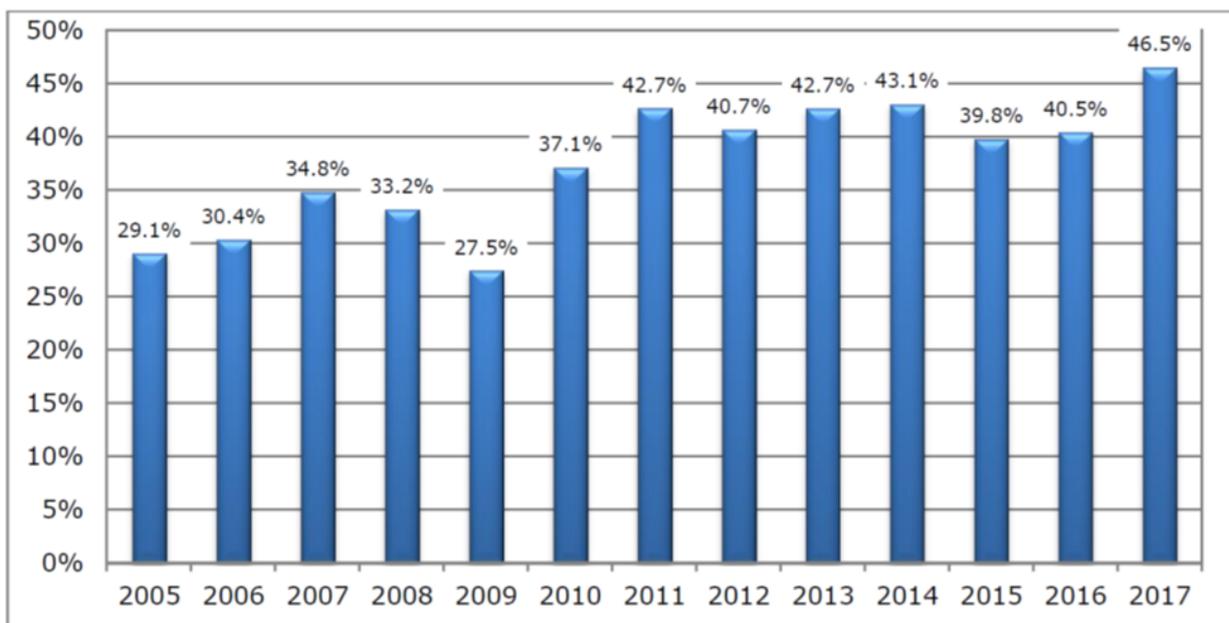
ε) να διασφαλίζει λογικές τιμές κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές. Πρόκειται για στόχους τόσο οικονομικούς όσο και κοινωνικούς, οι οποίοι αποσκοπούν στην προάσπιση των συμφερόντων των παραγωγών και των καταναλωτών, και που έχουν παραμείνει αμετάβλητοι από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Ρώμης (1958), δεδομένου ότι αποδείχθηκαν ιδιαίτερα ευέλικτοι και ικανοί να καλύψουν τις αλληπάλληλες μεταρρυθμίσεις στις οποίες έχει υποβληθεί η ΚΑΠ μέχρι σήμερα. Ωστόσο, με την πάροδο των ετών, επιπλέον των επιμέρους στόχων που καθορίζονται στο άρθρο 39 της ΣΛΕΕ, σε πολλές διατάξεις της Συνθήκης προστέθηκαν στόχοι οι οποίοι έχουν εφαρμογή στο σύνολο των πολιτικών και των δράσεων της Ένωσης, μη εξαιρουμένης της ΚΑΠ. Στο πλαίσιο αυτό, η προώθηση υψηλού επιπέδου απασχόλησης (άρθρο 9), η περιβαλλοντική προστασία για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης (άρθρο 11), η προστασία των καταναλωτών (άρθρο 12), οι απαιτήσεις της καλής διαβίωσης των ζώων (άρθρο 13), η προστασία της δημόσιας υγείας (άρθρο 168, παράγραφος 1) ή η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή (άρθρα 174 έως 178) έχουν πλέον αδιαμφισβήτητα ενσωματωθεί στους στόχους της ΚΑΠ.

Το βασικότερο βεβαίως στοιχείο που επιβεβαιώνει την αναγκαιότητα ύπαρξής της είναι η στήριξη του γεωργικού εισοδήματος ώστε να διασφαλίζεται η συνέχιση της γεωργικής παραγωγής και η επισιτιστική επάρκεια της Ένωσης.

Όπως αποτυπώνεται στο γράφημα, το αγροτικό εισόδημα στην ΕΕ (σε όρους επιχειρηματικού εισοδήματος ανά μονάδα οικογενειακής εργασίας) είναι χαμηλότερο από το μέσο εισόδημα στην

υπόλοιπη οικονομία (σε όρους μέσου μισθού). Πιο συγκεκριμένα, το 2017 οι Ευρωπαίοι αγρότες κέρδισαν κατά μέσο όρο σχεδόν τα μισά από αυτά που θα μπορούσαν να κερδίσουν σε άλλες θέσεις εργασίας (σε σύγκριση με το ένα τρίτο που ίσχυε πριν από μία δεκαετία), με το χάσμα μεταξύ των γεωργικών εισοδημάτων και των εισοδημάτων στην υπόλοιπη οικονομία να μειώνεται με την πάροδο του χρόνου, αλλά να παραμένει σημαντικό παρά την προοδευτική σύγκλιση.

Figure 1. Farm income comparison to the average wage, EU-28



Εικόνα 12 - Σύγκριση αγροτικού εισοδήματος με μέσο μισθό (DG AGRI, 2018)

Πέραν όμως της ανάγκης στήριξης του γεωργικού εισοδήματος υπάρχουν και άλλες ιδιαιτερότητες που καθιστούν την γεωργία διαφορετική από τις λοιπές οικονομικές δραστηριότητες και συνεπώς επιβάλλουν την διαχρονική στήριξη του αγροδιατροφικού τομέα. Τέτοιες ιδιαιτερότητες είναι για παράδειγμα:

- η γεωργία εξαρτάται περισσότερο από τις καιρικές συνθήκες και το κλίμα, σε σύγκριση με πολλούς άλλους τομείς.
- υπάρχει ένα αναπόφευκτο χρονικό κενό μεταξύ της ζήτησης των καταναλωτών και της δυνατότητας των γεωργών να καλύψουν τη ζήτηση — η καλλιέργεια μεγαλύτερης ποσότητας σιταριού ή η παραγωγή μεγαλύτερης ποσότητας γάλακτος, αναπόφευκτα, απαιτεί κάποιο χρόνο.

- ταυτόχρονα, οι γεωργοί πρέπει να φροντίζουν να είναι οικονομικά αποδοτικοί και συνάμα οφείλουν να εργάζονται με βιώσιμο και φιλικό προς το περιβάλλον τρόπο για να διατηρούν τα εδάφη και τη βιοποικιλότητα με ότι αυτό συνεπάγεται για τα αυξημένα κόστη δεσμεύσεων που καλούνται να αναλάβουν και την απώλεια εισοδήματος από την μειωμένη παραγωγή λόγω μείωσης των εισροών.

Συνεπώς, οι επιχειρηματικές αβεβαιότητες από την μία και ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος της γεωργίας από την άλλη δικαιολογούν τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει και πρέπει να διαδραματίζει η δημόσια στήριξη και χρηματοδότηση των ευρωπαϊών παραγωγών. Είναι σημαντικό να αναδεικνύονται αυτές οι ιδιαιτερότητες της γεωργίας ώστε να παρέχονται οι αναγκαίες απαντήσεις στην εύλογη πολλές φορές αντίδραση των ευρωπαϊών πολιτών στην δαπανηρή ομολογουμένως χρηματοδότηση της ΚΑΠ και των αγροτών της ένωσης εις βάρος των λοιπών πολιτικών της που επίσης διεκδικούν τους πόρους του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού. Βέβαια από τον ανταγωνισμό αυτό δεν φαίνεται να βγαίνει διαχρονικά κερδισμένη η ΚΑΠ, καθώς το ποσοστό της επί του συνολικού προϋπολογισμού της Ε.Ε. μειώθηκε σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027, η ΚΑΠ αντιπροσωπεύει το 31% του προϋπολογισμού της ΕΕ, σε σύγκριση με το 90% το 1970 και το 75% στα τέλη της δεκαετίας του 1980.

Η εξέλιξη και οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ διαχρονικά:

1962 - Η γένεση της ΚΑΠ

Μετά τις καταστροφικές συνέπειες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, η Ευρώπη έλαβε αποφασιστικά μέτρα για ένα μέλλον ειρήνης και ενότητας. Για την αποκατάσταση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού, οι έξι ιδρυτικές χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία) των τότε Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άρχισαν συνομιλίες για μια κοινή προσέγγιση στον τομέα της γεωργίας. Ο γεωργικός τομέας έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μεταπολεμική ευρωπαϊκή οικονομία αλλά είχε τα εξής χαρακτηριστικά:

- μικρή παραγωγή τροφίμων, εν μέρει λόγω του πολέμου
- γεωργικά εισοδήματα πολύ χαμηλότερα από ό, τι σε άλλους τομείς
- ανάγκη εύκολης πρόσβασης στα τρόφιμα και αύξησης της παραγωγικότητας

- μη εναρμονισμένες εθνικές γεωργικές πολιτικές με αποτέλεσμα διαφορετικές συνθήκες ανταγωνισμού

Το 1962 λοιπόν θεσπίστηκε η ΚΑΠ με τους ακόλουθους στόχους:

- αύξηση της παραγωγικότητας του γεωργικού τομέα
- εξασφάλιση δίκαιου βιοτικού επιπέδου στους γεωργούς
- εξασφάλιση του εφοδιασμού
- σταθεροποίηση των αγορών
- δημιουργία ασφαλούς αλυσίδας εφοδιασμού με λογικές τιμές
- εναρμόνιση των κανόνων ανταγωνισμού σε όλες τις χώρες

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, ετέθη σε εφαρμογή ένα οικονομικό παρεμβατικό σύστημα στήριξης των τιμών και της αγοράς. Ο μηχανισμός αυτός παρείχε στους γεωργούς εγγυημένες τιμές για τα προϊόντα τους, επέβαλε δασμούς στα εξωτερικά προϊόντα και εισήγαγε κρατική παρέμβαση σε περίπτωση πτώσης των τιμών της αγοράς. Οι γεωργοί ελάμβαναν στήριξη ανάλογα με τα συνολικά επίπεδα παραγωγής τους.

1970 - Σχέδιο Mansholt : εκσυγχρονισμός

Με την πάροδο του χρόνου, έχει αυξηθεί η παραγωγή και η διαθεσιμότητα των τροφίμων. Ωστόσο, το εισόδημα των γεωργών παραμένει στάσιμο παρά τη στήριξη που έχει παρασχεθεί από την κοινή γεωργική πολιτική. Δεδομένης της κατάστασης, ο Sicco Mansholt, τότε Επίτροπος Γεωργίας, είχε προβλέψει ότι η υπερπαραγωγή και η στήριξη των τιμών θα μπορούσαν να προκαλέσουν ανισορροπίες της αγοράς. Ως εκ τούτου, είχε προτείνει εκσυγχρονισμό ευρείας κλίμακας του γεωργικού τομέα σε μια προσπάθεια βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των γεωργών και αποφυγής στρεβλώσεων της αγοράς.

Το σχέδιο Mansholt, η πρώτη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, είχε ως στόχο:

- την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση της καλλιεργούμενης έκτασης
- τη συγχώνευση γεωργικών εκμεταλλεύσεων για τη δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων

1984 - Διαχείριση της προσφοράς, παραγωγή προσαρμοσμένη στις ανάγκες της αγοράς

Κατά τη δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 80, η γεωργική παραγωγή άρχισε να υπερβαίνει τη ζήτηση γεγονός το οποίο δημιούργησε πλεονάσματα όπως τα λεγόμενα «βουνά βουτύρου» και «λίμνες κρασιού». Το αποτέλεσμα ήταν ότι τα τρόφιμα είτε αποτελούσαν αντικείμενο ντάμπινγκ είτε πουλιόνταν στην παγκόσμια αγορά σε πολύ χαμηλότερες τιμές.

Για να αποφευχθεί η υπερβολική μείωση του εισοδήματος των γεωργών, η ΕΕ θέσπισε το 1984 ένα σύστημα ποσοτώσεων για προϊόντα όπως το γάλα, με σκοπό να περιορισθεί η πλεονασματική παραγωγή και να εξασφαλισθεί η διαχείριση του εφοδιασμού. Κάθε παραγωγός θα λάμβανε ποσόστωση που θα αντιπροσώπευε την ποσότητα τροφίμων που θα μπορούσε να παράγει. Όσοι υπερέβαιναν την ποσόστωση θα έπρεπε να καταβάλουν δασμό. Παράλληλα, σημειώθηκε όλο και μεγαλύτερη πίεση από εξωτερικούς παράγοντες που κατηγόρησαν τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες για υπερπροστατευτισμό και ζήτησαν την απελευθέρωση της αγοράς.

1992 - Οι μεταρρυθμίσεις MacSharry: από τη στήριξη της αγοράς στη στήριξη του παραγωγού

Το 1992 θεσπίστηκε η πρώτη μεταρρύθμιση μεγάλης κλίμακας της ΚΑΠ, στόχος της οποίας ήταν η μείωση του συνολικού προϋπολογισμού και η κατάργηση του συστήματος απεριόριστων εγγυημένων τιμών. Η πολιτική πέρασε από ένα σύστημα στήριξης της αγοράς στην άμεση εισοδηματική στήριξη των γεωργών και περιλάμβανε νέες υποχρεώσεις για τους γεωργούς όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και κίνητρα για τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων.

Θεσπίστηκαν για πρώτη φορά άμεσες ενισχύσεις προς τους γεωργούς, με βάση την καλλιεργούμενη έκταση ή τον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων, με τους πόρους να προέρχονται από το νέο Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ).

1999 - Νέος πυλώνας: η αγροτική ανάπτυξη

Σχεδόν 40 χρόνια αργότερα, ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ εξακολουθούσε να ανέρχεται στο 50 % περίπου του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ, ενώ ο γεωργικός τομέας προσέφερε λιγότερες δυνατότητες για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε σχέση με άλλους τομείς που ήταν σε άνοδο, ιδίως τον τομέα των υπηρεσιών.

Στο πλαίσιο αυτό, και με την προοπτική της επερχόμενης διεύρυνσης του 2004, το νέο πρόγραμμα «Ατζέντα 2000» οδήγησε στη δημιουργία ενός **δεύτερου πυλώνα** της ΚΑΠ αφιερωμένου στην αγροτική ανάπτυξη, με τα δημοφιλή προγράμματα των Νέων Γεωργών, Σχεδίων Βελτίωσης, Μεταποίησης, Εγγειοβελτιωτικών έργων κλπ, ο οποίος χρηματοδοτείται από ένα νέο ταμείο που συστήνεται για το σκοπό αυτό το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Το ΕΓΤΕ και το ΕΓΤΑΑ παραμένουν έως και σήμερα τα δύο ταμεία της ΚΑΠ.

Η Ατζέντα 2000 προσέφερε μια πιο ολιστική προσέγγιση για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, την παροχή εναλλακτικών πηγών εισοδήματος στις αγροτικές περιοχές και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στις περιοχές αυτές. Ουσιαστικά τέθηκαν οι βάσεις για το τρίπτυχο της στόχευσης των μελλοντικών ΠΑΑ και τώρα ΣΣ ΚΑΠ για την επίδιωξη της οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητας του αγροδιατροφικού τομέα και των αγροτικών περιοχών της Ένωσης.

2003 – Η μεταρρύθμιση Fischler: Προς την αποσύνδεση των άμεσων ενισχύσεων από την παραγωγή

Αποτέλεσε την πιο φιλόδοξη μεταρρύθμιση που γνώρισε ποτέ η ΚΑΠ μέχρι σήμερα, με τέσσερις πρωταρχικούς στόχους: μεγαλύτερη σύνδεση της ευρωπαϊκής γεωργίας με τις παγκόσμιες αγορές, προετοιμασία της διεύρυνσης της ΕΕ, μεγαλύτερη ανταπόκριση στις νέες προσδοκίες της κοινωνίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα των προϊόντων (μετά τις διαδοχικές υγειονομικές κρίσεις όπως η νόσος των «τρελών αγελάδων») και μια ΚΑΠ πιο συμβατή με τις απαιτήσεις των τρίτων χωρών. Η μεταρρύθμιση του 2003 εισήγαγε μια σειρά νέων αρχών και μηχανισμών, όπως, μεταξύ άλλων:

- την αποσύνδεση των άμεσων ενισχύσεων στους αγρότες από το προϊόν και τον όγκο παραγωγής, προκειμένου οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις να καταστούν περισσότερο προσανατολισμένες προς την αγορά και να μειωθούν οι στρεβλώσεις στη γεωργική παραγωγή και στο εμπόριο γεωργικών προϊόντων,
- την πολλαπλή συμμόρφωση (“cross-compliance”), η οποία κατέστησε τη χορήγηση των άμεσων ενισχύσεων εξαρτώμενη από την τήρηση σειράς προϋποθέσεων σε σχέση με το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία,

- τη δυνατότητα μεταφοράς πιστώσεων μεταξύ των δύο Πυλώνων της ΚΑΠ, με στόχο την ενίσχυση της ανάπτυξης της υπαίθρου.

2009 – Ο «διαγνωστικός έλεγχος» της ΚΑΠ του 2003

Με τον «διαγνωστικό έλεγχο» (Health check), αναθεωρήθηκε ένα ευρύ φάσμα μέτρων που εφαρμόστηκαν σε συνέχεια της μεταρρύθμισης του 2003 με σκοπό, μεταξύ άλλων, την περαιτέρω ενίσχυση της πλήρους αποσύνδεσης των ενισχύσεων, μέσω της προοδευτικής κατάργησης των τελευταίων συνδεδεμένων με την παραγωγή ενισχύσεων, την αύξηση του ποσοστού μεταφοράς πιστώσεων από τον πρώτο στον δεύτερο Πυλώνα υπέρ της αγροτικής ανάπτυξης, τη χαλάρωση των κανόνων δημόσιας παρέμβασης και ελέγχου της προσφοράς, με σκοπό να μην περιορίζεται η ικανότητα των γεωργών να αντιδρούν στις συνθήκες της αγοράς.

2013 - Η πρώτη μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας

Η νέα χιλιετία δημιούργησε νέα ζητήματα για την ΚΑΠ η οποία, όχι μόνο χρειάστηκε να εξασφαλίσει την επαρκή διατροφή και την ευημερία της κοινωνίας, αλλά έπρεπε να ανταποκριθεί και σε νέους προβληματισμούς, όπως η κλιματική αλλαγή, οι συνθήκες διαβίωσης των ζώων, η υγιεινή και την ασφάλεια των τροφίμων και η βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων, θέματα δηλαδή που κατ' απαίτηση της κοινωνίας των πολιτών έπρεπε να σεβαστεί ο αγροδιατροφικός τομέας και η ΚΑΠ που συνέχιζε να διεκδικεί υψηλές χρηματοδοτήσεις από τον ενωσιακό προϋπολογισμό.

Η μεταρρύθμιση του 2013 προσπάθησε να ανταποκριθεί στις επιταγές αυτές συμπεριλαμβάνοντας:

- τον οικολογικό προσανατολισμό των ενισχύσεων, με συνέπεια τη βελτίωση της βιωσιμότητας της γεωργίας
- δικαιότερη κατανομή της στήριξης με περιορισμό του προϋπολογισμού για τις μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις (capping)
- συμπληρωματική στήριξη για τις μικρότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις με σωστότερο προσανατολισμό της εισοδηματικής στήριξης
- κίνητρα ώστε οι νέοι να ξεκινούν σταδιοδρομία στον γεωργικό τομέα

Επιπλέον, η μεταρρύθμιση επέφερε αύξηση των δαπανών για έργα αγροτικής ανάπτυξης. Ήταν η πρώτη φορά που η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ εγκρίθηκε με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, που θεσπίστηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και στο πλαίσιο της οποίας το Συμβούλιο νομοθετεί επί ίσοις όροις με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

2021 - Μια πιο δίκαιη και πιο οικολογική πολιτική με άξονα τα αποτελέσματα

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ μετά το 2020 αποσκοπεί στην εισαγωγή μιας νέας στρατηγικής προσέγγισης, παρέχοντας στα ΚΜ την αυτονομία να καταρτίζουν στρατηγικά σχέδια με βάση τις ανάγκες τους και σύμφωνα με τους στόχους της ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι τα μέτρα που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο μπορούν να είναι καλύτερα προσαρμοσμένα στις τοπικές ιδιαιτερότητες χωρίς να υπονομεύουν τον γενικό «κοινό» χαρακτήρα της πολιτικής.

Έχοντας υπόψη ότι η κοινή γνώμη εκφράζει όλο και μεγαλύτερες ανησυχίες σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τα περιβαλλοντικά ζητήματα, η νέα ΚΑΠ ρίχνει ιδιαίτερο βάρος στις οικολογικές επιταγές. Η χρηματοδότηση, όπως και στο παρελθόν, εξαρτάται από τη συμμόρφωση προς την νομοθεσία της ΕΕ στους τομείς του περιβάλλοντος και του κλίματος. Επιπλέον, η μεταρρύθμιση προβλέπει διάφορες ανταμοιβές για πιο οικολογικές πρακτικές, τόσο στο πλαίσιο των άμεσων ενισχύσεων (με ένα νέο είδος στήριξης για οικολογικά μέτρα, τα «οικολογικά προγράμματα») όσο και στο πλαίσιο της αγροτικής ανάπτυξης.

Συν τοις άλλοις, οι μικρότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις και οι νέοι γεωργοί θεωρούνται δικαιούχοι των άμεσων ενισχύσεων κατά προτεραιότητα. Για πρώτη φορά, η ΚΑΠ περιλαμβάνει και δέσμευση για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων (κοινωνική αιρεσιμότητα).

2025 – Ένα όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα

Τον Ιανουάριο του 2024 η Ε. Επιτροπή εγκαινίασε τον στρατηγικό διάλογο για το μέλλον της γεωργίας της ΕΕ, ένα νέο φόρουμ που επιδιώκει να διαμορφώσει ένα κοινό όραμα για το μέλλον της γεωργίας της ΕΕ.

Στόχος του στρατηγικού διαλόγου ήταν να φέρει σε επαφή βασικά ενδιαφερόμενα μέρη από ολόκληρη την αγροδιατροφική αλυσίδα, μεταξύ των οποίων γεωργοί, συνεταιρισμοί, επιχειρήσεις αγροδιατροφικών προϊόντων και αγροτικών κοινοτήτων, καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις και εκπρόσωπους της κοινωνίας των πολιτών, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και πανεπιστήμια.

Ο διάλογος στόχευε στην ανάπτυξη κοινής αντίληψης σχετικά με το μελλοντικό σύστημα γεωργίας και τροφίμων της ΕΕ. Ασχολήθηκε με μια σειρά από προκλήσεις και ευκαιρίες, επιχειρώντας να δώσει επαρκείς απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

- Με ποιον τρόπο μπορούμε να προσφέρουμε στους γεωργούς μας και στις αγροτικές κοινότητες στις οποίες ζουν καλύτερες προοπτικές και αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο;
- Με ποιον τρόπο μπορούμε να στηρίξουμε τη γεωργία εντός των ορίων του πλανήτη μας και του οικοσυστήματός του;
- Με ποιον τρόπο μπορούμε να αξιοποιήσουμε καλύτερα τις τεράστιες ευκαιρίες που προσφέρει η γνώση και η τεχνολογική καινοτομία;
- Με ποιον τρόπο μπορούμε να προωθήσουμε ένα λαμπρό και ακμάζον μέλλον για το σύστημα τροφίμων της Ευρώπης σε έναν ανταγωνιστικό κόσμο;

Στις 4 Σεπτεμβρίου 2024, η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κ. Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, έλαβε την τελική έκθεση¹⁵ του στρατηγικού διαλόγου για το μέλλον της γεωργίας στην ΕΕ και τον Φεβρουάριο 2025 η Επιτροπή παρουσίασε το όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα, το οποίο προωθεί την εμπιστοσύνη και τον διάλογο κατά μήκος ολόκληρης της αξιακής αλυσίδας εντός της ΕΕ και παγκοσμίως. Το όραμα δίνει έμφαση στη στενή συνεργασία με τα αρμόδια θεσμικά όργανα, τους γεωργούς, τους φορείς της τροφικής αλυσίδας και την κοινωνία των πολιτών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, στην αντιμετώπιση των ανησυχιών τους και στην εξέταση των ιδεών τους.

- 900 δις € προστιθέμενης αξίας δημιουργήθηκαν από το αγροδιατροφικό σύστημα της ΕΕ το 2022
- περίπου 30 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε ολόκληρο τον αγροδιατροφικό τομέα
- μόλις το 12% των γεωργών είναι κάτω των 40 ετών.

Το όραμα αναγνωρίζει τον ουσιαστικό ρόλο που έχουν οι γεωργοί στη ζωή μας και επιδιώκει να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα και την ελκυστικότητα του αγροδιατροφικού τομέα. Περιγράφει τις κατάλληλες συνθήκες που θα διασφαλίσουν ότι ο τομέας ευδοκιμεί, καινοτομεί και συνεχίζει να ωφελεί την κοινωνία σήμερα, αύριο και το 2040.

¹⁵ European Commission – Press Corner. *Ενημέρωση Τύπου IP/24/4528*.

Με βάση την έκθεση του στρατηγικού διαλόγου για το μέλλον της γεωργίας στην ΕΕ¹⁶ και σε διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Γεωργίας και Τροφίμων (EBAF)¹⁷, το όραμα αποσκοπεί στη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας του γεωργικού τομέα και του τομέα τροφίμων στην ΕΕ.

Το όραμα αποτελείται από διάφορους τομείς προτεραιότητας, με την απλούστευση των κανόνων της ΕΕ, την έρευνα, την καινοτομία και την ψηφιοποίηση ως οριζόντιους παράγοντες ώθησης.

Ειδικότερα οι βασικοί άξονες του οράματος αφορούν:

- *Οικοδόμηση ενός ελκυστικού αγροδιατροφικού τομέα*
- *Προώθηση ενός ανταγωνιστικού και ανθεκτικού τομέα*
- *Παροχή των προϋποθέσεων για έναν ανθεκτικό στις μελλοντικές εξελίξεις τομέα*
- *Έμφαση στα τρόφιμα, δίκαιες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας στις αγροτικές περιοχές*

Ας δούμε πιο αναλυτικά τις επιμέρους στοχεύσεις των αξόνων του οράματος καθώς θα καθορίσουν εν πολλοίς τις διαπραγματεύσεις για τη νέα προγραμματική περίοδο, καθώς και το μεταρρυθμιστικό πλαίσιο των νέων κανονισμών της ΚΑΠ μετά το 2027, αξιοποιώντας τα μαθήματα που η Ε. Επιτροπή και τα ΚΜ αποκόμισαν από την περίοδο 2021-2027.

Οικοδόμηση ενός ελκυστικού αγροδιατροφικού τομέα

Το όραμα απαιτεί τη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για την ενθάρρυνση των μελλοντικών γενεών να παράγουν τρόφιμα, μέσω της προώθησης του δίκαιου εισοδήματος, της δημόσιας στήριξης και της διαφάνειας στην τροφική αλυσίδα.

Οι γεωργοί της Ευρώπης διαδραματίζουν καίριο ρόλο για τη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας και την παροχή υγιεινών και ποιοτικών τροφίμων στους πολίτες. Ωστόσο, ολόκληρος ο αγροδιατροφικός τομέας και οι αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις.

¹⁶ European Commission / DG AGRI. *Main initiatives – Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture.*

¹⁷ European Commission / DG AGRI. *EBAF – Expert Group on the European Bioeconomy and Agriculture Forum.*

- Διασφάλιση του μέλλοντος των γεωργών ώστε να καταστεί η γεωργία οικονομικά βιώσιμη και καταπολέμηση των αθέμιτων πρακτικών: προσέλκυση εισοδημάτων από πολλαπλές πηγές, προώθηση μιας δικαιότερης θέσης στην τροφική αλυσίδα ώστε να μπορούν οι γεωργοί να ευδοκιμούν και να αποκομίζουν δίκαιο εισόδημα.
- Κατάλληλη ανταμοιβή για τις υπηρεσίες οικοσυστήματος.
- Δημιουργία ευκαιριών για τους νέους στις αγροτικές περιοχές: ενθάρρυνση των μελλοντικών γενεών να επιλέγουν σταδιοδρομίες στον γεωργικό τομέα, αξιοποίηση του επιχειρηματικού δυναμικού του αγροδιατροφικού τομέα για ένα νέο κύμα καινοτόμων αγροδιατροφικών επιχειρήσεων.

Για να ωφεληθούν οι γεωργοί, η αγροδιατροφική αλυσίδα και, τελικά, οι πολίτες, το όραμα προτείνει τα εξής:

- Επανεξέταση των κανόνων για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές¹⁸ και του κανονισμού για την κοινή οργάνωση των αγορών (ΚΟΑ). Προέχει η προστασία των παραγωγών από πρακτικές μεσαζόντων που συρρικνώνουν το εισόδημά τους, καθώς και αναθεώρηση του κανονισμού των ΚΟΑ για μεγαλύτερο επενδυτικό προσανατολισμό, διεύρυνση επιλεξιμοτήτων και προϊόντων, αποφυγή επικαλύψεων με παρεμβάσεις αγροτικής ανάπτυξης, κλπ.
- Πρόταση για μια δικαιότερη, απλούστερη και στοχευμένη κοινή γεωργική πολιτική¹⁹. Η δικαιότερη κατανομή των επιδοτήσεων στους αγρότες, η απλούστευση κυρίως της περιβαλλοντικής αρχιτεκτονικής και της γραφειοκρατίας λήψης των ενισχύσεων, καθώς και η καλύτερη στόχευση σε νέους και μικρούς γεωργούς αποτελούν ζητούμενο.
- Ενίσχυση του παρατηρητηρίου αγροδιατροφικής αλυσίδας της ΕΕ, ώστε να προστατεύεται ο παραγωγός από αθέμιτες γεωργικές πρακτικές.
- Παρουσίαση μιας στρατηγικής για τη βιοοικονομία και την κυκλική οικονομία που θα οδηγεί σε ευκολότερη υιοθέτηση και ενσωμάτωση γεωργικών πρακτικών και τεχνολογιών στην παραγωγή.

¹⁸ European Commission / DG AGRI. *Unfair trading practices in the agri-food supply chain*.

¹⁹ European Commission / DG AGRI. *Main initiatives – Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture*.

- Κατάρτιση ενός φιλόδοξου επενδυτικού θεματολογίου που να εμπεδώνει την στροφή στην πράσινη και ψηφιακή γεωργία.
- Υλοποίηση μιας στρατηγικής γενεακής ανανέωσης²⁰. Η προσέλκυση νέων στο γεωργικό επάγγελμα και στην ύπαιθρο παραμένει κυρίαρχο στην ατζέντα λόγω της επιδείνωσης του δημογραφικού στις αγροτικές περιοχές της Ένωσης.
- Δημιουργία ενός παρατηρητηρίου της ΕΕ για τις γεωργικές εκτάσεις, ώστε να προστατεύονται από τον ανταγωνισμό άλλων χρήσεων γης και να αξιοποιούνται αποδοτικότερα.

Προώθηση ενός ανταγωνιστικού και ανθεκτικού τομέα

Η αγροδιατροφική αλυσίδα υφίσταται πιέσεις από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον παγκόσμιο ανταγωνισμό και τις υψηλότερες τιμές της ενέργειας. Η επισιτιστική ασφάλεια και κυριαρχία παραμένουν προτεραιότητα στην Ευρώπη.

- Ανάπτυξη αντίστασης στις γεωπολιτικές αλλαγές: διαφοροποίηση των εμπορικών σχέσεων, δημιουργία νέων εξαγωγικών ευκαιριών, επιδίωξη διεθνών εταιρικών σχέσεων
- Διασφάλιση ότι όλα τα προϊόντα ακολουθούν τα ίδια πρότυπα: ευθυγράμμιση των προτύπων για τα εισαγόμενα προϊόντα, ώστε να διασφαλιστεί ότι τα φιλόδοξα πρότυπα της ΕΕ δεν οδηγούν σε ανταγωνιστικό μειονέκτημα, πλήρης εγγύηση της ασφάλειας των τροφίμων καθώς παραμένει μη διαπραγματεύσιμη προτεραιότητα
- Αύξηση της ανθεκτικότητας του αγροδιατροφικού τομέα: καινοτομία και διατήρηση ηγετικής θέσης στις παγκόσμιες αγορές, προστασία των συμφερόντων των Ευρωπαίων γεωργών και μείωση των κρίσιμων εξαρτήσεων από τις εισαγωγές.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, το όραμα προτείνει τα εξής:

- Καθιέρωση νέων διαλόγων για συμπράξεις όσον αφορά την αγροδιατροφική πολιτική²¹
- Απλούστευση του διοικητικού φόρτου για τους γεωργούς και τις επιχειρήσεις τροφίμων
- Ανάπτυξη σχεδίου για την αντιμετώπιση των προκλήσεων εφοδιασμού με πρωτεΐνες

²⁰ European Commission / DG AGRI. *Young people, agriculture and rural areas.*

²¹ European Commission / DG AGRI. *EU actions to address farmers' concerns.*

- Επιδίωξη μεγαλύτερης ευθυγράμμισης των προτύπων παραγωγής που εφαρμόζονται στα εισαγόμενα προϊόντα
- Αναθεώρηση της νομοθεσίας για την καλή μεταχείριση των ζώων
- Ανάπτυξη ενός φιλόδοξου ενιαίου δικτύου ασφαλείας για τον αγροδιατροφικό τομέα της ΕΕ
- Απαίτηση μιας ευρωπαϊκής προσέγγισης για τη διαχείριση κινδύνων και κρίσεων²²
- Έγκριση ενός σχεδίου προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή
- Δρομολόγηση μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής για το ζωικό κεφάλαιο

Παροχή των προϋποθέσεων για έναν ανθεκτικό στις μελλοντικές εξελίξεις τομέα

Ο γεωργικός τομέας της Ευρώπης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Το όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα υπογραμμίζει την ανάγκη επίτευξης των κλιματικών στόχων για το 2040.

Συνεπώς η στόχευση εδώ αφορά²³:

- Στήριξη των κλιματικών στόχων της ΕΕ: Υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών που συνιστούν ευκαιρίες για τους γεωργούς και διασφαλίζουν ότι η απανθρακοποίηση και η ανταγωνιστικότητα συμπορεύονται και δεν λειτουργούν η μία εις βάρος της άλλης προτεραιότητας της ΚΑΠ²⁴.
- Παροχή βοήθειας στους γεωργούς για τη μέτρηση και τη βελτίωση των επιδόσεών τους σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης. Η Ε. Επιτροπή παρουσίασε το σχέδιό της για την ανθρακοδεσμευτική γεωργία (ή όπως το αποκαλεί CRCF - Carbon Removals και Carbon Farming) και την δυνατότητα των παραγωγών να εμπορεύονται δικαιώματα στο χρηματιστήριο άνθρακα.
- Προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας της ΕΕ: προστασία των φυσικών πόρων για υγιή εδάφη, καθαρό νερό και αέρα, μείωση των εκπομπών για τη διατήρηση της φύσης για τις μελλοντικές γενιές. Ο συγκεκριμένος στόχος ευθυγραμμίζεται με τη

²² European Commission / DG AGRI. *Economic sustainability in EU agriculture*.

²³ European Commission / DG AGRI. *CAP and the environment*.

²⁴ European Commission, Communication COM(2021) 800 final, “Sustainable Carbon Cycles”

στρατηγική της Πράσινης Συμφωνίας για την «Βιοποικιλότητα» και την προστασία των γεωργικών τοπίων.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, το όραμα προτείνει τα εξής:

- Προσφορά εθελοντικής συγκριτικής αξιολόγησης για τη βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (δηλαδή ένα εθελοντικό σύστημα benchmarking των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που θα επιβραβεύει τις καλύτερες περιβαλλοντικές επιδόσεις)
- Διατύπωση πρότασης σχετικά με στρατηγική για την ανθεκτικότητα των υδάτων. Το οξύτερο περιβαλλοντικό πρόβλημα, ειδικά του Νότου, με πλημμύρες ή ξηρασία που επιβάλλει εξειδικευμένη στρατηγική για τα νερά, καθώς η γεωργία είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής (80-86% στη χώρα μας) και κατ' επέκταση ο πιο ευάλωτος τομέας στην κλιματική αλλαγή και την μείωση των αποθεμάτων αρδευτικού νερού.
- Επιτάχυνση της πρόσβασης σε βιοφυτοφάρμακα, καθώς η στόχευση της πράσινης συμφωνίας και ειδικά της στρατηγικής της «Από το αγρόκτημα στο πιάτο» επιδιώκει μείωση στο μισό της χρήσης αγροχημικών και φυτοφαρμάκων.
- Ανταμοιβή για την απορρόφηση άνθρακα και την ανθρακοδεσμευτική γεωργία. Είπαμε για το σχέδιο που θα κατεβάσει η Ε.Ε. τον Ιούνιο.
- Δρομολόγηση ενωσιακής ψηφιακής στρατηγικής για τη γεωργία²⁵.

Έμφαση στα τρόφιμα, δίκαιες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας στις αγροτικές περιοχές

Το όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα αποσκοπεί στην επανασύνδεση των ανθρώπων με τα τρόφιμα που καταναλώνουν και τα εδάφη στα οποία παράγονται και στη στήριξη των αγροτικών περιοχών μέσω της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς της ΕΕ. Πρόκειται ουσιαστικά για την κοινωνική σημασία που αποδίδεται σε έναν ισχυρό πρωτογενή τομέα και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στη κοινωνική συνοχή των αγροτικών περιοχών που πλήττονται από τη φτώχεια, την εγκατάλειψη και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ιδιαίτερα οι ευάλωτες ομάδες κατοίκων τους, όπως οι νέοι, οι άνεργοι, οι μετανάστες, οι γυναίκες, κλπ.

Άρα εδώ η στόχευση αφορά στην:

²⁵ European Commission / DG AGRI. *Research and innovation in agriculture and food.*

- Προώθηση δίκαιων συνθηκών διαβίωσης και εργασίας σε δυναμικές αγροτικές περιοχές
- Ενίσχυση του δεσμού μεταξύ των πολιτών, των αγροτικών περιοχών και των απομακρυσμένων περιοχών
- Διατήρηση ηγετικής θέσης παγκοσμίως όσον αφορά την καινοτομία στον τομέα των τροφίμων
- Κοινωνική βιωσιμότητα: προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, ανάπτυξη δεξιοτήτων και προσέλκυση περισσότερων γυναικών στα γεωργικά επαγγέλματα

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, το όραμα προτείνει τα εξής:

- Επικαιροποίηση του αγροτικού σχεδίου δράσης της ΕΕ και ενίσχυση του αγροτικού συμφώνου
- Δημιουργία πλατφόρμας για τις γυναίκες στη γεωργία
- Διεξαγωγή ετήσιου διαλόγου για τα τρόφιμα με τους παράγοντες του συστήματος τροφίμων, ώστε να διασφαλίζεται η απαιτούμενη διαβούλευση των παρεμβάσεων και των μεταρρυθμιστικών αλλαγών και να υιοθετούνται με μεγαλύτερη αποδοχή.
- Ενίσχυση του ρόλου των δημόσιων συμβάσεων για την κατοχύρωση της κοινωνικής ωφέλειας των συμφωνιών στην παραγωγή και εμπορία των γεωργικών προϊόντων.
- Ανάπτυξη βραχείων αλυσίδων εφοδιασμού. Αξιοποίηση των ΤΠΕ και του διαδικτυακού εμπορίου για την αποφυγή μεσαζόντων στην εμπορία των γεωργικών προϊόντων και εμπέδωση λογικών επανατοπικοποίησης αγορών, δηλαδή διακίνησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων σε τοπικό επίπεδο, που συνδυάζει καλύτερο εισόδημα των παραγωγών με μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος καθώς αποφεύγεται η μεταφορά των εμπορευμάτων σε μεγάλες αποστάσεις.
- Επανεξέταση του προγράμματος της ΕΕ για τα σχολεία, ώστε να τονωθεί η εσωτερική ζήτηση, να προστατευθεί το εισόδημα των παραγωγών και να ενισχυθεί η κοινωνική συμβολή της γεωργίας.
- Ενίσχυση της ενημέρωσης των καταναλωτών μέσω της πολιτικής προώθησης ώστε να εδραιώνεται η εμπιστοσύνη τους στα ευρωπαϊκά τρόφιμα, καθώς και η πεποίθησή τους

για την αναγκαιότητα συνέχισης χρηματοδότησης της ΚΑΠ από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό.

- Περαιτέρω προώθηση της αξιοποίησης των γεωγραφικών ενδείξεων, των προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ, καθώς συνιστούν την ταυτότητα της ευρωπαϊκής τοπικής παραγωγικής κουλτούρας και αγροτικής παράδοσης σε συνδυασμό με την εγγύηση της ποιότητας για τους καταναλωτές της Ένωσης και όχι μόνο.

Αυτές εν συντομία είναι οι προτεραιότητες που περιλαμβάνονται στην *Ανακοίνωση της Επιτροπής για το Όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα (6385/2025)*» για την ΚΑΠ μετά το 2027. Η εν λόγω Ανακοίνωση ενσωματώνει επί της ουσίας τις προτάσεις, τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς για το μέλλον της Γεωργίας στην Ε.Ε., όπως προέκυψαν μέσα από την διαβούλευση των βασικών οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών εταίρων της στο πλαίσιο του στρατηγικού διαλόγου που προηγήθηκε της ανακοίνωσης, υπό το πρίσμα βέβαια των σημαντικών προκλήσεων και κρίσεων των περασμένων ετών, από το Brexit, την πανδημία και την ουκρανική κρίση, μέχρι τις γεωπολιτικές εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, την κλιματική κρίση που βίωσε έντονα και η χώρα μας μέσα από τις καταστροφικές πλημμύρες και πυρκαγιές σε Θεσσαλία και Έβρο, τη νέα δασμολογική πολιτική των ΗΠΑ, την ενεργειακή και οικονομική κρίση που συνεπάγονται όλες οι προηγούμενες κρίσεις, κλπ. Όλη αυτή η κατάσταση είναι επόμενο ότι επηρεάζει το εισόδημα των παραγωγών και την άσκηση της γεωργικής δραστηριότητας, δημιουργώντας συνθήκες έντονης μεταβλητότητας και ανασφάλειας.

Στην κατεύθυνση αυτή, η Ανακοίνωση απαντά στην ανάγκη για διαμόρφωση ενός ενιαίου, ολοκληρωμένου και περισσότερο αποτελεσματικού στρατηγικού σχεδιασμού, ο οποίος καλείται αφενός να προσδιορίσει τις πολιτικές προτεραιότητες και αφετέρου να εξειδικεύσει τις δράσεις που θα συμβάλουν στην μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και βιωσιμότητα τόσο του αγροδιατροφικού τομέα, όσο και των αγροτικών περιοχών της Ένωσης.

Αρχές σχεδιασμού ΣΣ ΚΑΠ

Το Στρατηγικό Σχέδιο αποτυπώνει το σύνολο των αναγκαίων παρεμβάσεων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, οι οποίες θα συμβάλλουν στην ικανοποίηση των διαπιστωμένων και ιεραρχημένων αναπτυξιακών αναγκών του αγρο-διατροφικού τομέα και των αγροτικών περιοχών τις χώρας μας, ανάγκες που προέκυψαν μέσα από μια συγκεκριμένη προβλεπόμενη διαδικασία.

Η διαδικασία σχεδιασμού του ΣΣ ΚΑΠ²⁶ περιλαμβάνει την κατάρτιση της SWOT ανάλυσης, δηλαδή την αναζήτηση και καταγραφή των δυνατών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και απειλών του αγροδιατροφικού μας συστήματος, της Γεωργίας και των αγροτικών μας περιοχών. Με βάση τη συγκεκριμένη ανάλυση γίνεται η ιεράρχηση των αναγκών, λαμβάνοντας υπόψη τους γενικούς και ειδικούς στόχους της ΚΑΠ, ώστε να διαμορφωθούν οι παρεμβάσεις που θα περιληφθούν στο ΣΣ ΚΑΠ και θα υπηρετήσουν τους συγκεκριμένους στόχους.

- SWOT Ανάλυση
- Ιεράρχηση αναγκών
- Έγγραφο εργασίας της Ε.Ε. με συστάσεις για το ΣΣ ΚΑΠ με βάση τη SWOT analysis (Δεκέμβριος 2020)
- Αποτελέσματα Διαβούλευσης με Εταίρους
- Πρώτη υποβολή ΣΣ ΚΑΠ στην Ε.Ε. (Δεκέμβριος 2021). Το Εθνικό Στρατηγικό μας Σχέδιο υποβλήθηκε στην Ε.Ε. μεταξύ των πρώτων Κρατών Μελών. Εντός της προθεσμίας που είχε ορίσει η Ε.Ε. (31/12/2021) για την υποβολή των Στρατηγικών Σχεδίων, υπέβαλλαν τα 18 από τα 27 Κράτη Μέλη, γεγονός που καταδεικνύει το πόσο απαιτητική ήταν η σχετική διαδικασία.
- Παρατηρήσεις της Ε.Ε. επί του σχεδίου που απεστάλη (Απρίλιος 2022)
- Διαβούλευση με Υπηρεσίες Ε.Ε. (Μάιος - Οκτώβριος)
- Τελική Υποβολή Αναθεωρημένου ΣΣ ΚΑΠ (Οκτώβριος 2022)
- Έγκριση ΣΣ ΚΑΠ από Ε.Ε. (Νοέμβριος 2022) ώστε να τεθεί σε εφαρμογή από την 1/1/2023.

Χρονολόγιο διαβούλευσης

Το χρονολόγιο διαβούλευσης περιλαμβάνει ουσιαστικά όλες τις ενέργειες δημοσιότητας, ενημέρωσης και διαβούλευσης με τους εμπλεκόμενους στον αγροδιατροφικό τομέα και την αγροτική ανάπτυξη της χώρας μας.

²⁶ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, Άρθρα 106-108

Η διαβούλευση των διαφόρων σταδίων προετοιμασίας και επικοινωνίας του ΣΣ ΚΑΠ, από την έκδοση των σχεδίων των βασικών κανονισμών της ΚΑΠ τον Ιούνιο του 2018, έως και την έγκρισή του, έγινε αξιοποιώντας δυνατότητες, όπως ημερίδες και συνέδρια, συμμετοχή και παρουσιάσεις σε εκθέσεις, επίσημες και ανεπίσημες ομάδες εργασίας και focus groups, παρουσιάσεις στο ελληνικό Κοινοβούλιο, τηλεσυσκέψεις, ερωτηματολόγια και έρευνες πεδίου.

Προτάσεις της Διαβούλευσης που υιοθετήθηκαν

- Διατήρηση των τριών Αγρονομικών Περιφερειών
- Ορισμός του Ενεργού Αγρότη με βάση τεκμήρια οικονομικής δραστηριότητας
- Σύγκλιση των Δικαιωμάτων
- Αλλαγή της αρχικής πρότασης για τον αριθμό των Συνδεδεμένων
- Αύξηση των πόρων του Πυλώνα II
- Ενίσχυση των Συνεργατικών Σχημάτων

3η Ενότητα: Προκλήσεις και Ανάγκες

Προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η ΚΑΠ καλείται να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις.

- Η κλιματική αλλαγή αποτελεί ίσως τη μεγαλύτερη απειλή. Οι αγρότες εκτίθενται σε συχνότερες ξηρασίες, πλημμύρες και καύσωνες, ενώ η γεωργία ευθύνεται για περίπου το 10% των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ (ΕΕΑ, 2022). Το στοίχημα είναι η μετάβαση σε ένα σύστημα με μικρότερο αποτύπωμα, χωρίς να υπονομευθεί η παραγωγικότητα.
- Η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής γεωργίας δοκιμάζεται από το διεθνές εμπόριο. Οι παραγωγοί της ΕΕ δεσμεύονται σε υψηλά περιβαλλοντικά και εργασιακά πρότυπα, γεγονός που αυξάνει το κόστος, ενώ ανταγωνίζονται προϊόντα χαμηλότερης τιμής από τρίτες χώρες. Οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, όπως η Mercosur, προκαλούν ανησυχίες για αθέμιτο ανταγωνισμό²⁷.
- Η κοινωνική διάσταση αφορά την εγκατάλειψη της υπαίθρου και τη γήρανση του πληθυσμού. Στην ΕΕ μόλις το 11% των αγροτών είναι κάτω των 40 ετών (Eurostat, 2022). Η ΚΑΠ προσπαθεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα με στοχευμένα μέτρα για νέους αγρότες, αλλά οι δομικές δυσκολίες (έλλειψη γης, κεφαλαίου, πρόσβασης σε δανεισμό) παραμένουν.
- Τέλος, οι γεωπολιτικές κρίσεις όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία ανέδειξαν την ανάγκη για μεγαλύτερη αυτάρκεια και στρατηγική αυτονομία στα τρόφιμα²⁸. Η διατροφική ασφάλεια επανέρχεται στο προσκήνιο, μαζί με την ανάγκη ανθεκτικών εφοδιαστικών αλυσίδων.

Προκλήσεις για την Ελλάδα

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει ιδιαίτερες προκλήσεις λόγω της δομής της γεωργίας της. Το μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης είναι 6,6 εκτάρια, έναντι 16,6 στην ΕΕ (Eurostat, 2022). Ο

²⁷ Henke, R., & Salvatici, L. (2021). *The Common Agricultural Policy after 2020: Some reflections on competitiveness and trade*

²⁸ Matthews, A. (2022). Food security and the Ukraine war: Implications for EU agriculture. *capreform.eu*

κατακερματισμός των εκτάσεων περιορίζει τις οικονομίες κλίμακας και καθιστά πιο δύσκολη την υιοθέτηση τεχνολογιών αιχμής.

Το ψηφιακό χάσμα είναι έντονο. Μόλις το 20% των Ελλήνων αγροτών χρησιμοποιεί συστηματικά ψηφιακά εργαλεία²⁹. Η έλλειψη ευρυζωνικών δικτύων σε ορεινές και νησιωτικές περιοχές και το χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων οδηγούν σε ανισότητες μεταξύ παραγωγών.

Η περιβαλλοντική πρόκληση είναι επίσης σοβαρή. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με υψηλό κίνδυνο ερημοποίησης³⁰. Τα οικολογικά σχήματα της ΚΑΠ προσφέρουν χρηματοδοτικά κίνητρα, αλλά συχνά θεωρούνται πολύπλοκα ή ανεπαρκώς ανταποδοτικά από τους παραγωγούς.

Η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού επιτείνει το πρόβλημα. Ο μέσος όρος ηλικίας των Ελλήνων αγροτών είναι πάνω από 57 έτη, ενώ οι νέοι αγρότες αντιμετωπίζουν εμπόδια εισόδου λόγω έλλειψης γης και κεφαλαίου.

				
	1975	2000	2025	
Έκταση & Ιδιοκτησία	Μικρές πολυτεμαχισμένες εκτάσεις, συχνά κάτω από 30 στρέμματα.	Μέσο μέγεθος: 40-50 στρέμματα, ιδιαίτερα κατακερματισμέν	Μέση έκταση: ~ 65 στρέμματα, με μεγάλη διακύμανση ανά περιοχή.	Μέσο μέγεθος: 250-300 στρέμματα, μέσω συγχωνεύσεων και συνεργατικών

²⁹ Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. (2022). *Ψηφιακή γεωργία στην Ελλάδα: Τάσεις και προκλήσεις*

³⁰ United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD). (2019). *Global Land Outlook – Regional reports / Mediterranean desertification*

	Κατά κανόνα ιδιόκτητες, με καταβολές από τη διανομή γης μετά τον πόλεμο ή μέσω προίκας/κληρονομιάς. Απουσία αγροτικού σχεδιασμού – συχνές επικαλύψεις, άτυπες διευθετήσεις.	ο. Ιδιοκτησία: οικογενειακή, κληρονομημένη από παλιότερες γενιές χωρίς επαγγελματική αναδιάρθρωση. Αγροτεμάχια: συνήθως 4 έως 6 διάσπαρτα κομμάτια γης, χωρίς ενιαίο σχεδιασμό.	Κατακερματισμός: πολυτεμαχισμένη μορφή – συνήθως 4-7 μη συνεχόμενα αγροτεμάχια ανά εκμετάλλευση. Καθεστώς: κυρίως ιδιότητα ή με συμβάσεις μακροχρόνιας μίσθωσης. Κληρονομικά αγροκτήματα, πολυϊδιοκτησία.	μοντέλων. Ψηφιακά συμβόλαια ιδιοκτησίας (smart contracts) και συλλογικές γεωργικές πλατφόρμες (co-farming networks). Υβριδικά μοντέλα με μισθωμένα αγροτεμάχια σε κοινή διαχείριση από clusters παραγωγών.
Καλλιέργειες	Παραδοσιακές και αυτοσυντηρούμενες: ελιές, σιτάρι, καλαμπόκι, αμπέλι, κηπευτικά. Συχνή παρουσία ζώων για ιδιοκατανάλωση (κατσίκια, κόττες, γουρούνια). Ελάχιστη	Μονοκαλλιέργειες κυρίως: ελιές, σιτάρι, βαμβάκι, καπνός (ακόμη ισχυρός στην κεντρική και βόρεια Ελλάδα). Εντατική χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων. Ποσοστό βιολογικής γεωργίας πολύ χαμηλό (<1%).	Κυρίαρχες καλλιέργειες: Ελιές (Πελοπόννησο & Κρήτη) Σιτηρά/Δημητριακά (Κ. Μακεδονία, Θεσσαλία) Αμπέλια / Οίνος (Κεντρική Ελλάδα, Νεμέα, Σαντορίνη)Βαμβ	Πολυκαλλιέργεια υψηλής απόδοσης, σε κυκλικά μοντέλα (π.χ. rotation οσπρίων, ενεργειακών φυτών και λαχανικών). Κλιματικά ανθεκτικές ποικιλίες, γενετικά προσαρμοσμένες.

	εμπορευματοποίηση – η παραγωγή πήγαινε στο σπίτι ή στην τοπική αγορά.		άκι (Θεσσαλία) Κηπευτικά (Κρήτη, Θερμοκήπια) Σε περιορισμένο ποσοστό εφαρμόζεται βιολογική καλλιέργεια (10-12%).	Εξειδίκευση σε ποιοτικά niche προϊόντα: βιολειτουργικά τρόφιμα, φυτικά φάρμακα, premium ΠΟΠ/ΠΓΕ.
Εξοπλισμός & Τεχνολογία	Κατά βάση χειρωνακτική εργασία, με λίγο ή καθόλου μηχανολογικό εξοπλισμό. Εργασία από όλη την οικογένεια, ακόμα και παιδιά, κυρίως γυναίκες στις ελαφριές δουλειές. Αργή είσοδος του τρακτέρ (πρώτες εμφανίσεις σε Θεσσαλία και Μακεδονία).	Παραδοσιακά μηχανήματα: παλαιωμένοι ελκυστήρες, περιορισμένη μηχανοποίηση. Δεν υπάρχουν ψηφιακά εργαλεία ή τεχνολογίες γεωργίας ακριβείας. Χρήση ημερολογίου και εμπειρικών γνώσεων για τη διαχείριση καλλιεργειών.	Εξοπλισμός μέσης ηλικίας 15-20 ετών. Περιορισμένη χρήση τεχνολογίας αιχμής: κυρίως GPS, drones ή αισθητήρες μόνο σε μεγάλες εκμεταλλεύσεις ή από νέους αγρότες. Χρήση αρδευτικών συστημάτων: συχνά αναποτελεσματική ή σπατάλη νερού (παραδοσιακή άρδευση).	Πλήρως ψηφιοποιημένη διαχείριση μέσω λογισμικών AI, Internet of Things (IoT) και γεωχωρικών μοντέλων. Αυτόνομοι γεωργικοί στόλοι (ρομποτικοί ελκυστήρες, drones, αισθητήρες). Zero-emission ενεργειακή αυτάρκεια (ηλιακά/βιομάζα/ μικρές ΑΠΕ).

<p>Εργασία & Ανθρώπινο Δυναμικό</p>	<p>Απουσία οργανωμένης διαχείρισης – δεν υπήρχαν ημερολόγια, λογιστικά, ούτε επιστημονική υποστήριξη.</p> <p>Όλες οι αποφάσεις λαμβάνονταν εμπειρικά ή μέσω παραδόσεων ("όπως το έκανε ο πατέρας μου").</p>	<p>Μορφή εργασίας: 100% οικογενειακή ή με εποχιακή βοήθεια σε συγκομιδές.</p> <p>Κατανομή: άνδρες σε βαριές εργασίες, γυναίκες και παιδιά σε συγκομιδές και οικιακές-αγροτικές εργασίες.</p> <p>Εξειδίκευση: χαμηλή έως μηδενική – ελάχιστη συμβουλευτική υποστήριξη από γεωπόνους.</p>	<p>Οικογενειακή μορφή: το 90% των εκμεταλλεύσεων απασχολούν κυρίως μέλη της οικογένειας.</p> <p>Περιορισμένη χρήση μισθωτής εργασίας (εκτός εποχιακών σε κηπευτικά/φρούτ α). Έλλειψη εξειδικευμένων εργατών (γεωτεχνικοί, τεχνικοί ICT).</p>	<p>Υψηλά καταρτισμένο προσωπικό (γεωπόνοι, τεχνολόγοι πληροφορικής, αναλυτές δεδομένων).</p> <p>Εργατική δύναμη μικρή, με κυρίαρχη τη μηχανική υποστήριξη και την αυτοματοποίηση. Ο ρόλος του παραγωγού είναι διαχειριστικός, επιστημονικός και επιχειρηματικός.</p>
<p>Περιβαλλοντική Διαχείριση</p>	<p>Το αγρόκτημα ήταν επέκταση του σπιτιού – καμία διάκριση ανάμεσα σε "οικιακό" και "επαγγελματικό».</p> <p>Ισχυροί</p>	<p>Σχεδόν καθόλου περιβαλλοντική ευαισθησία στις πρακτικές καλλιέργειας. Συχνή υπεράρδευση, χωρίς υποδομές εξοικονόμησης</p>	<p>Περιορισμένες πρακτικές αειφορίας ή αναγεννητικής γεωργίας. Συχνή χρήση φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων και</p>	<p>Συμμετοχή σε πιστοποιημένα carbon markets, με καταγραφή αποτυπώματος άνθρακα. Αναγεννητική γεωργία ως κύρια</p>

	<p>κοινωνικοί δεσμοί, κοινή εργασία σε θερισμούς και τρύγους.</p> <p>Αξιοποίηση καθετί φυσικού – τίποτα δεν πετιόταν: κοπριά για λίπανση, στάχτη για καθαριότητα, αποξηραμένα φρούτα για τον χειμώνα.</p>	<p>νερού.</p> <p>Ανεξέλεγκτη χρήση χημικών.</p>	<p>μονοκαλλιέργειες.</p> <p>Κλιματική τρωτότητα: εξαρτώμενο από βροχοπτώσεις, με ανεπαρκή προσαρμογή στην ξηρασία ή πλημμύρες.</p>	<p>πρακτική (ανακύκλωση οργανικής ύλης, agroforestry, no-till). Εφαρμογή κυκλικής οικονομίας: μετατροπή αποβλήτων σε ενέργεια, λιπάσματα ή ζωοτροφή.</p>
<p>Οικονομικά & Στήριξη</p>	<p>Ανύπαρκτες επιδοτήσεις (πριν την πλήρη είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981).</p> <p>Ανταλλακτική οικονομία ή πώληση σε τοπικό έμπορο – συχνά σε πολύ χαμηλές τιμές.</p> <p>Σχεδόν καμία σύνδεση με οργανωμένες</p>	<p>Εισόδημα: πολύ χαμηλό, η εκμετάλλευση δεν καλύπτει συνήθως τις οικογενειακές ανάγκες. ΚΑΠ: η βασική πηγή βιωσιμότητας – κυρίως μέσω άμεσων ενισχύσεων και ενισχύσεων παραγωγής (ιδίως σε βαμβάκι).</p> <p>Χρηματοδότηση:</p>	<p>Έντονη εξάρτηση από άμεσες ενισχύσεις της ΚΑΠ (εισοδηματική ενίσχυση >30% του αγροτικού εισοδήματος).</p> <p>Περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία (π.χ. τραπεζικά δάνεια).</p> <p>Αξιοποίηση</p>	<p>Διασύνδεση με αγροδιατροφικά clusters και blockchain-based αγορές.</p> <p>Χρηματοδότηση μέσω αγροτεχνολογικών επενδυτικών κεφαλαίων και crowdfunding.</p> <p>Δυνατότητα απευθείας διάθεσης στον καταναλωτή με</p>

	αγορές ή συνεταιρισμούς, πέρα από παραδοσιακά τοπικά σχήματα.	σχεδόν καμία τραπεζική στήριξη ή επιχειρηματική στρατηγική, απουσία σχεδίων βελτίωσης.	Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης κυρίως για μικρές επενδύσεις.	customized αγροδιατροφικά πακέτα.
--	---------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------	-----------------------------------

4η Ενότητα: Κανονισμός ΣΣ ΚΑΠ

Το κανονιστικό πλαίσιο που διέπει την υλοποίηση του ΣΣ ΚΑΠ περιλαμβάνει τους τρεις βασικούς Κανονισμούς της ΚΑΠ που δημοσιεύθηκαν τον Δεκέμβριο του 2021, ώστε να τεθούν σε ισχύ από 1/1/2023 με την έγκριση των ΣΣ ΚΑΠ των ΚΜ έως τον Δεκέμβριο του 2022. Ειδικότερα:

- τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013. Ουσιαστικά αφορά στο δημοσιονομικό σύστημα διακυβέρνησης της ΚΑΠ.
- τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115 σχετικά με τη θέσπιση κανόνων για τη στήριξη των εθνικών στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 και 1307/2013. Ουσιαστικά αφορά στην περιγραφή των όρων και προϋποθέσεων επιλεξιμότητας και χορήγησης των ενισχύσεων στις διάφορες κατηγορίες παρεμβάσεων των ΣΣ ΚΑΠ από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)
- τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/2117 σχετικά με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων, του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1151/2012 για τα συστήματα ποιότητας των γεωργικών προϊόντων, του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 251/2014 σχετικά με τις γεωγραφικές ενδείξεις των αρωματισμένων αμπελοοινικών προϊόντων και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 228/2013 για τον καθορισμό μέτρων για τη γεωργία στις εξόχως απόκεντρες περιοχές της ΕΕ.

Οι αντίστοιχοι τέσσερις κανονισμοί της ΚΑΠ της περιόδου 2014-20 καταργήθηκαν. Δηλαδή:

- Ο κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς.
- Ο κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων.
- Ο κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης.

- Ο κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της ΚΑΠ.

Για το διάστημα 2021-22, ίσχυε ο μεταβατικός κανονισμός [κανονισμός (ΕΕ) 2020/2220], ο οποίος καθόριζε όρους για την παροχή στήριξης από τα ταμεία ΕΓΤΕ και ΕΓΤΑΑ το συγκεκριμένο διάστημα, παρατείνοντας και τροποποιώντας διατάξεις που περιέχονται στους κανονισμούς της περιόδου 2014-2020. Παρέμεινε σε ισχύ μέχρι την έναρξη ισχύος της νέας ΚΑΠ και διέπει τις ενισχύσεις που χορηγούνται έως το 2025, για τις ενταγμένες πράξεις των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης στο ΠΑΑ δηλαδή 2014-2022.

Διακυβέρνηση της ΚΑΠ

Υπεύθυνη για τη διαχείριση της ΚΑΠ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι η Γενική Διεύθυνση Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης (DG AGRI), η οποία εισηγείται τα θεσμικά πλαίσια των βασικών κανονισμών της ΚΑΠ και μπορεί να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση και εκτελεστικές πράξεις³¹ για την εφαρμογή της. Συνεργάζεται με το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, τα οποία και συναποφασίζουν επί των εισηγήσεων της Επιτροπής.

Των εισηγήσεων της Επιτροπής, προηγείται διαβούλευση σε τακτική βάση με τις ομάδες διαλόγου της κοινωνίας των πολιτών³² και τις γεωργικές επιτροπές, προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή διαμόρφωση της νομοθεσίας και των πολιτικών της ΚΑΠ. Στην ίδια κατεύθυνση αξιοποιούνται επίσης ομάδες ειδικών εμπειρογνομόνων, οι οποίες παρέχουν στοιχεία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως η ειδική ομάδα για τις γεωργικές αγορές³³ που ενημερώνει σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές.

Η Επιτροπή επίσης, προκειμένου να τεκμηριώσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις νομοθετικές της προτάσεις, διενεργεί εκτιμήσεις επιπτώσεων³⁴ κατά τον σχεδιασμό, την προετοιμασία και την πρόταση νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας, εξετάζοντας αφενός την ανάγκη ανάληψης δράσης και αφετέρου τις πιθανές επιπτώσεις των διαθέσιμων λύσεων. Οι εκτιμήσεις αυτές αποτελούν βασικό μέρος του θεματολογίου της ΕΕ για τη βελτίωση της νομοθεσίας. Εκτιμήσεις επιπτώσεων για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη πραγματοποιήθηκαν το 2003

³¹ European Commission. *Types of EU law and legal acts*.

³² European Commission / DG AGRI. *Civil Dialogue Groups*.

³³ European Commission / DG AGRI. *Agricultural Markets Task Force*.

³⁴ European Commission. *Impact Assessments – Supporting evidence for EU policymaking*.

(«Ενδιάμεση επανεξέταση»), το 2008 [«Διαγνωστικός έλεγχος» – SEC(2008) 1885], το 2011 [«Η ΚΑΠ με χρονικό ορίζοντα το 2020» – SEC(2011) 1153 final] και το 2018 [«Στήριξη των στρατηγικών σχεδίων μετά το 2020» – SWD(2018) 301 final].

Το Ελεγκτικό Συνέδριο της ΕΕ διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην εποπτεία των γεωργικών δαπανών που εκτελούνται από τα Κράτη Μέλη, καθώς διενεργεί ελέγχους και απευθύνει με τις σχετικές εκθέσεις του συστάσεις προς την Επιτροπή, ώστε να βελτιώνει συνεχώς το πλαίσιο εφαρμογής και τη δημοσιονομική διαχείριση των παρεμβάσεων της ΚΑΠ.

Επίσης, η Επιτροπή δημοσιεύει τακτικά εκθέσεις για την κοινή γνώμη (γνωστές ως έρευνες του Ευρωβαρόμετρου) σχετικά με τις απόψεις των Ευρωπαίων για τη γεωργία και την ΚΑΠ³⁵. Οι έρευνες αυτές, που διεξάγονται σε όλες τις χώρες της ΕΕ, παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τη γνώμη των πολιτών για την ΚΑΠ, και ειδικότερα, πόσο ενήμεροι είναι για τη στήριξη που παρέχει η ΚΑΠ, τις επιδόσεις της και τη σημασία της, καθώς και για θέματα σχετικά με την ποιότητα, το περιβάλλον και πολλά άλλα που επηρεάζουν την καθημερινή τους ζωή.

Για παράδειγμα, η τελευταία έρευνα του Ευρωβαρόμετρου τον Ιανουάριο 2025, έδειξε ότι το 78% των ερωτηθέντων στην ΕΕ των 27 δηλώνουν ότι έχουν ακούσει για τη στήριξη που παρέχει η ΕΕ στους αγρότες μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Πρόκειται για το υψηλότερο επίπεδο συνειδητοποίησης της ΚΑΠ από το 2007 (όταν ήταν 43%). Το 92% λέει ότι στην ΕΕ, η γεωργία και οι αγροτικές περιοχές είναι σημαντικές για το μέλλον μας. Το 77% συμφωνεί ότι η ΕΕ, μέσω της ΚΑΠ, εκπληρώνει τον ρόλο της στην εξασφάλιση σταθερού εφοδιασμού τροφίμων στην ΕΕ ανά πάσα στιγμή και το 71% συμφωνεί ότι η ΕΕ εκπληρώνει τον ρόλο της στην παροχή ασφαλών, υγιεινών και βιώσιμων τροφίμων υψηλής ποιότητας. Το 70% συμφωνεί ότι η ΚΑΠ ωφελεί όλους τους ευρωπαίους πολίτες και όχι μόνο τους αγρότες. Ταυτόχρονα, το 56% πιστεύει ότι το επίπεδο της οικονομικής στήριξης της ΕΕ προς τους αγρότες για τη σταθεροποίηση του εισοδήματός τους είναι περίπου σωστό. Το 27% θεωρεί αυτό το επίπεδο πολύ χαμηλό και το 9% πολύ υψηλό. Προκύπτει δηλαδή ότι ενώ η ΚΑΠ χαίρει υψηλής αποδοχής από τους ευρωπαίους πολίτες ως προς την υπηρετήση των στόχων της επισιτιστικής ασφάλειας και επάρκειας με πάνω από 70% σε όλα τα σχετικά ερωτήματα, το ποσοστό πέφτει όταν το ερώτημα σχετίζεται με την άμεση στήριξη των παραγωγών και κατ' επέκταση τους πόρους του προϋπολογισμού της ένωσης που δαπανώνται στην ΚΑΠ. Και αυτό επισημαίνεται

³⁵ European Commission / DG AGRI. *Eurobarometer – European citizens' opinions on the CAP*.

σε συνέχεια της τεκμηρίωσης που αναφέρθηκε προηγουμένα για την ανάγκη στήριξης του πρωτογενή τομέα, παρά την πολλές φορές επιφυλακτική κοινή γνώμη ως προς την σκοπιμότητα σε σχέση με λοιπές προτεραιότητες και λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας της Ένωσης.

Διαχείριση των κονδυλίων της ΚΑΠ

Ενώ η Επιτροπή φέρει τη συνολική ευθύνη για τη δημοσιονομική διαχείριση της ΚΑΠ, κατά κανόνα δεν υλοποιεί παρεμβάσεις και δεν πραγματοποιεί πληρωμές στους δικαιούχους. Εκτελεί ωστόσο ελέγχους για την επιβεβαίωση της ορθής δημοσιονομικής διαχείρισης και εκτέλεσης των δαπανών της ΚΑΠ.

Το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού της ΚΑΠ εκτελείται στο πλαίσιο της λεγόμενης «επιμερισμένης διαχείρισης» μεταξύ της Επιτροπής και των χωρών της ΕΕ, ενώ ένα μικρό μέρος του προϋπολογισμού της ΚΑΠ εκτελείται υπό «άμεση διαχείριση», δηλαδή απευθείας από την Επιτροπή.

Επιμερισμένη διαχείριση

Το 99,3 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ — συμπεριλαμβανομένων των κονδυλίων για εισοδηματική στήριξη, μέτρα για την αγορά και την αγροτική ανάπτυξη — εκτελείται σύμφωνα με την αρχή της επιμερισμένης διαχείρισης μεταξύ της Επιτροπής και των χωρών της ΕΕ.

Εν αντιθέσει με την επιμερισμένη διαχείριση, η Άμεση διαχείριση των κονδυλίων της ΚΑΠ αφορά σε πολύ μικρό ποσό, περίπου στο 0,5 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ και τελεί υπό τη διαχείριση της Επιτροπής (συμπεριλαμβανομένων των κονδυλίων προς τις αντιπροσωπείες της ΕΕ και τους εκτελεστικούς οργανισμούς της ΕΕ). Η χρηματοδότηση αυτή προβλέπει:

- δραστηριότητες διοικητικής και τεχνικής υποστήριξης που απαιτούνται για την εφαρμογή της ΚΑΠ, συμπεριλαμβανομένων των ερευνών και των μέτρων παρακολούθησης, ελέγχου και επιθεώρησης, καθώς και της διατήρησης των συστημάτων ΤΠ γεωργικής λογιστικής.
- δραστηριότητες προώθησης των γεωργικών προϊόντων της ΕΕ από διεθνείς οργανισμούς, εκτελεστικούς οργανισμούς και την ίδια την Επιτροπή.

Η Επιτροπή παρέχει επίσης επιχορηγήσεις για μέτρα ενημέρωσης σχετικά με την ΚΑΠ και εκδίδει συμβάσεις για υπηρεσίες τρίτων, όπως αξιολογήσεις και μελέτες, τεχνική βοήθεια και κατάρτιση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, συνέδρια και δημοσιότητα.

Μεταρρυθμίσεις Διακυβέρνησης

Παρακολούθηση εφαρμογής - Αξιολόγηση της ΚΑΠ 2023-27

Από τις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις που επέφερε η ΚΑΠ 2023-2027 σε επίπεδο διακυβέρνησης θεωρούνται

- Πρώτον, το γεγονός ότι το σύνολο του στρατηγικού σχεδιασμού κάθε ΚΜ και για τους δύο Πυλώνες της ΚΑΠ περιλαμβάνεται πλέον σε ένα ενιαίο Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ, το οποίο περιγράφει όλες τις παρεμβάσεις για τα μέτρα εισοδηματικής στήριξης, τα μέτρα αγοράς και την αγροτική ανάπτυξη. Κατ' επέκταση η Διαχειριστική Αρχή (ΔΑ) που την προηγούμενη προγραμματική περίοδο είχε στις αρμοδιότητές της μόνο την διαχείριση και παρακολούθηση του Πυλώνα II της Αγροτικής Ανάπτυξης, δηλαδή τα μέτρα που περιγράφονταν στο ΠΑΑ 2014-2020, στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο 2023-2027 διαχειρίζεται και παρακολουθεί συνολικά και τους δύο Πυλώνες μέσα από τις παρεμβάσεις του ΣΣ ΚΑΠ.
- Δεύτερον, το γεγονός ότι η αξιολόγηση της ΚΑΠ πραγματοποιείται στη βάση ενός νέου μοντέλου υλοποίησης (new delivery model) (άρθρο 128 και 129 ΚΑΝ 2021/2115), το οποίο εν αντιθέσει με το προηγούμενο επιχειρεί τη μετάβαση από την κανονιστική συμμόρφωση των εθνικών διοικήσεων και των δικαιούχων της πολιτικής με το κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο, στα αποτελέσματα και τις επιδόσεις της πολιτικής καταρχάς σε εθνικό και κατ' επέκταση σε κοινοτικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές ανά χώρα ανάγκες.

Το νέο αυτό πλαίσιο περιλαμβάνει ένα κοινό σύνολο δεικτών για ένα πλαίσιο επιδόσεων, παρακολούθησης και αξιολόγησης³⁶. Οι δείκτες παρακολουθούνται μέσω ετήσιων εκθέσεων επιδόσεων για την αξιολόγηση της προόδου των χωρών της ΕΕ όσον αφορά την επίτευξη των στόχων τους και των στόχων της ΚΑΠ.

³⁶ European Commission / DG AGRI. *CAP at a glance – CMEF (Common Monitoring and Evaluation Framework)*.

Στο πλαίσιο της ετήσιας εκκαθάρισης επιδόσεων, η Επιτροπή θα ελέγχει αν οι δαπάνες των χωρών της ΕΕ αντιστοιχούν στις πραγματοποιηθείσες εκροές, ενώ, σε μια πολυετή προοπτική, θα παρακολουθούνται οι επιδόσεις των χωρών της ΕΕ όσον αφορά την επίτευξη οροσήμων και στόχων. Αυτή η εστίαση στις επιδόσεις πολιτικής θα αντικατοπτρίζεται επίσης στη νέα προσέγγιση για τη διασφάλιση εφαρμογής της ΚΑΠ. Δηλαδή, δεδομένου ότι η νομοθεσία της ΕΕ δεν θα καθορίζει πλέον λεπτομερείς κανόνες συμμόρφωσης σε επίπεδο δικαιούχου, οι επιδόσεις σε εθνικό επίπεδο θα αποτελούν τη νέα πηγή διασφάλισης για την εφαρμογή της ΚΑΠ.

Η επιλεξιμότητα των δαπανών στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ θα εξαρτάται από την εύρυθμη λειτουργία των συστημάτων διακυβέρνησης των χωρών, συμπεριλαμβανομένων της τήρησης των βασικών απαιτήσεων της ΕΕ και της αντιστοίχισης των δαπανών με τις εκροές. Η Επιτροπή διαθέτει μέσα για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης σε περίπτωση που οι δαπάνες των χωρών της ΕΕ δεν έχουν αντίστοιχο αποτέλεσμα ή σε περίπτωση που τα συστήματα διακυβέρνησης των χωρών δεν λειτουργούν σωστά.

Όταν οι χώρες της ΕΕ δεν έχουν προοδεύσει αρκετά όσον αφορά τις επιδόσεις τους, η Επιτροπή θα συνεργάζεται στενά μαζί τους μέσω σχεδίων δράσης για τη βελτίωση των επιδόσεών τους και τη διασφάλιση της επίτευξης των στόχων της ΚΑΠ σε επίπεδο ΕΕ. Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα να αναστέλλεται η επιστροφή από τον προϋπολογισμό της Ένωσης στη χώρα της ΕΕ εάν το σχέδιο δράσης δεν εφαρμοστεί ή εάν είναι προδήλως ανεπαρκές για τη διόρθωση της κατάστασης.

«Άρθρο 128

Θέσπιση του πλαισίου επιδόσεων

1. Θεσπίζεται πλαίσιο επιδόσεων υπό την κοινή ευθύνη των ΚΜ και της Επιτροπής. Το πλαίσιο επιδόσεων επιτρέπει την υποβολή εκθέσεων για τις επιδόσεις του στρατηγικού σχεδίου της ΚΑΠ κατά την υλοποίησή του και την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των εν λόγω επιδόσεων.

2. Το πλαίσιο επιδόσεων περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

α) ένα σύνολο κοινών εκροών, αποτελεσμάτων, επιπτώσεων και δεικτών πλαισίου που αναφέρονται στο άρθρο 7, το οποίο θα χρησιμοποιείται ως βάση για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση επιδόσεων και την ετήσια υποβολή εκθέσεων για τις επιδόσεις,

β) τους αριθμητικούς στόχους και τα ετήσια ορόσημα που έχουν καθοριστεί σε σχέση με τον συναφή ειδικό στόχο χρησιμοποιώντας τους συναφείς δείκτες αποτελεσμάτων,

γ) τη συλλογή, αποθήκευση και μετάδοση δεδομένων,

δ) την τακτική υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις δραστηριότητες επιδόσεων, παρακολούθησης και αξιολόγησης,

ε) τις εκ των προτέρων, ενδιάμεσες και εκ των υστέρων αξιολογήσεις και όλες τις άλλες δραστηριότητες αξιολόγησης που συνδέονται με το στρατηγικό σχέδιο για την ΚΑΠ.»

«Άρθρο 129

Στόχοι του πλαισίου επιδόσεων

Οι στόχοι του πλαισίου επιδόσεων είναι:

α) να αξιολογεί τον αντίκτυπο, την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα, τη συνάφεια, τη συνοχή και την ενωσιακή προστιθέμενη αξία της ΚΑΠ,

β) να παρακολουθεί την πρόοδο που σημειώνεται όσον αφορά την επίτευξη των αριθμητικών στόχων των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ,

γ) να αξιολογεί τον αντίκτυπο, την αποτελεσματικότητα, τη συνάφεια και τη συνοχή των παρεμβάσεων των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ,

δ) να στηρίζει μια κοινή διαδικασία μάθησης που σχετίζεται με την παρακολούθηση και την αξιολόγηση.»

5η Ενότητα: Πράσινη αρχιτεκτονική και Green Deal

Πολιτικές που επηρεάζουν την Πράσινη Αρχιτεκτονική

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ιδρύθηκε το 1995 και αποτελεί τον βασικό διεθνή θεσμό που ρυθμίζει το παγκόσμιο εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών του. Σκοπός του ΠΟΕ είναι η διευκόλυνση του ελεύθερου και δίκαιου εμπορίου, η επίλυση εμπορικών διαφορών και η επιβολή κανόνων που διασφαλίζουν τον ανταγωνισμό και την ισότιμη μεταχείριση. Στο πλαίσιο της Συμφωνίας για τη Γεωργία (Agreement on Agriculture - AoA), ο ΠΟΕ καθορίζει τα όρια και τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις προς τους αγρότες και τις γεωργικές δραστηριότητες, προκειμένου να αποφευχθούν στρεβλώσεις στην αγορά.

Οι ενισχύσεις αυτές κατηγοριοποιούνται με βάση τον βαθμό στρέβλωσης που προκαλούν στο εμπόριο σε τρία "κουτιά" δηλαδή κατηγορίες:

Amber Box (Πορτοκαλί Κουτί): Περιλαμβάνει ενισχύσεις που στρεβλώνουν το εμπόριο ή ενδέχεται να το στρεβλώσουν, όπως οι επιδοτήσεις τιμών ή παραγωγής. Αυτές υπόκεινται σε περιορισμούς και σταδιακή μείωση από τα κράτη-μέλη.

Blue Box (Μπλε Κουτί): Περιέχει ενισχύσεις που συνδέονται με προγράμματα περιορισμού της παραγωγής (π.χ. ενισχύσεις με αντάλλαγμα τη μείωση της έκτασης ή της ποσότητας). Παρόλο που επηρεάζουν το εμπόριο, θεωρούνται λιγότερο στρεβλωτικές και δεν υπόκεινται σε άμεσους περιορισμούς.

Green Box (Πράσινο Κουτί): Περιλαμβάνει ενισχύσεις που δεν προκαλούν σημαντικές στρεβλώσεις στο εμπόριο, όπως η στήριξη για περιβαλλοντικά μέτρα, έρευνα, εκπαίδευση ή γενικές υποδομές. Αυτές επιτρέπονται πλήρως από τον ΠΟΕ.

Η κατηγοριοποίηση αυτή επιτρέπει στον ΠΟΕ να διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ της στήριξης του αγροτικού τομέα και της διατήρησης του ελεύθερου εμπορίου, προωθώντας την ανταγωνιστικότητα και την αειφορία στον γεωργικό τομέα σε διεθνές επίπεδο.

Σε ό,τι αφορά το ΣΣ ΚΑΠ οι διάφοροι τύποι στήριξης κατανέμονται είτε στο Green Box είτε στο Amber Box ανάλογα με τη φύση τους.

Πίνακας 1 - Τύποι ενίσχυσης της ΚΑΠ

Τύπος ενίσχυσης	Κουτί ΠΟΕ	Σχόλιο
Βασική Εισοδηματική Στήριξη (BISS)	<input type="checkbox"/> Green Box	Όλοι οι γεωργοί με επιλέξιμες εκτάσεις
Αναδιανεμητική στήριξη (CRISS)	<input type="checkbox"/> Green Box	Μικρομεσαίες εκμεταλλεύσεις
Στήριξη νέων γεωργών	<input type="checkbox"/> Green Box	Νέοι κάτω των 40 ετών
Eco-schemes (οικολογικά σχήματα)	<input type="checkbox"/> Green Box	Βιοποικιλότητα, κάλυψη εδάφους, αμειψισπορά
Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα	<input type="checkbox"/> Green Box	Βιολογική γεωργία, ολοκλ. διαχείριση
Επενδύσεις εξοικονόμησης ύδατος	<input type="checkbox"/> Green Box	Συστήματα στάγδην, ανακύκλωση, δεξαμενές
Συνδεδεμένες ενισχύσεις	<input type="checkbox"/> Amber Box	Αιγοπρόβατα, βοοειδή, σκληρό σιτάρι, βιομηχανική ντομάτα
Καπνός	<input type="checkbox"/> Amber Box	Πλήρως εξαρτημένος από την παραγωγή
Βαμβάκι (ειδικό καθεστώς)	<input type="checkbox"/> Amber Box	Συνδεδεμένο
Πρωτεϊνούχες καλλιέργειες	<input type="checkbox"/> Amber Box	Ρεβίθια, κουκιά, λούπινα

Όπως φαίνεται και από τον ορισμό του Green Box αλλά και από την κατανομή των τύπων ενίσχυσης στα «κουτιά» οι περιβαλλοντικές ενισχύσεις του ΣΣ ΚΑΠ δεν υπόκεινται σε

περιορισμούς. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα κίνητρο για τα κράτη να κατανέμουν χρήματα σε ενισχύσεις με περιβαλλοντικό πρόσημο δηλαδή να ακολουθούν περιβαλλοντικές πολιτικές.

Αν προσπαθήσουμε με κάποιο τρόπο να κατηγοριοποιήσουμε τις πολιτικές στον τομέα του περιβάλλοντος, θα μπορούσαμε να τις διαχωρίζουμε σε πολιτικές για το κλίμα, πολιτικές για το νερό, πολιτικές για το έδαφος και πολιτικές για τη βιοποικιλότητα, χωρίς αυτό βέβαια αυτό να σημαίνει ότι μία πολιτική π.χ. για το κλίμα μπορεί να μην έχει επιπτώσεις στο έδαφος ή ότι μία πολιτική για το έδαφος μπορεί να μην έχει επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα.

Κλίμα

Η Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα είναι το διεθνές πλαίσιο για την κλιματική δράση, και η ΕΕ έχει μεταφράσει τις υποχρεώσεις της στο πλαίσιο αυτό σε συγκεκριμένους κανονισμούς, όπως οι LULUCF και ESR. Η συμφωνία για το κλίμα στο Παρίσι έγινε το 2016. Ήταν μία συνέχεια του πρωτοκόλλου του Κιότο το 2007. Ορίζει στόχους διαδικασίες οι οποίοι με τη σειρά τους κινητοποιούν ενισχύσεις αλλά κινητοποιούν και την αγορά.

Οι δύο αυτοί κανονισμοί περιγράφουν διαδικασίες θέτουν στόχους για το κάθε ΚΜ.

Σε ό,τι αφορά το μετριασμό φαίνεται ότι στη χώρα μας η συμμετοχή της γεωργίας στις εκπομπές είναι μικρή. Επίσης επισημαίνεται ότι η μείωση των εκπομπών από τη γεωργία είναι ανελαστική από ένα σημείο και μετά αφού η εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου είναι μέρος της παραγωγικής διαδικασίας.

Το σύστημα με τα δικαιώματα του άνθρακα (γνωστό ως Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών - ETS) είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλες χώρες για να μειώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Κάθε βιομηχανία ή επιχείρηση που εκπέμπει CO₂ χρειάζεται να έχει ένα «δικαίωμα εκπομπής» για κάθε τόνο διοξειδίου του άνθρακα που απελευθερώνει στην ατμόσφαιρα. Η Ε.Ε. θέτει ένα συνολικό όριο (cap) στις εκπομπές και στη συνέχεια διανέμει ή πουλά τα δικαιώματα αυτά σε επιχειρήσεις. Οι εταιρείες που καταφέρνουν να εκπέμπουν λιγότερο από το όριο μπορούν να πουλήσουν τα δικαιώματα που τους περισσεύουν σε άλλες που ξεπερνούν το δικό τους όριο. Έτσι, δημιουργείται μια αγορά που ανταμείβει τις επιχειρήσεις που επενδύουν σε πιο καθαρές τεχνολογίες. Με την πάροδο του χρόνου, το συνολικό όριο εκπομπών μειώνεται, πιέζοντας τις επιχειρήσεις να μειώσουν περαιτέρω τις εκπομπές τους και να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ο

τρόπος επίτευξης των στόχων ειδικεύεται στα Εθνικά Σχέδια για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), όπου περιγράφονται και συνυπολογίζονται και οι παρεμβάσεις του ΣΣ ΚΑΠ οι οποίες συνεισφέρουν στους στόχους που τίθενται στους κανονισμούς και αναλύονται στο ΕΣΕΚ, ακολουθώντας συγκεκριμένη μεθοδολογία.

Η εθελοντική αγορά άνθρακα είναι ένα σύστημα όπου οργανισμοί, εταιρείες ή και ιδιώτες αγοράζουν πιστωτικές μονάδες άνθρακα (carbon credits) εθελοντικά, δηλαδή χωρίς νομική υποχρέωση, με σκοπό να αντισταθμίσουν τις εκπομπές τους. Αυτές οι μονάδες αντιπροσωπεύουν μία μείωση ή απορρόφηση ενός τόνου διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και προέρχονται από έργα όπως αναδάσωση, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή βελτιωμένες γεωργικές πρακτικές. Σε αντίθεση με τις υποχρεωτικές αγορές (όπως το EU ETS), η εθελοντική αγορά δεν ρυθμίζεται από κυβερνήσεις, αλλά βασίζεται σε διεθνή πρότυπα και φορείς πιστοποίησης (π.χ. Verra, Gold Standard).

Η εθελοντική αγορά δίνει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να δείξουν περιβαλλοντική ευθύνη, να ενισχύσουν το εταιρικό τους προφίλ και να συμβάλουν στην παγκόσμια προσπάθεια κατά της κλιματικής αλλαγής. Η αγορά αυτή δεν είναι ρυθμισμένη και υπάρχουν πλήθος πρότυπα που πιστώνουν credits, οπότε γίνεται μία προσπάθεια από την ΕΕ να υπάρξουν κάποιοι γενικοί κανόνες για τα πρότυπα αυτά μέσω της οδηγίας Carbon Removals and Carbon Farming Regulation (CRCF). Γενικούς κανόνες για τη μέτρηση των εκπομπών θέτει ο οργανισμός Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) ένας οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και η τήρηση τους πιστοποιείται με το πρότυπο ISO 14064.

Σε ό,τι αφορά την προσαρμογή, η χώρα μας αναμένεται να πληγεί άμεσα. Τα σενάρια για τις επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα που έχουν εκπονηθεί είτε παλαιότερα από την Τράπεζα της Ελλάδος είτε πρόσφατα από τα Περιφερειακά Σχέδια για την Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ) φαίνεται να είναι ήδη ξεπερασμένα.

Έδαφος

Το έδαφος σχετίζεται άμεσα με το κλίμα κυρίως σε ό,τι αφορά την οργανική ουσία και την αποθήκευση το άνθρακα. Πρόσφατα εκπονήθηκε η στρατηγική για το έδαφος που θέτει στόχους και περιγράφει δράσεις.

Η στρατηγική είναι ένα κείμενο της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και τα κράτη-μέλη όπου καθορίζονται κατευθύνσεις και προτεραιότητες, αλλά δεν είναι άμεσα δεσμευτικός νόμος. Αυτή μεταφράζεται σε συγκεκριμένες νομοθετικές προτάσεις (κανονισμούς, οδηγίες), προγράμματα χρηματοδότησης ή συντονισμό πολιτικών των κρατών-μελών. Η Επιτροπή παρακολουθεί την πρόοδο με εκθέσεις αξιολόγησης και, αν χρειαστεί, αναθεωρεί τη στρατηγική.

Οι στόχοι αφορούν την υγεία και την ανθεκτικότητα των εδαφικών οικοσυστημάτων, τη βιώσιμη διαχείριση αλλά και την αποκατάσταση εδαφών. Επίσης υπάρχει η πρωτοβουλία για το έδαφος (Mission soil). Η αποστολή για το έδαφος είναι μία πρωτοβουλία της Επιτροπής η οποία εμπλέκει Υπηρεσίες, Πανεπιστήμια, παράγοντες της αγοράς και παραγωγούς ή ενώσεις τους σε θέματα που έχουν να κάνουν με το έδαφος είτε σε ερευνητικά προγράμματα όπως είναι τα Horizon είτε στην εφαρμογή είτε στις πολιτικές.

Επίσης, έχουμε από το 2023 την οδηγία για την παρακολούθηση και την ανθεκτικότητα του εδάφους. Η οδηγία αυτή περιγράφει διαδικασίες για την παρακολούθηση του εδάφους που οφείλει να εφαρμόζει κάθε ΚΜ και των ενεργειών που πραγματοποιούνται για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής για το έδαφος. Το Παρατηρητήριο Εδάφους της ΕΕ (EUSO) στοχεύει να αποτελέσει τον κύριο πάροχο δεδομένων αναφοράς και γνώσεων σε επίπεδο ΕΕ για όλα τα θέματα που σχετίζονται με το έδαφος. Το EUSO υποστηρίζει την παρακολούθηση του εδάφους με διακριτό τον τομέα της διάβρωσης, καταγράφει τις πολιτικές της ΕΕ για το έδαφος, συλλέγει τα δεδομένα, υποστηρίζει την έρευνα και την καινοτομία και τέλος υποστηρίζει τη συμμετοχή των πολιτών και την ευαισθητοποίηση τους σε θέματα που αφορούν το έδαφος

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δεδομένων Εδάφους (ESDAC) είναι μέρος του EUSO είναι το θεματικό κέντρο για δεδομένα που σχετίζονται με το έδαφος στην Ευρώπη. Φιλοδοξία του είναι να αποτελέσει το μοναδικό σημείο αναφοράς και να φιλοξενήσει όλα τα σχετικά δεδομένα και πληροφορίες για το έδαφος σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Περιέχει μια σειρά από πόρους που είναι οργανωμένοι και παρουσιάζονται με διάφορους τρόπους: σύνολα δεδομένων, υπηρεσίες/εφαρμογές, χάρτες, έγγραφα, εκδηλώσεις, έργα και εξωτερικούς συνδέσμους. Το Παρατηρητήριο Εδάφους της ΕΕ και το ESDAC λειτουργούν από το JRC.

Τα εδάφη, τα ιζήματα και τα ύδατα συνδέονται στενά. Τα εδάφη διηθούν, απορροφούν και αναχαιτίζουν τα ύδατα, αλλά μπορούν επίσης να διαβρωθούν και να μολυνθούν. Όταν το έδαφος

υποστεί σφράγιση, το νερό μεταφέρεται με διαφορετικό τρόπο πάνω στις επιφάνειες. Η αποκατάσταση της ικανότητας των εδαφών να απορροφούν τα ύδατα σαν σφουγγάρι μπορεί να ενισχύσει την παροχή καθαρού γλυκού νερού και να μειώσει τον κίνδυνο πλημμύρας και ξηρασίας.

Νερά

Για τα νερά η Επιτροπή έχει ενεργοποιήσει θεσμικά εργαλεία εδώ και πολλά χρόνια. Ενδεικτικές είναι η οδηγία για την Νιτρορύπανση, η οδηγία για τα νερά και η οδηγία για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

Η οδηγία «για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης» (91/676/ΕΟΚ) ορίζει ότι τα ΚΜ πρέπει να καθορίζουν τις ευαίσθητες στα νιτρικά ζώνες και να εκπονήσουν-εφαρμόζουν προγράμματα δράσης.

Η οδηγία «για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα των υδάτων» (2000/60/ΕΚ) αφορά τα εσωτερικά και τα παράκτια ύδατα. Χρησιμοποιεί σαν χωρικό πεδίο αναφοράς τις λεκάνες απορροής, υπολεκάνες, υδατικά συστήματα και βασίζεται στον χαρακτηρισμό τους σε ό,τι αφορά:

- Χημική κατάσταση για τα επιφανειακά (ποταμούς, λίμνες, μεταβατικά και παράκτια ύδατα) και υπόγεια ύδατα (καλή, μη καλή)
- Οικολογική κατάσταση για τα επιφανειακά ύδατα (υψηλή, καλή μέτρια, κακή)
- Συνολική κατάσταση το χειρότερο από τα δύο

Η οδηγία για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας ορίζει τη διαδικασία υλοποίησης των Σχέδιων Διαχείρισης Πλημμυρών τα οποία καταλήγουν σε χάρτες με τις Ζώνες Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας, σε μέτρα για την αντιμετώπιση τους κινδύνους και στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των μέτρων αυτών.

Όλα αυτά συνοψίζονται στη Στρατηγική για την αντοχή του εδάφους (Water resilience strategy) για την οποία η επιτροπή έχει συντάξει ένα αρχικό κείμενο το 2025.

Η Water resilience strategy είναι ένα κείμενο πλαίσιο της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών

που στοχεύει στην οικοδόμηση στρατηγικής για το νερό ή οποία θα εξασφαλίζει ότι δεν θα προκύψει σημαντική πίεση για το νερό στο μέλλον. Στη στρατηγική αυτή τίθενται οι παρακάτω στόχοι: α) αποκατάσταση και προστασία του κύκλου του νερού, β) δημιουργία μίας Water smart οικονομίας και γ) διασφάλιση καθαρού και φθηνού νερού για τους καταναλωτές.

Βιοποικιλότητα

Η προστασία της βιοποικιλότητας θεσπίζεται στην οδηγία 79/409/ΕΟΚ περί της διατήρησης των άγριων πτηνών η οποία τροποποιήθηκε το 2009 και στην οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Αυτές οι οδηγίες είναι που οδήγησαν στο δίκτυο των προστατευόμενων περιοχών NATURA 2000, στους Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών, στις ειδικές προδιαγραφές για τις ΜΠΕ για έργα που υλοποιούνται εκεί και στη διαδικασία εκπόνησης Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών, Σχεδίων Διαχείρισης και Σχεδίων Δράσης για τις περιοχές αυτές. Το 2020 εκπονήθηκε η στρατηγική για τη βιοποικιλότητα που είναι μέρος της Πράσινης Συμφωνίας και το 2024 θεσπίστηκε Νόμος για την αποκατάσταση της φύσης (ΕΕ) 2024/1991. Και στη στρατηγική για τη βιοποικιλότητα και στο νόμο για την αποκατάσταση της φύσης τίθενται στόχοι με χρονικό όριο κυρίως το 2030 αλλά και τις επόμενες δεκαετίες που αφορούν τις αγροτικές εκτάσεις και την αγροτική δραστηριότητα.

Βιοοικονομία

Η βιοοικονομία συνδέει τους παραπάνω φυσικούς πόρους (έδαφος, νερό, αέρας, βιοποικιλότητα) με την ανθρώπινη δραστηριότητα. Για τη γεωργία η παραγωγή προϊόντων, όχι μόνο γεωργικών εξαρτάται από τη διαχείριση των φυσικών πόρων. Ο τελικός στόχος βέβαια είναι η κατανάλωση. Σχεδόν όλα τα προϊόντα έχουν σαν αφετηρία του στους φυσικούς πόρους σε τελική ανάλυση αφού ακόμη και το πετρέλαιο προέρχεται από φυτική ή ζωική βιομάζα που έχει αποθηκευθεί στο έδαφος για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η βιοοικονομία λοιπόν είναι “Η παραγωγή περισσότερων εκροών από το ίδιο κομμάτι γης, μειώνοντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και την ίδια στιγμή αυξάνοντας την συνεισφορά στο φυσικό κεφάλαιο και στη ροή περιβαλλοντικών αγαθών”

Πράσινη Συμφωνία (Green Deal)

Όλα τα παραπάνω μπαίνουν πλέον στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας (Green Deal).

Η πράσινη συμφωνία είναι ένα πλαίσιο που υλοποιείται από επιμέρους στρατηγικές και σχέδια δράσης. Βασίζεται στην ανακοίνωση της επιτροπής το 12^ο του 2019 και αφορά τους παρακάτω τομείς:

- καθαρή ενέργεια
- βιώσιμη βιομηχανία
- οικοδόμηση και ανακαίνιση
- βιώσιμη κινητικότητα
- βιοποικιλότητα
- από το αγρόκτημα στο πιάτο
- εξάλειψη της ρύπανσης
- δράση για το κλίμα.

Σε ό,τι αφορά τον αγροτικό τομέα δεν τον αγγίζει μόνο η στρατηγική από το αγρόκτημα στο πιάτο αλλά και άλλες στρατηγικές και σχέδια δράσης. Τα πιο σημαντικά είναι τα παρακάτω

- Στρατηγική από το αγρόκτημα στο πιάτο
- Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα
- Στρατηγική για την Κλιματική Προσαρμογή
- Σχέδιο Δράσης για Μηδενική ρύπανση
- Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία

Αυτό είναι λοιπόν το πλαίσιο για τα όσα περιγράφει η Κοινή Αγροτική Πολιτική για το Περιβάλλον και την Κλιματική Αλλαγή και αυτό το πλαίσιο απεικονίζεται καταρχήν στους στόχους. Από του τρεις γενικούς στόχους της ΚΑΠ (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115) ο ένας αφορά το περιβάλλον, οι άλλοι δύο αφορούν την ανταγωνιστικότητα και τις αγροτικές περιοχές (κοινωνικό-οικονομική διάσταση). Αντίστοιχα από του 9 ειδικούς στόχους οι τρεις (δ, ε και στ) αφορούν το περιβάλλον με αναφορές στους φυσικούς πόρους, τη βιοποικιλότητα και την κλιματική αλλαγή. Υπάρχει και μία αναφορά στην κυκλική βιοοικονομία και την αειφόρο δασοκομία στο στόχο η) για τον αγροτικό χώρο.

Πράσινη Αρχιτεκτονική

Η Πράσινη Αρχιτεκτονική εξυπηρετεί τους παρακάτω ειδικούς στόχους:

SO4 Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και στη βιώσιμη ενέργεια

SO5 Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της αποτελεσματικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, όπως το νερό, το έδαφος και ο αέρας

SO6 Συμβολή στην προστασία της βιοποικιλότητας, ενίσχυση των υπηρεσιών οικοσυστήματος και διατήρηση οικοτόπων και τοπίων

και μέρος του

SO8 την προώθηση της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης και της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της βιο-οικονομίας και της βιώσιμης δασοκομίας.

Σε σχέση με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο έχουμε μεταβολή της δομής των περιβαλλοντικών ενισχύσεων. Την περίοδο 2014-2020 είχαμε σαν βάση τα πρότυπα Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής Κατάστασης και τις Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης που ήταν το βασικό μέρος της πολλαπλής συμμόρφωσης μαζί με εθνικές υποχρεωτικές δεσμεύσεις για τους παραγωγούς. Αυτά είναι υποχρεωτικά για όλους του παραγωγούς που λαμβάνουν βασική ενίσχυση και υπήρχαν και την περίοδο 2007-2013. Εκτός όμως από την πολλαπλή συμμόρφωση, το καινούργιο στοιχείο την περίοδο 2014 – 2020 ήταν το πρασίνισμα. Το πρασίνισμα (Ενίσχυση για γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον) ήταν ουσιαστικά οι εξής οριζόντιες πρακτικές:

α) διαφοροποίηση καλλιεργειών (>10ha 2 καλλιέργειες, >30ha 3 καλλιέργειες)

β) διατήρηση των υφιστάμενων μόνιμων χορτολιβαδικών εκτάσεων και

γ) ύπαρξη περιοχής οικολογικής εστίασης στη γεωργική έκταση (>15ha).

Στο Παράρτημα ΙΧ του καν. (ΕΕ) 1307/2013 υπήρχε ένας κατάλογος με ισοδύναμες πρακτικές που ο παραγωγός μπορούσε να εφαρμόζει αντί των παραπάνω. Επίσης υπήρχαν σημαντικές

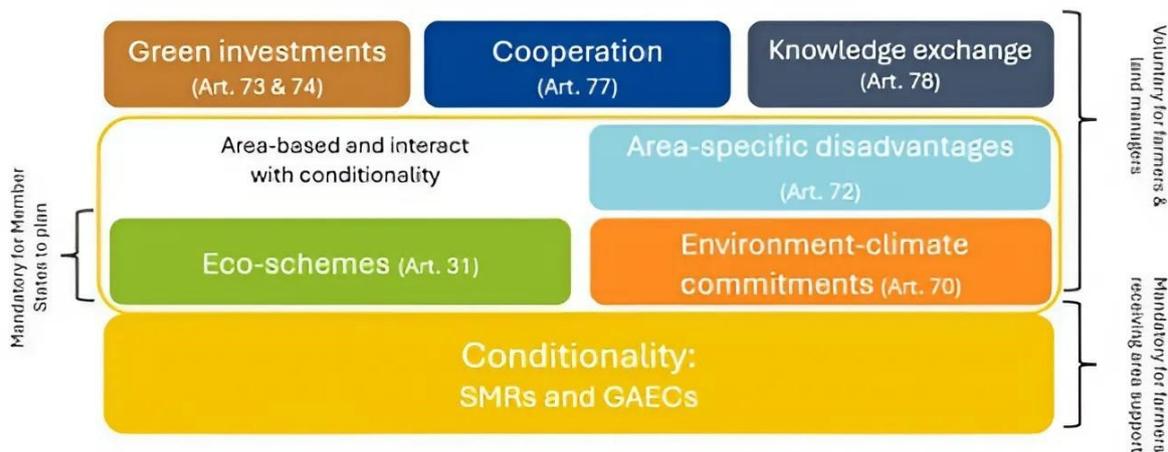
εξαιρέσεις π.χ. όσοι ακολουθούσαν το βιολογικό σύστημα παραγωγής εξαιρούνταν του πρασίνισματος, επίσης οι αρόσιμες εκμεταλλεύσεις κάτω των 10 Ha δεν είχαν υποχρέωση διαφοροποίησης. Οι εκμεταλλεύσεις με πάνω από 75% κτηνοτροφικά φυτά ή αγρανάπαυση εν υποχρεώνονταν σε διαφοροποίηση. Οι εκμεταλλεύσεις με αρόσιμη γη κάτω από 15 Ha δεν είχαν υποχρέωση για περιοχή Οικολογικής Εστίασης.

Το πρασίνισμα εφαρμόστηκε για μία προγραμματική περίοδο, φαίνεται ότι κρίθηκε αναποτελεσματικό ή μη επαρκές. Υπάρχει και μία σχετική έκθεση του Εκλεκτικού Συνεδρίου όπου καταγράφεται ότι θετική αλλαγή διαπιστώθηκε μόνο στο 5% των αγροτικών εκτάσεων, ότι πρόσθεσε μεγάλη πολυπλοκότητα και ότι δεν θέσει στόχους και τελικά «όπως εφαρμόστηκε είναι απίθανο να οδηγήσει σε βελτίωση των περιβαλλοντικών και κλιματικών επιδόσεων της ΚΑΠ».

Στο νέο σχήμα (2021-2027) δεν υπάρχει πρασίνισμα. Αντί αυτού εισάγεται το σύστημα της ενισχυμένης αιρεσιμότητας. Σε γενικές γραμμές αυτό μεταφράζεται ως εξής: τα πρότυπα Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής Κατάστασης έχουν γίνει πιο απαιτητικά.

Πέραν αυτών στην προγραμματική περίοδο 2014-2020 υπήρχαν τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, 2021-2027 τα οποία περιέγραφαν φιλικές στο περιβάλλον γεωργικές πρακτικές. Ο παραγωγός που εντασσόταν σε ένα από αυτά τα μέτρα δεσμευόταν ότι θα εφαρμόσει συγκεκριμένες πρακτικές και αποζημιώνονταν για την απώλεια εισοδήματος, το πρόσθετο κόστος και το κόστος συναλλαγής που πρόκυπτε από την εφαρμογή τους

Την περίοδο 2021-2027 οι περιβαλλοντικές δεσμεύσεις των παραγωγών επεκτείνονται και στον πυλώνα I (Ecoschemes), διατηρώντας ωστόσο τον εθελοντικό τους χαρακτήρα, ο παραγωγός επιλέγει, αν το επιθυμεί, ποιες επωφελείς για το περιβάλλον και το κλίμα πρακτικές θα εφαρμόζει. Οι αγροπεριβαλλοντικές δεσμεύσεις του πυλώνα II διατηρούνται και αυτές και βέβαια διατηρούνται και οι περιβαλλοντικές δράσεις σε άλλες ομάδες παρεμβάσεων όπως οι μη παραγωγικές επενδύσεις, οι παραγωγικές επενδύσεις, οι παρεμβάσεις συνεργασίας και ανταλλαγής γνώσεων.



Εικόνα 13 - Πράσινη Αρχιτεκτονική (EU CAP NETWORK)

Για να διασφαλιστεί ότι αυτό το σχήμα θα λειτουργήσει και θα φέρει αποτελέσματα, η ΕΕ έχει ορίσει κάποιους περιορισμούς στη δομή του προϋπολογισμού και των δαπανών κάθε ΚΜ. Το 35% του προϋπολογισμού του ΕΓΤΑΑ πρέπει να αφιερώνεται σε παρεμβάσεις για περιβαλλοντικούς και κλιματικούς στόχους. Εδώ ο κανονισμός ονοματίζει τις κατηγορίες των παρεμβάσεων που θεωρούνται ότι συμβάλουν σε αυτούς τους στόχους με συγκεκριμένα ποσοστά. Το 25% του προϋπολογισμού του ΕΓΤΕ πρέπει να πηγαίνει για τα Ecoschemes. Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο προβλέπει 25% των δαπανών της ΕΕ για τη στήριξη των στόχων για το κλίμα (αυτό ελέγχεται κατανέμοντας μέσα στον κανονισμό ένα ποσοστό για το κλίμα σε κάθε κατηγορία παρεμβάσεων). Παράλληλα θεσπίζεται μία ευελιξία μεταφοράς δαπανών μεταξύ ecoscheme και αγροπεριβαλλοντικών.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι διαφορές μεταξύ των Προγραμμάτων για το περιβάλλον και το κλίμα (Eco-schemes). του άρθρου 28 του καν. (ΕΥ) 2021/2115 και των περιβαλλοντικών κλιματικών και άλλων δεσμεύσεων διαχείρισης του . άρθρου 65.

Πίνακας 2 - Διαφορές Eco-schemes και Αγροπεριβαλλοντικών

<p>Προγράμματα για το περιβάλλον και το κλίμα (Eco-schemes). Άρθρο 28</p>	<p>Περιβαλλοντικές κλιματικές και άλλες δεσμεύσεις διαχείρισης. Άρθρο 65</p>
----------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------

Πυλώνας I (ετήσιες δεσμεύσεις, 100% κοινοτική χρηματοδότηση)	Πυλώνας II, (πενταετής ή επταετής δεσμεύσεις, συγχρηματοδότηση)
Όλοι	Κριτήρια επιλογής
Αβέβαιη ενίσχυση	Πενταετής σταθερή ενίσχυση
Στήριξη σε πραγματικούς γεωργούς	Στήριξη σε γεωργούς και άλλους δικαιούχους
Πληρωμές ανά εκτάριο επιλέξιμο για άμεσες πληρωμές	Πληρωμές ανά εκτάριο (όχι υποχρεωτικά επιλέξιμο για άμεσες πληρωμές) και ζώο
Αποζημίωση των πρόσθετων δαπανών και της απώλειας εισοδήματος ή πληρωμή με πόσο επιπλέον της βασικής ενίσχυσης που θα οριστεί από το ΚΜ.	Αποζημίωση των πρόσθετων δαπανών και της απώλειας εισοδήματος

Ένα ακόμη καινούργιο στοιχείο σε αυτή την προγραμματική περίοδο είναι ότι δίδεται ξεκάθαρα η δυνατότητα για Πληρωμές με βάση το αποτέλεσμα είτε μέσω των Eco-schemes είτε μέσω των Αγροπεριβαλλοντικών. Στις παρεμβάσεις αυτές η πληρωμή ή έστω μέρος αυτής συνδέεται με το αποτέλεσμα (π.χ. εάν στοχεύει στη βιοποικιλότητα αριθμ. ειδών εάν στοχεύει στη μείωση της ρύπανση μπορεί να είναι η μείωση των εντομοκτόνων). Το αποτέλεσμα είτε μετράτε στο πεδίο είτε μοντελοποιείται και επικυρώνεται από ανεξάρτητο οργανισμό. Μπορούν να περιλαμβάνουν διαφοροποιημένες πληρωμές ανάλογα με το αποτέλεσμα. Με τον τρόπο αυτό ο παραγωγός επιλέγει την βέλτιστη πρακτική για την εκμετάλλευση του προκειμένου να πετύχει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Όλο αυτό το οικοδόμημα της πράσινης αρχιτεκτονικής παρακολουθείται με μία σειρά από δείκτες που περιγράφονται στο Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης και κατανέμονται στους τρεις περιβαλλοντικούς στόχους SO4, SO5 και SO6.

Πίνακας 3 - Περιβαλλοντικοί δείκτες επιπτώσεων του κοινού πλαισίου παρακολούθησης

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ
I.9 Βελτίωση της ανθεκτικότητας της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή	SO4 Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και στη βιώσιμη ενέργεια
I.10 Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής: Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τη γεωργία	
I.11 Ενίσχυση της δέσμευσης άνθρακα: Οργανικός άνθρακας στο έδαφος γεωργικής γης	
I.12 Αύξηση της βιώσιμης ενέργειας στη γεωργία: Βιώσιμη παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας	
I.13 Μείωση της διάβρωσης του εδάφους: Ποσοστό γεωργικής γης με μέτρια ή σοβαρή διάβρωση εδάφους	SO5 Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της αποτελεσματικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, όπως το νερό, το έδαφος και ο αέρας
I.14 Βελτίωση της ποιότητας του αέρα: Εκπομπές αμμωνίας από τη γεωργία	
I.15 Βελτίωση της ποιότητας των υδάτων: Μικτό ισοζύγιο θρεπτικών συστατικών στη γεωργική γη	
I.16 Μείωση της διαρροής θρεπτικών στοιχείων: Νιτρικά στα υπόγεια ύδατα	
I.17 Μείωση της πίεσης στους υδατικούς πόρους: Δείκτης Εκμετάλλευσης Υδάτων (WEI+)	
I.18 Βιώσιμη και μειωμένη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων: Κίνδυνοι, χρήση και επιπτώσεις των φυτοφαρμάκων	SO6 Συμβολή στην προστασία της

I.9 Βελτίωση της ανθεκτικότητας της γεωργίας στην κλιματική αλλαγή	βιοποικιλότητας, ενίσχυση των υπηρεσιών οικοσυστήματος και διατήρηση οικοτόπων και τοπίων
I.10 Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής: Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τη γεωργία	
I.11 Ενίσχυση της δέσμευσης άνθρακα: Οργανικός άνθρακας στο έδαφος γεωργικής γης	
I.12 Αύξηση της βιώσιμης ενέργειας στη γεωργία: Βιώσιμη παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας	

Οι παραπάνω δείκτες υπολογίζονται από στοιχεία της Eurostat, του JRC, του COPERNICUS, του LUCAS, από εθνικά στοιχεία που κατατίθενται στην ΕΕ και άλλες πηγές.

Έχουμε πάνω από δύο χρόνια εφαρμογής του ΣΣ ΚΑΠ (το ελληνικό ΣΣ ΚΑΠ εγκρίθηκε τέλος του 2022) και υπάρχουν ήδη αποτελέσματα που μας επιτρέπουν να έχουμε μία πρώτη εικόνα για την εφαρμογή της πράσινης αρχιτεκτονικής. Μία τέτοια εκτίμηση έχει γίνει στα πλαίσια συναντήσεων εργασίας του EU CAP network αλλά και από μία ξεχωριστή έκδοση που πραγματοποιήθηκε από την ΕΕ με σκοπό την επισκόπηση της μέχρι τώρα εφαρμογής των ΣΣ ΚΑΠ στα διάφορα κράτη μέλη.

Ειδικά σε ό,τι αφορά τα ecoschemes διαπιστώνονται κοινά σημεία και δυσκολίες στην εφαρμογή τους που συχνά είναι και αυτές κοινές σε κάποια τουλάχιστον κράτ αλλά και αρκετές διαφοροποιήσεις. Αν κοιτάξουμε τη στόχευση των eco schemes στις διάφορες χώρες θα διαπιστώσουμε ότι πρακτικές διατήρησης του εδάφους και πρακτικές βιοποικιλότητας και τοπίου είναι παρούσες σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη. Πρακτικές λίπανσης και φυτοπροστασίας όπως και πρακτικές διαχείρισης βοσκοτόπων είναι παρούσες στα περισσότερα κράτη μέλη. Η βιολογική γεωργία και η ευζωία είναι παρούσες σαν ecoscheme περίπου στο ένα τρίτο των κρατών μελών, η γεωργία ακριβείας σε επτά ΚΜ και άλλες πρακτικές π.χ. διαχείριση υδάτων εμφανίζονται σαν eco-scheme μόνο σποραδικά.

Αν το δούμε σε επίπεδο ειδικών στόχων της ΚΑΠ οι τρεις ειδικοί στόχοι που αφορούν αποκλειστικά το περιβάλλον έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο στα ecoschemes. Ωστόσο φαίνεται ότι εξυπηρετείται σε σημαντικό βαθμό και ο στόχος SO1 που αφορά κυρίως την οικονομική βιωσιμότητα της γεωργικής παραγωγής για τα ecoschemes και σε μικρότερο βαθμό ο στόχος SO9 για τα αγροπεριβαλλοντικά, που περιλαμβάνει την παραγωγή τροφίμων με βιώσιμο τρόπο και την ευζωία.

Η σχέση ecoschemes και αγροπεριβαλλοντικών είναι ένα ζήτημα καθώς η φιλοσοφία κατανομής των παρεμβάσεων- δεσμεύσεων μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών παρεμβάσεων δεν ήταν σε όλα τα κράτη ίδια. Στην Ελλάδα για παράδειγμα τα eco-schemes κάλυψαν όλους τους τομείς με πλήθος δεσμεύσεων ενώ τα αγροπεριβαλλοντικά αφορούσαν πιο στοχευμένες παρεμβάσεις. Επίσης ότι αφορούσε διατήρηση συμπεριλήφθηκε στα ετήσια eco-schemes ενώ ότι αφορούσε μετατροπή πήγε στα πολυετή αγροπεριβαλλοντικά.

Άλλο σημείο διαφοροποίησης ήταν ο αριθμός των οικολογικών σχημάτων. Για παράδειγμα, η Ολλανδία είχε ένα σχήμα με 22 οικολογικές δραστηριότητες ενώ η Ελλάδα είχε 10 σχήματα με συνολικά 26. Η σημαντική πρωτοτυπία στην περίπτωση της Ολλανδία είναι ότι υπάρχει ένα σύστημα βαθμολόγησης των πρακτικών για τη συνεισφορά τους στο κλίμα, στο έδαφος και στον αέρα, στο νερό, στο τοπίο, στη βιοποικιλότητα. Ανάλογα με το πόσες και πρακτικές υιοθετεί ο κάθε παραγωγός λαμβάνει ένα άθροισμα πόντων και κατατάσσεται σε αντίστοιχη κατηγορία, Bronze: 60 €/ha, Silver: 100 €/ha, Gold: 200 €/ha.

Ο τρόπος εφαρμογής που ακολούθησε η Ολλανδία καθιερώθηκε με την ονομασία “whole farm approach” και ακολουθήθηκε από 6 χώρες. Αντίστοιχα στην Ελλάδα κάθε γεωργική πρακτική είχε τι δικές της ενισχύσεις που κυμαίνονταν ανάλογα και με την καλλιέργεια. Με αυτό τον σε Ελληνικό ΣΣ ΚΑΠ καταγράφονται περίπου 100 διαφορετικά μοναδιαία κόστη. Η απορρόφηση των ecoschemes στα ΚΜ ήταν συχνά υψηλή αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις με μικρή απορρόφηση.

Κοινά προβλήματα ήταν η ελλιπής πληροφόρηση, η καθυστέρηση υλοποίησης των λογισμικών, η υπέρβαση του προϋπολογισμού ή ίσως χαμηλότερη απορρόφηση για μικρές εκμεταλλεύσεις και το θέμα του κινήτρου. Αναδείχθηκαν και κάποια δομικά προβλήματα των οικολογικών σχημάτων όπως το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις λόγω της υπερβάλλουσας ζήτησης οι τιμές ενίσχυσης μειώθηκαν προκειμένου να φτάσει ο προϋπολογισμός για όλους. Αυτή η πιθανή

μείωση της ενίσχυσης δημιουργεί μία ανασφάλεια στους παραγωγούς για την ενίσχυση που θα λάβουν. Ωστόσο η ανασφάλεια δεν τους αποτρέπει γενικά από την δήλωση οικολογικών σχημάτων όπως έδειξε η πληρωμή της δεύτερης χρονιάς αλλά τους οδηγεί στη επιλογή σχημάτων που δεν τους προξενούν κόστος. Το κόστος εφαρμογής είναι ένα βασικό κριτήριο επιλογής μιας ενισχυόμενης πρακτικής από τον παραγωγό ούτως ή άλλως πλην όμως το γεγονός ότι μπορεί και να ο παραγωγός μπορεί να μη λάβει τελικά το σύνολο του ποσού της ενίσχυσης που αναγράφεται στο πρόγραμμα, δεν του επιτρέπει να ρισκάρει σε επιλογές καινούργιων πρακτικών.

Το 2024 το Ελεγκτικό Συνέδριο εκπόνησε ετήσια έκθεση για τα ΣΣ ΚΑΠ. Το συμπέρασμα της έκθεσης συνοψίζεται στον τίτλο «Περισσότερο πράσινα, χωρίς όμως να ανταποκρίνονται στις φιλοδοξίες της ΕΕ για το κλίμα και το περιβάλλον».

Οι φιλοδοξίες της ΕΕ για το κλίμα και το περιβάλλον σε ό,τι αφορά τον αγροτικό τομέα περιγράφονται και ποσοτικά στην πράσινη συμφωνία με βασικότερες τις παρακάτω:

- Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα:
 - 50% μείωση στη χρήση χημικών,
 - 10% σε χαρακτηριστικά του τοπίου
 - 25% βιολογικά, κλίμα: μείωση των εκπομπών κατά 55%,
- Νόμος για την αποκατάσταση της φύσης:
 - 30% της περιοχής των οικοτόπων σε καλή κατάσταση διατήρησης το 2030, -60% το 2040 και το 90%2050.

Η πράσινη συμφωνία εξελίχθηκε και αναπτύχθηκε την ίδια περίοδο που διαμορφωνόταν και το θεσμικό πλαίσιο της Νέας ΚΑΠ. Φαίνεται ότι οι στόχοι που έθεσε τη πράσινη συμφωνία, δεν υπήρχε ο χρόνος και ο μηχανισμός για να ενσωματωθούν πλήρως στη νέα ΚΑΠ και αυτό το έλλειμμα απεικονίζεται στην έκθεση του ελεγκτικού συνεδρίου. Μία άλλη κριτική είναι η αοριστία ορισμένων στόχων και η μεγάλη ελαστικότητα στην επίτευξη άλλων στόχων. Η αυξημένη περιβαλλοντική φιλοδοξία που περιγράφεται στον κανονισμό (ΕΕ) 2115/2023 δεν αναφέρεται πως υπολογίζεται και επομένως έτσι δίνεται η δυνατότητα σε πολλά ΚΜ εφόσον τηρούν τα ποσοστά των ecoscheme και των αγροπεριβαλλοντικών που περιγράφονται στον κανονισμό, να μη συμμορφώνονται με τις προτροπές της ΕΕ για αύξηση της περιβαλλοντικής φιλοδοξίας.

Τέλος του 2022 αρχίζουν να υλοποιούνται τα ΣΣ ΚΑΠ και στο τέλος του 2023 έχουμε τις αγροτικές κινητοποιήσεις σε όλη την ΕΕ. Οι κινητοποιήσεις ήταν το αποτέλεσμα της οικονομικής πίεσης των αγροτών κυρίως λόγω της ακρίβειας των εισροών κυρίως καύσιμα λιπάσματα, φυτοπροστατευτικά αλλά και ζωοτροφές που έγιναν ξαφνικά δυσεύρετες κυρίως λόγω του πολέμου στην Ουκρανία. Δεδομένης αυτής της πίεσης στους παραγωγούς οι αυξημένες απαιτήσεις της πράσινης αρχιτεκτονικής σε ό,τι αφορά τον τρόπο και κυρίως τις προϋποθέσεις με τις οποίες δίνονται οι ενισχύσεις, έγιναν αντικείμενο κριτικής και διαμαρτυρίας. Η απάντηση της Επιτροπής σε αυτό ήταν άμεση, χωρίς βέβαια να επωμίζεται κάποιο πρόσθετο κόστος. Ουσιαστικά μείωσε τις απαιτήσεις στα πρότυπα καλής γεωργικής και περιβαλλοντικής κατάστασης και αυτό έγινε σε δύο φάσεις:

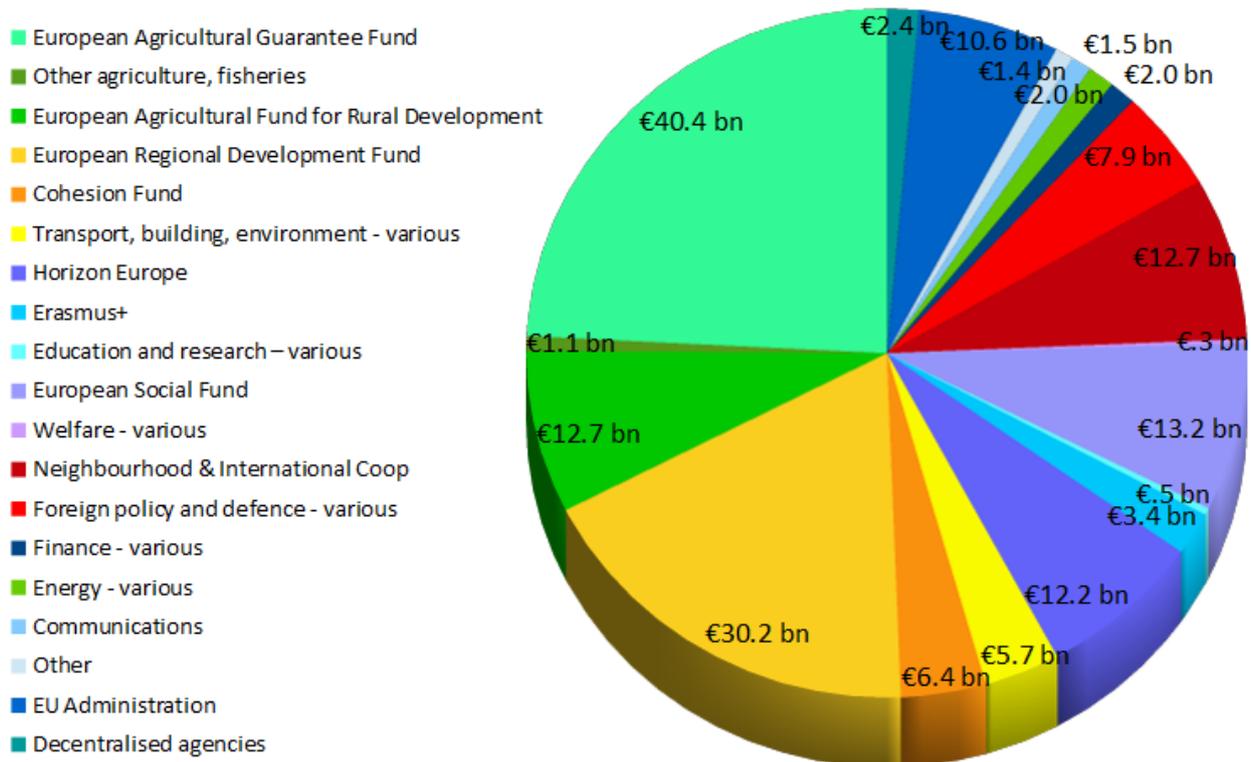
- Με την «τροποποίηση για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) 2021/2115 και (ΕΕ) 2021/2116 όσον αφορά τα πρότυπα για την καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση, τα προγράμματα για το κλίμα, το περιβάλλον και την καλή διαβίωση των ζώων, τις τροποποιήσεις των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ, την επανεξέταση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ και τις εξαιρέσεις από τους ελέγχους και τις κυρώσεις» το Μάιο του 2024 και
- Με την Πρόταση για Κανονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που τροποποιεί τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115 ως προς: το καθεστώς conditionality (καθοριστικότητας), τους τύπους παρεμβάσεων υπό μορφή άμεσων ενισχύσεων, τους τύπους παρεμβάσεων σε ορισμένους τομείς και την αγροτική ανάπτυξη, τις ετήσιες εκθέσεις επίδοσης, και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 ως προς: τα δεδομένα και τη διακυβέρνηση της διαλειτουργικότητας, τις αναστολές πληρωμών, την ετήσια εκκαθάριση επίδοσης, τους ελέγχους και τις κυρώσεις.

Σε ό,τι αφορά το μελλοντικό σχεδιασμό και κυρίως τους στόχους που θέτει η πράσινη συμφωνία με τις διάφορες στρατηγικές της και τα σχέδια δράσης της, εκεί δεν έχουμε τουλάχιστον μέχρι σήμερα κάποια αλλαγή. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι κρίνεται ότι οι στόχοι αυτοί μπορεί να επιτευχθούν με άλλον τρόπο, και ότι η ελάφρυνση των υποχρεωτικών απαιτήσεων μπορεί να αντισταθμιστεί με άλλα εργαλεία ή μπορεί να σημαίνει ότι είναι ακόμη νωρίς για να απεικονιστεί σε επίπεδο στρατηγικής και μετά σε θεσμικό επίπεδο μία υποχώρηση στην περιβαλλοντική φιλοδοξία. Αυτό βέβαια θα το δείξει το μέλλον.

6η Ενότητα: Ευρωπαϊκός Προϋπολογισμός για την ΚΑΠ

Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) συνιστά τον πυρήνα της οικονομικής διακυβέρνησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Δεν αποτελεί απλώς λογιστικό εργαλείο, αλλά έναν μηχανισμό πολιτικής ενοποίησης και κοινωνικής αναδιανομής, μέσω του οποίου η ΕΕ επιχειρεί να υλοποιήσει τους κοινούς της στόχους. Σε αντίθεση με τα εθνικά δημοσιονομικά συστήματα, ο προϋπολογισμός της ΕΕ χαρακτηρίζεται από περιορισμένο μέγεθος (περίπου 1 % του ΑΕΕ της Ένωσης), αυστηρούς κανόνες ισοσκελισμού (δεν μπορεί να εμφανίζει έλλειμμα), και έντονη αλληλεξάρτηση μεταξύ κρατών-μελών και ευρωπαϊκών θεσμών (Heinemann, 2018).

Η σημασία του δεν περιορίζεται στην οικονομική διάσταση. Αποτελεί εργαλείο που ενσωματώνει την πολιτική βούληση των κρατών-μελών να μοιραστούν πόρους για την επίτευξη κοινών στόχων: από τη γεωργία και τη συνοχή μέχρι την έρευνα, την πράσινη μετάβαση και την άμυνα.



Εικόνα 14 - Δομή Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλασίου 2021-2027

Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ)

Ο μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός της ΕΕ οργανώνεται στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) (*Multiannual Financial Framework – MFF*), το οποίο καθορίζει ανώτατα όρια δαπανών σε ετήσια και θεματική βάση. Το ισχύον ΠΔΠ 2021–2027 προβλέπει δαπάνες περίπου 1,21 τρις € σε τιμές 2018 (Regulation (EU, Euratom) 2020/2093). Συμπληρωματικά, το προσωρινό ταμείο ανάκαμψης NextGenerationEU, ύψους έως 800 δις €, δημιούργησε μια άνευ προηγουμένου δημοσιονομική ικανότητα, ενισχύοντας την ΕΕ απέναντι στην πανδημία.

Το ΠΔΠ αποτελεί πολιτικό συμβιβασμό: από τη μία πλευρά εξασφαλίζει σταθερότητα και προβλεψιμότητα, από την άλλη περιορίζει τη δυνατότητα ταχείας προσαρμογής σε κρίσεις. Η συζήτηση για το μελλοντικό ΠΔΠ 2028–2034 επικεντρώνεται ακριβώς σε αυτή τη διάσταση, με την Επιτροπή να προτείνει ένα πιο ευέλικτο πλαίσιο, ύψους περίπου **2 τρις €**, με νέες κατηγορίες για άμυνα, κλιματική ανθεκτικότητα και εξωτερική δράση.

Δομή δαπανών

Ο προϋπολογισμός της ΕΕ οργανώνεται σε βασικές θεματικές ενότητες («κεφάλαια δαπανών»):

1. **Συνοχή, ανθεκτικότητα και αξίες** (περιφερειακή πολιτική, κοινωνικό ταμείο, εκπαίδευση).
2. **Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη και απασχόληση** (Horizon Europe, InvestEU, ψηφιακή μετάβαση).
3. **Φυσικοί πόροι και περιβάλλον** (Κοινή Αγροτική Πολιτική, αλιεία, κλιματική δράση).
4. **Μετανάστευση και ασφάλεια** (Frontex, Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης).
5. **Γειτονία και κόσμος** (Global Europe Instrument, βοήθεια προς Ουκρανία).
6. **Διοίκηση** (λειτουργικές δαπάνες των θεσμών).

Η αρχιτεκτονική αυτή αποτυπώνει τις ιστορικές ισορροπίες: η γεωργία και η συνοχή εξακολουθούν να απορροφούν το μεγαλύτερο ποσοστό, αν και μειούμενο, ενώ ενισχύονται νέοι τομείς όπως η έρευνα, η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση.

Πηγές εσόδων

Τα έσοδα του προϋπολογισμού προέρχονται από το σύστημα των «ιδίων πόρων»:

- **Παραδοσιακοί ίδιοι πόροι** (τελωνειακοί δασμοί, εισφορές στη ζάχαρη).
- **Πόρος ΦΠΑ**, που αντιστοιχεί σε ποσοστό επί της εναρμονισμένης βάσης ΦΠΑ κάθε κράτους-μέλους.
- **Πόρος Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος (ΑΕΕ/GNI)**, που αποτελεί τον κυριότερο.
- **Νέοι πόροι**: περιλαμβάνουν έσοδα από το Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ETS), τον Μηχανισμό Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα (CBAM), και πιθανό νέο εταιρικό φόρο για πολυεθνικές.

Η συζήτηση για την εισαγωγή νέων ιδίων πόρων συνδέεται με το αίτημα για μεγαλύτερη **δημοσιονομική αυτονομία** της ΕΕ, με λιγότερη εξάρτηση από τις εθνικές συνεισφορές (Núñez Ferrer & Le Cacheux, 2020).

Διαδικασία ψήφισης και έγκρισης

Η διαδικασία έγκρισης του προϋπολογισμού έχει ιδιαίτερη σημασία για τη θεσμική ισορροπία της ΕΕ:

- **ΠΔΠ**: Η Επιτροπή καταθέτει πρόταση, το Συμβούλιο αποφασίζει ομοφώνως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εγκρίνει με απόλυτη πλειοψηφία. Η ανάγκη ομοφωνίας στο Συμβούλιο καθιστά το ΠΔΠ πεδίο σκληρών διαπραγματεύσεων.
- **Ετήσιος προϋπολογισμός**: Υιοθετείται μέσω «συνήθους νομοθετικής διαδικασίας». Επιτροπή εισηγείται προς το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο τα οποία συνδιαμορφώνουν το κείμενο. Σε περίπτωση διαφωνίας, συγκαλείται Επιτροπή Συμφιλίωσης. Το Κοινοβούλιο έχει δικαίωμα τελικής έγκρισης ή απόρριψης.

Η διαδικασία αυτή συνιστά παράδειγμα **πολυεπίπεδης διακυβέρνησης**, όπου συνδυάζονται η δημοκρατική νομιμοποίηση (Κοινοβούλιο) και η διακυβερνητική λογική (Συμβούλιο). Στη βιβλιογραφία συζητείται συχνά εάν η ανάγκη ομοφωνίας ενισχύει τη συνοχή ή αντιθέτως οδηγεί σε «δημοσιονομικό παζάρι» (budgetary bargaining) (Laffan, 2000).

Διακυβέρνηση, έλεγχος και λογοδοσία

Η εκτέλεση του προϋπολογισμού γίνεται κυρίως υπό το καθεστώς κοινής διαχείρισης: η Επιτροπή θέτει το πλαίσιο και τα κράτη-μέλη αναλαμβάνουν την υλοποίηση (π.χ. ΚΑΠ, πολιτική συνοχής). Οι μηχανισμοί ελέγχου περιλαμβάνουν:

- **Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο:** ελέγχει τη νομιμότητα και κανονικότητα δαπανών.
- **Διαδικασία απαλλαγής (discharge):** το Κοινοβούλιο εγκρίνει ή απορρίπτει τον τρόπο που η Επιτροπή υλοποίησε τον προϋπολογισμό, μετά από γνώμη του Συμβουλίου.
- **Δημοσιοποίηση δικαιούχων:** τα κράτη-μέλη οφείλουν να δημοσιεύουν στοιχεία για τους λήπτες ενισχύσεων, ενισχύοντας τη διαφάνεια.

Η λογοδοσία συνιστά θεμελιώδες στοιχείο: χωρίς αυτήν, η νομιμοποίηση του προϋπολογισμού θα ήταν ελλιπής.

Πολιτικές προκλήσεις

Ο προϋπολογισμός της ΕΕ βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπος με πολλαπλές προκλήσεις:

- **Ευελιξία:** Το ισχύον ΠΔΠ είναι ανελαστικό απέναντι σε κρίσεις (πανδημία, Ουκρανία, κλιματικά σοκ). Η πρόταση για το νέο ΠΔΠ 2028–2034 στοχεύει σε μεγαλύτερα περιθώρια ταχείας ανακατανομής.
- **Ισορροπία παλαιών και νέων προτεραιοτήτων:** Η γεωργία και η συνοχή εξακολουθούν να απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος, αλλά η άμυνα, η έρευνα και η πράσινη μετάβαση διεκδικούν περισσότερους πόρους.
- **Δημοσιονομική αυτονομία:** Η εξάρτηση από τις εθνικές συνεισφορές δημιουργεί συγκρούσεις («net contributors vs net beneficiaries»). Νέοι ίδιοι πόροι θεωρούνται απαραίτητοι για τη βιωσιμότητα.
- **Κράτος δικαίου:** Ο μηχανισμός αιρεσιμότητας συνδέει τις πληρωμές με τον σεβασμό των δημοκρατικών αξιών, προκαλώντας αντιδράσεις σε ορισμένα κράτη-μέλη.

Ο προϋπολογισμός της ΕΕ συνιστά πολιτικό, θεσμικό και οικονομικό εργαλείο. Στο θεωρητικό επίπεδο, αναδεικνύει τη συνεχή ένταση μεταξύ της λογικής της «δημοσιονομικής ομοσπονδιοποίησης» και της διακυβερνητικής διαπραγμάτευσης. Η δομή του ΠΔΠ, η διαδικασία ψήφισης και οι μηχανισμοί ελέγχου αποτυπώνουν το υβριδικό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης: ούτε πλήρως ομοσπονδιακός, ούτε αμιγώς διακυβερνητικός.

Στο πρακτικό επίπεδο, ο προϋπολογισμός της ΕΕ καλείται να ισορροπήσει ανάμεσα σε παραδοσιακές ανάγκες (γεωργία, συνοχή) και σε νέες προκλήσεις (άμυνα, πράσινη και ψηφιακή μετάβαση). Η επόμενη δεκαετία θα είναι καθοριστική: το αν η ΕΕ θα καταφέρει να προχωρήσει προς έναν πιο ευέλικτο, αυτόνομο και στρατηγικό προϋπολογισμό θα δείξει σε ποιο βαθμό η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μπορεί να εξελιχθεί από «ένωση κανόνων» σε ένωση πόρων και αλληλεγγύης.

Ο προϋπολογισμός της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής: πλαίσιο, αρχιτεκτονική και προοπτικές

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτελεί διαχρονικά μία από τις κεντρικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με έντονη δημοσιονομική διάσταση. Από την καθιέρωσή της στη δεκαετία του 1960 μέχρι σήμερα, η ΚΑΠ απορροφά σταθερά ένα σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού της ΕΕ. Αν και το σχετικό μερίδιο έχει μειωθεί σε σύγκριση με τις πρώτες δεκαετίες (όταν άγγιζε το 70 % του συνολικού κοινοτικού προϋπολογισμού), σήμερα εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει περίπου το 1/3 των δαπανών της Ένωσης, ένα στοιχείο που υπογραμμίζει τη βαρύτητα που αποδίδεται στη γεωργία, την επισιτιστική ασφάλεια, το περιβάλλον και την αγροτική ανάπτυξη.

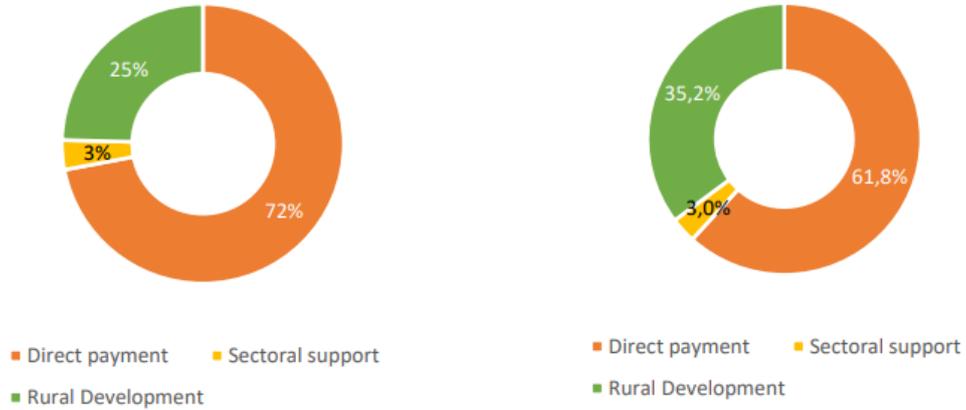
Το συνολικό πλαίσιο δαπανών

Για την περίοδο 2021–2027, η ΚΑΠ χρηματοδοτείται με περίπου 386,6 δις € (σε τρέχουσες τιμές), στο πλαίσιο του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) [Regulation (EU, Euratom) 2020/2093]. Η δέσμη αυτή συμπληρώνεται με 8,1 δις € που προέρχονται από τον μηχανισμό ανάκαμψης Next Generation EU, κατευθυνόμενα στον δεύτερο πυλώνα (EAFRD). Η χρηματοδότηση αυτή καθιστά την ΚΑΠ το δεύτερο μεγαλύτερο σκέλος δαπανών της Ένωσης, μετά την πολιτική συνοχής.

Figure 2: Distribution of the planned budget under the CAP Strategic Plans (excluding technical assistance and crop specific payment for cotton), 2023-2027

In % of EU funding (EAGF, EAFRD)

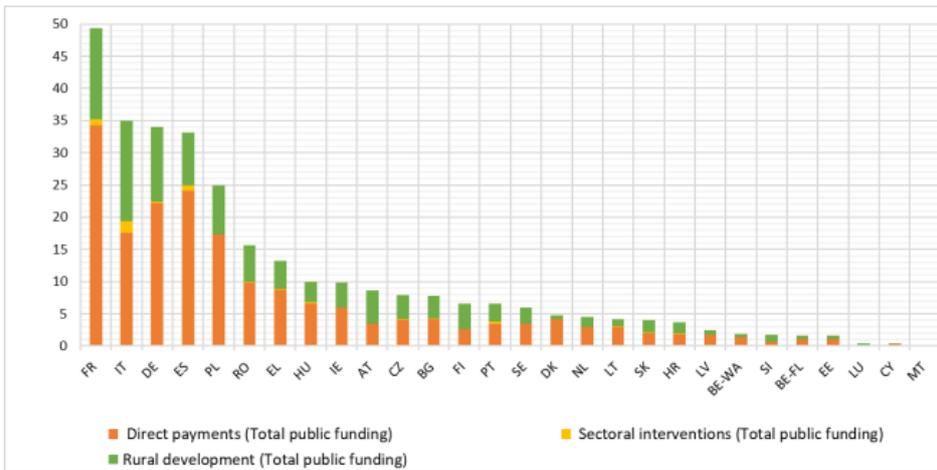
in % of total public funding



Source: Project team, based on DG AGRI SFC data (January 2023)

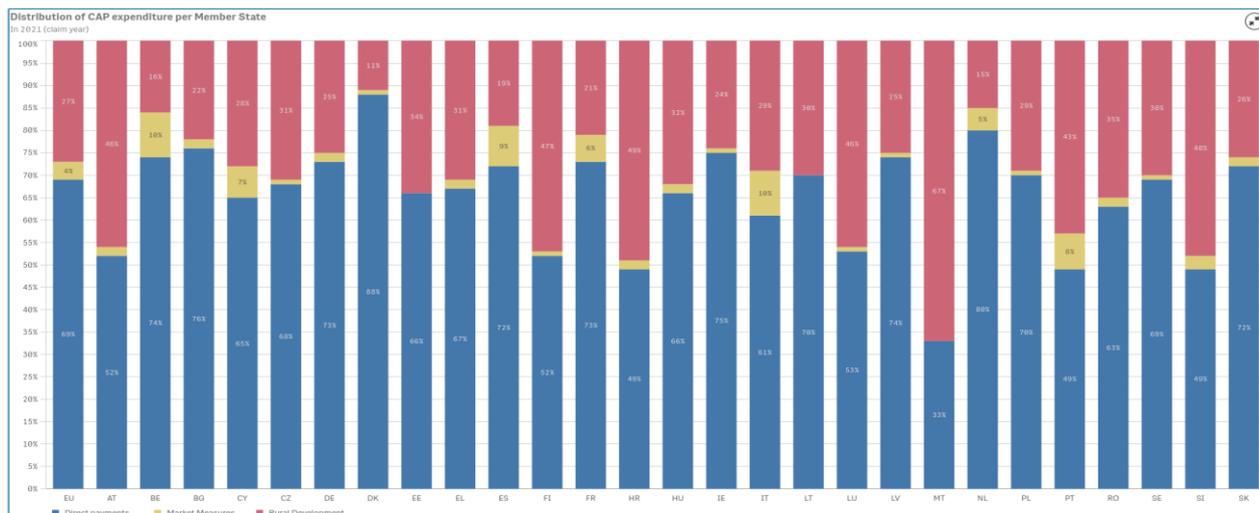
Εικόνα 15 - Κατανομή χρηματοδότησης ΚΑΠ ανά Ομάδα Παρεμβάσεων

Figure 3: Planned total public funding in the CAP Strategic Plans 2023-2027 (in EUR billion)



Source: Project team 2023, based on DG AGRI extract from SFC database (January 2023), excluding technical assistance and crop specific payment for cotton

Εικόνα 16 - Κατανομή χρηματοδότησης ΚΑΠ ανά Ομάδα Παρεμβάσεων και ΚΜ



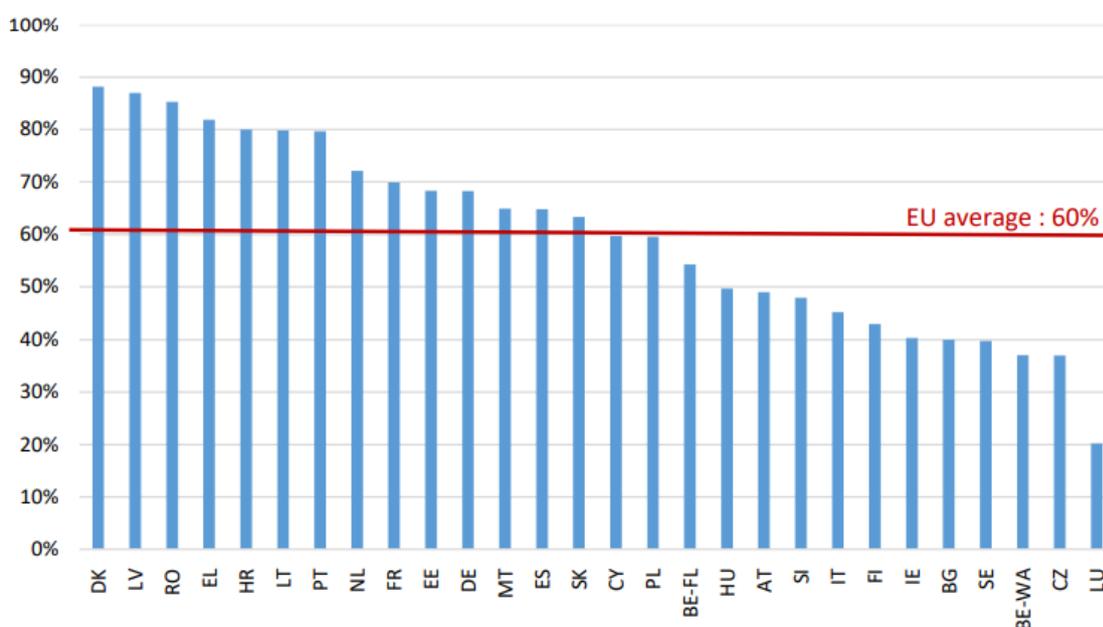
Εικόνα 17 - Ποσοστιαία κατανομή χρηματοδότησης ΚΑΠ ανά Ομάδα Παρεμβάσεων και ΚΜ

Οι δύο πυλώνες της ΚΑΠ

Η δομή της ΚΑΠ βασίζεται σε δύο βασικούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς:

- **Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (EAGF)**: αποτελεί τον πρώτο πυλώνα και χρηματοδοτεί κυρίως άμεσες ενισχύσεις προς τους γεωργούς καθώς και μέτρα στήριξης της αγοράς. Για την τρέχουσα περίοδο, ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε περίπου 291,1 δις ευρώ, εκ των οποίων το μεγαλύτερο μέρος (περίπου 270 δις) αφορά τη στήριξη του γεωργικού εισοδήματος [Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρα 17–29].
- **Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (EAFRD)**: αποτελεί τον δεύτερο πυλώνα, με συνολικούς πόρους περίπου 95,5 δις ευρώ. Το ταμείο αυτό στηρίζει επενδύσεις, μέτρα περιβαλλοντικής και κλιματικής δράσης, ανάπτυξη αγροτικών περιοχών και πρωτοβουλίες LEADER. Η ενίσχυση των 8,1 δις € από το Next Generation EU διοχετεύτηκε ειδικά στο EAFRD, με στόχο να ενισχύσει την ανθεκτικότητα του αγροδιατροφικού τομέα μετά την πανδημία [Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρα 73–81].

Figure 6: Share of EAFRD in total public funding



Source: Project team, based on DG AGRI extract from SFC2021 database (January 2023), excluding technical assistance

Εικόνα 18 - Συμμετοχή εθνικού προϋπολογισμού κάθε ΚΜ στη χρηματοδότηση ΚΑΠ

Η μετάβαση στο νέο μοντέλο στρατηγικών σχεδίων

Μέχρι το 2020, η ΚΑΠ λειτουργούσε με ξεχωριστά προγράμματα και ρυθμίσεις για κάθε πυλώνα. Από την 1η Ιανουαρίου 2023, η εφαρμογή της πολιτικής μετασχηματίστηκε μέσω του συστήματος των Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ (CAP Strategic Plans). Κάθε ΚΜ υποβάλλει στην Επιτροπή ένα εθνικό σχέδιο, το οποίο συνδυάζει μέτρα και από τους δύο πυλώνες, προσαρμοσμένα στις εθνικές και περιφερειακές ανάγκες αλλά με κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο στόχων.

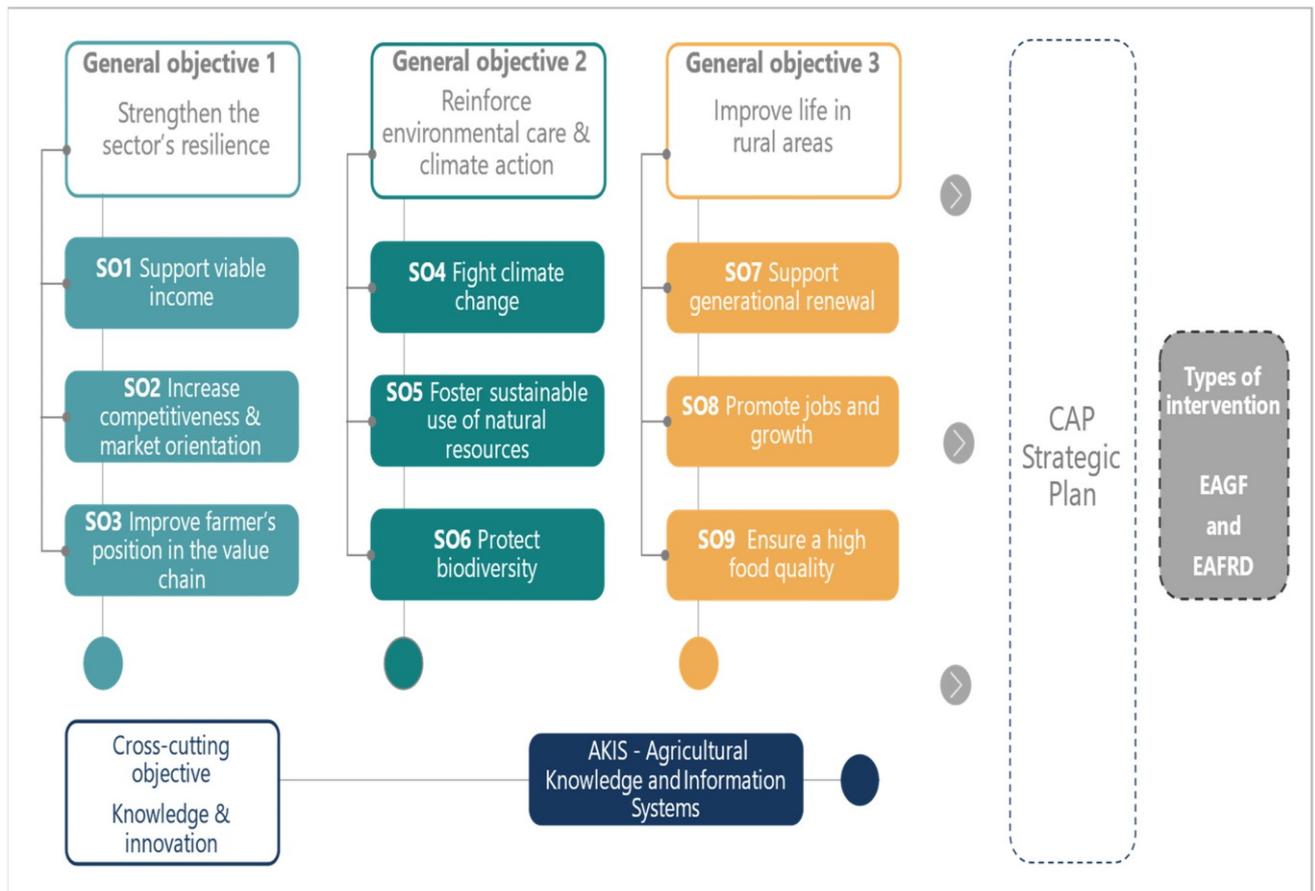
Το νέο μοντέλο θεσπίζεται με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115, που αντικατέστησε τους Κανονισμούς 1305/2013 (αγροτική ανάπτυξη) και 1307/2013 (άμεσες ενισχύσεις). Η φιλοσοφία του είναι η αποκέντρωση ευθυνών στα κράτη-μέλη, υπό την προϋπόθεση ότι θα επιτυγχάνονται οι εννέα ειδικοί στόχοι της ΚΑΠ (Specific Objectives). Η Επιτροπή έχει ρόλο έγκρισης, εποπτείας και αξιολόγησης των σχεδίων, διασφαλίζοντας ότι αυτά συνάδουν με τις προτεραιότητες της ΕΕ, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η στρατηγική Farm to Fork.

Οι εννέα ειδικοί στόχοι της ΚΑΠ

Οι δαπάνες του προϋπολογισμού δεν είναι τυχαίες, αλλά κατευθύνονται στην εξυπηρέτηση εννέα συγκεκριμένων στόχων, οι οποίοι καλύπτουν τρεις διαστάσεις:

- Οικονομική: στήριξη εισοδήματος και ανταγωνιστικότητα.
- Περιβαλλοντική/Κλιματική: δράσεις για το κλίμα, τη βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και τη βιοποικιλότητα.
- Κοινωνική: ανανέωση γενεών, απασχόληση, κοινωνική συνοχή, υγιεινά και ποιοτικά τρόφιμα.

Σταυροτομικά, η έρευνα, η καινοτομία και η ψηφιοποίηση αποτελούν υποχρεωτικό οριζόντιο στόχο [Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρο 6].



Εικόνα 19 - Γενικοί και Ειδικοί Στόχοι της ΚΑΠ

Κατανομή και εκτέλεση του προϋπολογισμού

Η ΚΑΠ εφαρμόζεται υπό καθεστώς κοινής διαχείρισης (shared management). Αυτό σημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει τα κονδύλια, αλλά τα κράτη-μέλη είναι υπεύθυνα για την υλοποίηση, την πληρωμή και τον έλεγχο μέσω των πιστοποιημένων οργανισμών πληρωμών. Το πλαίσιο αυτό ρυθμίζεται λεπτομερώς από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 για τη χρηματοδότηση, διαχείριση και παρακολούθηση της ΚΑΠ.

Η Επιτροπή διατηρεί την αρμοδιότητα να διενεργεί ελέγχους και να εφαρμόζει δημοσιονομικές διορθώσεις σε περίπτωση παρατυπιών ή αδυναμιών ελέγχου σε εθνικό επίπεδο. Το Ελεγκτικό Συνέδριο της ΕΕ διαδραματίζει επίσης κεντρικό ρόλο, διασφαλίζοντας τη χρηστή διαχείριση των κονδυλίων.

Όλες οι δαπάνες της ΚΑΠ υπόκεινται στο γενικό πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 («Δημοσιονομικός Κανονισμός»), που θέτει κανόνες για τη διαφάνεια, την αρχή της ενιαίας λογιστικής, την ετήσια διαχείριση και την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Η ΚΑΠ, ως το μεγαλύτερο ενιαίο κονδύλι της Ένωσης, αποτελεί δοκιμασία για την εφαρμογή αυτών των αρχών.

Η συμβολή στην πράσινη και ψηφιακή μετάβαση

Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ συνδέεται στενά με τις ευρύτερες στρατηγικές προτεραιότητες της ΕΕ. Ειδικά:

- 40 % των συνολικών δαπανών της ΚΑΠ συνδέονται με την κλιματική δράση [Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρο 109].
- Σημαντικό μέρος των κονδυλίων του EAFRD χρηματοδοτεί δράσεις για την ψηφιοποίηση της γεωργίας, την καινοτομία και τη συνεργασία, π.χ. μέσω του Ευρωπαϊκού Εταιρικού Σχήματος Καινοτομίας για την Αγροτική Παραγωγικότητα και Αειφορία (EIP-AGRI).

Ειδικές ρυθμίσεις και τροποποιήσεις

Με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2117 θεσπίστηκαν σημαντικές τροποποιήσεις σε υφιστάμενα θεσμικά κείμενα:

- Στην Κοινή Οργάνωση Αγοράς (Κανονισμός 1308/2013), με στόχο μεγαλύτερη ευελιξία και εναρμόνιση με τα στρατηγικά σχέδια.
- Στα σχήματα ποιότητας (Κανονισμός 1151/2012), για την ενίσχυση της προστασίας των γεωγραφικών ενδείξεων.
- Στον κανονισμό για τα αρωματισμένα οινικά προϊόντα (251/2014) και για τα ειδικά μέτρα στις εξόχως απόκεντρες περιοχές (228/2013).

Αυτές οι τροποποιήσεις δείχνουν ότι ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ δεν είναι απομονωμένος, αλλά εντάσσεται σε ένα σύνολο αλληλένδετων πολιτικών που αφορούν την αγορά, την ποιότητα και τις περιφερειακές ιδιαιτερότητες.

Διαφάνεια και δικαιούχοι

Η διαχείριση του προϋπολογισμού της ΚΑΠ χαρακτηρίζεται από υψηλή απαίτηση για δημόσια λογοδοσία. Τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να δημοσιεύουν σε ετήσια βάση στοιχεία για τους δικαιούχους των ενισχύσεων: ονόματα, περιοχές, είδος στήριξης και ποσά. Οι πληροφορίες αυτές παραμένουν διαθέσιμες για δύο χρόνια [Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 98].

Η Επιτροπή συντάσσει επίσης ετήσιες χρηματοοικονομικές εκθέσεις για τα ταμεία EAGF και EAFRD, καθώς και την Ετήσια Έκθεση Διαχείρισης και Απόδοσης του Προϋπολογισμού της ΕΕ (Annual Management and Performance Report), στην οποία αποτυπώνεται η συνολική αποτελεσματικότητα των δαπανών.

Πολιτικές προκλήσεις και μελλοντικές κατευθύνσεις

Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ βρίσκεται στο επίκεντρο πολλών πολιτικών συζητήσεων:

- Η ανάγκη να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊών γεωργών, σε ένα διεθνές περιβάλλον αυξανόμενου ανταγωνισμού.
- Η απαίτηση για περισσότερη πράσινη φιλοδοξία, με αύξηση των δαπανών για οικολογικά σχήματα (eco-schemes) και μέτρα βιοποικιλότητας.

- Η πρόκληση της γενεακής ανανέωσης: μόνο το 12 % των γεωργών είναι κάτω των 40 ετών, στοιχείο που επηρεάζει την απορρόφηση των κονδυλίων και την ανθεκτικότητα του τομέα.
- Η ανάγκη για διοικητική απλούστευση: η Επιτροπή δεσμεύεται σε νέες πρωτοβουλίες απλούστευσης του πλαισίου έως το 2025, ώστε να μειωθεί το διοικητικό βάρος τόσο για τους γεωργούς όσο και για τις εθνικές αρχές.

Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ δεν αποτελεί απλώς μία δέσμη κονδυλίων, αλλά αντανακλά ένα **πολιτικό και κοινωνικό συμβόλαιο** ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις αγροτικές της κοινότητες. Μέσα από αυτόν, η ΕΕ δεσμεύεται να εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα του γεωργικού επαγγέλματος, την επάρκεια και ποιότητα των τροφίμων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Η θεσμική του βάση (Κανονισμοί 2021/2115, 2021/2116, 2021/2117 και 2018/1046) διαμορφώνει ένα πλαίσιο σαφές, αλλά και προσαρμοστικό στις νέες προκλήσεις. Η ΚΑΠ είναι το πεδίο όπου συναντώνται οι αγροτικές ανάγκες με τις φιλοδοξίες της ΕΕ για μια πράσινη, καινοτόμο και ανθεκτική οικονομία.

7η Ενότητα: Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές και διαχρονικές πολιτικές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Από τη δημιουργία της το 1962, η ΚΑΠ διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του αγροτικού χώρου, επηρεάζοντας την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική διαχείριση σε όλα τα κράτη μέλη. Οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις της αντανακλούν την ανάγκη προσαρμογής σε νέες προκλήσεις: την υπερπαραγωγή της δεκαετίας του 1980, την παγκοσμιοποίηση του εμπορίου, την κλιματική αλλαγή και, πιο πρόσφατα, τη διπλή πρόκληση της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης.

Η πλέον πρόσφατη μεταρρύθμιση για την περίοδο 2023–2027 εισήγαγε τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ (ΣΣ ΚΑΠ). Τα ΣΣ ΚΑΠ αποτελούν τον κεντρικό μηχανισμό εφαρμογής της νέας πολιτικής και συνιστούν μια τομή σε σχέση με το παρελθόν. Στόχος τους είναι η μεγαλύτερη ευελιξία των ΚΜ στον σχεδιασμό και η ταυτόχρονη εναρμόνιση με τους ενιαίους ευρωπαϊκούς στόχους. Επικεντρώνονται στα αποτελέσματα και όχι απλώς στη συμμόρφωση με τις δαπάνες,

ενώ παράλληλα επιδιώκουν να ενισχύσουν τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την αποτελεσματικότητα.

Το Νέο Μοντέλο Εφαρμογής (New Delivery Model)

Η μεγαλύτερη καινοτομία της περιόδου 2023–2027 είναι η εισαγωγή του New Delivery Model (NDM). Σε αντίθεση με το προηγούμενο μοντέλο, όπου η έμφαση δινόταν στη συμμόρφωση με τους κανονισμούς και στις διαδικαστικές ελέγχους, το NDM δίνει έμφαση στα αποτελέσματα. Τα ΚΜ καλούνται να καταρτίσουν ΣΣ ΚΑΠ που να περιγράφουν πώς θα επιτύχουν εννέα ειδικούς στόχους: τρεις οικονομικούς, τρεις περιβαλλοντικούς-κλιματικούς και τρεις κοινωνικούς, μαζί με τον οριζόντιο στόχο της γνώσης και της καινοτομίας.

Τα ΣΣ ΚΑΠ εγκρίνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία αξιολογεί αν τα προτεινόμενα μέτρα επαρκούν για την επίτευξη των στόχων. Η πρόοδος παρακολουθείται μέσα από ένα πλαίσιο δεικτών και ετήσιες εκθέσεις επιδόσεων. Έτσι, η σχέση ανάμεσα στην ΕΕ και τα ΚΜ βασίζεται πλέον σε έναν συμβολαιοποιημένο χαρακτήρα: τα κράτη έχουν μεγαλύτερη ελευθερία επιλογής μέσων, αλλά λογοδοτούν για τα αποτελέσματα.

Διαδικασία κατάρτισης ΣΣ ΚΑΠ

Η κατάρτιση ενός ΣΣ ΚΑΠ περιλαμβάνει πολλαπλά στάδια. Πρώτον, πραγματοποιείται SWOT ανάλυση για κάθε έναν από τους εννέα στόχους, ώστε να αποτυπωθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία, οι ευκαιρίες και οι απειλές. Στη συνέχεια, εντοπίζονται οι ανάγκες πολιτικής, οι οποίες προτεραιοποιούνται και μετατρέπονται σε παρεμβάσεις. Ακολουθεί η εκτενής διαβούλευση με εταίρους, που περιλαμβάνει αγροτικούς συνεταιρισμούς, περιφερειακές και τοπικές αρχές, περιβαλλοντικές οργανώσεις και κοινωνικούς εταίρους. Μετά τη διαμόρφωση του προσχεδίου, το ΣΣ ΚΑΠ υποβάλλεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία ξεκινά διαπραγματεύσεις με το ΚΜ. Οι διαπραγματεύσεις αυτές είναι κρίσιμες, καθώς συχνά αναδεικνύουν συγκρούσεις μεταξύ εθνικών προτεραιοτήτων και ευρωπαϊκών απαιτήσεων. Τελικά, το σχέδιο εγκρίνεται και τίθεται σε εφαρμογή.

Συγκριτικές προσεγγίσεις ΚΜ και περίπτωση Ελλάδας

Η εμπειρία των ΣΣ ΚΑΠ αποκαλύπτει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών.

- Οι **βόρειες χώρες**, όπως η Σουηδία και η Δανία, επικεντρώνονται σε φιλοδοξίες περιβαλλοντικής πολιτικής, επενδύοντας σε οικολογικά σχήματα που συνδέονται με την προστασία της βιοποικιλότητας και τη μείωση εκπομπών.
- Οι **νότιες χώρες**, όπως η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα, δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην ανταγωνιστικότητα και στη στήριξη εισοδημάτων, λόγω της μικρής κλίμακας των εκμεταλλεύσεων και των υψηλών περιβαλλοντικών πιέσεων από την κλιματική αλλαγή.
- Στην **Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη**, χώρες όπως η Πολωνία και η Ρουμανία επιλέγουν μέτρα στήριξης μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων και αγροτικής ανάπτυξης, αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις εκσυγχρονισμού των γεωργικών δομών και μείωσης των ανισοτήτων.

Οι διαφοροποιήσεις αυτές αναδεικνύουν την αξία του NDM, αλλά ταυτόχρονα δημιουργούν ερωτήματα για την ισόρροπη επίτευξη των ενιαίων στόχων της ΕΕ.

Η Ελλάδα κατήρτισε το ΣΣ ΚΑΠ 2023–2027 με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες του αγροτικού της τομέα. Με μέσο μέγεθος εκμετάλλευσης τα 6,6 εκτάρια, έντονο κατακερματισμό γης, γήρανση αγροτικού πληθυσμού και περιβαλλοντικές προκλήσεις όπως η ερημοποίηση, το ΣΣ ΚΑΠ της χώρας δίνει έμφαση στη στήριξη μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων, στην ενίσχυση νέων αγροτών και στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας.

Η συμβολή στην Πράσινη Συμφωνία αποτυπώνεται μέσω οικολογικών σχημάτων που περιλαμβάνουν πρακτικές φιλικές προς το έδαφος και τη βιοποικιλότητα. Ειδικά μέτρα αφορούν τη διαχείριση υδάτων, καθώς η λειψυδρία αποτελεί κρίσιμο ζήτημα. Παράλληλα, το ΣΣ ΚΑΠ ενσωματώνει δράσεις ψηφιοποίησης, με έμφαση στην εκπαίδευση αγροτών και στην ανάπτυξη συστημάτων παρακολούθησης.

Ωστόσο, παραμένουν προκλήσεις. Η διοικητική πολυπλοκότητα και η ανάγκη για διαλειτουργικότητα μεταξύ πληροφοριακών συστημάτων αποτελούν σημαντικά εμπόδια. Επιπλέον, η συμμετοχή των αγροτών στα οικολογικά σχήματα θα εξαρτηθεί από τον βαθμό ανταποδοτικότητας των ενισχύσεων.

Η εφαρμογή των ΣΣ ΚΑΠ συνδέεται στενά με την ψηφιοποίηση της γεωργίας. Το Area Monitoring System (AMS), που βασίζεται σε δορυφορικά δεδομένα Copernicus, καθίσταται

υποχρεωτικό εργαλείο για τον έλεγχο επιλεξιμότητας και την παρακολούθηση εφαρμογής. Αυτό μειώνει την ανάγκη για επιτόπιους ελέγχους και αυξάνει την ακρίβεια.

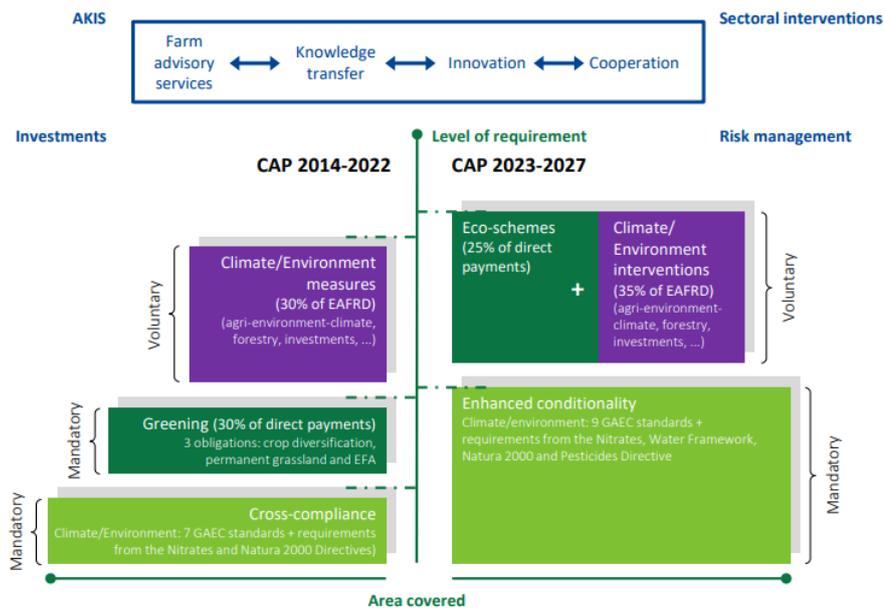
Επιπλέον, τα ΣΣ ΚΑΠ συνδέονται με την ανάπτυξη του Γεωργικού Συστήματος Γνώσης και Καινοτομίας (AKIS), το οποίο φιλοδοξεί να δημιουργήσει δίκτυα μεταξύ ερευνητών, συμβούλων, αγροτών και επιχειρήσεων. Η ψηφιακή γεωργία και η χρήση εργαλείων big data και τεχνητής νοημοσύνης καθίστανται κρίσιμοι παράγοντες για την επιτυχία των παρεμβάσεων.

Τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ αποτελούν σημαντική μεταρρύθμιση με πολλαπλές επιπτώσεις. Η λογική της ευελιξίας και της εστίασης στις επιδόσεις επιτρέπει την προσαρμογή στις εθνικές ανάγκες, αλλά δημιουργεί προκλήσεις ως προς τη συνοχή και τη συγκρισιμότητα. Η συμβολή στην Πράσινη Συμφωνία είναι θετική, αλλά η έλλειψη σαφώς ποσοτικοποιημένων στόχων περιορίζει την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

Για την Ελλάδα, το ΣΣ ΚΑΠ αποτελεί ευκαιρία να αντιμετωπίσει διαρθρωτικά προβλήματα και να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα του αγροτικού τομέα. Ωστόσο, η επιτυχία θα εξαρτηθεί από την απλοποίηση διαδικασιών, την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας και την πραγματική συμμετοχή των αγροτών.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το μέλλον των ΣΣ ΚΑΠ θα κριθεί από την ικανότητα της ΕΕ να εξισορροπήσει την ανάγκη για ευελιξία με την απαίτηση για ενιαία κατεύθυνση. Το ερώτημα παραμένει ανοιχτό: μπορεί το νέο μοντέλο να αποδειχθεί πραγματικά μεταρρυθμιστικό ή θα καταλήξει σε «παλαιό κρασί σε καινούργιο μπουκάλι»³⁷; Η απάντηση θα δοθεί μέσα από την εφαρμογή, την αξιολόγηση και την αναπροσαρμογή της πολιτικής την επόμενη προγραμματική περίοδο.

³⁷ Matthews, A. (2022). Food security and the Ukraine war: Implications for EU agriculture. *capreform.eu*



Source: Project team, 2023, based on European Commission (2023c)

Εικόνα 20 - Αρχιτεκτονική ΣΣ ΚΑΠ

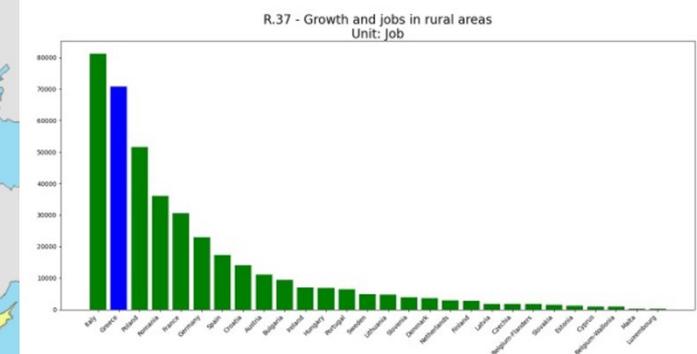
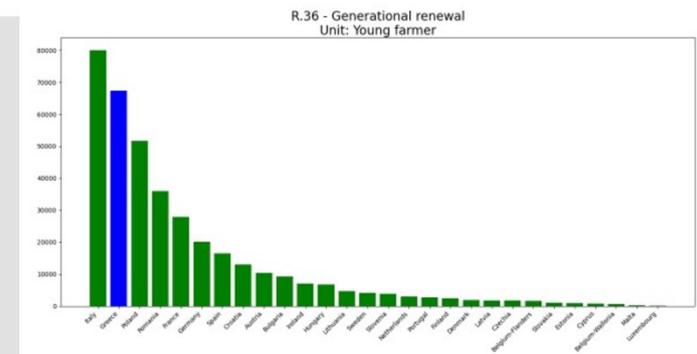
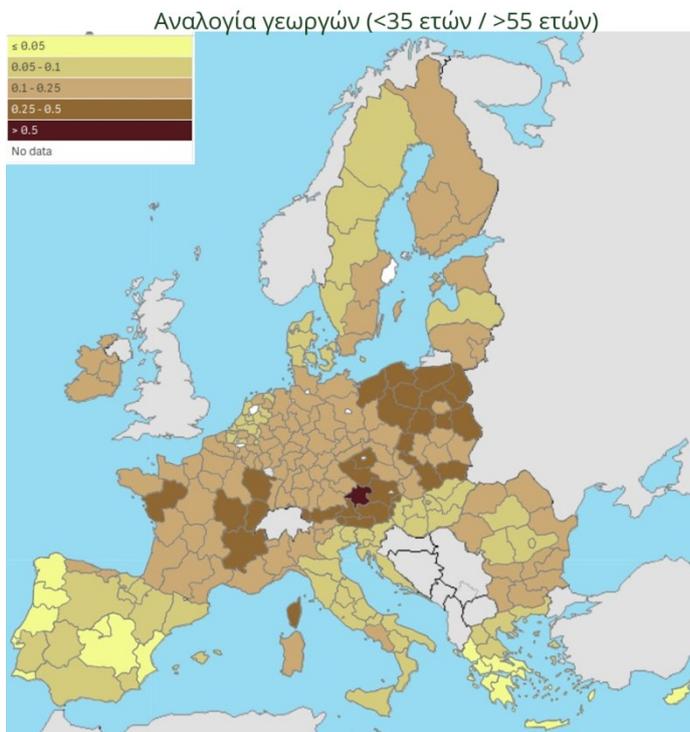
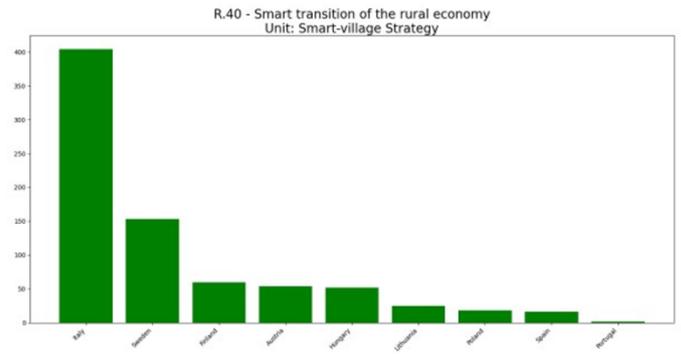
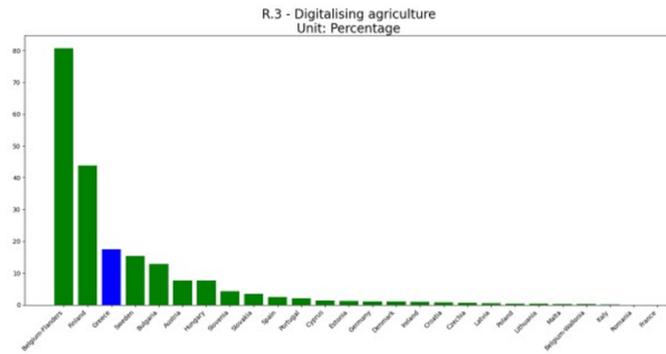
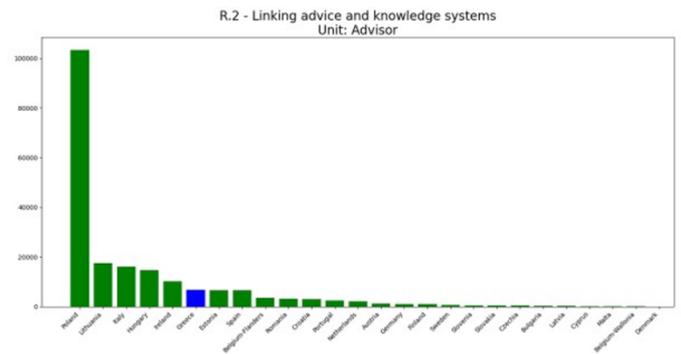
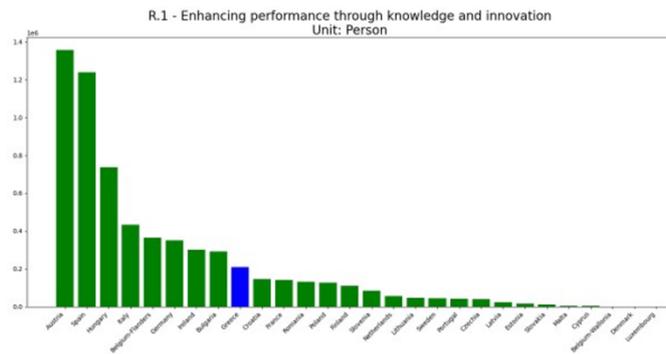
Table 6: Number of needs per SO

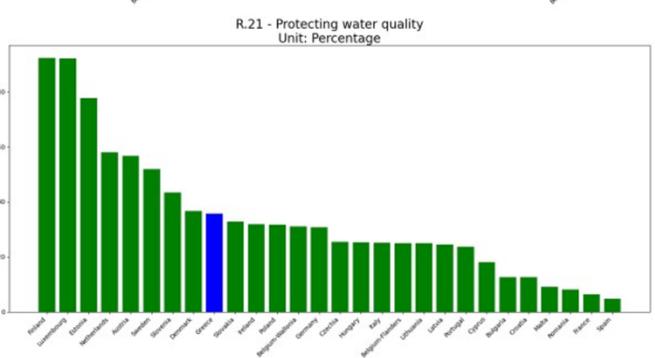
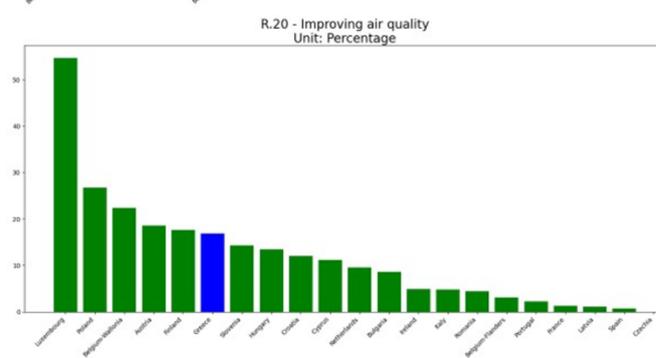
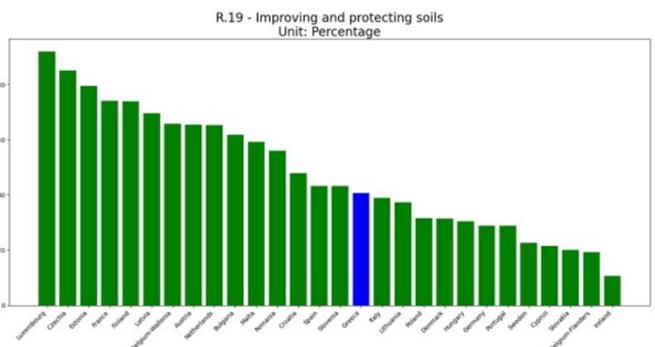
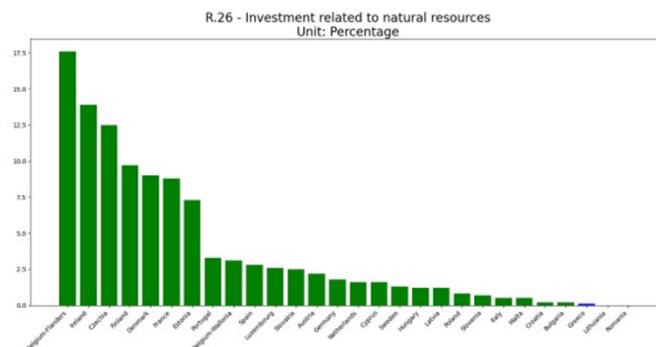
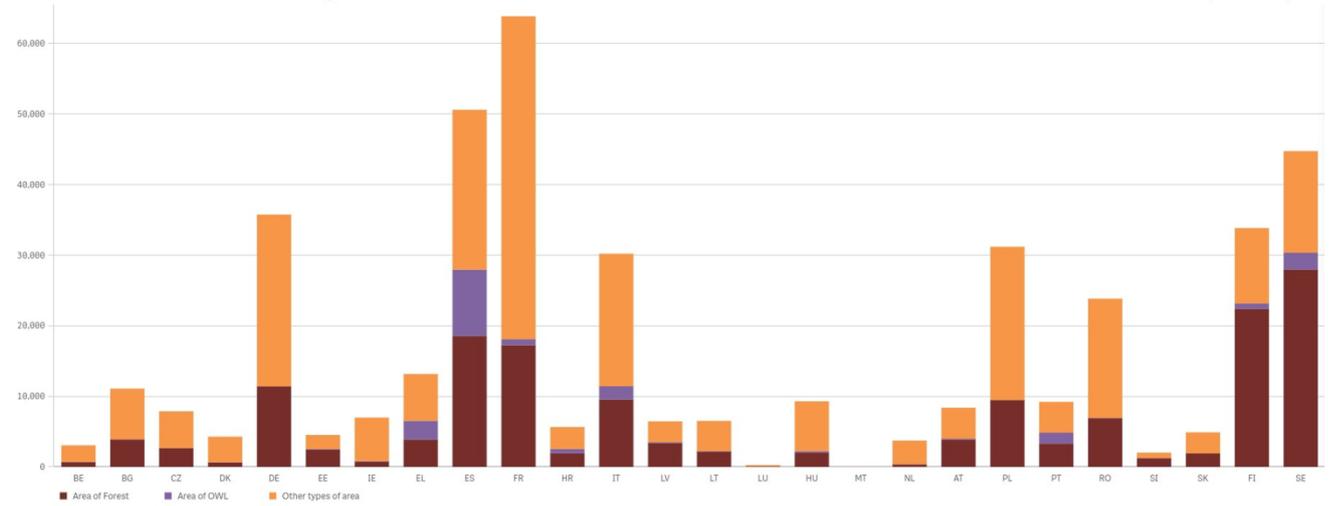
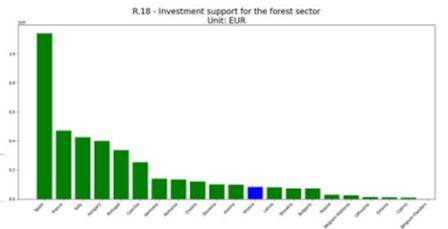
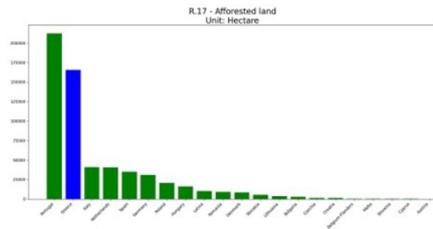
	SO1 Fair in- come	SO2 Compe- tion	SO3 Value chains	SO4 Climate action	SO5 Sustain- ability	SO6 Biodi- versity	SO7 Re- newal	SO8 Rural ar- eas	SO9 Food quality	CCO Innova- tion
AT	6	3	2	6	4	5	1	9	3	6
BE-FL	2	1	1	3	3	2	1	3	4	2
BE-WA	4	3	3	4	4	3	2	2	3	3
BG	6	9	6	8	7	9	6	6	8	5
HR	3	2	2	2	1	3	3	3	2	2
CY	5	10	5	8	7	6	5	10	6	8
CZ	4	9	3	6	3	6	1	4	4	1
DK	9	3	1	3	6	7	6	5	3	6
EE	11	10	5	8	12	10	4	8	11	10
FI	3	9	5	5	7	4	5	14	6	5
FR	6	6	4	7	4	4	4	4	5	4
DE	5	3	3	8	7	5	4	13	5	10
EL	18	13	11	5	11	10	5	22	24	21
HU	12	27	7	17	19	21	17	18	24	26
IE	5	2	2	5	4	2	3	6	5	4
IT	2	7	5	6	8	4	1	11	8	6
LV	14	10	16	11	8	13	9	14	13	21
LI	6	7	4	5	3	3	5	9	5	4
LU	6	7	5	6	5	7	5	8	6	6
MT	6	4	5	7	7	5	5	3	6	2
NL	4	3	4	3	3	2	3	3	5	1
PL	10	8	3	6	6	9	8	15	8	6
PT	10	18	8	10	13	15	11	18	16	8
RO	3	14	5	5	7	3	4	13	4	9
SK	4	4	3	8	5	5	4	6	4	5
SI	5	11	13	10	10	13	4	4	7	5
ES	6	10	8	10	9	11	7	13	9	6
SE	8	7	1	4	2	7	5	7	4	1
EU-27	183	220	140	186	185	194	138	251	208	193

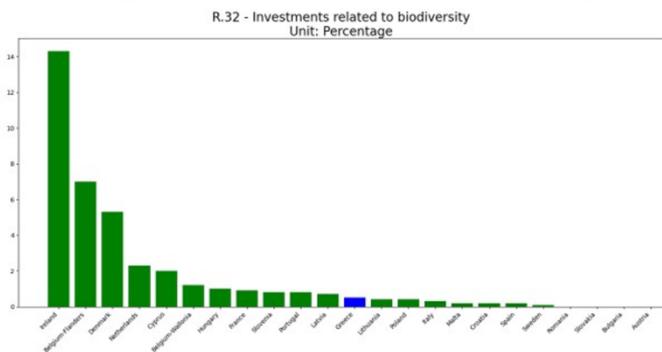
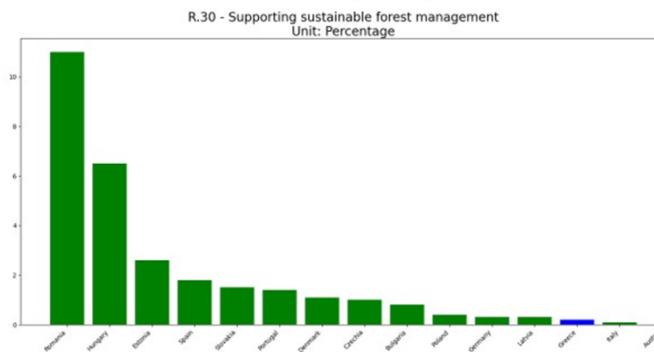
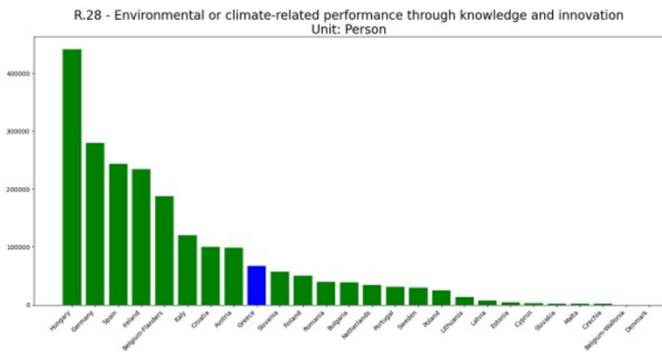
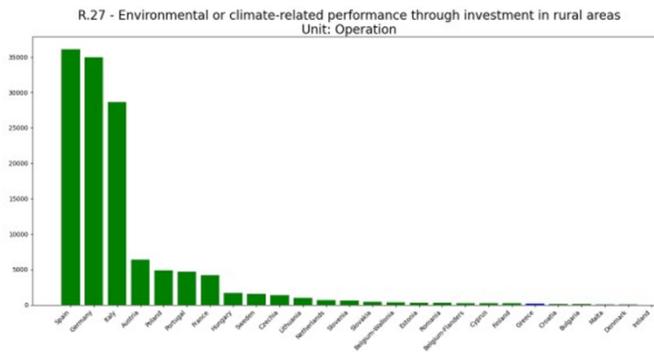
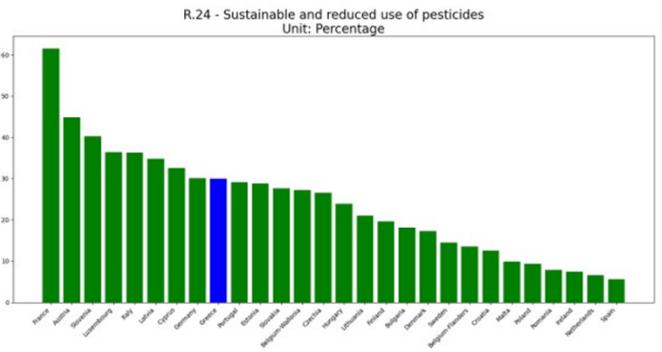
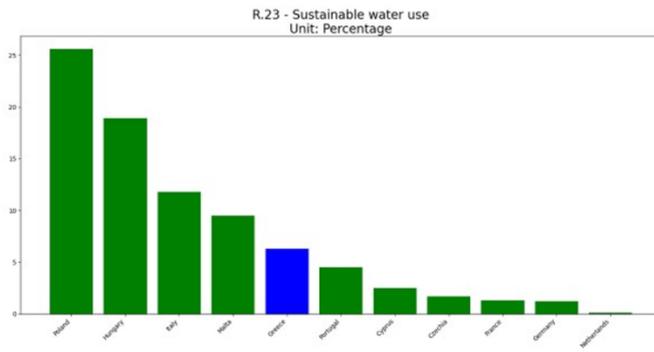
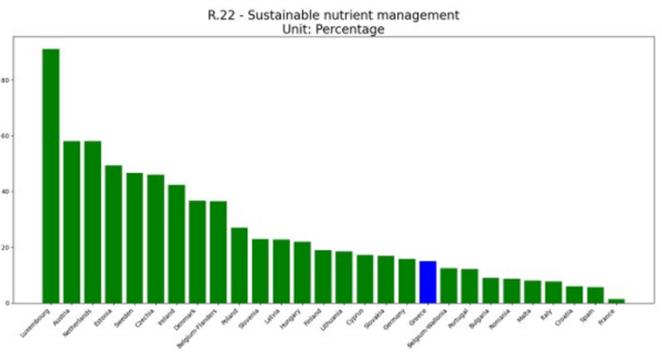
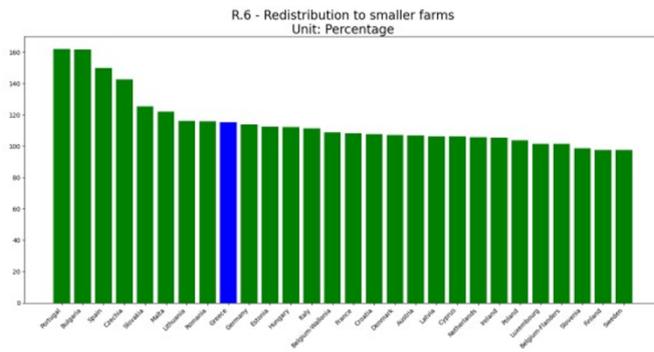
Source: Project team, based on CSPs (2023)

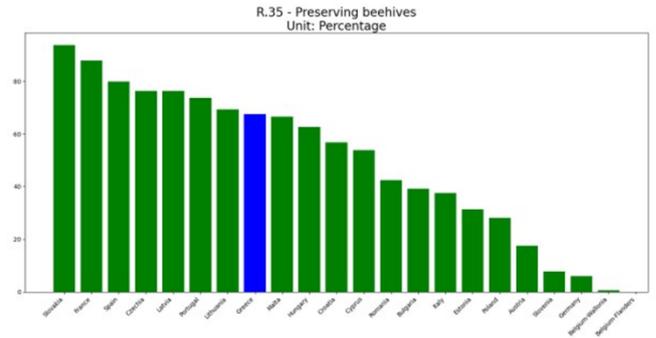
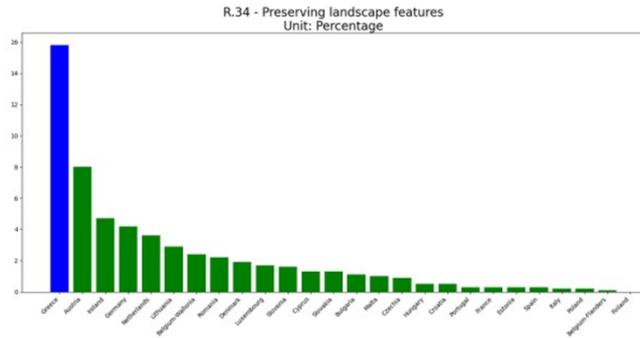
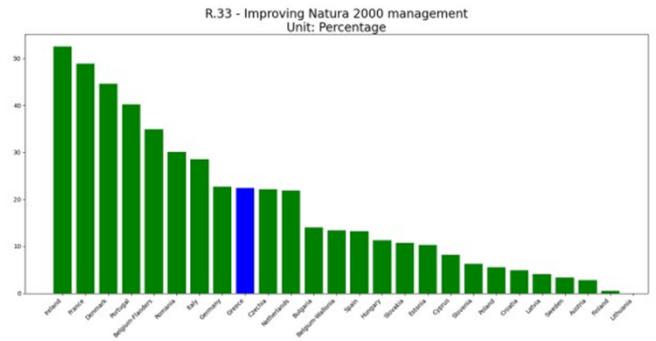
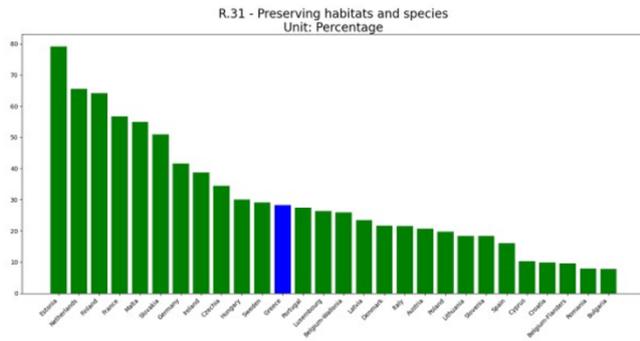
Εικόνα 21 - Χαρτογράφηση αναγκών ΚΜ ανά Ειδικό Στόχο ΣΣ ΚΑΠ

Ακολουθούν διαγράμματα αναλυτικά ανά δείκτη αποτελέσματος αποτυπώνοντας τη φιλοδοξία και το στρατηγικό σχεδιασμό των ΚΜ σε κάθε περίπτωση.

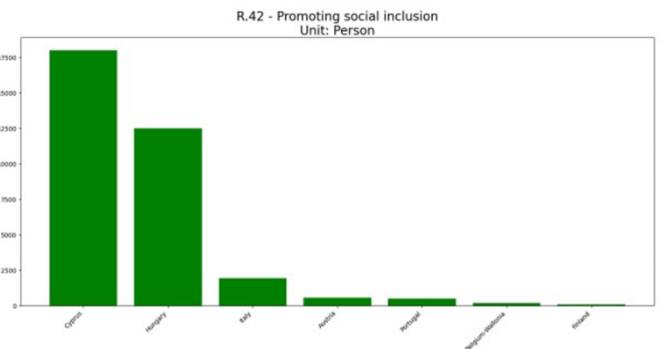
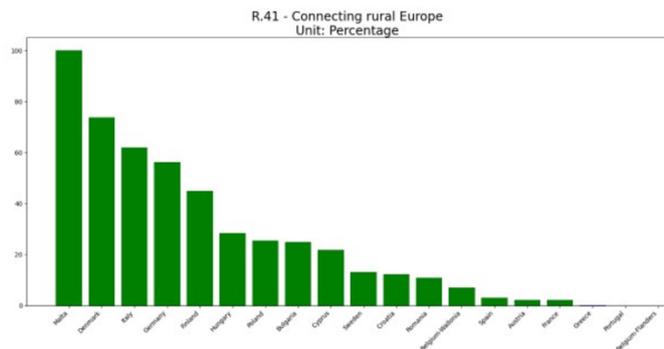
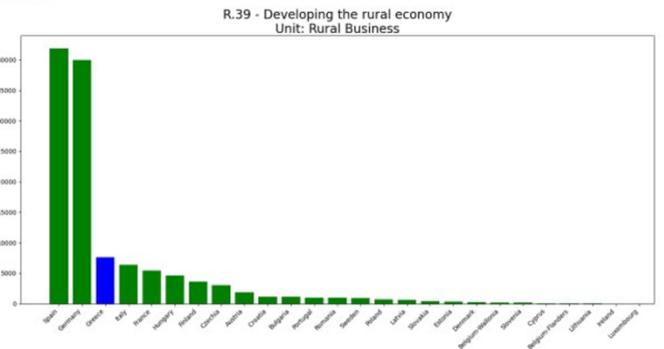
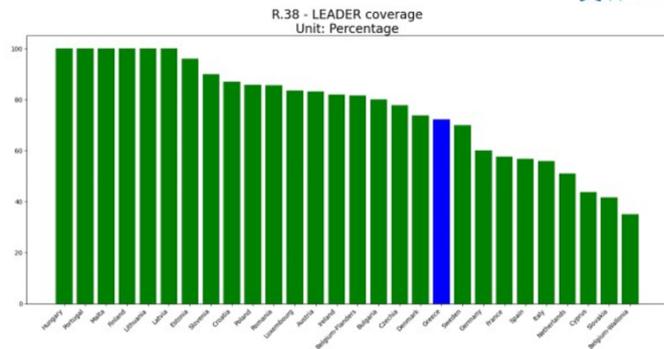








Στρατηγικό Σχέδιο
ΚΑΠ 2023-2027



8η Ενότητα: Πόροι Ταμείων και Χρηματοδοτικά Εργαλεία

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτελεί έναν από τους πιο διαχρονικούς και ολοκληρωμένους πυλώνες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Από το 1962, η ΚΑΠ διαμορφώνει τη δομή της ευρωπαϊκής γεωργίας, επηρεάζοντας τόσο την οικονομική σταθερότητα των αγροτών όσο και τη βιωσιμότητα της αγροτικής υπαίθρου. Στη νέα προγραμματική περίοδο 2023–2027, η ΚΑΠ έχει εξελιχθεί σε ένα ενιαίο πλαίσιο πολιτικής που συνδυάζει οικονομική στήριξη, περιβαλλοντική προστασία και κοινωνική συνοχή, ενώ χρηματοδοτείται από δύο βασικά ταμεία: το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).

Η διττή αυτή αρχιτεκτονική αποτυπώνεται στο άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115, όπου ορίζεται ότι «η στήριξη της Ένωσης προς τους γεωργούς και τις αγροτικές περιοχές παρέχεται μέσω δύο πυλώνων: (α) άμεσες ενισχύσεις και τομεακές παρεμβάσεις που χρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΕ και (β) μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΑΑ».

Η χρηματοδότηση των δράσεων του Πυλώνα I (ΕΓΤΕ) καλύπτεται εξ ολοκλήρου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς εθνική συμμετοχή, και αφορά κυρίως τις άμεσες ενισχύσεις εισοδήματος προς τους γεωργούς, καθώς και τα τομεακά προγράμματα (π.χ. οίνος, οπωροκηπευτικά, μέλι). Αντίθετα, ο Πυλώνας II (ΕΓΤΑΑ) βασίζεται στην αρχή της συγχρηματοδότησης, όπου η ευρωπαϊκή και η εθνική δημόσια δαπάνη συνδυάζονται για την υλοποίηση παρεμβάσεων υπέρ της αγροτικής ανάπτυξης, της καινοτομίας, της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης – DG AGRI) διαχειρίζεται τη συνολική χρηματοδότηση, ενώ σε εθνικό επίπεδο, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και ο ΟΠΕΚΕΠΕ αποτελούν τους βασικούς φορείς διαχείρισης και πληρωμής. Οι διαδικασίες και οι έλεγχοι καθορίζονται από το Κανονιστικό Πλαίσιο Εφαρμογής της ΚΑΠ (Κανονισμοί 2021/2115, 2021/2116, 2021/1060), το οποίο ορίζει λεπτομερώς τους μηχανισμούς χρηματοδότησης, διαχείρισης και ελέγχου.

Δημόσια Δαπάνη και Ποσοστά Συγχρηματοδότησης

Η Δημόσια Δαπάνη της ΚΑΠ είναι το συνολικό ύψος των οικονομικών πόρων που διατίθενται για τη χρηματοδότηση παρεμβάσεων και αποτελείται από δύο συνιστώσες:

- την ευρωπαϊκή συνδρομή (μέσω ΕΓΤΕ ή ΕΓΤΑΑ) και
- την εθνική συμμετοχή, η οποία προέρχεται κυρίως από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

Σύμφωνα με το άρθρο 85 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115, τα ποσοστά συγχρηματοδότησης καθορίζονται στο εγκεκριμένο Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ κάθε ΚΜ και υπόκεινται σε δημοσιότητα μέσω της επίσημης έγκρισης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το ΣΣ ΚΑΠ 2023–2027 προβλέπει βασικό ποσοστό συγχρηματοδότησης 65% για τις περισσότερες περιπτώσεις του ΕΓΤΑΑ, το οποίο αυξάνεται σε 80% για λιγότερο ανεπτυγμένες ή νησιωτικές περιοχές και σε 85% για μέτρα που σχετίζονται με την περιβαλλοντική διαχείριση και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Το άρθρο 85 παρ. 2 του ίδιου Κανονισμού αναφέρει ότι η ΕΕ μπορεί να συγχρηματοδοτεί έως και 100% συγκεκριμένες δράσεις «όταν αυτό δικαιολογείται από τη φύση της παρέμβασης και τον επιδιωκόμενο στόχο». Στην πράξη, τέτοιες περιπτώσεις αφορούν δράσεις που σχετίζονται με τη διαχείριση κινδύνου, την αποκατάσταση ζημιών από φυσικές καταστροφές ή την καινοτομία σε συστήματα γεωργίας ακριβείας.

Η δημοσιότητα των ποσοστών συγχρηματοδότησης διασφαλίζεται μέσω της ανάρτησης των εγκεκριμένων Στρατηγικών Σχεδίων στον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μέσω της ετήσιας αναφοράς της DG AGRI για τη χρηματοδότηση της ΚΑΠ. Επιπλέον, σε εθνικό επίπεδο, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων δημοσιεύει τις ετήσιες κατανομές των κονδυλίων και τις ποσοστώσεις συγχρηματοδότησης ανά μέτρο στο Πληροφοριακό Σύστημα Αγροτικής Ανάπτυξης, προάγοντας τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στη διαχείριση των πόρων.

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) ως Εθνικός Χρηματοδοτικός Μηχανισμός

Η εθνική συμμετοχή στη χρηματοδότηση της ΚΑΠ εξασφαλίζεται μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Το ΠΔΕ αποτελεί τον βασικό μηχανισμό διοχέτευσης εθνικών

πόρων για τη συγχρηματοδότηση ευρωπαϊκών έργων, συμπεριλαμβανομένων των παρεμβάσεων του ΕΓΤΑΑ.

Η λειτουργία του ΠΔΕ ρυθμίζεται από τον Νόμο 4314/2014 («Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014–2020»), όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 4635/2019 («Επενδύω στην Ελλάδα») και τον Ν. 4821/2021 («Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης»). Ο τελευταίος νόμος εισάγει για πρώτη φορά τη διάκριση του ΠΔΕ σε δύο διακριτά σκέλη:

- Συγχρηματοδοτούμενο ΠΔΕ, που αφορά έργα τα οποία λαμβάνουν συγχρηματοδότηση από ευρωπαϊκούς πόρους (ΕΓΤΑΑ, ΕΤΠΑ, ΤΣ, ΕΚΤ+ κ.λπ.), και
- Εθνικό ΠΔΕ, το οποίο χρηματοδοτείται αποκλειστικά από εθνικούς πόρους για έργα δημοσίου συμφέροντος.

Το άρθρο 60 του Ν. 4821/2021 καθορίζει ότι «το ΠΔΕ αποτελεί το κύριο εργαλείο προώθησης της αναπτυξιακής πολιτικής του κράτους και της εφαρμογής των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Οι πιστώσεις του ΠΔΕ εντάσσονται σε Συλλογικές Αποφάσεις Έργων (ΣΑΕ), που εκδίδονται ανά υπουργείο και περιλαμβάνουν το ύψος, τη διάρκεια και τη φύση της χρηματοδότησης.

Οι ΣΑΕ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συνδέονται άμεσα με τις προσκλήσεις του Στρατηγικού Σχεδίου ΚΑΠ, εξασφαλίζοντας τη ροή των εθνικών πιστώσεων προς τις Ειδικές Υπηρεσίες Διαχείρισης (ΕΥΔ ΣΣ ΚΑΠ) και τους Οργανισμούς Πληρωμών. Η διαδικασία είναι απολύτως διαφανής, καθώς οι ΣΑΕ και οι ετήσιες ανακατανομές δημοσιεύονται υποχρεωτικά στη Διαύγεια (diavgeia.gov.gr) και στο portal του ΠΔΕ (pde.gov.gr).

Το ΠΔΕ αποτελεί, επομένως, κρίσιμη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση κάθε συγχρηματοδοτούμενης δράσης. Χωρίς εγγραφή της εθνικής συμμετοχής σε ενεργή ΣΑΕ, καμία παρέμβαση του ΕΓΤΑΑ δεν μπορεί να χρηματοδοτηθεί, ακόμη κι αν έχει εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διαδικασία Ενεργοποίησης Χρηματοδότησης και Προϋποθέσεις

Η ενεργοποίηση της χρηματοδότησης εντός της ΚΑΠ προϋποθέτει την ολοκλήρωση ενός πλέγματος διοικητικών, θεσμικών και τεχνικών ενεργειών, οι οποίες καθορίζονται από τον

Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 και τις εθνικές ρυθμίσεις του Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (ΣΔΕ).

Πρώτη και θεμελιώδης προϋπόθεση είναι η έγκριση του Στρατηγικού Σχεδίου της ΚΑΠ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 118 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115. Μετά την έγκριση, η χώρα οφείλει να θεσπίσει το απαραίτητο κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής (Υπουργικές Αποφάσεις, εγκύκλιοι, οδηγίες), να εξασφαλίσει τη λειτουργία των πληροφοριακών συστημάτων (ΟΣΔΕ, ΟΠΣΚΑΠ) και να πιστοποιήσει τους Οργανισμούς Πληρωμών (άρθρο 9 του Κανονισμού 2021/2116).

Η πιστοποίηση του ΟΠΕΚΕΠΕ από ανεξάρτητο φορέα, καθώς και η έγκριση του Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (ΣΔΕ) από το Υπουργείο Οικονομικών, αποτελούν κρίσιμες προϋποθέσεις για την επιλεξιμότητα των δαπανών. Εφόσον δεν έχουν ολοκληρωθεί, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αποδέχεται δηλώσεις δαπανών και δεν καταβάλλει πληρωμές.

Σύμφωνα με το άρθρο 32 του Κανονισμού 2021/2116, η χρηματοδότηση ενεργοποιείται μέσα από τα εξής στάδια:

1. Προγραμματισμός (προσδιορισμός διαθέσιμων πόρων ανά μέτρο).
2. Έκδοση πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων από τη Διαχειριστική Αρχή.
3. Αξιολόγηση αιτήσεων και έγκριση δικαιούχων.
4. Πληρωμή δαπανών από τον ΟΠΕΚΕΠΕ.
5. Υποβολή δηλώσεων δαπανών προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
6. Εκκαθάριση λογαριασμών και επαλήθευση της κανονικότητας των δαπανών.

Η ενεργοποίηση χρηματοδότησης απαιτεί, τέλος, τη διασφάλιση της εθνικής συμμετοχής μέσω εγγραφής των αντίστοιχων πιστώσεων στο ΠΔΕ, καθώς και τη λειτουργία των τραπεζικών λογαριασμών ΕΓΤΑΑ/ΕΓΤΕ στην Τράπεζα της Ελλάδος. Χωρίς αυτά, η διαδικασία πληρωμών και δηλώσεων δεν μπορεί να κινηθεί.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία και Μόχλευση Κεφαλαίων

Τα χρηματοδοτικά εργαλεία αποτελούν μια καινοτόμο προσέγγιση στη χρηματοδότηση της ΚΑΠ. Όπως προβλέπεται στο άρθρο 80 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115, «η στήριξη μπορεί να παρέχεται με τη μορφή χρηματοδοτικών εργαλείων όπως δάνεια, εγγυήσεις, συμμετοχές κεφαλαίου ή άλλα μέσα που συνδυάζουν χαρακτηριστικά αυτών». Τα εργαλεία αυτά βασίζονται στη λογική

της ανακυκλούμενης χρηματοδότησης – δηλαδή οι επιστροφές των δανείων ή των εγγυήσεων επαναχρησιμοποιούνται για νέες επενδύσεις.

Σύμφωνα με το άρθρο 58 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060, τα χρηματοδοτικά εργαλεία μπορούν να υλοποιούνται είτε απευθείας από το ΚΜ είτε μέσω Ταμείων για Ταμεία (Fund of Funds) που διαχειρίζονται φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) ή το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (EIF).

Η μόχλευση κεφαλαίων (leverage effect) είναι η ουσία αυτής της προσέγγισης: σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1060, «ο συντελεστής μόχλευσης εκφράζει το λόγο του συνολικού ποσού χρηματοδότησης που παρέχεται στους τελικούς αποδέκτες προς το ποσό της δημόσιας συνεισφοράς από τα Ταμεία». Έτσι, για κάθε 1 € δημόσιου χρήματος, μπορούν να κινητοποιηθούν 4–6 € ιδιωτικών επενδύσεων μέσω τραπεζικού δανεισμού.

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, σε συνεργασία με την fi-compass, έχει αναπτύξει από το 2016 σειρά εργαλείων στήριξης (όπως το AGRI Guarantee Facility) που επιτρέπουν την παροχή δανείων με μειωμένο επιτόκιο ή εγγύηση πρώτης απώλειας σε νέους γεωργούς και αγροτικές ΜΜΕ. Στη νέα περίοδο 2023–2027, τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΚΑΠ μπορούν να συνδυάζονται με επιχορηγήσεις («blending»), όπως προβλέπει το άρθρο 58 παρ. 5 του Κανονισμού 2021/1060, με στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης των γεωργών στη χρηματοδότηση και τη βιωσιμότητα των επενδύσεων.

Διαφάνεια και Δημοσιότητα

Η εφαρμογή των παρεμβάσεων της ΚΑΠ διέπεται από αυστηρές αρχές διαφάνειας, λογοδοσίας και δημοσιότητας. Το άρθρο 123 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 προβλέπει ότι οι δικαιούχοι πρέπει να ενημερώνουν το κοινό για τη χρηματοδότηση που λαμβάνουν από την Ένωση, ενώ οι διαχειριστικές αρχές υποχρεούνται να δημοσιοποιούν τα έργα και τα ποσά που χρηματοδοτούνται.

Στην Ελλάδα, η υποχρέωση αυτή εκπληρώνεται μέσω της πλατφόρμας transpay.opkekepe.gr και agrotikianartixi.gr, όπου αναρτώνται τα στοιχεία των παρεμβάσεων, των δικαιούχων και των ποσοστών συγχρηματοδότησης. Αντίστοιχα, οι πληροφορίες για τις εθνικές πιστώσεις του ΠΔΕ είναι διαθέσιμες στο pde.gov.gr, διασφαλίζοντας πλήρη δημόσια πρόσβαση στα οικονομικά δεδομένα των συγχρηματοδοτούμενων έργων. Η δημοσιότητα των ποσοστών

συγχρηματοδότησης και των ετήσιων εκταμιεύσεων ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία της δημόσιας διοίκησης. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 υπογραμμίζει ότι «οι πολίτες έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν πώς χρησιμοποιούνται οι πόροι της Ένωσης», καθιστώντας τη δημοσιότητα όχι απλή διαδικαστική υποχρέωση αλλά θεμελιώδη αξία της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης.

Η ΚΑΠ της περιόδου 2023–2027 δεν είναι απλώς ένα σύστημα ενισχύσεων, αλλά ένα πολύπλοκο χρηματοδοτικό οικοσύστημα που συνδυάζει ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους, αναπτυξιακό σχεδιασμό, μηχανισμούς μόχλευσης και θεσμική λογοδοσία.

Το ΠΔΕ αποτελεί τον πυλώνα της εθνικής συνεισφοράς και εξασφαλίζει τη συνέχεια της χρηματοδότησης. Οι διοικητικές και θεσμικές προϋποθέσεις ενεργοποίησης, η τήρηση του κανόνα N+2, και η αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων απαιτούν συντονισμό, διαφάνεια και τεχνική επάρκεια.

Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος της δημόσιας διοίκησης δεν περιορίζεται στη διαχείριση των κονδυλίων, αλλά επεκτείνεται στη στρατηγική καθοδήγηση της αγροτικής πολιτικής, στην υποστήριξη των δικαιούχων και στη διασφάλιση ότι κάθε € της ΚΑΠ αποδίδει προστιθέμενη αξία στην ελληνική ύπαιθρο.

9η Ενότητα: Αρχές "N+2" και Αιρεσιμότητα

N+2 (ή N+3), αυτόματη αποδέσμευση και ασφάλεια προϋπολογισμού

Ο μηχανισμός της αυτόματης αποδέσμευσης (automatic decommitment) είναι το εργαλείο με το οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή «αφαιρεί» δεσμευμένα αλλά μη χρησιμοποιημένα κονδύλια μετά από μια αυστηρά καθορισμένη προθεσμία. Στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της περιόδου 2023–2027, η προθεσμία αυτή έχει οριστεί —κατ' αρχήν— με κανόνα N+2: οι δεσμεύσεις ενός έτους N πρέπει να έχουν μετατραπεί σε επιλέξιμη και δηλωμένη δαπάνη έως 31 Δεκεμβρίου του δεύτερου επόμενου έτους (N+2). Αν όχι, το ανεκτέλεστο μέρος αποδεσμεύεται αυτόματα. Η διάταξη περιγράφεται ρητά στο άρθρο 34 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2116 για τη χρηματοδότηση, διαχείριση και παρακολούθηση της ΚΑΠ: «*Η Επιτροπή προβαίνει αυτομάτως σε αποδέσμευση κάθε τμήματος του προϋπολογισμού [...] για το οποίο δεν έχει πραγματοποιηθεί δαπάνη έως τις 31 Δεκεμβρίου του δεύτερου έτους που ακολουθεί το έτος της δέσμευσης.*»³⁸

Η επιλογή του N+2 στην ΚΑΠ ξεχωρίζει από την πρακτική που απαντάται σε άλλα ταμεία της ΕΕ (ιδίως την πολιτική συνοχής), όπου για τα έτη 2021–2026 εφαρμόζεται γενικά N+3 (και μόνο για δεσμεύσεις του 2027 μειώνεται σε N+2). Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην επίσημη εγκυκλοπαιδική σελίδα της πολιτικής συνοχής, εξηγεί τον κανόνα, επισημαίνοντας ότι «οι αυτόματες αποδεσμεύσεις γίνονται στο τέλος του τρίτου έτους (N+3) για τις δεσμεύσεις 2021–2026, ενώ το 2027 ισχύει N+2» (άρα η συνοχή είναι ευρύτερη χρονικά από την ΚΑΠ). Η διαφοροποίηση αυτή έχει σημασία: η ΚΑΠ, λόγω των σταθερών ροών (άμεσες ενισχύσεις) και της ανάγκης ταχείας δημοσιονομικής εκτέλεσης στον Πυλώνα II, υιοθετεί πιο σφιχτή προθεσμία για τις παρεμβάσεις αγροτικής ανάπτυξης, θωρακίζοντας τη χρηστή διαχείριση.

Πέρα από τη βασική διάταξη, το ρυθμιστικό πλαίσιο παρέχει τεχνικούς κανόνες για το πώς υπολογίζεται τι «μετράει» εντός της προθεσμίας (προχρηματοδότηση, ενδιάμεσες πληρωμές, δηλώσεις δαπανών) και προβλέπει εξαιρέσεις (ανωτέρα βία, δικαστικές εκκρεμότητες με ανασταλτικό αποτέλεσμα, αναστολές πληρωμών). Η ενοποιημένη έκδοση του 2021/2116 (άνοιξη 2024) συγκεντρώνει τις επιμέρους προσαρμογές, καθώς και τις διαδικαστικές λεπτομέρειες για τις ειδοποιήσεις κινδύνου προς τα κράτη-μέλη πριν την επέλευση

³⁸ Καν. 2116/2021

αποδέσμευσης. Εξάλλου, η Επιτροπή έχει επιβεβαιώσει πολιτικά ότι τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ 2023–2027 ακολουθούν κανόνα N+2, στο πλαίσιο της ετήσιας εκτελεστικής έκθεσης για την εφαρμογή του ΠΔΠ.³⁹

Η επιλογή του N+2 δεν είναι τιμωρητική, αλλά υπηρετεί τρεις πυλώνες δημοσιονομικής διακυβέρνησης:

(α) Προστασία και προβλεψιμότητα του προϋπολογισμού της ΕΕ. Ο προϋπολογισμός λειτουργεί με περιορισμένα περιθώρια (ιδίως αφού έχει προστεθεί και το βάρος του κοινού δανεισμού NGEU). Η ύπαρξη δεσμεύσεων που λιμνάζουν για χρόνια χωρίς αντίστοιχη δαπάνη δημιουργεί ένα «στοκ ανεξόφλητων δεσμεύσεων» (RAL — *reste à liquidier*), που επιβαρύνει την αξιοπιστία και την ικανότητα αναπροσαρμογών. Το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο έχει τεκμηριώσει επανειλημμένα ότι τα υψηλά RAL υπονομεύουν τη διαφάνεια και τον ορθολογικό σχεδιασμό, ενώ ο μηχανισμός decommitment περιορίζει αυτό το «χρέος δεσμεύσεων» και ωθεί σε έγκαιρη εκτέλεση.⁴⁰ Πρόσφατες παρεμβάσεις του ΕΕΣ συνδέουν την ανάγκη πειθαρχίας και με την αύξηση του κοινού δανεισμού (NGEU), άρα με έναν αυστηρότερο δημοσιονομικό ορίζοντα.⁴¹

(β) Λογοδοσία και αποδοτικότητα. Η αυτόματη αποδέσμευση επιβάλλει στις διαχειριστικές αρχές ρεαλιστικό προγραμματισμό και επιλογή ώριμων πράξεων. Αντί να «κλειδώνονται» πόροι σε καθυστερούμενα έργα, ο κανόνας N+2 αποθαρρύνει την υπερδέσμευση και ενθαρρύνει τη μεταφορά πόρων σε παρεμβάσεις που μπορούν πράγματι να εκτελεστούν. Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΕ πείθει πολίτες και εθνικά κοινοβούλια πως οι ευρωπαϊκοί πόροι ούτε αδρανούν ούτε «παρκάρονται» χωρίς αποτέλεσμα. Το πνεύμα αυτό διατρέχει τόσο την ΚΑΠ όσο και την πολιτική συνοχής (βλ. οδηγίες για αποδέσμευση στην πολιτική συνοχής).⁴²

(γ) Συμβατότητα με εργαλεία πρόληψης κινδύνων. Το πλαίσιο της ΚΑΠ ενσωματώνει «βαλβίδες» που βοηθούν τα κράτη να τρέξουν γρηγορότερα — π.χ. στα χρηματοδοτικά εργαλεία (FI) επιτρέπεται στην πρώτη δήλωση δαπανών να συμπεριληφθεί έως 30% του ποσού που δεσμεύεται στη συμφωνία χρηματοδότησης του FI, βελτιώνοντας τον ρυθμό «δηλωσιμότητας» και άρα την απορρόφηση. Ο σχετικός κανόνας περιέχεται στο άρθρο 32 του 2021/2116 για τις

³⁹ European Commission. (2023). *Communication from the Commission — Long-term forecast of future inflows and outflows of the EU budget (2024-2028)*. COM(2023) 390

⁴⁰ European Court of Auditors. (2019). *Rapid case review: Outstanding commitments in the EU budget – A closer look*. Απρίλιος 2019

⁴¹ European Court of Auditors. (2024). *NEWS-AR-2024*

⁴² European Commission. (Έτος). *Guide to the Regulations for 2007-2013*.

ενδιάμεσες πληρωμές (περ. 4α). Επιπλέον, υπάρχουν μηχανισμοί έγκαιρης προειδοποίησης: η Επιτροπή οφείλει να ειδοποιεί εγκαίρως τα κράτη-μέλη αν επίκειται αποδέσμευση, ώστε να κινηθούν διορθώσεις (ανακατανομές, επίσπευση πληρωμών).

Τι υποστηρίζουν τα κράτη-μέλη υπέρ του N+3 (ή μεγαλύτερης ευελιξίας)

Στο Συμβούλιο, ιδίως σε περιόδους μετάβασης ή κρίσεων, αρκετά κράτη-μέλη έχουν εκφράσει επιφυλάξεις για το N+2 και έχουν υποστηρίξει είτε επιστροφή σε N+3 είτε στοχευμένες παρεκκλίσεις για συγκεκριμένους τύπους παρεμβάσεων. Οι βασικές τους γραμμές:

- *Οι χρόνοι ωρίμανσης είναι μεγαλύτεροι:* οι αγροτικές επενδύσεις (υποδομές, αρδευτικά, αναδασμοί, συλλογικά σχήματα) έχουν πολύπλοκα στάδια (μελέτες, αδειοδοτήσεις, προμήθειες) που σπάνια χωρούν σε διετία.
- *Εξωγενείς καθυστερήσεις:* δικαστικές προσφυγές, περιβαλλοντικοί έλεγχοι, διαγωνιστικές διαδικασίες ή ανωτέρα βία (*force majeure*) μπορούν να «τραβήξουν» τη χρονική καμπύλη πέρα από N+2.
- *Διοικητική ικανότητα:* σε διοικήσεις με περιορισμένο ανθρώπινο δυναμικό, ο συνδυασμός αξιολόγησης, ενστάσεων, συμβασιοποίησης και πιστοποιήσεων σε σύντομο παράθυρο αυξάνει τον κίνδυνο απώλειας πόρων.
- *Μεταβατικά καθεστάτα:* όταν αλλάζει ο «κανόνας του παιχνιδιού» (π.χ. από N+3 σε N+2), ζητούνται περίοδοι προσαρμογής ή στοχευμένες χαλαρώσεις.

Σε θεσμικό επίπεδο, ανάλογες σκέψεις έχουν καταγραφεί σε συζητήσεις «απλοποίησης» ή τροποποιήσεων του πλαισίου, όπου εξετάζονται περιορισμένες ευελιξίες – χωρίς όμως να ακυρώνεται η κεντρική αρχή του *decommitment*. (Ενδεικτικά τεκμήρια εργασίας Συμβουλίου/Κοινοβουλίου για απλουστεύσεις στη νέα περίοδο αναφέρονται σε στοχευμένες προσαρμογές, όχι σε γενικευμένη μετάπτωση της ΚΑΠ σε N+3.)⁴³

Από την άλλη, η Επιτροπή και αρκετοί ελεγκτικοί/αναλυτικοί φορείς αντιτείνουν ότι το N+3 χαλαρώνει υπερβολικά την πίεση απορρόφησης, αυξάνοντας τον κίνδυνο συσσώρευσης RAL και υπονομεύοντας την αξιοπιστία του προϋπολογισμού. Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει επισημάνει ότι η καθυστέρηση εκτέλεσης δεσμεύσεων δημιουργεί επίμονα «υπόλοιπα» που θολώνουν την

⁴³ European Commission. (2023). *Communication from the Commission — Long-term forecast of future inflows and outflows of the EU budget (2024-2028)*. COM(2023) 390

πραγματική εικόνα του προϋπολογισμού και προσκαλούν ad-hoc διορθωτικές κινήσεις στο τέλος περιόδων.⁴⁴

Πρακτική εφαρμογή: πώς «μετρά» το N+2 στην πράξη

Για να μην χαθούν πόροι, οι διαχειριστικές αρχές οφείλουν να «κλειδώνουν» έγκαιρα όλες τις προϋποθέσεις που επιτρέπουν τη δήλωση επιλέξιμης δαπάνης πριν την καταληκτική ημερομηνία. Αυτό περιλαμβάνει: ώριμες προσκλήσεις, γρήγορες εγκρίσεις, έγκαιρες πιστοποιήσεις δαπανών και ενδιάμεσες πληρωμές που εμφανίζονται στις δηλώσεις προς την Επιτροπή. Το άρθρο 32 του 2021/2116 περιγράφει αναλυτικά τον τρόπο υπολογισμού των ενδιάμεσων πληρωμών και (ειδικά για χρηματοδοτικά εργαλεία) τη δυνατότητα πρώτης δήλωσης έως 30% του δεσμευμένου ποσού. Η τεχνική αυτή επιλογή είναι κρίσιμη σε περιβάλλον N+2, διότι επιτρέπει νωρίς να εμφανιστεί «δηλωσιμότητα» στον λογαριασμό του προγράμματος.

Επιπλέον, το πλαίσιο προβλέπει ότι, εφόσον επέλθει αποδέσμευση, τα κράτη-μέλη δύνανται να αναθεωρήσουν τα Στρατηγικά τους Σχέδια για να προσαρμόσουν χρηματοδοτικά σχέδια και στόχους. Η Εξουσιοδοτημένη Πράξη (ΕΕ) 2023/370 προβλέπει ρητά ότι επιτρεπτές τροποποιήσεις σχεδίου μπορεί να οφείλονται σε αυτόματη αποδέσμευση (άρθρο 34 του 2021/2116), ώστε να ευθυγραμμίζονται οι πίνακες χρηματοδότησης με τη νέα πραγματικότητα.

N+2 vs N+3: η αναπόφευκτη ισορροπία

Είναι χρήσιμο να δούμε το δίλημμα ως ισορροπία ανάμεσα σε δύο αρχές:

- *Ευελιξία υλοποίησης.* Ο N+3 ανακουφίζει τη διαχείριση όπου υπάρχουν αντικειμενικές καθυστερήσεις (μεγάλα έργα, αδειοδοτήσεις, δικαστικές εκκρεμότητες) και μειώνει τον κίνδυνο απώλειας πόρων λόγω «στενών λαιμών μπουκαλιού». Γι' αυτό και σε ορισμένες πολιτικές (ιδίως στη συνοχή) υιοθετήθηκε ως γενικός κανόνας 2021–2026.
- *Δημοσιονομική πειθαρχία και αξιοπιστία.* Ο N+2 ωθεί σε ρεαλισμό και συνέπεια: δεσμεύεις όσα μπορείς να δαπανήσεις, καταστρώνεις οδικό χάρτη υλοποίησης, μεταφέρεις έγκαιρα πόρους από «υπο-απορροφητικές» παρεμβάσεις σε ώριμες. Ειδικά στην ΚΑΠ —που συνδυάζει άμεσες ενισχύσεις (ροές ταμειακές, προβλέψιμες) με

⁴⁴ European Court of Auditors. (2019). *Rapid case review: Outstanding commitments in the EU budget – A closer look*. Απρίλιος 2019

παρεμβάσεις αγροτικής ανάπτυξης— η διατήρηση υψηλής ταχύτητας εκτέλεσης θεωρείται κρίσιμη για την ασφάλεια του προϋπολογισμού και την αποφυγή «σκιωδών» δεσμεύσεων. Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει κατ' επανάληψη αναδείξει ότι τα υψηλά ανεξόφλητα υπόλοιπα διαβρώνουν τη διαφάνεια του προϋπολογισμού και αυξάνουν τον κίνδυνο αιφνιδιαστικών περικοπών.

Πέρα από την αυτονόητη επιχειρησιακή ετοιμότητα (ώριμες προσκλήσεις, σαφή κριτήρια, γρήγοροι έλεγχοι), υπάρχουν μερικές στρατηγικές που προτείνονται και από τα εργαλεία τεχνικής υποστήριξης της Επιτροπής/ΕΤΕπ (fi-compass):

- *Χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων με «γρήγορη δηλωσιμότητα».* Τα FI επιτρέπουν να εμφανιστεί νωρίς δηλωμένη δαπάνη (έως 30% στην πρώτη δήλωση), ενώ παράλληλα κινητοποιούν και ιδιωτικά κεφάλαια (leverage). Η τεχνική καθοδήγηση για συμφωνίες χρηματοδότησης και υλοποίηση (CPR άρθρα 58–59) έχει συμπυκνωθεί σε ενημερωτικά δελτία της fi-compass για τις διαχειριστικές αρχές.⁴⁵
- *Έγκαιρη αναθεώρηση Σχεδίου/χρηματοδοτικού πίνακα* όταν διαφαίνονται κίνδυνοι: η 2023/370 διευκολύνει προσαρμογές λόγω αποδέσμευσης, ώστε να μη «μείνουν πίσω» πόροι εγκλωβισμένοι σε βραδυκίνητες παρεμβάσεις.⁴⁶
- *Συνεχής παρακολούθηση και «early warning».* Παρότι αυτονόητο, ο θεσμικός μηχανισμός προειδοποιήσεων της Επιτροπής λειτουργεί αποτελεσματικά μόνο όταν συνοδεύεται από τριμηνιαίες εκθέσεις απορρόφησης, διορθωτικές αποφάσεις (συμπληρωματικές προσκλήσεις/μεταφορές) και ενίσχυση διοικητικής ικανότητας εκεί όπου προκύπτουν στενότητες. Η ίδια η ρύθμιση της αυτόματης αποδέσμευσης προϋποθέτει μια «κουλτούρα» προγραμματισμού που δεν αφήνει πράξεις να συσσωρεύονται στο τέλος της διετίας.

Η εμμονή της ΕΕ στη δημοσιονομική πειθαρχία δεν είναι θεωρητική. Ο συνδυασμός υψηλών RAL με νέες μόνιμες υποχρεώσεις (π.χ. εξυπηρέτηση κοινού χρέους από NGEU) συρρικνώνει τα περιθώρια κινήσεων μέσα στο ΠΔΠ. Τα πρόσφατα ευρήματα του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού

⁴⁵ fi-compass Knowledge Hub. (Μάιος 2023). *Funding agreement, meeting the requirements of Annex X of the Common Provisions Regulation.*

⁴⁶ European Commission. (2022, 13 Δεκεμβρίου). *Commission Delegated Kanonισμός (ΕΕ) 2023/370 of 13 December 2022 supplementing Kanonισμός (ΕΕ) 2021/2115 with regard to procedures, time limits for submission by Member States of requests for amendments of CAP Strategic Plans, and further cases for which the maximum number of amendments of CAP Strategic Plans does not apply.*

Συνεδρίου για τα σφάλματα δαπανών και την αύξηση του κοινού δανεισμού αναδεικνύουν γιατί η Επιτροπή θέλει τα κονδύλια να κυλούν γρήγορα και καθαρά, χωρίς «ουρές».⁴⁷ Στο πλαίσιο αυτό, το N+2 της ΚΑΠ είναι θεσμικό «φρένο» στον πειρασμό των χαλαρών δεσμεύσεων και εργαλείο ασφάλειας προϋπολογισμού: βοηθά να παραμένει ο προϋπολογισμός αξιόπιστος, διαφανής και προσαρμοστικός.

Αιρεσιμότητα

Η αιρεσιμότητα συνίσταται στα πρότυπα Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής κατάστασης (ΚΓΠΚ) που είναι υποχρεώσεις των παραγωγών για την εφαρμογή συγκεκριμένων πρακτικών και στις Κανονιστικές Απαιτήσεις Διαχείρισης που αποτελούν συγκεκριμένες κανονιστικές απαιτήσεις οι οποίες περιγράφονται στα αναφερόμενα σημεία των κανονισμών. Η αιρεσιμότητα περιγράφεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115. Παρακάτω αναλύονται τα ΚΑΠΚ.

ΚΓΠΚ 1

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Κλιματική αλλαγή (μετριασμός προσαρμογή)	Διατήρηση των μόνιμων λειμώνων βάσει της αναλογίας των μόνιμων λειμώνων σε σχέση με τη γεωργική έκταση σε εθνικό, περιφερειακό και υποπεριφερειακό επίπεδο και σε επίπεδο ομάδας εκμεταλλεύσεων ή σε επίπεδο εκμετάλλευσης σε σύγκριση με το έτος αναφοράς 2018 Μέγιστη μείωση της τάξης του 5 % σε σύγκριση με το έτος αναφοράς	Γενικό μέτρο προστασίας έναντι μετατροπής σε άλλες γεωργικές χρήσεις για τη διατήρηση του αποθέματος άνθρακα.

Στην Ελλάδα η πλειοψηφία των βοσκοτόπων είναι φυσικοί ή ημιφυσικοί. Πρόκειται για εκτάσεις που, κατά κανόνα, είναι χαμηλής παραγωγικότητας και ακατάλληλες για καλλιέργεια. Η έκταση τους είναι σχετικά σταθερή, με μικρές μόνο μεταβολές από έτος σε έτος (αριθμητής του κλάσματος: μόνιμοι βοσκοτόποι/γεωργική έκταση). Εκείνο που αλλάζει από έτος σε έτος

⁴⁷ European Court of Auditors. (2024). *NEWS-AR-2024*

είναι οι συνολικά καλλιεργηθείσες γεωργικές εκτάσεις που δηλώνονται στο ΟΣΔΕ (παρονομαστής κλάσματος), ενδεχομένως λόγω δήλωσης εκτάσεων που παλαιότερα ήταν εγκαταλελειμμένες και πλέον καλλιεργούνται ή για εκτάσεις που καλλιεργούνταν αλλά δεν δηλώνονταν στο ΟΣΔΕ από τους παραγωγούς (μικρός κλήρος). Έτσι, για τα ελληνικά δεδομένα, όταν αυξάνονται οι συνολικά καλλιεργηθείσες εκτάσεις (παρονομαστής κλάσματος) διαμορφώνεται ένα ποσοστό μετατροπής το οποίο είναι πλασματικό και δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Λόγω του μεγάλου αριθμού των εκμεταλλεύσεων και της μεγάλης διασποράς τους αλλά και το διαχειριστικό καθεστώς των μόνιμων βοσκοτόπων της χώρας όπου το ποσοστό των δημοτικών και κοινόχρηστων βοσκοτόπων είναι σημαντικό, ο λόγος μόνιμων βοσκοτόπων/ γεωργική έκταση να υπολογίζεται σε εθνικό επίπεδο. Στην περίπτωση που η αναλογία βοσκοτόπων καλλιεργήσιμης έκτασης μειωθεί σε ποσοστό μεγαλύτερο του 5%, όσοι παραγωγοί πραγματοποίησαν τέτοια μετατροπή τη χρήσης, κατά την τελευταία τριετία υποχρεούνται να αποκαταστήσουν το βοσκότοπο. Στα πλαίσια του κανονισμού για την απλοποίηση της ΚΑΠ το ποσοστό αυτό προτείνεται να ανέλθει στο 10%.

ΚΓΠΚ 2

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Κλιματική αλλαγή (μετριασμός προσαρμογή)	Προστασία των υγροτόπων και των τυρφώνων	Προστασία πλούσιων σε άνθρακα εδαφών

Το πρότυπο εξειδικεύεται στο ΣΣ ΚΠΑΠ ως ακολούθως.

Υγρότοποι:

Στους παρόχθιους αγρούς των υγροτόπων διατηρείται ακαλλιέργητο περιθώριο πλάτους ενός (1) μέτρου, και το οποίο περιλαμβάνεται στην υποχρέωση της δημιουργίας ζωνών ανάσχεσης πλάτους τριών (3) μέτρων χωρίς χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων (δηλαδή ένα (1) μέτρο ακαλλιέργητο και δυο (2) μέτρα καλλιέργεια χωρίς προσθήκη λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων).

Απαγορεύεται η καλλιέργεια στα εδάφη που αποκαλύπτονται από την υποχώρηση των υδάτων σε υδάτινους αποδέκτες, κυρίως λίμνες, σε περιπτώσεις παρατεταμένης ανομβρίας.

Απαγορεύεται η απομάκρυνση της παρόχθιας φυσικής βλάστησης.

Τυρφώνες:

- Ενσωμάτωση της χαρτογράφησης των τυρφώνων στο LPIS to 2025.
- Ορισμός πρακτικών που υποχρεούνται να εφαρμόζουν οι παραγωγοί με αγροτεμάχια σε τυρφώνες Σε κάθε περίπτωση απαγορεύεται η άροση (ploughing)

Το πρότυπο αυτό προϋποθέτει τη χαρτογράφηση των υγροτόπων και των τυρφώνων το αργότερο έως 1/1/2025 ωστόσο επισημαίνεται ότι ούτε για τους υγρότοπους υφίσταται επίσημη χαρτογράφηση σε εθνικό επίπεδο. Όσον αφορά τον ορισμό των υγροτόπων και των τυρφώνων και την χαρτογράφηση τους θα χρησιμοποιηθούν:

- Το υποβαθρο του LPIS
- Η χαρτογράφηση του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων - Υγροτόπων (EKBY) για τους υπόλοιπους υγροτόπους της χώρας.
- Η χαρτογράφηση των τεναγών Φιλιππων από ΓΕΩΤΕΕ Ανατολικής Μακεδονίας

Το παραπάνω υπόβαθρο θα πρέπει να ενσωματωθούν στο Σύστημα Αναγνώρισης Αγροτεμαχίων (LPIS) με τη χρήση της κατάλληλης μεθοδολογίας, προκειμένου τα στοιχεία της χαρτογράφησης υγροτόπων και τυρφώνων να καταστούν αξιοποιήσιμα στο πλαίσιο ελέγχου τήρησης του συγκεκριμένου προτύπου ΚΑΠΚ.

Η προστασία την οποία θεωρούμε απαραίτητη στις ελληνικές συνθήκες προκειμένου να αποτρέψουμε την απελευθέρωση του δεσμευμένου σε αυτά τα εδάφη άνθρακα αλλά και να προστατέψουμε την πολύ σημαντική βιοποικιλότητα που φιλοξενείται ειδικά στους υγροτόπους εξασφαλίζεται με τα παρακάτω:

- Σε ό,τι αφορά τους υγροτόπους,
 - Απαγόρευση καλλιέργειας στις όχθες και σε εδάφη που αποκαλύπτονται από υποχώρηση των υδάτων σε υδάτινους αποδέκτες σε περιπτώσεις παρατεταμένης ανομβρίας.
 - Απαγόρευση απομάκρυνσης παρόχθιας βλάστησης.

- Για τους υγροτόπους οι οποίοι περιλαμβάνονται στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών NATURA 2000, εφαρμόζονται οι όροι που θα περιγράφονται στα Σχέδια Διαχείρισης
- Σε ό,τι αφορά τους τυρφώνες, Οι τυρφώνες καταλαμβάνουν μικρή έκταση σε σχέση με τη συνολική καλλιεργούμενη έκταση της χώρας. Ο πλέον σημαντικός τυρφόνας με γεωργική χρήση, είναι αυτός των Τεναγών Φιλίππων, στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης με έκταση 10.371,20 εκτάρια (μελέτη Παραρτήματος Αν. Μακεδονίας του ΓΕΩΤΕΕ).
 - απαγόρευση της βαθιάς κατεργασίας του εδάφους σε (μη ανατροπή του εδάφους) ή (βάθος μεγαλύτερο των 30 εκατοστών)
 - απαγόρευση της καύσης των υπολειμμάτων των καλλιεργειών και κάθε είδους πυρκαγιάς.
 - Περιορισμός της χρήσης βαρέων γεωργικών μηχανημάτων που μπορεί να προκαλέσουν συμπίεση του εδάφους.

Η πρόταση κανονισμού για την απλοποίηση της ΚΑΠ προτείνει να επιτρέπεται η ενίσχυση των παραγωγών που η εφαρμογή του προτύπου τους προκαλεί απώλεια εισοδήματος.

ΚΓΠΚ 3

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Κλιματική αλλαγή (μετριασμός προσαρμογή)	Απαγόρευση της καύσης υπολειμμάτων αρόσιμων καλλιεργειών, εκτός αν γίνεται για λόγους φυτοπροστασίας.	Διατήρηση της οργανικής ουσίας του εδάφους

Η καύση υπολειμμάτων αρόσιμων καλλιεργειών (καλαμιά) επιτρέπεται μόνο με άδεια από την οικεία Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής η οποία χορηγείται αποκλειστικά για λόγους φυτοπροστασίας και με τη σύμφωνη γνώμη της Πυροσβεστική Υπηρεσίας. Για την καλύτερη εφαρμογή της απαγόρευσης καύσης της καλαμιάς συνιστάται η έκδοση συγκεκριμένων οδηγιών ανά καλλιέργεια που αφορούν α) την ύπαρξη φυτοϋγειονομικού κινδύνου και β) τον ενδεδειγμένο τρόπο διαχείρισης.

ΚΓΠΚ 4

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Νερά	Δημιουργία ζωνών ανάσχεσης κατά μήκος των υδατορεμάτων	Προστασία των ποταμών από την ρύπανση και τις επιφανειακές απορροές

Για τις ανάγκες του παρόντος προτύπου, ως υδατικό σώμα ορίζεται το ποτάμι, το υδατόρεμα, η λίμνη, η αρδευτική διώρυγα, η αποστραγγιστική τάφρος ο κανάλι, καθώς και ο υδάτινος όγκος υγροτόπων. Στην εν λόγω ζώνη ανάσχεσης απαγορεύεται η εφαρμογή λιπασμάτων, κοπριάς και φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Σε αγροτεμάχια που γειτνιάζουν με υδάτινα σώματα, οι γεωργοί οφείλουν να διατηρούν ζώνη ανάσχεσης (buffer strip) όπου δε χρησιμοποιούνται λιπάσματα, ανόργανα ή οργανικά, κοπριά και φυτοπροστατευτικά προϊόντα.

Το ελάχιστο πλάτος της ζώνης ορίζεται σε:

- Τρία (3) μέτρα κατά μήκος επιφανειακών υδάτινων σωμάτων (υγρότοποι, ποτάμι, υδατόρεμα, λίμνη, διώρυγες, τάφροι, κανάλια).
- Σε αγροτεμάχια με κλίση εδάφους μεγαλύτερη του 8%, οι παραγωγοί απαγορεύεται να εφαρμόζουν λιπάσματα σε μια ζώνη ελάχιστου πλάτους έξι (6) μέτρων κατά μήκος των επιφανειακών υδάτινων σωμάτων.
- Η εφαρμογή κοπριάς δεν επιτρέπεται σε αποστάσεις 10 μ. και 10 μ. για στερεή και υγρή κοπριά αντιστοίχως, από επιφανειακά υδάτινα σώματα

Μεγάλη σημασία στην εφαρμογή του προτύπου αυτού έχει ο ορισμός των υδατορεμάτων. Τα ΚΜ ορίζουν τα υδάτινα σώματα που χρήζουν προστασίας.

ΚΓΠΚ 5

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
------------	------------------------	----------------------------

Έδαφος	Διαχείριση οργώματος ή άλλες κατάλληλες καλλιεργητικές τεχνικές για τον περιορισμό του κινδύνου υποβάθμισης του εδάφους, λαμβάνοντας υπόψη την τιμή κλίσης.	Ελάχιστη διαχείριση γης για τον περιορισμό της διάβρωσης που αντανακλά τις ειδικές συνθήκες του τόπου.
--------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------

Όσον αφορά τις μόνιμες καλλιέργειες δεν έχουν παρατηρηθεί προβλήματα διάβρωσης και επομένως δεν προκύπτει ανάγκη εφαρμογής του προτύπου. Κρίνεται επίσης ότι ο κίνδυνος διάβρωσης για γεωργικά εδάφη με κλίση μικρότερη του 6% είναι τέτοιος ώστε να μην απαιτείται κάποιου είδους οριζόντια διαχείριση του οργώματος για αποφυγή της διάβρωσης.

Για κλίσεις άνω του 6%, πέραν των παραπάνω πρακτικών ο παραγωγός πρέπει:

- Σε αγροτεμάχια με κλίση μεγαλύτερη του 6% και ως 12%, η άροση γίνεται κατά τις ισοϋψείς ή διαγώνια
- Σε αγροτεμάχια αρόσιμων καλλιεργειών με κλίση πάνω από 12% να αφήνουν κάθετα στην κλίση ακαλλιεργητες ζώνες ανάσχεσης πλάτους 5 μέτρων σε απόσταση 40 μέτρων μεταξύ τους. Οι υποχρεώσεις αυτές είναι δυνατόν να εφαρμόζονται συλλογικά, φτάνει τα αγροτεμάχια να εφάπτονται.
- Σε αγροτεμάχια με κλίση μεγαλύτερη του 15%, απαγόρευση άροσης από 1/11 ως 15/3
- Απαγόρευση άρδευσης με κατάκλυση

Εξαιρούνται τα αγροτεμάχια με αναβαθμίδες. Οι πρακτικές αυτές ελαχιστοποιούν τη διάβρωση. Τα αγροτεμάχια σε αναβαθμίδες εξαιρούνται από την εφαρμογή του προτύπου καθώς δεν διατρέχουν κίνδυνο διάβρωσης.

ΚΓΠΚ 6

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Έδαφος	Ελάχιστη κάλυψη εδάφους σε περιόδους και περιοχές που είναι πιο ευαίσθητες	Προστασία των εδαφών σε περιόδους και περιοχές που είναι πιο ευαίσθητες

Η ευαίσθητη για τη διάβρωση του εδάφους περίοδος στην Ελλάδα, εντοπίζεται σε χειμερινούς μήνες με υψηλή βροχόπτωση, εκτός της κύριας καλλιεργητικής περιόδου. Στα αγροτεμάχια με αροτραίες καλλιέργειες υπάρχει υποχρεωτική φυτική κάλυψη κατ' ελάχιστο την περίοδο από 15/12 έως 05/03 και οπωσδήποτε όχι νωρίτερα από την προετοιμασία του εδάφους για την επόμενη εαρινή σπορά, ανάλογα με την καλλιέργεια. Ωστόσο, εφόσον απαιτείται να γίνει προετοιμασία του εδάφους για την επόμενη εαρινή καλλιέργεια, ο παραγωγός δύναται να διακόψει την εδαφοκάλυψη έως τέσσερις (4) εβδομάδες πριν τη λήξη του ως άνω διαστήματος. Η κάλυψη του εδάφους μπορεί να γίνεται με φυτικά υπολείμματα ή/και με αυτοφυή βλάστηση ή/και με την εφαρμογή άλλης πρακτικής ισοδύναμου αποτελέσματος, ήτοι προστασίας του εδάφους κατά την προαναφερθείσα ευαίσθητη περίοδο.

Ο γεωργός δύναται να καθυστερήσει την εδαφοκάλυψη έως και 15 ημέρες μετά την έναρξη του ως άνω διαστήματος εάν επικρατούν αντίξοες καιρικές συνθήκες.

Στα αγροτεμάχια με μόνιμες καλλιέργειες που έχουν κλίση πάνω από 10% επιβάλλεται υποχρεωτική φυτική κάλυψη κατ' ελάχιστο την περίοδο από 15/12 έως 05/03 και μπορεί να έχει τη μορφή:

- κατά λωρίδες μεταξύ των γραμμών των δέντρων/πρέμων ή
- στα περιθώρια του δενδρώνα/αμπελώνα.

ΚΑΠΚ 7

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Έδαφος	Αμειψισπορά η άλλες πρακτικές που στοχεύουν στη διατήρηση του δυναμικού του εδάφους όπως η διαφοροποίηση.	Διατήρηση των δυνατοτήτων του εδάφους

Επισημαίνεται ότι στην αρχική μορφή του κανονισμού δεν δινόταν η δυνατότητα της επιλογής μεταξύ της εφαρμογής αμειψισποράς και της εφαρμογής διαφοροποίησης. Η δυνατότητα αυτή

δόθηκε από την ΕΕ με την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 που πραγματοποιήθηκε ως αποτέλεσμα των αγροτικών κινητοποιήσεων του 2022.

Στις εκμεταλλεύσεις με εκτάσεις αροτραίων καλλιεργειών άνω των 10 εκταρίων, εφαρμόζεται αμειψισπορά της κύριας καλλιέργειας ετησίως ή διαφοροποίηση των καλλιεργειών.

Σε ό,τι αφορά την αμειψισπορά:

- Ο γεωργός πρέπει να εξασφαλίσει κάθε χρόνο την αλλαγή καλλιέργειας ενός εύλογου μεριδίου αρόσιμης γης (τουλάχιστον 1/3) σε όλη την έκταση που καλύπτεται με αροτραίες καλλιέργειες με τη διαδοχή κύριων καλλιεργειών διαφορετικών βοτανικών γενών εντός τριών ετών.
- Ενδιάμεση καλλιέργεια με γένος διαφορετικό από την κύρια, εντός του ίδιου έτους θα θεωρείται επίσης ως αμειψισπορά. Όταν η προαναφερθείσα πρακτική της ενδιάμεσης καλλιέργειας ακολουθηθεί ανελλιπώς για τρία χρόνια, τότε η κύρια καλλιέργεια θα πρέπει να αλλάξει στα τέσσερα χρόνια.
- Από την υποχρέωση της αμειψισποράς εξαιρούνται τα αγροτεμάχια με πολυετείς καλλιέργειες ή αγρωστώδη και άλλα ποώδη κτηνοτροφικά φυτά, καθώς και η γη υπό αγρανάπαυση.

Σε ό,τι αφορά τη διαφοροποίηση αυτή εφαρμόζεται όπως και η αντίστοιχη πρόβλεψη του πρασινίσματος την προγραμματική περίοδο 2014-2020.

ΚΓΠΚ 8

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
Βιοποικιλότητα και τοπίο	<ul style="list-style-type: none">• Διατήρηση χαρακτηριστικών τοπίου• Απαγόρευση κοπής φυτοφρακτών και δέντρων κατά την περίοδο αναπαραγωγής και εκτροφής πουλιών• Προαιρετικά, μέτρα για την αποφυγή	Διατήρηση μη παραγωγικών στοιχείων και περιοχών για τη βελτίωση της βιοποικιλότητας των γεωργικών εκτάσεων.

	χωροκατακτητικών ειδών φυτών	
--	------------------------------	--

Στα μη παραγωγικά στοιχεία και περιοχές περιλαμβάνονται:

- Αναβαθμίδες
- Ζώνες ανάσχεσης
- Θαμνοστοιχίες, μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δέντρων, δενδροστοιχίες
- Μικρές λίμνες
- Μικροί υγρότοποι
- Πέτρινοι τοίχοι
- Πολιτιστικά χαρακτηριστικά
- Ρέματα
- Τάφροι

Στην αρχική μορφή του κανονισμού υπήρχε ακόμη η υποχρέωση ελάχιστου ποσοστού τουλάχιστον 4 % της αρόσιμης γης σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης που διατίθεται σε μη παραγωγικές περιοχές και χαρακτηριστικά, συμπεριλαμβανομένης της γης υπό αγρανάπαυση. Ωστόσο η υποχρέωση αυτή απαλείφθηκε με την τροποποίηση του 2024

ΚΓΠΚ 9

Κύριο Θέμα	Απαιτήσεις και πρότυπα	Κύριοι στόχοι του προτύπου
-------------------	-------------------------------	-----------------------------------

Βιοποικιλότητα και τοπίο	Απαγόρευση της μετατροπής ή άροσης των μόνιμων λειμώνων που έχουν χαρακτηριστεί ως περιβαλλοντικά ευαίσθητοι μόνιμοι λειμώνες σε περιοχές του δικτύου Natura 2000	Προστασία των οικοτόπων και των ειδών
--------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	---------------------------------------

Η υποχρέωση ισχύει για τις περιοχές που οι κάθε χώρα έχει ορίσει ως περιβαλλοντικά ευαίσθητοι βοσκότοποι εντός σε περιοχές του δικτύου NATURA 2000. Στη χώρα μας όλοι οι βοσκότοποι εντός NATURA λαμβάνονται ως περιβαλλοντικά ευαίσθητοι. Στο πρότυπο δε διευκρινίζεται με ποια διαδικασία και με ποιες προϋποθέσεις μπορούν να χαρακτηρίζονται ως περιβαλλοντικά ευαίσθητοι οι βοσκότοποι.

Σημειώνουμε ότι υπάρχουν περιοχές NATURA όπου η μετατροπή κάποιων βοσκοτόπων σε αρόσιμες καλλιέργειες είναι επιθυμητή, ειδικά εάν πρόκειται για βιολογικές καλλιέργειες, προκειμένου αυτές να αποτελέσουν χώρο τροφοληψίας της ορνιθοπανίδας. Το ΚΑΔ 4 του ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΙΙΙ του καν. (ΕΕ) 2021/2115, αναφέρεται στην «Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206 της 22.7.1992, σ. 7): Άρθρο 6 παράγραφοι 1 και 2». Το σημείο αυτό της οδηγίας αφορά τα σχέδια διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών που υποχρεούται να συντάξει το κάθε ΚΜ. Στα σχέδια διαχείρισης που εκπονεί το κάθε ΚΜ, σύμφωνα με το παραπάνω σημείο της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, καθορίζονται οι όροι και τα μέτρα για τη διαχείριση του περιοχών του δικτύου NATURA 2000. Προκειμένου λοιπόν να τηρείται και η αρχή της επικουρικότητας θα πρέπει το ΚΑΔ 4 και το ΚΑΠΚ 9 να συμβαδίζουν.

10η Ενότητα: Αρχιτεκτονική του Ελληνικού ΣΣ ΚΑΠ

Οι διαπιστώσεις, οι ανάγκες και προτεραιότητες που αναδείχθηκαν από τη SWOT, την ιεράρχηση των αναγκών, τη διαβούλευση με τους εταίρους και τις συστάσεις της ΕΕ ενσωματώνονται στις παρεμβάσεις του ΣΣ ΚΑΠ ανά ειδικό στόχο της ΚΑΠ, με την αντίστοιχη βεβαίως χρηματοδοτική βαρύτητα.

1. Ο **στόχος της Διασφάλισης ενός βιώσιμου Γεωργικού Εισοδήματος**⁴⁸ επιτυγχάνεται κυρίως μέσω των παρεμβάσεων (α) της βασικής ενίσχυσης (BISS), που δίνεται στους ενεργούς γεωργούς που τηρούν τις υποχρεώσεις της αιρεσιμότητας, (β) της Αναδιανεμητικής Ενίσχυσης (CRISS), που εφαρμόζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, από το 2023 και συμβάλει στη βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας των μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων, οι οποίες ενδεχομένως να επηρεαστούν από τη σταδιακή σύγκλιση, με ορίζοντα το 2026, εξίσωση της αξίας των δικαιωμάτων σε περιφερειακό αγρονομικό επίπεδο (εφαρμογή της εσωτερικής σύγκλισης της μοναδιαίας αξίας των δικαιωμάτων), οδηγώντας έτσι αφενός σε δικαιότερη και αποτελεσματικότερη κατανομή των παρεχόμενων ενισχύσεων στους παραγωγούς, αφετέρου σε μείωση της ανισοκατανομής των άμεσων ενισχύσεων σε αγρονομικές Περιφέρειες και καλλιέργειες. Συμπληρωματικά στις δύο αυτές παρεμβάσεις λειτουργεί και η ενίσχυση στους παραγωγούς των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών (ANCs) καθώς και των περιοχών με ειδικά μειονεκτήματα του Πυλώνα 2, δηλαδή η εξισωτική αποζημίωση.

Και οι τρεις συγκεκριμένες παρεμβάσεις, η βασική, η αναδιανεμητική και η εξισωτική αποζημίωση, αποσκοπούν στην βελτίωση της οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Η συνέχιση της στήριξης των γεωργικών εισοδημάτων θα εξασφαλίσει τη συνεχή παραγωγή αγροτικών ποιοτικών προϊόντων, συμβάλλοντας στη διατροφική επάρκεια, τη διατήρηση της απασχόλησης και την παραγωγή εισοδήματος στις αγροτικές περιοχές, συνεισφέροντας καθοριστικά στη ζωτικότητα τους και διασφαλίζοντας παράλληλα την οικονομική και κοινωνική συνοχή της χώρας. Η βασική και αναδιανεμητική ενίσχυση απορροφούν το 38,3% της κοινοτικής συνδρομής του Στρατηγικού Σχεδίου και το 52,4% του Πυλώνα 1.

⁴⁸ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ Ελλάδας 2023-2027

2. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγρο-διατροφικού τομέα επιτυγχάνεται μέσω συνδυασμού παρεμβάσεων και των δύο Πυλώνων (1 & 2).

– Μέσω του Πυλώνα 1 ενεργοποιούνται οι παρεμβάσεις των συνδεδεμένων ενισχύσεων, που παρέχονται με στόχο α) την ενίσχυση των γεωργικών εισοδημάτων για συγκεκριμένους τομείς, που κρίνονται σημαντικοί για το ελληνικό αγρο-διατροφικό σύστημα β) τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, γ) την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας και σταθερής παραγωγής πρώτης ύλης για τις βιομηχανίες τροφίμων και ποτών, συμβάλλοντας ταυτόχρονα και στην ενίσχυση της διατροφικής και επισιτιστικής ασφάλειας. Οι συνδεδεμένες ενισχύσεις απορροφούν το 9% των πόρων του Στρατηγικού Σχεδίου και το 14% περίπου των άμεσων ενισχύσεων. Ειδική (συνδεδεμένη) ενίσχυση παρέχεται στο βαμβάκι που ανέρχεται 919 εκατομμύρια Ευρώ, που αντιστοιχεί στο 7% της κοινοτικής συνδρομής του Στρατηγικού Σχεδίου.

– Πολύ σημαντικές είναι και οι παρεμβάσεις του Πυλώνα 2 μέσω της παροχής χρηματοδοτικών ενισχύσεων για την υλοποίηση επενδύσεων, αφενός σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις, αφετέρου σε επιχειρήσεις πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων με τελικό προϊόν που εντάσσεται στο παράρτημα I της Συνθήκης της Ε.Ε. Στόχευση των επενδύσεων είναι η αύξηση της παραγωγικότητας και της οικονομικής αποδοτικότητας των εκμεταλλεύσεων/επιχειρήσεων, η στροφή στην παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας τόσο για την κάλυψη των αναγκών της χώρας σε νωπά και μεταποιημένα διατροφικά προϊόντα αλλά και για την αύξηση των δυνατοτήτων διείσδυσης στις διεθνείς αγορές. Συμπληρωματικά με τις ιδιωτικές επενδύσεις λειτουργούν και οι δημόσιες επενδύσεις (αν και η κύρια στόχευση τους είναι περιβαλλοντική) σχετικά με την κατασκευή νέων/αναβάθμιση υφισταμένων αρδευτικών υποδομών. Οι αμιγώς σχετιζόμενες με την ανταγωνιστικότητα (χρηματοδότηση ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων) παρεμβάσεις του Πυλώνα 2 απορροφούν το 14,7 % των πόρων του. Στο ανωτέρω ποσό θα πρέπει να συνυπολογισθούν και οι πόροι που διατίθενται για τις πράσινες επενδύσεις και ψηφιακές επενδύσεις καθώς και τις επενδύσεις για την προστασία από τις φυσικές καταστροφές. Συνολικά οι επενδύσεις (δημόσιες και ιδιωτικές) αποτελούν το 26% των πόρων του Πυλώνα 2.

3. Ο ειδικός στόχος 3 της βελτίωσης της θέσης των γεωργών στην αλυσίδα αξίας επιτυγχάνεται μέσω της ενίσχυσης της διαπραγματευτικής τους θέσης, η οποία απορρέει από τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας, τη μείωση του κόστους και την ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγής, καθώς επίσης από την πιστοποίηση, σήμανση, τυποποίηση και καθετοποίηση αυτής. Με δεδομένο τον μικρό κλήρο της ελληνικής γεωργίας η συμμετοχή σε συλλογικά σχήματα

αποτελεί μονόδρομο για την αντιμετώπιση των νέων συνθηκών που διαμορφώνονται στην παγκόσμια αγορά γεωργικών προϊόντων και τροφίμων. Μέσω του Πυλώνα 2 παρέχονται ενισχύσεις για τη δημιουργία νέων συλλογικών σχημάτων (ομάδες παραγωγών, οργανώσεις παραγωγών), έτσι ώστε από κοινού οι γεωργοί να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις των αγορών και να ενισχύσουν τη θέση τους στην αλυσίδα αξίας της αγροδιατροφής, δίνοντας λύση στα διαθρωτικά προβλήματα του αυξημένου κόστους παραγωγής, του μικρού όγκου παραγωγής, της δυσκολίας πρόσβασης σε σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό, την αδυναμία τυποποίησης της παραγωγής καθώς και της αναζήτησης νέων αγορών.

Συμπληρωματικά, στην επίτευξη του στόχου λειτουργούν και τα επιχειρησιακά προγράμματα του Πυλώνα 1 στους τομείς των οπωροκηπευτικών, του ελαιολάδου και της επιτραπέζιας ελιάς, του μελιού και του οίνου, τα οποία απευθύνονται σε ήδη λειτουργούσες οργανώσεις παραγωγών/ενώσεις οργανώσεων παραγωγών. Τα Επιχειρησιακά / Τομεακά Προγράμματα και οι λοιπές, σχετιζόμενες με τον στόχο της βελτίωσης της θέσης των γεωργών στην αλυσίδα αξίας, παρεμβάσεις απορροφούν το 2,8% των πόρων (Κ.Σ) του Στρατηγικού Σχεδίου.

4. Η ενίσχυση των Ειδικών Στόχων 4, 5 και 6 της ΚΑΠ για το περιβάλλον και το κλίμα επιτυγχάνεται μέσα από:

Παρεμβάσεις για το κλίμα και το περιβάλλον του Πυλώνα 1

Τα νέα εθελοντικά, ετήσια προγράμματα, γνωστά ως «**Οικολογικά Σχήματα**», τα οποία θα ενισχύσουν τα περιβαλλοντικά και κλιματικά αποτελέσματα που θα επιτευχθούν από τις ενισχύσεις της ΚΑΠ του Πυλώνα 1. Η Ελλάδα θα διαθέσει το 25% του προϋπολογισμού των άμεσων ενισχύσεων της ΚΑΠ (Πυλώνας 1), στα «Οικολογικά Σχήματα» παρέχοντας στους αγρότες μια επιλογή απλών, πρακτικών μέτρων που μπορούν να εφαρμόσουν στις εκμεταλλεύσεις τους κάθε έτος, με στόχο τη μεγιστοποίηση της συμμετοχής των αγροτών στην επίτευξη κλιματικών και περιβαλλοντικών βελτιώσεων σε όλες τις καλλιεργούμενες εκτάσεις.

Τα οικολογικά σχήματα που θα εφαρμοσθούν στις τρεις αγρονομικές περιφέρειες (αροτραίες, δενδρώδεις, βοσκότοποι) της Χώρας είναι:

- Χρήση ανθεκτικών και προσαρμοσμένων ειδών και ποικιλιών στην κλιματική αλλαγή,
- Επέκταση της εφαρμογής περιοχών οικολογικής εστίασης,

- Εφαρμογή βελτιωμένων πρακτικών φυτοκάλυψης με παράλληλη ενίσχυση της βιοποικιλότητας
- Εφαρμογές κυκλικής οικονομίας στη γεωργία
- Βελτίωση αγροδασικών οικοσυστημάτων πλούσιων σε στοιχεία του τοπίου,
- Ενίσχυση παραγωγών για την εφαρμογή μεθόδων γεωργίας ακριβείας με τη χρήση του εργαλείου/εφαρμογής διαχείρισης εισροών και παρακολούθησης περιβαλλοντικών παραμέτρων,
- Περιβαλλοντική διαχείριση κτηνοτροφικών συστημάτων
- Διατήρηση και βελτίωση καλλιεργειών σε εκτάσεις με αναβαθμίδες,
- Διατήρηση μεθόδων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.
- Προστασία και διατήρηση τοπίων και γεωργικών συστημάτων Υψηλής Περιβαλλοντικής Αξίας

Παρεμβάσεις για το κλίμα και το περιβάλλον του Πυλώνα 2

Οι παρεμβάσεις του Πυλώνα 2 ομαδοποιούνται στις ακόλουθες διακριτές κατηγορίες:

(α) παροχή ενισχύσεων σε παραγωγούς για την αντιστάθμιση του πρόσθετου κόστους και την απώλεια εισοδήματος, που δημιουργούν οι αυξημένες δεσμεύσεις/γεωργικές πρακτικές που εφαρμόζουν, με στόχο το περιβάλλον και το κλίμα. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι παρεμβάσεις για:

- την προστασία άγριας ζωής εντός των προστατευόμενων περιοχών (ορνιθοπανίδα,-αγρία θηλαστικά),
- την προστασία του αγροτικού τοπίου,
- τη μείωση της χρήσης φυτοπροστατευτικών μέσω της εφαρμογής εναλλακτικών μεθόδων φυτοπροστασίας,
- την προστασία των γενετικών πόρων στη γεωργία και στην κτηνοτροφία,
- τη μετάβαση σε βιολογικές πρακτικές καλλιέργειας και εκτροφής,
- τη δάσωση γεωργικών γαιών

- ενίσχυση της βιοποικιλότητας και της προσαρμογής των δασών στην κλιματική αλλαγή.

(β) η παροχή ενισχύσεων στους παραγωγούς των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών (ANCs) καθώς και των περιοχών με ειδικά μειονεκτήματα, με στόχο αφενός τη διατήρηση του γεωργικού εισοδήματος στις περιοχές αυτές, αφετέρου στη συνέχιση της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας που συμβάλλει στην προστασία από τη διάβρωση των εδαφών, στην προστασία της βιοποικιλότητας και στη διατήρηση του αγροτικού τοπίου και την προστασία της βιοποικιλότητας και της προσαρμογής των δασών στην κλιματική αλλαγή στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) των περιοχών του δικτύου NATURA 2000.

(γ) Δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις με στόχο το περιβάλλον και το κλίμα: Στην ενότητα αυτή εντάσσονται:

- Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις για:
 - την εξοικονόμηση νερού,
 - την εξοικονόμηση ενέργειας,
 - την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ,
 - την απόκτηση εξοπλισμού προστασίας από φυσικές καταστροφές και ακραία καιρικά φαινόμενα.
- Δημόσιες επενδύσεις για την ορθολογική διαχείριση των υδάτων (κατασκευή ταμιευτήρων για την συγκράτηση των υδάτων, εκσυγχρονισμός αρδευτικών δικτύων για τη μείωση των απωλειών) καθώς και οι επενδύσεις για την πρόληψη και αποκατάσταση ζημιών σε δάση έναντι βιοτικών και αβιοτικών ζημιογόνων αιτίων, συμπεριλαμβανομένων των δασικών πυρκαγιών.
- Μη παραγωγικές επενδύσεις για την προστασία των άγριων θηλαστικών (αρκούδα, λύκος, τσακάλι), των οικοτόπων του τριγωνιού και την προστασία του εδάφους.

Οι ενισχύσεις σε παραγωγούς για την ανάληψη γεωργο-περιβαλλοντικών δεσμεύσεων του Πυλώνα 2 και των οικολογικών σχημάτων του Πυλώνα 1 απορροφούν το 19% της κοινοτικής συνδρομής του Στρατηγικού Σχεδίου. Συμπληρωματικά στην εξυπηρέτηση των περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων του Στρατηγικού Σχεδίου στοχεύει η διατήρηση της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, που λειτουργεί ευεργετικά για την προστασία της βιοποικιλότητας και την αντιμετώπιση της διάβρωσης του

εδάφους και οι σχετικές επενδύσεις. Εάν συνυπολογισθεί ο προϋπολογισμός των δύο συγκεκριμένων παρεμβάσεων για την εξυπηρέτηση των περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων του ΣΣ διατίθεται το 26,6 % των πόρων του Στρατηγικού Σχεδίου.

5. Ο ειδικός στόχος 7 της δημογραφικής ανανέωσης των απασχολούμενων στη γεωργία εξυπηρετείται από

(α) τον Πυλώνα 1, στο πλαίσιο των άμεσων ενισχύσεων με την παροχή «Συμπληρωματικής Εισοδηματικής Ενίσχυσης για Νέους Γεωργούς» (CIS-YF),

(β) με την παροχή ενίσχυσης για την πρώτη εγκατάσταση νέων γεωργών μέσω του Πυλώνα 2.

Η ενίσχυση των νέων γεωργών θα κάνει πιο ελκυστικό τον αγροτικό τομέα σε νέους, γεγονός πολύ σημαντικό λόγω της δυσμενούς δημογραφικής σύνθεσης των απασχολούμενων στη γεωργία, καθώς και του υψηλού ποσοστού ανεργίας των νέων στη χώρα συνολικά. Η σημαντικότητα του στόχου για τη βιωσιμότητα της ελληνικής γεωργίας αλλά και των αγροτικών περιοχών αποτυπώνεται στη χρηματοδοτική βαρύτητα των δύο παρεμβάσεων, που απορροφούν το 5,5% των πόρων του Στρατηγικού Σχεδίου που υπερβαίνει την ελάχιστη δέσμευση του 3% που προβλέπει το κανονιστικό πλαίσιο της Ε.Ε, αναδεικνύοντας τη βαρύτητα που αποδίδει η χώρα στη δημογραφική αναζωογόνηση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα αλλά και ευρύτερα της υπαίθρου.

6. Ο ειδικός Στόχος 8 του Στρατηγικού Σχεδίου σχετικά με την προώθηση της απασχόλησης, της ανάπτυξης, της ισότητας των φύλων, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής των γυναικών στη γεωργία, της κοινωνικής ένταξης και της τοπικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της εφαρμογής των τοπικών στρατηγικών (LEADER).

Το LEADER προωθεί την αειφόρο ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, αντιμετωπίζοντας τα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια καινοτόμο προσέγγιση στο πλαίσιο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης της ΕΕ μέσω της εκ των κάτω προς τα επάνω προσέγγισης. Η φιλοσοφία σχεδιασμού και εφαρμογής του διατηρείται μέσω της υποστήριξης ανάπτυξης των τοπικών επιχειρήσεων αλλά και μέσω της ενίσχυσης δημόσιων υποδομών και επενδύσεων για την εξυπηρέτηση του τοπικού πληθυσμού. Επιπρόσθετα και δεδομένης της διαφοροποίησης των αναγκών των αγροτικών περιοχών αλλά

και των απρόβλεπτων φαινομένων, όπως η πανδημία COVID-19, οι πυρκαγιές και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, που έχουν δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στις περιοχές αυτές, ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην ανάπτυξη συνεργατικών δράσεων και πρωτοβουλιών με κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση, καθώς επίσης και πολιτικών «Εξυπνων Χωριών» για την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων μικρών υπο-περιοχών των περιοχών LEADER. Για την παρέμβαση LEADER αλλά και την βελτίωση βασικών υποδομών όπως η αγροτική οδοποιία θα διατεθεί το 7,1% των πόρων του Πυλώνα 2 (2% των πόρων του Στρατηγικού Σχεδίου).

7. Ο ειδικός στόχος 9 της παραγωγής υγιεινών και υψηλής διατροφικής αξίας προϊόντων εξυπηρετείται (α) μέσω της σημαντικής αύξησης των γεωργικών εκτάσεων που εφαρμόζεται η βιολογική παραγωγή, οι αγρο-περιβαλλοντικές παρεμβάσεις του Πυλώνα 2 και τα οικολογικά σχήματα του Πυλώνα 1, που στοχεύουν στον περιορισμό της λίπανσης και των φυτοφαρμάκων, (β) και με την εφαρμογή παρεμβάσεων που αποζημιώνουν τους κτηνοτρόφους για την εφαρμογή πρακτικών που υπερβαίνουν τις κανονιστικές υποχρεώσεις για την ευζωία και την ορθολογική χρήση/περιορισμό των αντιβιοτικών, την παροχή ενισχύσεων για επενδύσεις με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων, τον περιορισμό της χρήσης κλουβιών στις μονάδες εκτροφής και την αναβάθμιση της βιοασφάλειας. Για την εξυπηρέτηση του στόχου διατίθεται το 11,3% των πόρων του Πυλώνα 2.

8. Ο Εγκάρσιος Ειδικός Στόχος 10 για την αναβάθμιση δεξιοτήτων, το σύστημα AKIS και τη ψηφιοποίηση του αγροτικού τομέα εξυπηρετείται μέσω παρεμβάσεων του Πυλώνα II και συγκεκριμένα:

- Δράσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης που διευρύνονται και απευθύνονται στο σύνολο των παραγωγών (και όχι μόνο στους νέους γεωργούς που εντάσσονται στο οικείο πρόγραμμα).
- Δράσεις συμβουλευτικής υποστήριξης με δωρεάν παροχή συμβουλών από γεωτεχνικούς και επιστήμονες του αγροδιατροφικού τομέα.
- Δράσεις δικτύωσης και συνεργασίας στο πλαίσιο του Εθνικού και Ευρωπαϊκού Δικτύου της ΚΑΠ, αλλά και της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας ώστε από κοινού να συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη προσέγγιση/στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό, την προώθηση της καινοτομίας και τη διάδοση της γνώσης στον αγροδιατροφικό τομέα.

- Δημόσιες και Ιδιωτικές επενδύσεις στην ψηφιακή γεωργία.

Μέσω του AKIS διασφαλίζεται η αμφίδρομη επικοινωνία έτσι ώστε τα ερευνητικά αποτελέσματα, προσαρμοσμένα στις τοπικές συνθήκες και ιδιαίτερες ανάγκες, να διαχέονται άμεσα στους ενδιαφερόμενους/χρήστες του αγροτικού χώρου.

Μέσα από παρεμβάσεις στον τομέα της ψηφιοποίησης, η στρατηγική προσέγγιση θέτει τις βάσεις για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της γεωργίας και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εκμεταλλεύσεων. Οι επενδύσεις στη γεωργία ακριβείας θα βελτιώσουν το περιβαλλοντικό προφίλ των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ενώ θα μετριάσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα αλλά και την αποδοτικότερη χρήση των γεωργικών εισροών.

Η παροχή κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στις ΤΠΕ αποτελεί βασικό στοιχείο για την προώθηση της καινοτομίας και για τη βελτίωση της παραγωγικότητας στον αγροτικό τομέα. Η εκπαίδευση και κατάρτιση σε σύγχρονες τεχνολογίες δεν θα περιοριστεί μόνο στους γεωργούς αλλά θα επεκταθεί και στους Συμβούλους μέσα από το σύστημα AKIS. Συμπληρωματικά, σε ό,τι αφορά θέματα καινοτομίας, πιστοποιημένοι σύμβουλοι μπορούν να απασχοληθούν ως Διαμεσολαβητές Καινοτομίας στην υλοποίηση των Επιχειρησιακών Ομάδων, δηλαδή να παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης καινοτομίας, να συμμετέχουν και να έχουν πρόσβαση ή και να μοιράζονται τη γνώση που παράγουν.

Συμπληρωματικά με στόχο την μείωση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση των διαδικασιών, την καλύτερη πληροφόρηση των παραγωγών προωθείται η αναβάθμιση των πληροφοριακών συστημάτων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων και των εποπτευόμενων οργανισμών, καθώς και η ενοποίηση των επιμέρους βάσεων δεδομένων και μητρώων με αξιοποίηση και λοιπών προγραμμάτων, όπως η Ψηφιακή Βίβλος.

Μέσω των παρεμβάσεων του Πυλώνα II για την παροχή γεωργικών συμβουλών, την παροχή προγραμμάτων ενημέρωσης, κατάρτισης και την χρηματοδότηση των συμπράξεων μεταξύ γεωργών και ερευνητικής κοινότητας, στο πλαίσιο της Συνεργασίας μέσω Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας (ΕΣΚ) και την προώθηση των δικτύσεων μέσω του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου, που καθιστούν λειτουργικό το AKIS, διατίθεται το 7% των πόρων του Πυλώνα II.

11η Ενότητα: Παρεμβάσεις

Η Λογική Παρέμβασης

Η έννοια της λογικής παρέμβασης (intervention logic) αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του νέου πλαισίου υλοποίησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) για την περίοδο 2023–2027. Πρόκειται για ένα αναλυτικό και αιτιολογικό πλαίσιο που αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο οι εθνικές ή περιφερειακές παρεμβάσεις στο πλαίσιο της ΚΑΠ ανταποκρίνονται στις διαπιστωμένες ανάγκες του γεωργικού τομέα, του περιβάλλοντος και των αγροτικών περιοχών, εξυπηρετώντας τους στρατηγικούς στόχους της Ένωσης.

Θεωρητική Ερμηνεία

Η λογική παρέμβασης δεν αποτελεί απλώς ένα τεχνικό ή γραφειοκρατικό εργαλείο. Είναι ένα εννοιολογικό μοντέλο που εξηγεί τη "θεωρία της αλλαγής" (theory of change) που επιδιώκει να επιτύχει η πολιτική. Δηλαδή, απαντά στο θεμελιώδες ερώτημα: πώς και γιατί μία δημόσια παρέμβαση –μέσω συγκεκριμένων μέτρων και ενεργειών– θα οδηγήσει σε επιθυμητές αλλαγές στην κοινωνία, την οικονομία ή το περιβάλλον.

Η λογική παρέμβασης διαρθρώνεται συνήθως σε επάλληλα επίπεδα:

- Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης (SWOT και προσδιορισμός αναγκών),
- Διατύπωση στόχων (στρατηγικών, ειδικών, επιχειρησιακών),
- Επιλογή και σχεδιασμός παρεμβάσεων (interventions),
- Προσδοκώμενα αποτελέσματα και επιπτώσεις,
- Μηχανισμοί παρακολούθησης και αξιολόγησης (δείκτες PMEF).

Η εσωτερική συνέπεια μεταξύ των επιπέδων αυτών και η δυνατότητα αιτιολόγησης κάθε επιλογής αποτελούν τον πυρήνα της λογικής παρέμβασης.

Νομική Βάση και Θεσμικό Πλαίσιο

Η νομική θεμελίωση της λογικής παρέμβασης εντοπίζεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115 για τη θέσπιση κανόνων για τη στήριξη των στρατηγικών σχεδίων στο πλαίσιο της ΚΑΠ. Σύμφωνα με το άρθρο 108, κάθε ΚΜ οφείλει να καταρτίσει στρατηγικό σχέδιο που:

«...παρέχει μια ολοκληρωμένη στρατηγική, στηριζόμενη σε ενιαία λογική παρέμβασης, που επιτρέπει την επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ και ανταποκρίνεται στις εθνικές και περιφερειακές ανάγκες».

Επιπλέον, το Παράρτημα II του Κανονισμού καθορίζει τη δομή και τα περιεχόμενα του σχεδίου, δίνοντας έμφαση στη σαφήνεια της λογικής αλληλουχίας:

ανάγκες → στόχοι → παρεμβάσεις → δείκτες → αξιολόγηση

Η λογική παρέμβασης συνδέεται επίσης με την αρχή της ευθύνης βάσει επιδόσεων (performance-based delivery), όπως εισήχθη από το Νέο Μοντέλο Υλοποίησης (New Delivery Model) της ΚΑΠ. Η αξιολόγηση δεν γίνεται πλέον μόνο βάσει συμμόρφωσης με τους κανόνες, αλλά και βάσει της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων.

Εφαρμογή στην Πράξη – Το Παράδειγμα των Eco-schemes

Η κατηγορία των eco-schemes (οικολογικών καθεστώτων) αποτελεί χαρακτηριστικό πεδίο εφαρμογής της λογικής παρέμβασης.

Για παράδειγμα, μια παρέμβαση eco-scheme για την ολοκληρωμένη διαχείριση φυτοπροστασίας συνδέεται με:

- Την ανάγκη: μείωση της χημικής επιβάρυνσης από γεωργικές πρακτικές,
- Τον ειδικό στόχο της ΚΑΠ: προώθηση βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων,
- Τη σχεδιασμένη δράση: χορήγηση ενίσχυσης για χρήση εγκεκριμένων τεχνικών πρόληψης και ελέγχου ασθενειών,
- Το αναμενόμενο αποτέλεσμα: μείωση χρήσης φυτοφαρμάκων και ενίσχυση βιοποικιλότητας.

Αν η ενίσχυση χορηγούνταν χωρίς αιτιολόγηση ή χωρίς σαφή σύνδεση με τα αναμενόμενα περιβαλλοντικά αποτελέσματα, θα παραβιαζόταν η αρχή της λογικής παρέμβασης.

Προβλήματα και Δυσκολίες στην Εφαρμογή

Παρά την ύπαρξη του κανονιστικού πλαισίου, η πρακτική εφαρμογή της λογικής παρέμβασης συχνά παρουσιάζει αδυναμίες:

- Η σύνδεση των παρεμβάσεων με τους δείκτες παραμένει αδύναμη. Πολλοί δείκτες δεν μπορούν να αποδώσουν αιτιώδεις σχέσεις, π.χ. αν μία παρέμβαση ευθύνεται για αύξηση του εισοδήματος ή της απασχόλησης.
- Σε αρκετά κράτη μέλη, οι παρεμβάσεις σχεδιάζονται ως συνέχιση προηγούμενων πρακτικών, χωρίς στρατηγική αναπροσαρμογή.
- Οι περιβαλλοντικοί στόχοι υποβαθμίζονται σε σχέση με τους εισοδηματικούς, ενώ ορισμένα eco-schemes εμφανίζουν χαμηλή φιλοδοξία (π.χ. δράσεις χωρίς ουσιαστικές απαιτήσεις).
- Η ετερογένεια στην ερμηνεία της λογικής παρέμβασης μεταξύ των ΚΜ δυσκολεύει τη συγκρισιμότητα και την εποπτεία σε επίπεδο ΕΕ.

Καλές Πρακτικές και Ευρωπαϊκές Συστάσεις

Σύμφωνα με μελέτες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής, ορισμένες καλές πρακτικές περιλαμβάνουν:

- Αναλυτική αιτιολόγηση επιλογών: π.χ. η Ιρλανδία και η Ολλανδία ανέπτυξαν λεπτομερείς χάρτες συσχέτισης αναγκών – στόχων – παρεμβάσεων.
- Συνεχής εμπλοκή φορέων (stakeholders) στη διαμόρφωση της λογικής παρέμβασης, με χρήση διαβουλεύσεων και workshops.
- Σύγκλιση της ΚΑΠ με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία: π.χ. η Φινλανδία συνέδεσε παρεμβάσεις eco-schemes με έργα RRF για την κλιματική προσαρμογή.
- Προώθηση εργαλείων παρακολούθησης βάσει γεωχωρικών δεδομένων (GIS) για καλύτερη απεικόνιση των αποτελεσμάτων.

Συμπεράσματα

Η λογική παρέμβασης δεν είναι απλώς ένα τεχνικό ή διοικητικό εργαλείο. Αντιθέτως, συνιστά τον κορμό της στρατηγικής σκέψης στη διαμόρφωση αγροτικής πολιτικής. Απαιτεί:

- Θεσμική και διοικητική επάρκεια των κρατών μελών,
- Διαφάνεια και λογοδοσία έναντι της κοινωνίας,
- Ευελιξία και αξιολόγηση βάσει τεκμηριωμένων δεδομένων.

Η εμβάθυνση στη λογική παρέμβασης μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός για βελτιστοποίηση της αποδοτικότητας των παρεμβάσεων της ΚΑΠ, ιδιαίτερα σε περίοδο δημοσιονομικών πιέσεων και πολλαπλών κρίσεων (επισιτιστική, ενεργειακή, κλιματική).

Κριτήρια επιλεξιμότητας

Η έννοια των κριτηρίων επιλεξιμότητας (eligibility criteria) αποτελεί θεμέλιο λίθο στη διοίκηση και διαχείριση των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Τα κριτήρια επιλεξιμότητας λειτουργούν ως «πύλη εισόδου» στο σύστημα ενισχύσεων: προσδιορίζουν ποιος δύναται να υποβάλει αίτηση και για ποια πράξη, καθώς και ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληροί. Χωρίς την πλήρωση των κριτηρίων αυτών, η αίτηση απορρίπτεται αυτοδικαίως ως μη παραδεκτή, ανεξάρτητα από την ποιότητα ή την καινοτομία της προτεινόμενης παρέμβασης.

Η σημασία τους υπερβαίνει την τεχνική διάσταση, αποτελούν εργαλείο διασφάλισης της νομιμότητας, της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης των υποψήφιων δικαιούχων. Επιπλέον, συνδέονται με τη βασική αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, διασφαλίζοντας ότι οι περιορισμένοι πόροι της ΕΕ δεν διατίθενται σε μη συμβατές ή αναρμόδιες περιπτώσεις.

Νομική βάση

Το θεσμικό πλαίσιο των κριτηρίων επιλεξιμότητας στην ΚΑΠ στηρίζεται σε πλέγμα κανονιστικών πράξεων:

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 65: αναθέτει στα ΚΜ την αρμοδιότητα να καθορίσουν τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας για κάθε παρέμβαση που περιλαμβάνεται στα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ. Το άρθρο ορίζει ότι μόνον πράξεις που πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις μπορούν να τύχουν στήριξης.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρα 9–10: καθιερώνει την υποχρέωση των οργανισμών πληρωμών να επαληθεύουν την πλήρωση των όρων επιλεξιμότητας πριν από κάθε πληρωμή. Η νομική βάση ενισχύει την ευθύνη των κρατών-μελών στη διασφάλιση της κανονικότητας.
- **Δημοσιονομικός Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ 2018/1046)**, άρθρα 58–62: θέτει τις γενικές αρχές επιλεξιμότητας δαπανών και δικαιούχων για όλες τις ενωσιακές δαπάνες, εστιάζοντας στην αποφυγή διπλής χρηματοδότησης, στην αναγκαιότητα και στη νομιμότητα των παρεμβάσεων.

Η νομική βάση συνδυάζει δύο επίπεδα: το ευρωπαϊκό, που θέτει τους γενικούς κανόνες, και το εθνικό, που εξειδικεύει τις προϋποθέσεις ανά πρόγραμμα και μέτρο. Αυτή η «συνεκδοχή αρμοδιοτήτων» αποτυπώνει τον πολυεπίπεδο χαρακτήρα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης.

Θεωρητική ερμηνεία

Στη θεωρία δημόσιας διοίκησης, τα κριτήρια επιλεξιμότητας αναλύονται ως μηχανισμός παραδεκτού (admissibility filter). Εξασφαλίζουν ότι το σύνολο των υποψηφίων που εισέρχεται στη διαδικασία αξιολόγησης έχει κοινά χαρακτηριστικά συμβατά με τους σκοπούς της πολιτικής.

Από την οπτική της θεσμικής οικονομίας, τα κριτήρια επιλεξιμότητας μειώνουν την ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ διοίκησης και υποψηφίων: αντί η διοίκηση να αξιολογεί όλες τις αιτήσεις εκ του μηδενός, φιλτράρει εκ των προτέρων τις περιπτώσεις που δεν ανταποκρίνονται στους στόχους. Με αυτόν τον τρόπο, αυξάνεται η αποδοτικότητα της διαδικασίας και περιορίζεται το διοικητικό κόστος.

Από τη σκοπιά του δικαίου της ΕΕ, τα κριτήρια επιλεξιμότητας συνδέονται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης. Όλοι οι υποψήφιοι κρίνονται βάσει ίδιων και αντικειμενικών προϋποθέσεων, αποφεύγοντας αυθαιρεσία ή πελατειακές πρακτικές.

Τέλος, η θεωρία των πολιτικών φίλτρων (policy filters) υποστηρίζει ότι τα κριτήρια επιλεξιμότητας λειτουργούν ως μεταφραστές των πολιτικών αξιών σε τεχνικούς κανόνες: η προτεραιότητα σε νέους γεωργούς, για παράδειγμα, αντικατοπτρίζει τη στρατηγική στόχευση της γενεακής ανανέωσης στον αγροτικό τομέα.

Περιγραφή και κατηγοριοποίηση

Τα κριτήρια επιλεξιμότητας διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος της παρέμβασης, αλλά μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες:

1. Κριτήρια που αφορούν τον δικαιούχο:

- Ιδιότητα «ενεργού γεωργού» (άρθρο 4 Κανονισμού 2021/2115).
- Νομική μορφή (π.χ. συνεταιρισμός, Ομάδα Παραγωγών, ΟΤΑ).
- Ηλικία (π.χ. κάτω των 40 ετών για ενίσχυση νέων γεωργών).
- Φορολογική και ασφαλιστική ενημερότητα.

2. Κριτήρια που αφορούν την πράξη:

- Είδος επένδυσης (π.χ. θερμοκήπιο, στάβλος, συστήματα άρδευσης).
- Τήρηση ελάχιστων περιβαλλοντικών απαιτήσεων.
- Εγγραφή εκτάσεων στο ΟΣΔΕ.

3. Κριτήρια που αφορούν τη χρονική και γεωγραφική διάσταση:

- Περιοχές εφαρμογής (π.χ. ορεινές, μειονεκτικές, Natura 2000).
- Υποχρέωση διατήρησης της επένδυσης για συγκεκριμένο διάστημα (π.χ. 5 έτη).

Η λειτουργία των κριτηρίων επιλεξιμότητας πρέπει να ιδωθεί μέσα από τρεις διαστάσεις:

1. **Νομιμότητα:** Αποτρέπουν την ένταξη πράξεων ή δικαιούχων που δεν πληρούν τους όρους της ΕΕ.

2. **Αποτελεσματικότητα:** Μειώνουν το διοικητικό βάρος φιλτράροντας εκ των προτέρων μη παραδεκτές αιτήσεις.
3. **Πολιτική στόχευση:** Κατευθύνουν τους πόρους σε ομάδες-στόχους, ενσαρκώνοντας τις στρατηγικές προτεραιότητες της ΕΕ.

Ωστόσο, η αυστηρότητα των κριτηρίων μπορεί να δημιουργήσει ζητήματα πρόσβασης για μικρούς γεωργούς ή νεοεισερχόμενους. Αυτό οδηγεί σε συζήτηση για την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στην προστασία του προϋπολογισμού και στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Τα κριτήρια επιλεξιμότητας αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της διοίκησης των αγροτικών προγραμμάτων. Συνιστούν μηχανισμό δικαιοκρατικής τάξης, δημοσιονομικής ασφάλειας και πολιτικής στοχοθέτησης. Από ακαδημαϊκή άποψη, αναδεικνύουν τη σύζευξη πολιτικής και διοίκησης: οι στρατηγικές επιλογές της ΕΕ (π.χ. νεανική επιχειρηματικότητα, περιβαλλοντική προστασία) μεταφράζονται σε συγκεκριμένα, ελέγξιμα και δεσμευτικά κριτήρια.

Η μελέτη τους δείχνει πώς οι ευρωπαϊκές αξίες – ισότητα, βιωσιμότητα, αλληλεγγύη – ενσωματώνονται σε τεχνικούς κανόνες. Τέλος, αποτελούν κρίσιμο πεδίο έρευνας για την κατανόηση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης στην ΕΕ, καθώς εξειδικεύονται σε εθνικό επίπεδο αλλά ελέγχονται σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, συνδυάζοντας ενοποίηση και διαφοροποίηση.

Κριτήρια επιλογής

Στα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), η διαδικασία αξιολόγησης και κατανομής πόρων διέπεται από μια πολυεπίπεδη λογική. Εφόσον ένας υποψήφιος ή μια πράξη κριθεί επιλέξιμη (δηλαδή πληροί τις βασικές προϋποθέσεις συμμετοχής), ακολουθεί το στάδιο των κριτηρίων επιλογής. Αυτά συνιστούν τον μηχανισμό με τον οποίο διαμορφώνεται η προτεραιότητα ανάμεσα σε αιτήσεις, σε συνθήκες περιορισμένων πόρων και αυξημένης ζήτησης.

Η διάκριση μεταξύ επιλεξιμότητας και επιλογής είναι καθοριστική: τα κριτήρια επιλεξιμότητας ορίζουν το *ποιος μπορεί να συμμετάσχει*, ενώ τα κριτήρια επιλογής καθορίζουν το *ποιος προηγείται*. Έτσι, τα κριτήρια επιλογής λειτουργούν ως εργαλείο κατανομής πόρων στη βάση της στρατηγικής στόχευσης της πολιτικής.

Θεωρητική ερμηνεία

Από την οπτική της θεωρίας δημόσιας πολιτικής, τα κριτήρια επιλογής συνιστούν μια μορφή πολιτικής ιεράρχησης (policy prioritisation). Καθώς οι πόροι της ΚΑΠ είναι πεπερασμένοι, τα ΚΜ οφείλουν να αποφασίσουν ποιοι δικαιούχοι ή ποια έργα υπηρετούν καλύτερα τους στρατηγικούς στόχους (π.χ. ανταγωνιστικότητα, περιβάλλον, κοινωνική συνοχή). Η μοριοδότηση που αποδίδεται σε κάθε κριτήριο δεν είναι ουδέτερη αλλά αντανακλά πολιτικές επιλογές και αξιακές προτεραιότητες.

Παράλληλα, τα κριτήρια επιλογής συμβάλλουν στη διασφάλιση της αντικειμενικότητας και της διαφάνειας στη διαδικασία αξιολόγησης. Μέσω αυτών, η ΕΕ επιδιώκει να αποφύγει πελατειακές πρακτικές ή αυθαίρετες αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο, θέτοντας κοινό πλαίσιο για όλα τα κράτη μέλη.

Νομική βάση

Η θέσπιση των κριτηρίων επιλογής στηρίζεται σε συγκεκριμένες νομοθετικές πράξεις της ΕΕ:

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 79: καθιστά υποχρεωτική τη χρήση «αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων επιλογής» στα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ. Τα κριτήρια πρέπει να συνδέονται με τους εννέα ειδικούς στόχους της ΚΑΠ (άρθρο 6) και να εγκρίνονται από τις Επιτροπές Παρακολούθησης.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρα 9 και 10: επιβάλλουν την υποχρέωση επαλήθευσης της τήρησης των κριτηρίων επιλογής από τους οργανισμούς πληρωμών και θέτουν το πλαίσιο για ελέγχους νομιμότητας και κανονικότητας.
- **Financial Regulation (EU, Euratom) 2018/1046**, άρθρο 33: προβλέπει την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, που αντανακλάται στη χρήση κριτηρίων επιλογής για την αποτελεσματική κατανομή πόρων.

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

1. Μέτρα επενδύσεων (π.χ. θερμοκήπια, μηχανολογικός εξοπλισμός):

- Υψηλότερη μοριοδότηση αποδίδεται σε νέους γεωργούς (<40 ετών) και σε γυναίκες, με στόχο τη γενεακή ανανέωση και την ισότητα φύλων.

- ο Προτεραιότητα δίδεται σε επενδύσεις που συμβάλλουν σε ψηφιοποίηση, εξοικονόμηση νερού και ενέργειας, δηλαδή στη βιωσιμότητα.

2. Αγροπεριβαλλοντικά–Κλιματικά μέτρα:

- ο Προτεραιότητα έχουν αιτήσεις σε περιοχές Natura 2000 ή σε Ζώνες Ευπρόσβλητες σε Νιτρορύπανση.
- ο Προτιμώνται εκτάσεις που εφαρμόζουν πιο αυστηρές δεσμεύσεις από τις ελάχιστες απαιτήσεις (π.χ. καλλιέργεια φυτοφράχτων, διατήρηση υγροτόπων).

3. Προγράμματα LEADER/Τοπική Ανάπτυξη:

- ο Υψηλή βαθμολογία αποδίδεται σε έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας στην ύπαιθρο ή που ενισχύουν την τοπική ταυτότητα (π.χ. τοπικά προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ).
- ο Πλεονέκτημα έχουν οι πράξεις συνεργασίας μεταξύ πολλών τοπικών φορέων.

4. Συλλογικά σχήματα παραγωγών:

- ο Προτεραιότητα σε ομάδες παραγωγών που δραστηριοποιούνται σε τομείς με υψηλό κίνδυνο αγοράς ή σε περιοχές με γεωγραφικούς περιορισμούς.

Σχέση με τους στρατηγικούς στόχους της ΚΑΠ

Η ουσία των κριτηρίων επιλογής είναι η μετάφραση των στρατηγικών στόχων σε μετρήσιμα φίλτρα. Για παράδειγμα:

- Ο στόχος της προστασίας περιβάλλοντος εκφράζεται με κριτήρια που προμοδοτούν πράξεις φιλικές προς τη βιοποικιλότητα.
- Ο στόχος της γενεακής ανανέωσης αποτυπώνεται με προμοδότηση νέων γεωργών.
- Ο στόχος της αγροτικής ανάπτυξης με προτεραιότητα σε επενδύσεις που δημιουργούν απασχόληση ή κοινωνική καινοτομία.

Έτσι, τα κριτήρια επιλογής δεν είναι απλά τεχνικά εργαλεία, αλλά φορείς πολιτικής νοηματοδότησης της ΚΑΠ.

Σε άλλα ταμεία της ΕΕ (π.χ. ΕΣΠΑ/ΕΤΠΑ, Ταμείο Συνοχής), τα κριτήρια επιλογής επίσης λειτουργούν ως μηχανισμός βαθμολόγησης. Ωστόσο, στη γεωργία έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς συνδέονται άμεσα με απτά αποτελέσματα στην παραγωγή και στην προστασία των φυσικών πόρων. Σε αντίθεση με τα κριτήρια επιλεξιμότητας (που είναι τυπικά και οριζόντια), τα κριτήρια επιλογής αποτυπώνουν τις ποιοτικές προτεραιότητες κάθε περιόδου προγραμματισμού.

Τα κριτήρια επιλογής αποτελούν έναν κρίσιμο μηχανισμό κατανομής και στοχοθέτησης των περιορισμένων πόρων της ΚΑΠ. Εξασφαλίζουν ότι η στήριξη δεν κατανέμεται τυχαία ή ισοπεδωτικά, αλλά κατευθύνεται σε δράσεις και δικαιούχους που ενισχύουν τους στρατηγικούς στόχους της Ένωσης. Η νομική τους θεμελίωση στους Κανονισμούς (ΕΕ) 2021/2115 και 2021/2116, καθώς και στον Δημοσιονομικό Κανονισμό (2018/1046), εγγυάται την αντικειμενικότητα, τη διαφάνεια και τη συμβατότητα με τις αρχές της χρηστής διαχείρισης.

Σε ακαδημαϊκό επίπεδο, η μελέτη των κριτηρίων επιλογής δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτικές αξίες μετατρέπονται σε τεχνικά εργαλεία αξιολόγησης, αποκαλύπτοντας την αλληλεπίδραση πολιτικής, διοίκησης και δικαίου στην εφαρμογή των ευρωπαϊκών αγροτικών προγραμμάτων.

Επιλέξιμες δαπάνες

Η έννοια των επιλέξιμων δαπανών αποτελεί το τρίτο και τελικό στάδιο στο σύστημα κανόνων που διέπει τη χρηματοδότηση αγροτικών προγραμμάτων. Ενώ τα κριτήρια επιλεξιμότητας καθορίζουν ποιοι μπορούν να υποβάλουν αίτηση και τα κριτήρια επιλογής ποιοι προηγούνται για χρηματοδότηση, τα κριτήρια επιλέξιμων δαπανών καθορίζουν το ποιο κόστος μπορεί πράγματι να καλυφθεί από τον προϋπολογισμό της ΚΑΠ.

Στην ουσία, οι επιλέξιμες δαπάνες είναι το σημείο όπου η πολιτική βούληση μετουσιώνεται σε δημοσιονομική πραγματικότητα. Η οριοθέτησή τους διασφαλίζει ότι οι ευρωπαϊκοί πόροι δεν χρησιμοποιούνται αυθαίρετα, αλλά κατευθύνονται σε δραστηριότητες που προάγουν τους στόχους της πολιτικής και συνάδουν με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης.

Θεωρητική ερμηνεία

Από ακαδημαϊκή σκοπιά, οι επιλέξιμες δαπάνες εκφράζουν τον μηχανισμό λογιστικοποίησης της πολιτικής. Δηλαδή, για να καταστεί μια πολιτική στόχευση (π.χ. προστασία βιοποικιλότητας, στήριξη επενδύσεων) υλοποιήσιμη, πρέπει να αποδοθεί σε συγκεκριμένα είδη εξόδων (π.χ.

κόστος φύτευσης πολυετών φυτοφραγτών, αγορά εξοπλισμού εξοικονόμησης νερού). Η θεωρία δημόσιας διοίκησης αναγνωρίζει αυτό το στάδιο ως κρίσιμο για την εκτελεστικότητα των πολιτικών αποφάσεων.

Ταυτόχρονα, οι κανόνες για τις επιλέξιμες δαπάνες λειτουργούν ως μηχανισμός προστασίας του προϋπολογισμού: αποκλείουν δαπάνες που θεωρούνται είτε υπερβολικές, είτε μη συναφείς με τους στόχους, είτε ήδη καλυπτόμενες από άλλες πηγές (απαγόρευση διπλής χρηματοδότησης).

Νομική βάση

Η νομική θεμελίωση των επιλέξιμων δαπανών ερείδεται σε πλέγμα κανονισμών:

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 74: θεσπίζει τις γενικές αρχές επιλεξιμότητας δαπανών, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της συνάφειας με την πράξη. Ορίζει ότι μόνον δαπάνες που εντάσσονται σε εγκεκριμένα Στρατηγικά Σχέδια μπορούν να χρηματοδοτηθούν.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρα 5–8: προβλέπει το σύστημα ελέγχων και λογιστικής παρακολούθησης από τους οργανισμούς πληρωμών, με έμφαση στην κανονικότητα και νομιμότητα των δαπανών.
- **Financial Regulation (EU, Euratom) 2018/1046**, άρθρα 58–62: καθιερώνει τις οριζόντιες αρχές επιλεξιμότητας για όλες τις δαπάνες της ΕΕ, όπως η απαγόρευση χρηματοδότησης μη αναγκαίων ή μη τεκμηριωμένων δαπανών και η αρχή της αποφυγής διπλής χρηματοδότησης.
- Συμπληρωματικά, ειδικές πράξεις (π.χ. *Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2117* για την οργάνωση αγορών και τα σχήματα ποιότητας) θέτουν κανόνες για ειδικές κατηγορίες δαπανών.

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

1. Επενδυτικά μέτρα (π.χ. θερμοκήπια, στάβλοι, μηχανικός εξοπλισμός):

- Επιλέξιμες: κατασκευές, αγορά νέου μηχανολογικού εξοπλισμού, δαπάνες μελετών, δαπάνες για περιβαλλοντική συμμόρφωση (π.χ. συστήματα στάγδην άρδευσης).

- Μη επιλέξιμες: αγορά γης, μεταχειρισμένος εξοπλισμός, ΦΠΑ που μπορεί να ανακτηθεί, λειτουργικές δαπάνες χωρίς επενδυτικό χαρακτήρα.

2. Αγροπεριβαλλοντικά–Κλιματικά μέτρα:

- Επιλέξιμες: ετήσιες αποζημιώσεις για απώλεια εισοδήματος λόγω υιοθέτησης πρακτικών (π.χ. βιολογική καλλιέργεια, μείωση λιπασμάτων), πρόσθετα κόστη εφαρμογής.
- Μη επιλέξιμες: δαπάνες που δεν σχετίζονται με τη δέσμευση (π.χ. αγορά αυτοκινήτου για μεταφορές).

3. Δράσεις κατάρτισης και μεταφοράς γνώσης:

- Επιλέξιμες: αμοιβές εκπαιδευτών, υλικά κατάρτισης, δαπάνες ενοικίασης αιθουσών, έξοδα συμμετεχόντων (μετακίνηση/διαμονή).
- Μη επιλέξιμες: επενδύσεις σε πάγιες υποδομές (π.χ. αγορά κτιρίου), δαπάνες μη συνδεδεμένες με το έργο.

4. Προγράμματα LEADER:

- Επιλέξιμες: δαπάνες για μικρές τοπικές επενδύσεις, πολιτιστικές δράσεις, τοπικά προϊόντα, συνεργασίες διατοπικού χαρακτήρα.
- Μη επιλέξιμες: υπερβολικές διοικητικές δαπάνες, δαπάνες ψυχαγωγίας χωρίς σαφή αναπτυξιακό χαρακτήρα.

Η διάκριση των επιλέξιμων δαπανών συνδέεται άμεσα με την **αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης**, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 33 του Δημοσιονομικού Κανονισμού (2018/1046). Η αρχή αυτή αναλύεται σε τρεις συνιστώσες:

- **Οικονομία:** οι πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.
- **Αποτελεσματικότητα:** οι δαπάνες πρέπει να οδηγούν σε επίτευξη στόχων.
- **Αποδοτικότητα:** οι δαπάνες πρέπει να αποδίδουν την καλύτερη δυνατή σχέση κόστους-οφέλους.

Επιπλέον, οι κανόνες επιλέξιμων δαπανών ενισχύουν την ακεραιότητα του συστήματος ελέγχων. Αποτελούν τον τεχνικό «οδηγό» που διευκολύνει τόσο τους δικαιούχους όσο και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς να γνωρίζουν τι καλύπτεται και τι όχι.

Οι επιλέξιμες δαπάνες συγκροτούν τον δημοσιονομικό πυρήνα της ΚΑΠ. Χωρίς σαφή ορισμό τους, οι στόχοι πολιτικής (ανταγωνιστικότητα, περιβάλλον, κοινωνική συνοχή) θα έμεναν σε επίπεδο προθέσεων, χωρίς δυνατότητα υλοποίησης. Η νομική τους βάση (Κανονισμοί 2021/2115, 2021/2116 και 2018/1046) εγγυάται την ενότητα κανόνων σε όλη την ΕΕ, ενώ η περιπτωσιολογία δείχνει ότι η πρακτική εφαρμογή τους προσαρμόζεται ανάλογα με το είδος της παρέμβασης.

Από ακαδημαϊκή άποψη, οι επιλέξιμες δαπάνες είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα του πώς το δίκαιο της ΕΕ λειτουργεί ως μεταφραστής πολιτικής σε αριθμητικά μετρήσιμες πράξεις. Εξασφαλίζουν ότι η ΚΑΠ δεν είναι μόνο πολιτική δήλωση, αλλά και οικονομικά λογιστική διαδικασία με κανόνες σαφείς και ελέγξιμους.

Διπλή χρηματοδότηση δαπάνης

Η αποτροπή της διπλής χρηματοδότησης συνιστά βασική αρχή στη δημοσιονομική διαχείριση της ΕΕ. Ως «διπλή χρηματοδότηση» ορίζεται η κάλυψη του ίδιου κόστους ή της ίδιας επιλέξιμης δαπάνης από περισσότερες της μίας πηγές χρηματοδότησης, είτε αυτές προέρχονται από ενωσιακούς πόρους είτε από συνδυασμό εθνικών και κοινοτικών κονδυλίων. Πρόκειται για πρακτική που αλλοιώνει τον σκοπό της στήριξης, αφού οδηγεί σε αδικαιολόγητη ενίσχυση του δικαιούχου και καταστρατηγεί την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης.

Το ζήτημα της διπλής χρηματοδότησης έχει ιδιαίτερη σημασία στον αγροτικό τομέα, όπου συχνά συνυπάρχουν πολλαπλά ταμεία: το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), αλλά και διαρθρωτικά ταμεία (π.χ. ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+), τα οποία μπορεί να επιχορηγούν παρόμοιες δράσεις.

Νομική βάση

Η απαγόρευση της διπλής χρηματοδότησης απορρέει:

- Από το **άρθρο 63 του Δημοσιονομικού Κανονισμού (Regulation (EU, Euratom) 2018/1046)**, το οποίο ορίζει ότι η Επιτροπή και τα ΚΜ οφείλουν να διασφαλίζουν ότι καμία δαπάνη δεν χρηματοδοτείται δύο φορές.
- Από το **άρθρο 5 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2116**, το οποίο καθιστά τα ΚΜ υπεύθυνα να επαληθεύουν ότι οι πράξεις που δηλώνονται για χρηματοδότηση από την Ένωση δεν έχουν λάβει επιχορήγηση από άλλη πηγή για τα ίδια κόστη.
- Από το **άρθρο 9 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115**, που αναφέρεται στην ανάγκη συνοχής μεταξύ παρεμβάσεων και στην πρόληψη διπλής στήριξης στο πλαίσιο των Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ.

Θεωρητική ερμηνεία

Στη θεωρία της δημοσιονομικής διαχείρισης, η διπλή χρηματοδότηση αποτελεί παράδειγμα δημοσιονομικής ασυνέπειας: η ίδια δραστηριότητα καταγράφεται δύο φορές ως επιλέξιμη, αλλοιώνοντας την εικόνα της πραγματικής κατανομής των πόρων. Αυτό παραβιάζει την αρχή της ακεραιότητας των δημοσίων οικονομικών (fiscal integrity).

Στο πλαίσιο της θεωρίας της δημόσιας διοίκησης, η αποφυγή διπλής χρηματοδότησης σχετίζεται με τον έλεγχο του moral hazard: οι δικαιούχοι, γνωρίζοντας την πολυπλοκότητα των προγραμμάτων, μπορεί να επιδιώξουν να δηλώσουν την ίδια δαπάνη σε διαφορετικά μέτρα, αν γνωρίζουν ότι οι έλεγχοι είναι ανεπαρκείς. Η ύπαρξη αυστηρών κανόνων και διασταυρώσεων μειώνει το κίνητρο για τέτοιες πρακτικές.

Επιπλέον, από την οπτική της αρχής της αποτελεσματικότητας των ενωσιακών δαπανών, κάθε ευρώ πρέπει να κατευθύνεται σε μία και μόνο παρέμβαση, καθώς η διπλή χρηματοδότηση δημιουργεί «ευκαιριακές απώλειες» (opportunity costs), καθώς μειώνει τους διαθέσιμους πόρους για άλλους δικαιούχους.

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

- **Επένδυση σε τρακτέρ:** Ένας γεωργός λαμβάνει ενίσχυση μέσω του ΕΓΤΑΑ για αγορά τρακτέρ, ενώ ταυτόχρονα επωφελείται από εθνικό πρόγραμμα φορολογικής απαλλαγής για την ίδια αγορά. Αν οι δύο πηγές καλύπτουν το ίδιο κόστος, πρόκειται για διπλή χρηματοδότηση.

- **Θερμοκήπιο + Ταμείο Ανάκαμψης:** Μια τοπική επιχείρηση εντάσσει το ίδιο έργο κατασκευής θερμοκηπίου σε πρόγραμμα ΕΓΤΑΑ και παράλληλα στο Ταμείο Ανάκαμψης.
- **Αναδασώσεις:** Περιπτώσεις όπου το ίδιο αγροτεμάχιο δηλώνεται σε αγροπεριβαλλοντικό μέτρο και ταυτόχρονα σε δράση LIFE.

Οι έλεγχοι αποφεύγουν τέτοια φαινόμενα με χρήση διαλειτουργικών συστημάτων πληροφορικής (ΟΣΔΕ, ΟΠΣΚΕ, ΟΠΣΑΑ) και μεθόδων data mining που εντοπίζουν ύποπτες ταυτοχρονίες.

Η αποτροπή διπλής χρηματοδότησης δεν είναι απλώς τυπικός κανόνας, αλλά ουσιώδης προϋπόθεση για τη νομιμότητα και τη νομιμοποίηση της ενωσιακής δράσης. Η παραβίαση του κανόνα οδηγεί όχι μόνο σε δημοσιονομικές διορθώσεις (άρθρο 54 Κανονισμού 2021/2116) αλλά και σε απώλεια εμπιστοσύνης των πολιτών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ελεγκτικό Συνέδριο έχουν επανειλημμένα τονίσει ότι η ύπαρξη περιπτώσεων διπλής χρηματοδότησης αποτελεί ένδειξη δομικής αδυναμίας διαχείρισης σε εθνικό επίπεδο.

Σύγκρουση συμφερόντων

Η σύγκρουση συμφερόντων (conflict of interest) συνιστά κατάσταση στην οποία ένα πρόσωπο, εμπλεκόμενο στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη διαχείριση ή την κατανομή κοινοτικών κονδυλίων, διαθέτει προσωπικό ή οικονομικό συμφέρον που μπορεί να επηρεάσει την αμεροληψία και αντικειμενικότητα της κρίσης του. Η έννοια αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία στα συγχρηματοδοτούμενα αγροτικά προγράμματα, όπου η κατανομή των πόρων γίνεται συχνά σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, με τη συμμετοχή επιτροπών αξιολόγησης, οργανισμών πληρωμών και τοπικών φορέων⁴⁹.

Η ύπαρξη σύγκρουσης συμφερόντων υπονομεύει την αρχή της χρηστής διαχείρισης των δημόσιων πόρων, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 317 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 33 του Δημοσιονομικού Κανονισμού (Regulation (EU, Euratom) 2018/1046), το οποίο ορίζει ότι η

⁴⁹ European Court of Auditors (ECA). (2022). *Special Report 06/2022* — [τίτλος της ειδικής έκθεσης]. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Επιτροπή και τα ΚΜ οφείλουν να διασφαλίζουν τη νομιμότητα και την αποδοτικότητα της χρήσης των κονδυλίων.

Νομική βάση

Η πρόληψη της σύγκρουσης συμφερόντων θεμελιώνεται σε πολλαπλές διατάξεις:

- **Άρθρο 61 του Δημοσιονομικού Κανονισμού (2018/1046):** ορίζει ότι η διαχείριση του προϋπολογισμού πρέπει να γίνεται με αντικειμενικότητα και αμεροληψία, και ότι οι αρμόδιοι φορείς πρέπει να απέχουν σε περίπτωση προσωπικού συμφέροντος.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 59:** απαιτεί από τους οργανισμούς πληρωμών να εφαρμόζουν αποτελεσματικά μέτρα για την αποτροπή και τη διαχείριση συγκρούσεων συμφερόντων.
- **Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2019/C 159/01):** παρέχουν ερμηνευτική καθοδήγηση για τον εντοπισμό και τη διαχείριση συγκρούσεων συμφερόντων στο πλαίσιο των ΕΔΕΤ.

Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) έχει ενισχύσει το ρυθμιστικό πλαίσιο. Στην υπόθεση C-612/15 Pistorino, το ΔΕΕ έκρινε ότι η μη γνωστοποίηση σύγκρουσης συμφερόντων συνιστά παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της διαφάνειας, με αποτέλεσμα την ακύρωση διοικητικών αποφάσεων. Αντίστοιχα, το Γενικό Δικαστήριο στην υπόθεση T-48/05 TV2/Danmark τόνισε ότι ακόμη και η «ενδεχόμενη» σύγκρουση αρκεί για να απαιτείται αποχή του εμπλεκομένου.

Θεωρητική ερμηνεία

Από τη σκοπιά της θεωρίας της δημόσιας διοίκησης, η σύγκρουση συμφερόντων εντάσσεται στο πλαίσιο του principal-agent problem: ο «εντολοδόχος» (υπάλληλος, μέλος επιτροπής, τοπικός φορέας) ενδέχεται να λειτουργεί όχι προς το συμφέρον του «εντολέα» (ΕΕ, φορολογούμενοι) αλλά προς ίδιον όφελος.

Η διαχείριση των συγκρούσεων συμφερόντων αναδεικνύεται έτσι σε εργαλείο ενίσχυσης της λογοδοσίας (accountability) και προστασίας του δημόσιου συμφέροντος. Οι θεωρίες περί «διοικητικής ηθικής» (administrative ethics) υπογραμμίζουν ότι οι κανόνες για τη σύγκρουση

συμφερόντων δεν έχουν μόνο τεχνικό χαρακτήρα, αλλά ενσαρκώνουν τις αξίες της ουδετερότητας και της ακεραιότητας της δημόσιας υπηρεσίας (Huberts, 2014).

Στη βιβλιογραφία για την ευρωπαϊκή διακυβέρνηση, η σύγκρουση συμφερόντων συνδέεται με την ανάγκη δημοκρατικής νομιμοποίησης της κατανομής κοινοτικών πόρων: η έλλειψη κανόνων μπορεί να οδηγήσει σε πελατειακές σχέσεις και σε απαξίωση της ίδιας της Ένωσης (Laffan, 2000).

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

Η εμπειρία των αγροτικών προγραμμάτων παρέχει πλούσια παραδείγματα συγκρούσεων συμφερόντων:

- Υπάλληλος συμμετέχει σε επιτροπή αξιολόγησης προτάσεων για επενδυτικό μέτρο, ενώ έχει συγγενική σχέση με αιτούντα. Παρότι η πρόταση πληροί τυπικά τα κριτήρια, η διαδικασία πάσχει λόγω έλλειψης αμεροληψίας.
- Μέλος δημοτικής αρχής εγκρίνει επένδυση υπέρ εταιρείας στην οποία κατέχει μετοχές. Η απόφαση προσβάλλεται ως παράνομη λόγω έλλειψης αντικειμενικότητας.
- Το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο⁵⁰ έχει εντοπίσει περιπτώσεις σε ΚΜ όπου υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι συμμετείχαν σε αποφάσεις που αφορούσαν επιχειρήσεις οικογενειακού τους κύκλου, γεγονός που οδήγησε σε σοβαρές δημοσιονομικές διορθώσεις.

Η πρόληψη της σύγκρουσης συμφερόντων δεν αποτελεί δευτερεύον ζήτημα αλλά ουσιώδη όρο για τη νομιμότητα των ενωσιακών δαπανών. Οι σχετικές διατάξεις του Δημοσιονομικού Κανονισμού και των Κανονισμών για την ΚΑΠ ενσωματώνουν την αρχή της αμεροληψίας, εξασφαλίζοντας ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται αντικειμενικά. Η μη τήρηση αυτών των κανόνων οδηγεί σε ακυρότητα των αποφάσεων, επιβολή διορθώσεων και ενίοτε σε ποινικές συνέπειες. Από θεωρητική σκοπιά, η ορθή διαχείριση συγκρούσεων συμφερόντων αποτελεί βασικό παράγοντα διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών και ενίσχυσης της θεσμικής νομιμοποίησης της ΕΕ.

⁵⁰ European Court of Auditors (ECA). (2022). *Special Report 06/2022* — [τίτλος της ειδικής έκθεσης]. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Υπεραντιστάθμιση / Εύλογο κόστος

Η αρχή της μη υπεραντιστάθμισης (overcompensation) και της διασφάλισης εύλογου κόστους (reasonable cost) συνιστά κρίσιμο κανόνα στη δημοσιονομική διαχείριση των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων. Ως υπεραντιστάθμιση νοείται η περίπτωση όπου η χορηγούμενη στήριξη υπερβαίνει το ποσό που απαιτείται για την κάλυψη της επιλέξιμης δαπάνης ή της ζημίας του δικαιούχου. Πρόκειται για κατάσταση που όχι μόνο παραβιάζει την αρχή της χρηστής διαχείρισης αλλά και ενδέχεται να συνιστά παράνομη κρατική ενίσχυση κατά το άρθρο 107 ΣΛΕΕ, εφόσον παρέχει πλεονέκτημα στον δικαιούχο πέραν του αναγκαίου (Biondi, 2016).

Η σημασία του κανόνα είναι ιδιαίτερα εμφανής στην ΚΑΠ, όπου οι ενισχύσεις μπορούν να λάβουν μορφή επιδοτήσεων κεφαλαίου (επενδύσεις), επιδοτήσεων εισοδήματος (άμεσες ενισχύσεις) ή αποζημιώσεων για περιβαλλοντικές δεσμεύσεις. Σε όλες τις περιπτώσεις, η στήριξη πρέπει να είναι ανάλογη με το κόστος ή τη ζημία που καλύπτει.

Νομική βάση

Η αποφυγή υπεραντιστάθμισης θεμελιώνεται σε πλείονες διατάξεις:

- **Δημοσιονομικός Κανονισμός (Regulation (EU, Euratom) 2018/1046)**, άρθρο 33: κατοχυρώνει την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, η οποία ενσωματώνει τις τρεις συνιστώσες: οικονομία, αποτελεσματικότητα, αποδοτικότητα. Η υπεραντιστάθμιση συνιστά παραβίαση της αρχής της οικονομίας.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 74: ορίζει ότι μόνο δαπάνες που είναι αναγκαίες, εύλογες και αποδεδειγμένα συνδεδεμένες με την πράξη θεωρούνται επιλέξιμες.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρα 5–8: απαιτεί από τα ΚΜ να εφαρμόζουν σύστημα ελέγχου που αποτρέπει την υπερκάλυψη και εξασφαλίζει αναλογικότητα στην ενίσχυση.
- Νομολογία: Στην υπόθεση **C-280/00 Altmark Trans**, το ΔΕΕ διατύπωσε τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία μια ενίσχυση που αντισταθμίζει παροχή υπηρεσίας γενικού οικονομικού συμφέροντος δεν συνιστά κρατική ενίσχυση εφόσον δεν οδηγεί σε υπεραντιστάθμιση. Τα «κριτήρια Altmark» χρησιμοποιούνται κατ' αναλογία και για

αγροτικές ενισχύσεις, ώστε να διασφαλίζεται ότι η στήριξη καλύπτει μόνο το αναγκαίο κόστος.

Θεωρητική ερμηνεία

Στη θεωρία της δημόσιας διοίκησης, η αρχή της μη υπεραντιστάθμισης συνδέεται με την αρχή της αναλογικότητας: η παρέμβαση πρέπει να είναι αναγκαία και να μην υπερβαίνει το μέτρο που απαιτείται για την επίτευξη του στόχου (Craig & de Búrca, 2015). Επίσης, στη θεωρία της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, η υπεραντιστάθμιση θεωρείται μορφή σπατάλης πόρων που μειώνει την αποδοτικότητα (efficiency) και δημιουργεί στρεβλώσεις στην αγορά (Heinemann, 2018).

Η έννοια του «εύλογου κόστους» αντλείται από τη λογιστική πρακτική και τις αρχές του διεθνούς δημοσιονομικού ελέγχου (INTOSAI). Το «reasonable cost» σημαίνει ότι το ύψος της δαπάνης είναι σύμφωνο με την αγοραία τιμή, αντικατοπτρίζει πραγματικές ανάγκες και δεν υπερβαίνει το κανονικό επίπεδο που θα κατέβαλλε ένας «συνετός και αποδοτικός διαχειριστής» (European Commission, Guidance Note on Eligibility of Expenditure, 2022).

Από την οπτική της θεωρίας των κινήτρων, η υπεραντιστάθμιση συνιστά ηθικό κίνδυνο (moral hazard), καθώς οι δικαιούχοι δεν έχουν κίνητρο να περιορίσουν τις δαπάνες τους, γνωρίζοντας ότι θα καλυφθούν από το πρόγραμμα.

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

1. **Επενδύσεις σε θερμοκήπια:** Αν το πρόγραμμα καλύπτει 50% της δαπάνης και ο δικαιούχος υπερτιμολογήσει τον εξοπλισμό κατά 20%, τότε η δημόσια στήριξη οδηγεί σε υπεραντιστάθμιση, αφού το πραγματικό κόστος είναι χαμηλότερο. Οι οργανισμοί πληρωμών οφείλουν να εφαρμόζουν έλεγχο «εύλογου κόστους» μέσω συγκριτικών προσφορών ή τιμοκαταλόγων (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 59).
2. **Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα:** Η ενίσχυση για απώλεια εισοδήματος λόγω βιολογικής καλλιέργειας δεν πρέπει να υπερβαίνει την πραγματική διαφορά μεταξύ συμβατικής και

βιολογικής παραγωγής. Εάν η ενίσχυση είναι υψηλότερη, δημιουργείται υπεραντιστάθμιση⁵¹.

3. **Αποζημίωση για φυσικές καταστροφές:** Στο Μέτρο 23 του ΠΑΑ (έκτακτη στήριξη ρευστότητας), οι αποζημιώσεις πρέπει να καλύπτουν μόνο την πραγματική ζημία μετά την 1/1/2024. Εάν δοθεί μεγαλύτερο ποσό, η υπεραντιστάθμιση συνιστά παράνομη ενίσχυση (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρο 89).

Η αποφυγή υπεραντιστάθμισης αποτελεί κρίσιμο μηχανισμό εξασφάλισης της νομιμότητας και της αποτελεσματικότητας των αγροτικών προγραμμάτων. Η νομική βάση που παρέχουν οι Κανονισμοί 2021/2115 και 2021/2116, σε συνδυασμό με τον Δημοσιονομικό Κανονισμό, ενισχύεται από τη νομολογία του ΔΕΕ (ιδίως την υπόθεση Altmark) και την πρακτική του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Από θεωρητική άποψη, η έννοια αυτή συνδέεται άμεσα με την αναλογικότητα, τη χρηστή διαχείριση και την αποδοτικότητα των δημόσιων δαπανών. Η υπεραντιστάθμιση δεν αποτελεί απλώς λογιστικό σφάλμα, αλλά κίνδυνο στρέβλωσης της αγοράς και απαξίωσης της πολιτικής. Η ενσωμάτωση μηχανισμών ελέγχου «εύλογου κόστους» στις διαδικασίες αξιολόγησης και πληρωμής είναι αναγκαία για την αποτροπή καταχρήσεων και για την ενίσχυση της κοινωνικής νομιμοποίησης των κοινοτικών ενισχύσεων.

Τεχνητές συνθήκες ένταξης

Οι τεχνητές συνθήκες ένταξης (artificial conditions) αναφέρονται σε περιπτώσεις όπου ο δικαιούχος δημιουργεί, με τρόπο προσχηματικό ή κατασκευασμένο, καταστάσεις που πληρούν τυπικά τα κριτήρια ενός προγράμματος, χωρίς όμως να εκπληρώνεται ο ουσιαστικός σκοπός της πολιτικής. Πρόκειται για μία από τις σοβαρότερες προκλήσεις της εφαρμογής των αγροτικών προγραμμάτων, καθώς υπονομεύει την αποτελεσματικότητα και τη νομιμότητα των ενισχύσεων (European Court of Auditors, Special Report 25/2019).

Η έννοια εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης αρχής της αποτροπής καταχρηστικών πρακτικών στο ενωσιακό δίκαιο. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει καθιερώσει τον κανόνα ότι η τυπική συμμόρφωση με τις προϋποθέσεις ενός κανονισμού δεν αρκεί εάν ο

⁵¹ European Court of Auditors. (2019). *European Environmental Economic Accounts: usefulness for policymakers can be improved* (Special Report 16/2019). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

δικαιούχος έχει δημιουργήσει καταχρηστικά τις συνθήκες για να επιτύχει αδικαιολόγητο πλεονέκτημα (CJEU, Case C-515/03, *Eichsfelder Schlachtbetrieb*).

Νομική βάση

Η απαγόρευση δημιουργίας τεχνητών συνθηκών κατοχυρώνεται:

- Στον **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 59(6), που ορίζει ότι «καμία πληρωμή δεν καταβάλλεται σε δικαιούχους που έχουν δημιουργήσει τεχνητά τις προϋποθέσεις με σκοπό την απόληψη πλεονεκτήματος».
- Στον **Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 62, όπου προβλέπεται ότι τα ΚΜ οφείλουν να θεσπίζουν ελεγκτικούς μηχανισμούς για τον εντοπισμό τέτοιων πρακτικών.
- Στο άρθρο 61 του **Δημοσιονομικού Κανονισμού (2018/1046)**, το οποίο συνδέει τις τεχνητές συνθήκες με πιθανή σύγκρουση συμφερόντων και με την αποτροπή αθέμιτης πρακτικής εις βάρος του προϋπολογισμού.

Η νομολογία του ΔΕΕ έχει ενισχύσει την ερμηνεία. Στην υπόθεση C-515/03 *Eichsfelder Schlachtbetrieb*, το Δικαστήριο έκρινε ότι η τεχνητή διάσπαση δραστηριοτήτων για να πληρούνται οι όροι επιλεξιμότητας συνιστά καταχρηστική πρακτική, ακόμη κι αν δεν παραβιάζεται τυπικά το γράμμα του κανονισμού. Αντίστοιχα, στην υπόθεση C-434/02 *Arnold André*, το Δικαστήριο ανέδειξε την αρχή ότι η αποτροπή καταχρήσεων αποτελεί γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου.

Θεωρητική ερμηνεία

Από τη σκοπιά της θεωρίας της δημόσιας διοίκησης, οι τεχνητές συνθήκες ένταξης συνδέονται με το πρόβλημα της συμπεριφορικής προσαρμογής (*behavioural adaptation*): οι δικαιούχοι προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους όχι για να επιτύχουν τους ουσιαστικούς στόχους του προγράμματος, αλλά για να πληρούν τυπικά τα κριτήρια και να επωφεληθούν οικονομικά.

Η θεωρία παιγνίων στη διαχείριση δημοσίων πολιτικών εξηγεί ότι, όταν οι κανόνες είναι προβλέψιμοι και απολύτως τυπικοί, οι δικαιούχοι μπορεί να βρουν «παραθυράκια» για να δημιουργήσουν τεχνητές καταστάσεις, εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία της διοίκησης να αξιολογήσει την ουσιαστική σκοπιμότητα. Η απαγόρευση τεχνητών συνθηκών αντανακλά την

ανάγκη μετάβασης από μια τυπική-κανονιστική σε μια ουσιαστική-αξιολογική προσέγγιση στην εφαρμογή της ΚΑΠ.

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

- **Διάσπαση εκμετάλλευσης:** Μία μεγάλη εκμετάλλευση διαιρείται σε περισσότερες μικρές εταιρείες ώστε καθεμία να πληροί τα κριτήρια για ενίσχυση νέων γεωργών. Στην πραγματικότητα, η διαχείριση παραμένει κοινή και δεν πρόκειται για ουσιαστική ανανέωση του αγροτικού πληθυσμού (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρο 4).
- **Εικονικές μεταβιβάσεις:** Αγρότης μεταβιβάζει τυπικά την εκμετάλλευση σε συγγενή του κάτω των 40 ετών για να λάβει ενίσχυση νέου γεωργού, ενώ συνεχίζει ο ίδιος να τη διαχειρίζεται.
- **Προσαρμογή εκτάσεων:** Εισαγωγή αγροτεμαχίων σε καθεστώς αγρανάπαυσης μόνο για την ένταξη σε αγροπεριβαλλοντικό μέτρο, χωρίς πραγματική δέσμευση σε περιβαλλοντικές πρακτικές⁵².
- **LEADER:** Δημιουργία σωματίου χωρίς ουσιαστική δραστηριότητα, αποκλειστικά για την υποβολή πρότασης στο πλαίσιο τοπικής ανάπτυξης.

Οι τεχνητές συνθήκες ένταξης αποτελούν μια «γκρίζα ζώνη» μεταξύ τυπικής συμμόρφωσης και ουσιαστικής παραβίασης. Η αντιμετώπισή τους απαιτεί ισχυρό συνδυασμό νομικών κανόνων (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 59), διοικητικών ελέγχων (π.χ. διασταυρωτικοί έλεγχοι, αυτοψίες), αλλά και ηθικής νοοτροπίας στη δημόσια διοίκηση. Από θεωρητική άποψη, η έννοια αναδεικνύει τη σημασία της ουσιαστικής ερμηνείας του δικαίου, με στόχο να διασφαλίζεται ότι η ΚΑΠ επιτυγχάνει πραγματικούς κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς στόχους, και όχι την παραγωγή τυπικής συμμόρφωσης χωρίς ουσία.

⁵² European Court of Auditors (ECA). (2019). *Special Report No 25/2019 – Greening: a more complex income support scheme, not yet environmentally effective*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Ενιαία Επιχείρηση

Η έννοια της «ενιαίας επιχείρησης» (single undertaking / single enterprise) προκύπτει από την ανάγκη να αποτρέπονται πρακτικές τεχνητού κατακερματισμού νομικών μορφών που επιδιώκουν να παρακάμψουν τα όρια στήριξης ή τα κριτήρια επιλεξιμότητας. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CJEU, Case C-97/08 *Akzo Nobel*), ο όρος «επιχείρηση» δεν ταυτίζεται με τη νομική μορφή, αλλά αναφέρεται σε οικονομική οντότητα που ασκεί δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του αν αποτελείται από περισσότερες νομικές οντότητες.

Στο πλαίσιο των αγροτικών προγραμμάτων, η σημασία της έννοιας είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, διότι πολλές ενισχύσεις έχουν ανώτατα όρια (π.χ. μέγιστη ενίσχυση ανά δικαιούχο ή ανά εκμετάλλευση). Αν διαφορετικές νομικές οντότητες λειτουργούν ουσιαστικά ως μία επιχείρηση, πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ενιαία για την εφαρμογή των κανόνων. Αυτό αποτρέπει την κατάτμηση εκμεταλλεύσεων με σκοπό την πολλαπλή λήψη ενισχύσεων.

Νομική βάση

Η έννοια της ενιαίας επιχείρησης εδράζεται σε διάφορες κανονιστικές πράξεις:

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 73: επιτρέπει στα ΚΜ να ορίζουν ανώτατα όρια ενίσχυσης, τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται λαμβάνοντας υπόψη το ενδεχόμενο ύπαρξης ενιαίας επιχείρησης.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 59: οι οργανισμοί πληρωμών οφείλουν να ελέγχουν αν φαινομενικά ξεχωριστοί δικαιούχοι αποτελούν στην πραγματικότητα μια ενιαία επιχείρηση.
- **Κατευθυντήριες γραμμές κρατικών ενισχύσεων στον γεωργικό τομέα (2014/C 204/01)**: επισημαίνουν ότι για τον υπολογισμό των ανώτατων ορίων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική ενότητα και όχι η νομική διάσπαση.

Η νομολογία έχει διαμορφώσει σαφές πλαίσιο. Στην υπόθεση C-222/04 *Cassa di Risparmio di Firenze*, το ΔΕΕ όρισε ότι κριτήριο δεν είναι η νομική μορφή αλλά η οικονομική ενότητα. Επίσης, στην υπόθεση T-11/06 *Romana Tabacchi*, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η δημιουργία θυγατρικών με σκοπό την αποφυγή ορίων ενίσχυσης πρέπει να αξιολογείται ως ενιαία επιχείρηση.

Θεωρητική ερμηνεία

Η έννοια της ενιαίας επιχείρησης συνδέεται με τη θεωρία της οικονομικής πραγματικότητας (economic reality principle), σύμφωνα με την οποία οι διοικητικοί κανόνες πρέπει να ερμηνεύονται με βάση την ουσία της οικονομικής δραστηριότητας και όχι το νομικό περίβλημα.

Στη θεωρία της δημόσιας διοίκησης, σχετίζεται με την ανάγκη αποτροπής της ρυθμιστικής καταστρατήγησης (regulatory arbitrage), δηλαδή της πρακτικής όπου οι φορείς εκμεταλλεύονται τα κενά της νομοθεσίας δημιουργώντας νέες νομικές μορφές για να αποφύγουν περιορισμούς.

Επιπλέον, από την πλευρά της θεωρίας της δικαιοσύνης, η έννοια της ενιαίας επιχείρησης εξασφαλίζει ισότητα μεταχείρισης: δύο εκμεταλλεύσεις που λειτουργούν ως μία δεν πρέπει να τυγχάνουν μεγαλύτερης στήριξης σε σχέση με μία άλλη αντίστοιχου μεγέθους που διατηρεί ενιαία νομική μορφή.

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

- **Κατάτμηση εκμετάλλευσης:** Μία μεγάλη κτηνοτροφική μονάδα ιδρύει δύο ξεχωριστές εταιρείες, η καθεμία εκ των οποίων υποβάλλει αίτηση στο μέτρο εκσυγχρονισμού (M4.1) και λαμβάνει διπλάσια επιχορήγηση. Οι οργανισμοί πληρωμών οφείλουν να τις αξιολογήσουν ως μία «ενιαία επιχείρηση» (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 59).
- **Συνεταιρισμός και θυγατρικές:** Ένας αγροτικός συνεταιρισμός ιδρύει θυγατρική εταιρεία για την υποβολή αίτησης σε δράση του ΕΓΤΑΑ, ενώ η θυγατρική δεν έχει πραγματική ανεξαρτησία στη λήψη αποφάσεων. Η οικονομική ενότητα επιβάλλει την αντιμετώπισή τους ως μία επιχείρηση (CJEU, Case C-97/08 *Akzo Nobel*).
- **Οικογενειακές εκμεταλλεύσεις:** Αδέλφια ιδρύουν ξεχωριστές ατομικές επιχειρήσεις για την αξιοποίηση ανώτατων ορίων ενίσχυσης, αλλά μοιράζονται εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και κοινή διοίκηση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, θεωρούνται ενιαία επιχείρηση.

Η έννοια της ενιαίας επιχείρησης αποτελεί κρίσιμο εργαλείο αποτροπής της καταστρατήγησης των ορίων ενίσχυσης και της άνισης μεταχείρισης. Η νομοθεσία (Κανονισμοί 2021/2115 και 2021/2116) και η νομολογία του ΔΕΕ επιβάλλουν μια ουσιαστική ερμηνεία της έννοιας «δικαιούχος», με κριτήριο την οικονομική πραγματικότητα. Από θεωρητική άποψη, η έννοια

αυτή προστατεύει την ισότητα, ενισχύει τη διαφάνεια και αποτρέπει τη ρυθμιστική καταστρατήγηση. Στο πεδίο της ΚΑΠ, η σωστή εφαρμογή της εξασφαλίζει ότι οι πόροι κατανέμονται δίκαια και σύμφωνα με τον σκοπό της πολιτικής, αποτρέποντας τη συγκέντρωση αδικαιολόγητων πλεονεκτημάτων σε λίγους δικαιούχους.

Καταπολέμηση απάτης

Η καταπολέμηση της απάτης (fraud prevention and detection) συνιστά ακρογωνιαίο λίθο της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απάτη ορίζεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης για την Προστασία των Οικονομικών Συμφερόντων της ΕΕ (Σύμβαση PIF, 1995) ως «κάθε εκ προθέσεως πράξη ή παράλειψη που βλάπτει τον ενωσιακό προϋπολογισμό». Στον αγροτικό τομέα, η απάτη περιλαμβάνει ψευδείς δηλώσεις, πλαστογραφία εγγράφων, μη πραγματική εκτέλεση έργων, υπερτιμολογήσεις ή απόκρυψη πληροφοριών με σκοπό την αθέμιτη λήψη ενίσχυσης.

Η σημασία της πρόληψης απάτης ενισχύεται από το γεγονός ότι η Κοινή Αγροτική Πολιτική αποτελεί περίπου το 30% του προϋπολογισμού της ΕΕ. Κατά συνέπεια, ακόμη και μικρό ποσοστό παρατυπιών οδηγεί σε σημαντικές απώλειες για τον ενωσιακό προϋπολογισμό.

Νομική βάση

Το θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της απάτης είναι πολυεπίπεδο:

- **Δημοσιονομικός Κανονισμός (Regulation (EU, Euratom) 2018/1046)**, άρθρο 63: επιβάλλει την υποχρέωση στα ΚΜ να θεσπίζουν αποτελεσματικά και αναλογικά μέτρα για την πρόληψη, ανίχνευση και διόρθωση της απάτης.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 59: ορίζει ότι οι οργανισμοί πληρωμών οφείλουν να διαθέτουν μηχανισμούς ανίχνευσης παρατυπιών και απάτης, εφαρμόζοντας κατάλληλα μέτρα ελέγχου.
- **Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 883/2013** για το OLAF: παρέχει στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης αρμοδιότητα διερεύνησης υποθέσεων απάτης που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ.

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1939** για την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (EPPO): προβλέπει ποινικές διώξεις για σοβαρές περιπτώσεις απάτης εις βάρος του προϋπολογισμού της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με την ΚΑΠ.
- Νομολογία: Στην υπόθεση **C-436/08 Haribo**, το ΔΕΕ επισήμανε ότι η παραπλανητική δήλωση για την απόληψη ενίσχυσης αποτελεί απάτη, ανεξαρτήτως του εάν η διοίκηση ήταν σε θέση να εντοπίσει την παρατυπία.

Θεωρητική ερμηνεία

Η καταπολέμηση της απάτης συνδέεται με τη θεωρία της ακεραιότητας στη δημόσια διοίκηση (public sector integrity). Η ύπαρξη απάτης υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών και δημιουργεί φαινόμενα «δημοσιονομικού ελλείμματος νομιμοποίησης»⁵³.

Σύμφωνα με τη θεωρία της principal-agent relationship, οι δικαιούχοι (agents) έχουν καλύτερη πληροφόρηση από τη διοίκηση (principals) και μπορεί να επιχειρήσουν να εκμεταλλευτούν αυτό το πλεονέκτημα με δόλιες πρακτικές. Οι μηχανισμοί ελέγχου (έλεγχοι ΟΣΔΕ, δορυφορική παρακολούθηση, επιτόπιοι έλεγχοι) στοχεύουν στη μείωση αυτής της ασυμμετρίας πληροφόρησης⁵⁴.

Από την οπτική της θεωρίας του ορθολογικού εγκλήματος (rational choice theory of crime), η απάτη μπορεί να αναχαιτιστεί μόνο αν το προσδοκώμενο κόστος (πιθανότητα εντοπισμού × ύψος κυρώσεων) υπερβαίνει το αναμενόμενο όφελος⁵⁵. Αυτό εξηγεί γιατί η ΕΕ έχει θεσπίσει αυστηρές κυρώσεις (δημοσιονομικές διορθώσεις, ποινικές διώξεις από EPPO).

Παραδείγματα και περιπτώσιολογία

- **Ψευδείς δηλώσεις καλλιεργειών:** Αγρότες δηλώνουν μεγαλύτερες εκτάσεις από τις πραγματικές στο ΟΣΔΕ, με σκοπό να λάβουν υψηλότερες άμεσες ενισχύσεις. Η δορυφορική παρακολούθηση μέσω του προγράμματος **Copernicus** έχει περιορίσει τέτοιες πρακτικές (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116, άρθρο 70).

⁵³ Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169–217

⁵⁴ Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2017). *Public Management Reform: A Comparative Analysis* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.

⁵⁵ Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169–217

- **Υπερτιμολογήσεις επενδύσεων:** Επιχειρήσεις διογκώνουν το κόστος εξοπλισμού σε μέτρα εκσυγχρονισμού για να αυξήσουν το ύψος της ενίσχυσης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι έλεγχοι εύλογου κόστους αποκάλυψαν πλασματικές προσφορές⁵⁶.
- **Εικονικά σχήματα συνεργασίας:** Δημιουργία ομάδων παραγωγών μόνο στα χαρτιά για να επωφεληθούν από επιπλέον πριμ συνεργασίας, χωρίς πραγματική συλλογική δραστηριότητα.
- **Απάτες με διεθνείς διαστάσεις:** Το OLAF έχει αποκαλύψει κυκλώματα που εισήγαγαν προϊόντα τρίτων χωρών ως ευρωπαϊκά, για να λάβουν ενισχύσεις εξαγωγών.

Η καταπολέμηση της απάτης είναι ζήτημα νομικό, διοικητικό και ηθικό. Οι κανονισμοί 2018/1046 και 2021/2116 θέτουν την υποχρέωση για πρόληψη και ανίχνευση, ενώ οι μηχανισμοί OLAF και EPPO εξασφαλίζουν διερεύνηση και ποινική δίωξη. Από θεωρητική σκοπιά, η πρόληψη της απάτης εντάσσεται στην έννοια της ακεραιότητας και της λογοδοσίας, θεμελιώδη αξία της ΕΕ.

Η πρακτική δείχνει ότι η απάτη συχνά εξελίσσεται σε πολύπλοκα σχήματα, που υπερβαίνουν τις δυνατότητες ενός μόνο κράτους-μέλους. Γι' αυτό η ενίσχυση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας, η χρήση τεχνητής νοημοσύνης για ανάλυση δεδομένων ΟΣΔΕ και η διεθνής συνεργασία είναι κρίσιμες παράμετροι για την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.

Δομή των περιβαλλοντικών παρεμβάσεων

Τα οικολογικά σχήματα και οι αγροπεριβαλλοντικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν αγροτικές πρακτικές επωφελείς για το περιβάλλον και το κλίμα που μεταφράζονται σε περιβαλλοντικές δεσμεύσεις για την εφαρμογή των οποίων οι παραγωγοί ενισχύονται. Αυτές οι αγροτικές πρακτικές έχουν κωδικοποιηθεί από το EU CAP network, για λογαριασμό της επιτροπής με τη βοήθεια των ΚΜ έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η παρακολούθηση τη εφαρμογής τους, της αποδοτικότητας τους και της αποτελεσματικότητας τους σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η κωδικοποίηση αυτή ταξινομεί κάθε πρακτική σε ένα τομέα π.χ. Φυτοπροστασία, Βιοοικονομία, Λίπανση και έδαφος, Τοπίο κ.λ.π.) και ακολουθούν δύο με τρία ακόμη στάδια ταξινόμησης όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

⁵⁶ European Court of Auditors. (2019). *European Environmental Economic Accounts: usefulness for policymakers can be improved* (Special Report 16/2019). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<i>ΤΟΜΕΑΣ</i>	<i>Αγροτικές πρακτικές Tier 1</i>	<i>Αγροτικές πρακτικές Tier 2</i>	<i>Αγροτικές πρακτικές Tier 3</i>	<i>Cod e</i>	
Φυτοπροστασία	Γενικά			PX	
	Μη χημικός έλεγχος	Γενικά		P1 X	
		Βιολογικός έλεγχος		P11	
		Μηχανικός έλεγχος		P12	
	Περιορισμός στη χρήση φυτοπροστατευτικών	Απαγόρευση φυτοπροστατευτικών κατά μήκος των υδάτινων ροών	Γενικά		P21 X
			Ban on herbicides, haulm destructors and moss killers		P21 1
			Ban on fungicides and bactericides		P21 2
			Ban on insecticides and acaricides		P21 3
			Ban on Molluscicides		P21 4
			Ban on Plant growth regulators		P21 5
			Ban on other plant protection products		P21 6

		Γενικά	P2 X
		Περιορισμοί στην ποσότητα των φυτοπροστατευτικών	P22
		Περιορισμοί στο χρόνο εφαρμογής και άλλοι Περιορισμοί φυτοπροστατευτικών	P23
	Ολοκληρωμένη φυτοπροστασία	Γενικά	P3 X
		Υιοθέτηση ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας	P31

Οι παρεμβάσεις αυτές (eco-schemes και αγροπεριβαλλοντικά) που μπορεί να περιλαμβάνουν μία ή περισσότερες από τις παραπάνω πρακτικές, περιγράφονται στο ΣΣ ΚΑΠ με το παρακάτω τυποποιημένο τρόπο.

1. Εδαφικό πεδίο εφαρμογής και, κατά περίπτωση, περιφερειακή διάσταση
2. Σχετικοί ειδικοί στόχοι, οριζόντιοι στόχοι και σχετικοί τομεακοί στόχοι
3. Ανάγκη/-ες που αντιμετωπίζεται/-ονται από την παρέμβαση
4. Δείκτης/-ες αποτελεσμάτων
5. Συγκεκριμένος σχεδιασμός, απαιτήσεις και όροι επιλεξιμότητας της παρέμβασης
 - i. Περιγραφή
 - ii. Περιγραφή των δεσμεύσεων για το οικολογικό πρόγραμμα

- iii. Επιλέξιμοι δικαιούχοι και ειδικά κριτήρια επιλεξιμότητας
- iv. Επιλέξιμος τύπος στήριξης / δεσμεύσεις
- 6. Προσδιορισμός των σχετικών βασικών στοιχείων
 - i. ΚΓΠΚ και ΚΑΔ
 - ii. Υποχρεωτικά εθνικά πρότυπα
- 7. Εύρος και ποσά στήριξης, Μορφή και ποσοστό στήριξης / ποσά / μέθοδοι υπολογισμού
 - i. Περιγραφή Εύρος στήριξης Μέθοδος υπολογισμού
- 8. Πρόσθετες ερωτήσεις - Κρατικές ενισχύσεις
 - i. Τι φύσεως είναι τα πρότυπα της/των δέσμευσης/-ων στο πλαίσιο της παρέμβασης;
 - ii. με βάση το αποτέλεσμα (με δυνατότητα επιλογής)
 - iii. με βάση τη διαχείριση (με δυνατότητα επιλογής)
 - iv. υβριδικά (με βάση τη διαχείριση και το αποτέλεσμα)

Εδώ διευκρινίζεται αν η ενίσχυση θεωρείται «κρατική ενίσχυση» και επομένως υπόκειται σε περιορισμού σύμφωνα με τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- 9. και 10. Συμμόρφωση με τον ΠΟΕ - Δεσμεύσεις

Εδώ υπάρχουν δύο περιπτώσεις για τα η επικαλούμαστε την Παράγραφο 12 του παραρτήματος 2 της συμφωνίας του ΠΟΕ για τη γεωργία που λέει ότι «το πλαίσιο περιβαλλοντικών προγραμμάτων πρέπει να περιορίζονται στα επιπλέον κόστη ή στην απώλεια εισοδήματος» ή την παραγράφου 6 του Παραρτήματος 2 της συμφωνίας του ΠΟΕ για τη γεωργία λέγοντας ότι «μέσω αυτής παράγονται σημαντικά δημόσια περιβαλλοντικά αγαθά αφετέρου δεν συνδέεται με τιμή, ποσότητα, παραγωγή και αφορά σε συγκεκριμένους παραγωγούς σαφώς καθορισμένους και με κριτήρια επιλογής που δεν προκαλούν στρεβλώσεις».

- 11. Προβλεπόμενα μοναδιαία ποσά Ορισμός– Ποσοστό συνεισφοράς
- 12. και 13. Προβλεπόμενα μοναδιαία ποσά – Δημοσιονομικός πίνακας

Περιβαλλοντικές παρεμβάσεις

Οικολογικά σχήματα (ecoschemes)

Π1-31.1 ΧΡΗΣΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ

Η παρέμβαση εφαρμόζεται στις εκτάσεις που καλλιεργούνται με αροτραίες καλλιέργειες και αρθρώνεται σε τρεις δράσεις. Οι παραγωγοί δεσμεύονται στην καλλιέργεια με βάση τις παρακάτω επιλογές:

31.1-A. ποικιλίες χειμερινών ψυχανθών και χειμερινών σιτηρών, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών ποικιλιών αυτών, σε αντικατάσταση απαιτητικών σε αρδευτικό νερό καλλιεργειών και συγκεκριμένα αραβοσίτου, μηδικής και βάμβακος και

31.1.-B. εισαγωγή νέων ή/και καινοτόμων ή/και με καινοτόμο χρήση καλλιεργειών ανθεκτικών στις ξηροθερμικές συνθήκες και στις αναμενόμενες, λόγω της κλιματικής αλλαγής, μεταβολές και για την καλλιέργεια προσαρμοσμένων ειδών ή ποικιλιών αρωματικών/φαρμακευτικών φυτών.

Π1-31.2 ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ

Η παρέμβαση περιλαμβάνει τις εκτάσεις που καλλιεργούνται με αροτραίες καλλιέργειες και αρθρώνεται σε δύο δράσεις.

31.2-A. Σε εκμεταλλεύσεις που διαθέτουν αρόσιμη έκταση, το 10% της αρόσιμης γης της εκμετάλλευσης μετατρέπεται σε περιοχή οικολογικής εστίασης, εφόσον η περιοχή οικολογικής εστίασης αποτελείται από γη υπό αγρανάπαυση ή/και από καλλιέργειες με αζωτοδεσμευτικά χωρίς τη χρήση φυτοπροστατευτικών ή/και από ζώνες με ετήσια ανθοφόρα φυτά-ξενιστές επικονιαστών ή/και ωφέλιμων χωρίς την εφαρμογή θρεπτικών και φυτοπροστατευτικών ή/και υφιστάμενα στοιχεία του αγροτικού τοπίου. Τα στοιχεία του τοπίου συνίστανται από:

- Θαμνοστοιχίες, μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δέντρων, δενδροστοιχίες,

- Τάφροι, περιλαμβανομένων ανοικτών υδάτινων ρευμάτων για σκοπούς άρδευσης ή αποστράγγισης, εξαιρουμένων των καναλιών που κατασκευάζονται από σκυρόδεμα, Μικρές λίμνες, μικροί υγρότοποι, Ρέματα, Σωροί λίθων που χρησιμεύουν ως ορόσημα, Πέτρινοι τοίχοι / ξερολιθιές Πολιτιστικά χαρακτηριστικά, Παρυφές αγρών, ζώνες ανάσχεσης.

31.2-B. Ενισχύεται η δημιουργία νέων στοιχείων του τοπίου ως περιοχή οικολογικής εστίασης στο 10% της εκμετάλλευσης, τα οποία περιλαμβάνουν δενδροστοιχίες, συστάδες δέντρων, μεμονωμένα δέντρα και θαμνοστοιχίες.

Επιλέξιμα είναι τα δασικά και καλλιεργούμενα δέντρα της ελληνικής χλωρίδας, με πυκνότητα φύτευσης 50 έως 100 δέντρα ανά εκτάριο, εκ των οποίων μόνο 10 δέντρα ανά εκτάριο μπορεί να είναι καλλιεργούμενα είδη που όμως η καλλιέργειά τους δεν έχει στόχο την παραγωγή και στα οποία δεν επιτρέπεται η εφαρμογή χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων. Οι θάμνοι των θαμνοστοιχιών εγκαθίστανται είτε επί των γραμμών των δέντρων είτε στις παρυφές των αγροτεμαχίων.

Π1-31.3 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΦΥΤΟΚΑΛΥΨΗΣ, ΜΕ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ

Στόχος της συγκεκριμένης παρέμβασης είναι η προστασία των εδαφών από τη διάβρωση παράλληλα με την ενίσχυση της βιοποικιλότητας.

A. Εφαρμογή βελτιωμένων πρακτικών φυτοκάλυψης:

- Στις μόνιμες καλλιέργειες απαιτείται η σπορά ποωδών γρασιδιών ή αζωτοδεσμευτικών ειδών στον υπόροφο, με κάλυψη τουλάχιστον 70% των λωρίδων μεταξύ των γραμμών φύτευσης ή 70% του ελεύθερου χώρου του υποορόφου των δενδρώνων.
- Στις αρόσιμες εκτάσεις απαιτείται η σπορά ποωδών γρασιδιών και αζωτοδεσμευτικών ειδών (π.χ. ψυχανθών) ή άλλων καλλιέργειών φυτοκάλυψης με κάλυψη τουλάχιστον 70% του αγροτεμαχίου.

Τόσο για τις μόνιμες καλλιέργειες όσο και για τις αρόσιμες εκτάσεις, τα φυτά αυτά θα βρίσκονται στο αγροτεμάχιο τουλάχιστον κατά την προβλεπόμενη στο ΚΑΠΚ 6 χρονική περίοδο. Δεν επιτρέπεται συγκομιδή καρπού από αυτά τα φυτά, ενώ επιτρέπεται η βόσκηση και

η ενσωμάτωση των φυτών. Δεν επιτρέπεται η χρήση φυτοπροστατευτικών χημικών για τα φυτά εδαφοκάλυψης. Τα είδη και γένη των φυτών εδαφοκάλυψης περιλαμβάνονται στο εφαρμοστικό εθνικό πλαίσιο. Η εδαφοκάλυψη της δράσης αυτής μπορεί να εφαρμόζεται στις εκτάσεις των ζωνών ανάσχεσης του ΚΑΠΚ 4.

B. Δημιουργία περιοχών ενισχυμένης βιοποικιλότητας

Απαιτείται η σπορά φυτών ξενιστών επικονιαστών και ωφελίμων εντόμων με κάλυψη τουλάχιστον 10% της έκτασης του αγροτεμαχίου για αρόσιμες εκτάσεις και δενδρώνες. Ορίζεται ελάχιστη επιφάνεια κάλυψης τα 100μ² ή 0.01Ha. Οι γεωργοί μπορούν να εφαρμόζουν την πρακτική αυτή σε οποιοδήποτε σημείο του αγροτεμαχίου επιθυμούν. Τα φυτά ξενιστές πρέπει να παραμένουν στο αγροτεμάχιο τουλάχιστον έως 15 Μαΐου. Δεν επιτρέπεται η χρήση φυτοπροστατευτικών χημικών για τα φυτά ξενιστές επικονιαστών. Δεν επιτρέπεται η βόσκηση των φυτών ξενιστών επικονιαστών. Η σπορά των φυτών ξενιστών της δράσης αυτής μπορεί να εφαρμόζεται στις εκτάσεις των ζωνών ανάσχεσης του ΚΑΠΚ 4. Οι ενισχύσεις Α και Β μπορούν να είναι συμπληρωματικές.

Π1-31.4 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

Η παρέμβαση αφορά στη διαχείριση των φυτικών υπολειμμάτων στις αροτραίες και των κλαδεμάτων στις μόνιμες καλλιέργειες, με στόχο τόσο τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, όσο και τη βελτίωση της δομής και την αύξηση της οργανικής ουσίας του εδάφους. Η παρέμβαση εφαρμόζεται στις εκτάσεις που καλλιεργούνται με αροτραίες ή μόνιμες καλλιέργειες.

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ: Στο πλαίσιο της παρέμβασης οι παραγωγοί ακολουθούν τα παρακάτω βήματα:

A. Ελέγχουν τα δέντρα και τις καλλιέργειες για ανίχνευση παρουσίας φυτοπαθολογικών προβλημάτων ή εντομολογικών εχθρών και συγκεντρώνουν τα κλαδέματα σε κατάλληλους χώρους.

B. Εάν δεν εντοπιστούν μολύσματα είτε χρησιμοποιώντας ίδιο εξοπλισμό είτε μέσω της προμήθειας υπηρεσιών τρίτων προβαίνουν σε θρυμματισμό των κλαδεμάτων με διάμετρο μικρότερη των 7 εκατοστών και των υπολειμμάτων της καλλιέργειας.

Γ. Είτε χρησιμοποιώντας ίδιο εξοπλισμό ακολουθούν τη διαδικασία της κομποστοποίησης των υπολειμμάτων σε ειδικούς χώρους/εγκαταστάσεις είτε προμηθεύονται κομπόστ για χρήση στις ενισχυόμενες εκτάσεις μονίμων και αρόσιμων καλλιεργειών.

Δ. Είτε χρησιμοποιώντας ίδιο εξοπλισμό είτε μέσω της προμήθειας υπηρεσιών τρίτων, εφαρμόζουν το κομπόστ στο έδαφος των αγροτεμαχίων.

Εναλλακτικά εφαρμόζουν επί τόπου κομποστοποίηση. Αυτή συνίσταται σε ψεκασμό των υπολειμμάτων χωρίς να μετακινηθούν από το χωράφι, με ειδικό σκεύασμα κομποστοποιητικών μικροοργανισμών και ακολούθως ενσωμάτωση αυτών στο έδαφος.

Ο δικαιούχος της παρούσας παρέμβασης δεν επιτρέπεται να ζητήσει άδεια για κάψιμο ακόμα και στις αναφερόμενες στο ΚΓΠΚ 3 περιπτώσεις (φυτοϋγειονομικά προβλήματα). Το κάψιμο των φυτικών υπολειμμάτων στις αρόσιμες και των κλαδεμάτων στις μόνιμες αποτελεί παραβίαση της υποχρέωσης που αναλαμβάνεται στο πλαίσιο της παρούσας παρέμβασης, ακόμη και με όλες τις σχετικές άδειες.

Σε περίπτωση φυτοϋγειονομικών προβλημάτων ο δικαιούχος της παρέμβασης υποχρεούται να συλλέγει και να αποσύρει τα φυτικά υπολείμματα ή κλαδέματα, τα οποία δεν επιτρέπεται να κάψει. Τα ανωτέρω υπολείμματα θα αντιμετωπίζονται, κατά τη διαδικασία κομποστοποίησης, με διαφορετικό τρόπο, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο κίνδυνος μόλυνσης με παθογόνους μικροοργανισμούς ελαχιστοποιείται στο μηδέν.

Π1-31.5 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΑΓΡΟΔΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ, ΠΛΟΥΣΙΩΝ ΣΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Η παρέμβαση αρθρώνεται σε δύο δράσεις. Η πρώτη δράση (31.5-A) συνίσταται στη βελτίωση των υφιστάμενων αγροδασικών συστημάτων. Ως αγροδασικά συστήματα νοούνται οι καλλιεργούμενες εκτάσεις όπου απαντώνται με αρκετή συχνότητα διάσπαρτα δέντρα (αυτοφυή συνήθως) ή στα περιθώρια (φυτεμένα σε σειρές). Τα δέντρα αυτά μπορεί να είναι είτε δασικά (π.χ. δρύες, πεύκα, λεύκες, κυπαρίσσια), είτε καρποφόρα/παραγωγικά (π.χ. εσπεριδοειδή, μηλοειδή και πυρηνόκαρπα, ακρόδρυα, ελιές, χαρουπιές και μαστιχόδενδρα), τα οποία συνδυάζονται με την καλλιέργεια σιτηρών ή κηπευτικών.

Η δεύτερη δράση (31.5-B) αφορά στις περιοχές με δασολίβαδα. Οι περιοχές αυτές αποτελούνται από μερικώς δασοσκεπείς εκτάσεις (αραιά δάση) ή βοσκότοπους με κάλυψη δένδρων μέχρι 40%

και υποόροφο με ποώδη ή ξυλώδη βλάστηση. Στα προστατευόμενα στοιχεία του αγροτικού τοπίου περιλαμβάνονται αναβαθμίδες, τάφροι, υδατοσυλλογές, νησίδες στις οποίες διατηρείται άγρια ζωή, λόγω π.χ. του βραχέως της έκτασης, δρόμοι, μονοπάτια, μικρά κτίσματα και φυτοφράκτες

Η παρέμβαση εφαρμόζεται σε καλλιεργούμενες εκτάσεις (δράση 31.5-A) ή βοσκότοπους που έχουν δέντρα (δράση 31.5-B). Συνίσταται στη συστηματική φροντίδα/καθαρισμό των δένδρων/θάμνων, χωρίς τη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων, στην υποχρέωση για ελεγχόμενη βόσκηση και την κατατόμηση και απομάκρυνση ξενικών και χωροκατακτητικών δένδρων και θάμνων από την επιλέξιμη έκταση που εφάπτεται των αγροτεμαχίων, κατά τη χειμερινή περίοδο.

Π1-31.6 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΦΙΛΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ, ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΙΣΡΟΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΜΕΤΡΩΝ

Η παρέμβαση συνίσταται στην ενίσχυση των παραγωγών αφενός για την χρήση ηλεκτρονικής εφαρμογής διαχείρισης εισροών και παρακολούθησης περιβαλλοντικών δεδομένων και αφ' ετέρου για την εφαρμογή, με τη συνδρομή γεωργικού συμβούλου, μιας ή περισσότερων πρακτικών που θα επιλεγούν από έναν κατάλογο προτεινόμενων πρακτικών.

Βασίζεται σε μία αναφορά του κανονισμού για χρήση ενός εργαλείου για τη βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων για τα θρεπτικά συστατικά

Η παρέμβαση έχει πεδίο εφαρμογής τις εκτάσεις με αροτραίες και μόνιμες καλλιέργειες.

Στο πλαίσιο της παρέμβασης οι γεωργοί υποχρεούνται να ενεργοποιήσουν τη δράση 31.6-A :

31.6-A) Οι παραγωγοί οφείλουν να προβούν στην χρήση ψηφιακής εφαρμογής διαχείρισης εισροών και παρακολούθησης περιβαλλοντικών δεδομένων και στην κατάρτιση, παρακολούθηση και προσαρμογή σχεδίου διαχείρισης, με τη συνδρομή συμβούλου. Οι παραγωγοί θα επιλέγουν την ψηφιακή εφαρμογή μεταξύ των ψηφιακών εφαρμογών οι οποίες θα έχουν εγκριθεί ως προς τη συμμόρφωσή τους με τις απαιτήσεις υλοποίησης της παρέμβασης.

Στο σχέδιο διαχείρισης, θα αποτυπώνεται ο τρόπος εφαρμογής των πρακτικών που εφαρμόζει ο παραγωγός στο πλαίσιο των επιμέρους δράσεων της παρέμβασης. Οι δράσεις της παρέμβασης, μεταξύ των οποίων μπορεί να επιλέξει ο παραγωγός, παρουσιάζονται ακολούθως:

- 31.6-A. Για την χρήση της εφαρμογής, την κατάρτιση, παρακολούθηση και προσαρμογή του σχεδίου διαχείρισης
- 31.6- B. Για τη συνέχιση εφαρμογής της μεθόδου σεξουαλικής σύγχυσης των λεπιδοπτέρων (Confusio) ανά καλλιέργεια: Ροδακινιάς, νεκταρινιάς και βερικοκιάς, Δαμασκηνιάς, Μηλιάς, αχλαδιάς και κυδωνιάς, Οινοποιήσιμο σταφύλι, Επιτραπέζιο σταφύλι στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η σταφίδα
- 31.6-Γ. Για την εξαπόλυση ωφέλιμων αρπακτικών εντόμων και ακάρεων στην καλλιέργεια μηλιάς, ροδακινιάς, νεκταρινιάς και κερασιάς, στην καλλιέργεια αχλαδιάς, στην καλλιέργεια εσπεριδοειδών (για την καταπολέμηση κοκκοειδών, αλευρώδους και αφίδων), και στην καλλιέργεια εσπεριδοειδών (για την καταπολέμηση τετράνυχων).
- 31.6-Δ. Για τη χρήση εντομοπαθογόνων νηματωδών ενάντια σε διάφορα έντομα – εχθρούς στις καλλιέργειες ροδακινιάς, νεκταρινιάς, μηλιάς και δαμασκηνιάς.
- 31.6-E. Για την εφαρμογή μηχανικής ζιζανιοκτονίας, με παράλληλη κάλυψη με mulch.
- 31.6-ΣΤ. Για την εφαρμογή πολλαπλών καλοκαιρινών κλαδεμάτων για ελαιώνες και οπωρώνες.
- 31.6-Z. Για τη χρήση ψεκαστικών ακροφυσίων μειωμένης διασποράς.
- 31.6-Η. Για τη διαχείριση των υπολειμμάτων ψεκαστικών υγρών στις αροτραίες και στα κηπευτικά και μόνιμες καλλιέργειες.
- 31.6-Θ. Για τη χρήση υπηρεσιών γεωργίας ακριβείας κατά τη διάρκεια των ψεκασμών και κατά τη διάρκεια της λίπανσης.
- 31.6-I. Για τη χρήση λιπασμάτων βραδείας αποδέσμευσης, ή/και λιπασμάτων με παρεμποδιστές ή/και λιπασμάτων με βιοδιεγέρτες σε αροτραίες καλλιέργειες και στα κηπευτικά και στις μόνιμες.
- 31.6-ΙΓ. Για την εφαρμογή των εθελοντικών οδηγιών ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας στην ελαιοκαλλιέργεια και στα εσπεριδοειδή

Π1-31.7 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Η παρέμβαση αφορά στη βελτίωση της περιβαλλοντικής κατάστασης βοσκήσιμων γαιών σε περιοχές που αντιμετωπίζουν κίνδυνο ερημοποίησης λόγω διάβρωσης και υποβάθμισης τους. Για το σκοπό αυτό καταρτίζεται ετήσιο Σχέδιο Διαχείρισης Βοσκοτόπου της εκμετάλλευσης, με τη συνδρομή πιστοποιημένου συμβούλου, όπου θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι η βόσκηση συμμορφώνεται τόσο με τους κανόνες ορθής πρακτικής αλλά και με τα διαχειριστικά σχέδια των περιοχών NATURA όπου αυτά υπάρχουν.

Οι δικαιούχοι αναλαμβάνουν μία από τις παρακάτω δεσμεύσεις:

31.7-A. Αναστολή της βόσκησης των βοσκήσιμων γαιών στην αρχή της κύριας βλαστητικής περιόδου με βάση Σχέδιο Διαχείρισης Βοσκοτόπου από γεωργικό σύμβουλο. Συγκεκριμένα αναστέλλεται η βόσκηση:

A) για τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο στη πεδινή υψομετρική ζώνη (<600μ.)

B) για τους μήνες Απρίλιο και Μάιο στην ημιορεινή υψομετρική ζώνη (600-800 μ.)

Γ) και για τον μήνα Μάιο στην ορεινή υψομετρική ζώνη (>800μ.).

Για τον σκοπό αυτό οι κτηνοτρόφοι αναλαμβάνουν τη δέσμευση να δημιουργήσουν τεχνητό λειμώνα για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών των ζώων κατά τη διάρκεια του περιορισμού της βόσκησης.

31.7-B. Μετακίνηση του συνόλου του ζωικού κεφαλαίου σε ορεινές βοσκήσιμες γαίες για τουλάχιστον τέσσερις (4) συνεχόμενους μήνες το έτος με βάση Σχέδιο Διαχείρισης Βοσκοτόπου από πιστοποιημένο σύμβουλο.

31.7-Δ Κατάρτιση σιτηρεσίου σε συνεργασία με σύμβουλο, με στόχο αφ' ενός τη μείωση των αερίων θερμοκηπίου και αφετέρου τον εμπλουτισμό της τροφής με φυσικά συστατικά με αντιμικροβιακή δράση. Επίσης ενισχύεται η χρήση ηλεκτρονικής εφαρμογής υπολογισμού των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου βάσει του σιτηρεσίου και των ακολουθούμενων διαχειριστικών πρακτικών της εκμετάλλευσης.

Π1-31.8 ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΣΕ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΑΒΑΘΜΙΔΕΣ

Η συνέχιση της καλλιέργειας με τη διατήρηση των αναβαθμίδων οι οποίες στις περισσότερες περιπτώσεις υποστηρίζονται από ξηρολιθοδομές. Οι αναβαθμίδες αυτές υπάρχουν σε εκτεταμένες περιοχές τόσο μόνιμων καλλιεργειών όσο και, σε μικρότερο βαθμό, αροτραίων καλλιεργειών και είναι σημαντικά στοιχεία του οικολογικού τοπίου αφού αποτελούν καταφύγιο άγριας χλωρίδας αλλά και πανίδας (έντομα, πτηνά, ερπετά αλλά και μικρά θηλαστικά). Η παρέμβαση εφαρμόζεται στις εκτάσεις με αναβαθμίδες που καλλιεργούνται με μόνιμες ή αροτραίες καλλιέργειες.

Ο παραγωγός ενισχύεται για να συντηρεί της ξηρολιθιές με τον παραδοσιακό τρόπο. Ενδεικτικά περιλαμβάνονται επιδιορθώσεις μικρής κλίμακας ζημιών όπως π.χ. επανατοποθέτηση λίθων οι οποίοι έχουν μετακινηθεί λόγω έντονων βροχοπτώσεων. Απαγορεύεται η χρήση σκυροδέματος ή άλλων συνδετικών ουσιών για σκοπούς σταθεροποίησης της κατασκευής. Παράλληλα είναι αναγκαία η προστασία της άγριας ζωής στις αναβαθμίδες και πλησίον αυτών μέσω α) της απαγόρευσης χρήσης ζιζανιοκτόνων, β) απαγόρευσης απομάκρυνσης θάμνων και δένδρων γ) της παύσης καλλιέργειας σε απόσταση 0,5 μέτρων από τις αναβαθμίδες.

Π1-31.9 ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ

Η παρέμβαση συνίσταται στην ενίσχυση της συνέχισης εφαρμογής μεθόδων της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας. Αφορά σε όλες τις επιλέξιμες εκτάσεις που είτε καλλιεργούνται είτε δηλώνονται ως βοσκοτόπια και στις οποίες εφαρμόζεται το σύστημα της βιολογικής γεωργίας σε εφαρμογή του Καν. (ΕΕ) 848/2018.

Οι παραγωγοί πρέπει να διαθέτουν αγροτεμάχια ή/και βοσκοτόπους ή/και εκτροφές, οι οποίες είναι ενταγμένες στο σύστημα της βιολογικής γεωργίας/κτηνοτροφίας. Η ένταξη αυτή τεκμηριώνεται από την σύμβαση με Οργανισμό Ελέγχου και Πιστοποίησης καθώς και από το αντίστοιχο πιστοποιητικό συμμόρφωσης, για καλλιέργεια σε πλήρες βιολογικό στάδιο, που εκδίδεται από τον εν λόγω Οργανισμό.

Για τους παραγωγούς δεν είναι ήδη βιοκαλλιεργητές και που επιθυμούν να ενταχθούν στο βιολογικό σύστημα παραγωγής υπάρχει η αγροπεριβαλλοντική παρέμβαση του πυλώνα Π 70-2.1 - Ενισχύσεις για τη μετατροπή σε βιολογικές πρακτικές και μεθόδους (νεοεισερχόμενοι στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία) που αφορά πενταετή δέσμευση.

Π1-31.10 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΠΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΥΨΗΛΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

Ενισχύεται η διατήρηση των γεωργικών συστημάτων με τη χρήση παραδοσιακών πρακτικών καλλιέργειας που συνετέλεσαν και συντελούν στη βελτίωση του αγροτικού τοπίου.

Η πρώτη εφαρμογή της παρέμβασης είναι σε ελαιώνες και αμπελώνες των νησιών του Ιονίου οι οποίοι χαρακτηρίζονται από την υψηλή τους αξία για τη φύση και κυρίως σε ελαιώνες με δένδρα μεγάλης ηλικίας και υψηλό σχήμα μόρφωσης και αμπελώνες με πρέμνα μεγάλης ηλικίας και ειδικά στους μνημειακούς ελαιώνες. Ως μνημειακοί ελαιώνες χαρακτηρίζονται αυτοί στους οποίους πάνω από 20% των ελαιοδένδρων φέρουν τα εξής χαρακτηριστικά: Ως μνημειακά δέντρα (και ειδικά ελιές) χαρακτηρίζονται αυτά που έχουν μεγάλες διαστάσεις, ηλικία, κοιλότητες στον κορμό, ειδική διαμόρφωση στον κορμό, πλούσια βιοποικιλότητα εντός των κοιλοτήτων του κορμού ή/και είναι συνδεδεμένα με ιστορικές μνήμες ή/και πολιτιστικές δραστηριότητες παραδόσεις ή/και θρησκευτικά έθιμα της εκάστοτε περιοχής.

Από την παρούσα παρέμβαση εξαιρούνται οι εκτάσεις οι οποίες χρηματοδοτούνται από τη δράση για τη διατήρηση των συστημάτων με αναβαθμίδες καθώς και οι εκτάσεις οι οποίες λαμβάνουν την βασική ενίσχυση ως αρδευόμενες.

Αγροπεριβαλλοντικά

Π3-70-1.1 - Προστασία άγριας ζωής εντός των προστατευόμενων περιοχών

Δράση 1: Προστασίας της Άγριας Ορνιθοπανίδας

Ασυγκόμιστη παραγωγή, από τα επιλέξιμα είδη καλλιέργειών, που να αντιστοιχεί σε έκταση τουλάχιστον 10% της ενταγμένης γεωργικής έκτασης.

Απαγορεύεται η χρήση συνθετικών λιπασμάτων και χημικών φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Η Δράση αυτή που εφαρμόστηκε και στην προηγούμενη προγραμματική αφορά τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας δηλαδή τις περιοχές NATURA που έχουν δημιουργηθεί βάση της οδηγίας για τα πουλιά και φιλοξενούν σημαντικά είδη πουλιών. Πράγματι σε συγκεκριμένες περιοχές και για συγκεκριμένα είδη όπως π.χ. ο Σπιζαετός που είναι ένα προστατευόμενο αρπακτικό υπάρχει

αυτή η ανάγκη για δημιουργία χώρων τροφοληψίας είτε λόγω της ασυγκόμιστης παραγωγής είτε λόγω της πανίδας που αυτή προσελκύει η οποία με τη σειρά της μπορεί να αποτελέσει τροφή για τα αρπακτικά.

Δράση 2: Προστασίας άγριας ζωής μεγάλων θηλαστικών (Αρκούδα & Τσακάλι)

Ασυγκόμιστη παραγωγή, από τα επιλέξιμα είδη καλλιεργειών, που να αντιστοιχεί στο 10% της καλλιεργούμενης επιφάνειας.

Απαγορεύεται ο ψεκασμός με χημικά φυτοπροστατευτικά προϊόντα και ζιζανιοκτόνα.

Διατηρούν ελεύθερη πρόσβαση στην άγρια ζωή, τις ασυγκόμιστες εκτάσεις

Δεν χρησιμοποιούν δολώματα

Η παραπάνω δράση στοχεύει ουσιαστικά στην αποζημίωση των παραγωγών για ζημιές που προκαλεί η αρκούδα για αυτό και είναι προσανατολισμένη στις περιοχές με τις μεγαλύτερες ζημιές.

Π3-70-1.2 - Ενισχύσεις για την προστασία του αγροτικού τοπίου

Η παρέμβαση αφορά την ενίσχυση των παραγωγών προκειμένου να διατηρήσουν το αγροτικό τοπίο σε δύο συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου έχει διαπιστωθεί αυτή η ανάγκη.

Δράση 1: Προστασία παραδοσιακού Ελαιώνα Άμφισσας. Η καλλιέργεια της Ελίας με τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας στο δελφικό τοπίο του Ελαιώνα της Άμφισσας και την καλλιέργεια του αμπελιού.

Δράση 2: Διατήρηση αμπελοκομικής πρακτικής στον αμπελώνα Ν. Θήρας και Θηρασιάς. Πρόκειται για το παραδοσιακό σύστημα της Κουλούρας στη Σαντορίνη.

Π3-70-1.3 - Εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων φυτοπροστασίας με στόχο τη μείωση των φυτοφαρμάκων

Δράση 1: Εναλλακτική καταπολέμηση ζιζανίων στους ορυζώνες

Εφαρμόζεται η μέθοδος της ψευδοσποράς μέσω της οποίας το χωράφι της ορυζοκαλλιέργειας πλημμυρίζεται πριν τη σπορά, στη συνέχεια το νερό αποσύρεται, αφήνοντας να φυτρώσουν να

ζιζάνια, καταστρέφονται (μηχανική ζιζανιοκτονία) και στη συνέχεια γίνεται η σπορά. Η δράση εφαρμόζεται σε ορυζώνες με στόχο την αποφυγή της χημικής ζιζανιοκτονίας κυρίως στο προφυτρωτικό στάδιο

Δράση 2: «Εφαρμογή της μεθόδου παρεμπόδισης σύζευξης των εντομολογικών εχθρών των καλλιεργειών (ΚΟΜΦΟΥΖΙΟ)»

Η δράση αφορά την εφαρμογή της μεθόδου από παραγωγούς που δεν την είχαν εφαρμόσει τα προηγούμενα χρόνια ενώ η αντίστοιχη δράση του 31.1 αναφέρεται σε παραγωγούς που εφαρμόζουν ήδη αυτή τη μέθοδο.

Η μέθοδος περιλαμβάνει:

- Καταγραφή των εχθρών με τοποθέτηση παγίδων
- Σχέδιο διαχείρισης των εχθρών όπου με βάση τις καταγραφές των εχθρών από τις παγίδες, τις προσβολές στα φύλλα και τους καρπούς και τις γεωργικές προειδοποιήσεις ορίζονται τα σκευάσματα και οι ποσότητες που θα χρησιμοποιηθούν.
- Τοποθέτηση των σκευασμάτων με τις φερομόνες

70-1.4 Προστασία και διατήρηση τοπικών πληθυσμών, ποικιλιών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα και το κόστος συναλλαγής, ως αποτέλεσμα της καλλιέργειας τοπικών ποικιλιών οι οποίες παρουσιάζουν και μικρότερη παραγωγή. Οι ποικιλίες που ενισχύονται παρουσιάζονται σε κατάλογο αποτέλεσμα διαβούλευσης των φορέων που εμπλέκονται σε θέματα φυτογενετικών πόρων

και έχει καταρτιστεί με βάση:

- τις υπάρχουσες και υπό δημοσίευση μελέτες
- την ύπαρξη δείγματος αναφοράς για κάθε τοπικό αβελτίωτο πληθυσμό/ποικιλία και
- την ύπαρξη ολοκληρωμένων στοιχείων περιγραφής και ιστορικών στοιχείων

70-1.5 - Διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα και το κόστος συναλλαγής, ως αποτέλεσμα της καλλιέργειας τοπικών ποικιλιών οι οποίες παρουσιάζουν και μικρότερη παραγωγή.

Οι ενισχύσεις αποζημιώνουν τους δικαιούχους για το διαφυγόν εισόδημα ανά ΜΖΚ διατηρούμενης αυτόχθονης φυλής, ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων που ελήφθησαν. Οι αυτόχθονες φυλές που κινδυνεύουν με εξαφάνιση παρακολουθούνται Κέντρα Ζωικών Γενετικών Πόρων, τα οποία τηρούν και τα σχετικά γενεαλογικά βιβλία. Με την παρέμβαση. Μέσω της παρέμβασης 73-3.5 - Προστασία, διατήρηση και βελτίωση των γενετικών πόρων στη κτηνοτροφία ενισχύονται τα ΚΖΓΓΠ κυρίως για εργασίες που έχουν σχέση με την τήρηση των γενεαλογικών βιβλίων και το γονοτυπικό έλεγχο των ζώων .

70-1.6 - Ενισχύσεις για την ανάληψη πρόσθετων γεωργο-περιβαλλοντικών υποχρεώσεων από τους μελισσοκόμους για την προστασία των μελισσοσμηνών και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας

Οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνουν οι παραγωγοί αφορούν στη βιολογική μελισσοκομία και είναι α) για τους νεοεισερχόμενους (6) εξαετούς διάρκειας, το πρώτο έτος αφορά τη μετατροπή και τα επόμενα (5) πέντε έτη τη διατήρηση στη βιολογική μελισσοκομία, β) για τους ήδη ενταγμένους στο σύστημα βιολογικής μελισσοκομίας (5) έτη

70-3.1 - Καλή μεταχείριση (ευζωία) των παραγωγικών ζώων

Η ευζωία σύμφωνα με το Farm Animal Welfare Council της Μ. Βρετανίας (FAWC, 2001), περιγράφεται μέσα από ένα σύνολο προϋποθέσεων που πρέπει να υφίστανται, έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι βασικές ανάγκες των ζώων, τόσο στο επίπεδο της εκτροφής τους, όσο και κατά τη μεταφορά και τη σφαγή τους απουσία πείνας ή δίψας, απουσία καταπόνησης από το περιβάλλον, απουσία τραυματισμού ή ασθένειας, δυνατότητα εκδήλωσης φυσιολογικής συμπεριφοράς, και απουσία φόβου ή καταπόνησης stress.

Δράση 1. Καλή μεταχείριση των Χοίρων ενσταυλισμένης εκτροφής

Δράση 1. Καλή μεταχείριση των Χοίρων ενσταυλισμένης εκτροφής

Δράση 2. Καλή μεταχείριση των βοοειδών ενσταυλισμένης εκτροφής

Για την εφαρμογή της παρέμβασης της Ευζωίας επιλέχθηκαν μόνο αυτές οι χοίροι και τα βοοειδή. Ένας λόγος είναι ο διαθέσιμος προϋπολογισμός. Οι ενισχύεις εδώ είναι ανά ζώο και μπορεί να φτάσουν αρκετά ψηλά οπότε και ο προϋπολογισμός μπορεί να ανάβει πολύ και να μην μπορεί να καλυφθεί. Βέβαια μπορεί να βάλει κανείς κριτήρια επιλογής αλλά πρέπει να υπάρχει και μία αναλογικότητα δεν μπορεί πχ να αποκλείεται το 90% των αιτούντων.

Επίσης ειδικά για τα πουλικά λήφθηκε υπόψη ο μεγάλος πληθυσμός τους όπως επίσης ότι πρόκειται για μία ιδιαίτερα δυναμική εκτροφή με ιδιαίτερη ζήτηση. Ως εκ τούτου η κύρια απαίτηση της ευζωίας που εδώ είναι η αραιώση φάνηκε ότι δεν υπήρχε πρόθεση να εφαρμοστεί από τους ενδιαφερόμενους αφού στην ουσία θα καλούνταν να μειώσουν την παραγωγή τους.

Σε ό,τι αφορά τα αιγοπρόβατα και εδώ έχουμε να κάνουμε με πολύ μεγάλους πληθυσμούς και πάρα πολλούς δικαιούχους. Δεδομένου μάλιστα ότι Δεν υπάρχουν βασικοί κανόνες που να ακολουθούνται ώστε πάνω σε αυτούς να πατήσουν οι πρακτικές της ευζωίας, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να ελεγχθεί ή εφαρμογή των δεσμεύσεων.

70-3.2 - Μείωση της χρήσης αντιβιοτικών στην αιγοπροβατοτροφία

Η συγκεκριμένη παρέμβαση αφορά στην ενίσχυση της πρόληψης και την μείωση της χρήσης αντιβιοτικών στα αιγοπρόβατα. Οι δεσμεύσεις που αφορούν παρεμβάσεις σε εμβολιασμό των ζώων και χρήση παρασιτοκτόνων είναι:

α. Χορήγηση εμβολίων για την πρόληψη νοσημάτων, όπως ενδεικτικά:

β. Χορήγηση παρασιτοκτόνων:

Οι δύο παρακάτω παρεμβάσεις αφορούν τη Δάσωση γεωργικών εκτάσεων. Η πρώτη αφορά τη δημιουργία και η δεύτερη την συντήρηση της δασικής φυτείας

73-3.4 - Μη παραγωγικές επενδύσεις για την εγκατάσταση δασοπονικών φυτειών (α' φάση δάσωσης για τη δημιουργία δασικών εκτάσεων σε γεωργικές γαίες)

Κατάλογος με είδη ανά ζώνη βλάστησης

Η επιλέξιμη πυκνότητα φύτευσης είναι :

- 900 δένδρα ανά εκτάριο, δηλ. 90 δένδρα /στρέμμα (Φυτείες Δ90), για τις φυτείες όλων των επιτρεπόμενων δασικών ειδών (εκτός των ευγενών πλατύφυλλων),
- 250 δένδρα ανά εκτάριο, δηλ. 25 δένδρα /στρέμμα (Φυτείες Δ25), για τις φυτείες των ευγενών πλατύφυλλων του καταλόγου.

Στην περίπτωση ειδών ταχείας ανάπτυξης όπως Salix και Populus ο ελάχιστος χρόνος υλοτόμησης είναι εννέα (9) έτη.

70-4.1 - Δάσωση και δημιουργία δασικών εκτάσεων (β' φάση δάσωσης που καλύπτει δαπάνες συντήρησης και αποζημίωση απώλειας εισοδήματος)

Η συγκεκριμένη Παρέμβαση (70-4.1) αφορά κατά πρώτον συνεχιζόμενα έργα του Μέτρου 8.1 του ΠΑΑ 2014- 2022 και κατά δεύτερον τα ενταγμένα έργα της Παρέμβασης Π3-73-3.4 «Μη παραγωγικές επενδύσεις για την εγκατάσταση δασοπονικών φυτειών (α' φάση δάσωσης για τη δημιουργία δασικών εκτάσεων σε γεωργικές γαίες)» συντήρηση από το έτος 2025 έως και το έτος 2029.

Απώλεια εισοδήματος για χρονική περίοδο έως 12 έτη από την ημερομηνία της χορήγησης της ενίσχυσης (ημερομηνία πιστοποίησης της εγκατάστασης):

1. Βασικές εργασίες συντήρησης τα πρώτα 4 έτη, αλλά και μετά μέχρι το 12^ο έτος μετά την εγκατάσταση της φυτείας ανάλογα με το διάστημα μετά τη φύτευση:

- Σχηματισμός/συντήρηση της λεκάνης άρδευσης του φυτού,
- Άρδευση των φυτών, είτε με τη χρήση τριτεύοντος δικτύου, είτε με βυτίο.
- Λίπανση των φυτών,
- Φρεζάρισμα του εδάφους
- Καλλιεργητικό κλάδεμα,
- Βοτάνισμα (απομάκρυνση βλάστησης) στις λεκάνες άρδευσης των φυτών.

70-5.1 Μείωση αποτυπώματος του άνθρακα σε αροτραίες καλλιέργειες

Ως στόχος της παρέμβασης τίθεται η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα κατά 20% για τις προαναφερθείσες καλλιέργειες. Η μείωση του αποτυπώματος σε κάθε μία από τις καλλιέργειες

αυτές, ανάλογα με τις καλλιεργητικές πρακτικές που εφαρμόζονται υπολογίζεται με τη χρήση εξειδικευμένων λογισμικών (ενδεικτικά αναφέρονται Cool Farm Tool, Agrecalc, Farm Carbon Calculator, Umberto LCA+ κ.α.). Η ετήσια ενίσχυση δίδεται στον παραγωγό με την επίτευξη του στόχου που έχει τεθεί για 20% μείωση του αποτυπώματος άνθρακα στην καλλιέργεια του.

Ο παραγωγός τηρεί ημερολόγιο εργασιών μητρώο εισροών για το αποτύπωμα του άνθρακα, βάσει του οποίου και με τη χρήση κάποιας από τις πιστοποιημένες εφαρμογές υπολογίζεται η γραμμική βάση για τη χρονιά πριν την ένταξη του στην παρέμβαση. Με την ένταξη του στην παρέμβαση εφαρμόζει τις πρακτικές που επιθυμεί για τη μείωση αποτυπώματος του άνθρακα με την παρακολούθηση Γεωργικού συμβουλου και επαναυπολογίζει μέσω της ίδιας εφαρμογής το αποτύπωμα του άνθρακα που πρέπει να είναι μειωμένο κατά 20%.

70-4.2 - Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και της προσαρμογής των δασών στη κλιματική αλλαγή

Σε περιοχές του δικτύου NATURA 2000 που έχουν οριστεί σαν τέτοιες λόγω της παρουσίας εκεί σημαντικών οικοτόπων και ειδών (Ειδικές Ζώνες Διατήρησης) εφαρμόζονται δεσμεύσεις για τη βιοποικιλότητα, Την ανάσχεση του οικολογικού κατακερματισμού και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Άλλες παρεμβάσεις

Σημαντική είναι και οι περιβαλλοντική διάσταση μέτρων που αφορούν επενδύσεις όπως οι παρακάτω

Μη παραγωγικές επενδύσεις

- Π3-73-1.3 - Πρόληψη και αποκατάσταση ζημιών σε δάση εξαιτίας δασικών πυρκαγιών, φυσικών καταστροφών και διατήρηση δασικών γενετικών πόρων, Π3-73-2.6 - Επενδύσεις κυκλικής οικονομίας και ενεργειακές επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις
- Π3-73-2.7 - Επενδύσεις σε δασοκομικές τεχνολογίες και στην επεξεργασία, κινητοποίηση και εμπορία δασικών προϊόντων.

77-4.1 - Στήριξη για τοπική ανάπτυξη μέσω του LEADER.

Μέσω LEADER υλοποιούνται περιβαλλοντικές δράσεις κυρίως αναδειξίσεις όπως είναι τα μονοπάτια αλλά και κυκλικής οικονομίας στα πλαίσια πάντα της Τοπικής στρατηγικής.

77-3.1 - Ανάπτυξη συνεργασιών μέσω Επιχειρησιακών Ομάδων (ΕΟ) της Ευρωπαϊκής Σύμπραξης Καινοτομίας

Στην προγραμματική 2014 - 2020 ένα μεγάλο μέρος της παρέμβασης ήταν αφιερωμένο στο περιβάλλον. Τρεις ήταν οι δράσεις της παρέμβασης.

- 16.1-Ίδρυση και λειτουργία επιχειρησιακών ομάδων της ΕΣΚ για την παραγωγικότητα και τη βιωσιμότητα της γεωργίας.
- 16.4-Οριζόντια και κάθετη συνεργασία για βραχείες αλυσίδες και τοπικές αγορές και δραστηριότητες προώθησης.
- 16.5-Συνεργασία για περιβαλλοντικά έργα, περιβαλλοντικές πρακτικές και δράσεις για κλιματική αλλαγή.

Η δράση 16.5 ήταν καθαρά περιβαλλοντική αλλά και πολλές από τα Επιχειρησιακά σχέδια της 16.1 αφορούσαν ουσιαστικά το περιβάλλον αφού η παραγωγικότητα και η βιωσιμότητα είναι έννοιες αλληλένδετες με τους φυσικούς πόρους. Αντίστοιχα και στην τρέχουσα προγραμματική ή παρουσία προτάσεων με περιβαλλοντική στόχευση αναμένεται σημαντική.

12η Ενότητα: Σύστημα Διακυβέρνησης

Στο πλαίσιο της επιμερισμένης διαχείρισης, ανατίθενται καθήκοντα σχετικά με την εκτέλεση του προϋπολογισμού στις χώρες της ΕΕ, οι οποίες λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης.

Οι χώρες της ΕΕ, μέσω της Διαχειριστικής Αρχής και του Οργανισμού Πληρωμών τους σε εθνικό επίπεδο, είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία ενός συστήματος διαχείρισης και ελέγχου των πληρωμών που συμμορφώνεται με τους κανονισμούς της ΕΕ. Πρέπει να διασφαλίζουν ότι το σύστημα αυτό λειτουργεί αποτελεσματικά και είναι ικανό να προλαμβάνει, να ανιχνεύει και να διορθώνει παρατυπίες. Επιπλέον, οι χώρες πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα πληροφοριακά συστήματα, να συλλέγουν και να υποβάλλουν εκθέσεις σχετικά με τα δεδομένα επιδόσεων για τις δαπάνες στο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ, ενώ έχουν και την αρμοδιότητα επιβολής δημοσιονομικών διορθώσεων στις περιπτώσεις διαπίστωσης παρατυπιών από τους δικαιούχους λήψης των ενισχύσεων.

Η Επιτροπή διαδραματίζει εποπτικό ρόλο, διασφαλίζοντας τη συμμόρφωση των ρυθμίσεων που διέπουν το σύστημα διαχείρισης και ελέγχου. Αυτό επιτυγχάνεται με την επαλήθευση της αποτελεσματικής λειτουργίας αυτού του συστήματος και με την πραγματοποίηση δημοσιονομικών διορθώσεων, όπου απαιτείται.



Εικόνα 22 - Σύστημα Διακυβέρνησης ΣΣ ΚΑΠ

Οργανισμός Πληρωμών

Οι χώρες της ΕΕ εκτελούν πληρωμές σε δικαιούχους της ΚΑΠ μέσω των επίσημα καθορισμένων φορέων που είναι οι οργανισμοί πληρωμών τους. (άρθρο 9 ΚΑΝ. 2021/2016). Οργανισμός Πληρωμών για τη χώρα μας έχει ορισθεί ο ΟΠΕΚΕΠΕ.

Οι οργανισμοί πληρωμών είναι διαπιστευμένοι σύμφωνα με λεπτομερή κριτήρια που καθορίζονται από την Επιτροπή και πρέπει να διασφαλίζουν την επιλεξιμότητα όλων των αιτήσεων χρηματοδότησης και την ορθή εκτέλεση των πληρωμών στους γεωργούς και σε άλλους δικαιούχους της ΚΑΠ.

Όλες οι δαπάνες καταγράφονται στους ετήσιους λογαριασμούς των οργανισμών πληρωμών και υπόκεινται σε περαιτέρω επίπεδα ελέγχων, ελέγχων και λογιστικών ελέγχων στο πλαίσιο της διαδικασίας δημοσιονομικής διασφάλισης. Ειδικότερα, ο Οργανισμός Πληρωμών, έως τις 15 Φεβρουαρίου του έτους που έπεται του σχετικού γεωργικού οικονομικού έτους («οικονομικό έτος»), καταρτίζει και παρέχει στην Επιτροπή τα ακόλουθα:

α) τους ετήσιους λογαριασμούς σχετικά με τις δαπάνες τις οποίες πραγματοποίησαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τα οποία έχουν ανατεθεί στον εν λόγω διαπιστευμένο οργανισμό πληρωμών, όπως προβλέπεται στο άρθρο 63 παράγραφος 5 στοιχείο α) του δημοσιονομικού

κανονισμού, μαζί με τις απαιτούμενες πληροφορίες για την εκκαθάριση λογαριασμών κατά το άρθρο 53 του παρόντος κανονισμού.

β) την ετήσια έκθεση επιδόσεων που αναφέρεται στο άρθρο 54 παράγραφος 1 του παρόντος κανονισμού και στο άρθρο 134 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 και από την οποία προκύπτει ότι οι δαπάνες πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 37 του παρόντος κανονισμού.

γ) την ετήσια σύνοψη των τελικών εκθέσεων λογιστικού ελέγχου και των ελέγχων που έχουν διενεργηθεί, ανάλυση της φύσης και έκτασης των σφαλμάτων και αδυναμιών που εντοπίστηκαν στα συστήματα διακυβέρνησης, καθώς και των διορθωτικών μέτρων που έχουν ληφθεί ή προβλέπεται να ληφθούν, όπως προβλέπεται στο άρθρο 63 παράγραφος 5 στοιχείο β) του δημοσιονομικού κανονισμού.

δ) τη διαχειριστική δήλωση που προβλέπεται στο άρθρο 63 παράγραφος 6 του δημοσιονομικού κανονισμού, με την οποία βεβαιώνεται: i) ότι τα στοιχεία παρουσιάζονται με τον κατάλληλο τρόπο και είναι πλήρη και ακριβή, όπως προβλέπεται στο άρθρο 63 παράγραφος 6 στοιχείο α) του δημοσιονομικού κανονισμού, ii) η εύρυθμη λειτουργία των συστημάτων διακυβέρνησης που έχουν τεθεί σε εφαρμογή, με εξαίρεση την αρμόδια αρχή που αναφέρεται στο άρθρο 8, τον οργανισμό συντονισμού που αναφέρεται στο άρθρο 10 και τον οργανισμό πιστοποίησης που αναφέρεται στο άρθρο 12 του παρόντος κανονισμού, διασφαλίζοντας ότι οι δαπάνες πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με το άρθρο 37 του παρόντος κανονισμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 63 παράγραφος 6 στοιχεία β) και γ), του δημοσιονομικού κανονισμού.

Αρχή Διαπίστευσης

Η διαπίστευση των Οργανισμών Πληρωμής γίνεται από αρμόδια εθνική αρχή σε υπουργικό επίπεδο (άρθρο 8 ΚΑΝ. 2021/2016).

Στην περίπτωση της χώρας μας φορέας διαπίστευσης της ορθής εκτέλεσης των αρμοδιοτήτων του ΟΠΕΚΕΠΕ ως Οργανισμού Πληρωμών των ενισχύσεων της ΚΑΠ είναι η Δνση Οικονομικών Ελέγχων, Επιθεώρησης και Συνεργατισμού του ΥΠΑΑΤ

Η Αρχή Διαπίστευσης είναι υπεύθυνη για:

α) την έκδοση, αναθεώρηση και ανάκληση της διαπίστευσης των οργανισμών πληρωμών που αναφέρονται στο άρθρο 9 παράγραφος 2.

β) τον ορισμό και την έκδοση, αναθεώρηση και ανάκληση της διαπίστευσης του οργανισμού συντονισμού που αναφέρεται στο άρθρο 10.

γ) τον ορισμό και την ανάκληση του ορισμού οργανισμού πιστοποίησης όπως αναφέρεται στο άρθρο 12, καθώς και τη διασφάλιση ότι υπάρχει πάντοτε ορισθείς οργανισμός πιστοποίησης.

δ) την εκτέλεση των καθηκόντων που ανατίθενται στην αρμόδια αρχή κατ' εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου.

Με βάση την εξέταση των ελάχιστων όρων που εγκρίνονται από την Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 1 στοιχείο α), η αρμόδια αρχή αποφασίζει, με επίσημη πράξη, σχετικά με την έκδοση ή, κατόπιν επανεξέτασης, την ανάκληση της διαπίστευσης του οργανισμού πληρωμών και τον ορισμό και τη διαπίστευση και την ανάκληση της διαπίστευσης του οργανισμού συντονισμού.

Η αρμόδια αρχή αποφασίζει, με επίσημη πράξη, σχετικά με τον ορισμό και την ανάκληση του ορισμού του οργανισμού πιστοποίησης, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι υπάρχει πάντοτε ορισθείς οργανισμός πιστοποίησης.

Η αρμόδια αρχή ενημερώνει αμελλητί την Επιτροπή για όλες τις διαπιστεύσεις και ανακλήσεις διαπιστεύσεων του οργανισμού πληρωμών και για τον ορισμό και τη διαπίστευση και την ανάκληση της διαπίστευσης του οργανισμού συντονισμού, καθώς και για τον ορισμό και την ανάκληση ορισμού του οργανισμού πιστοποίησης.

Οργανισμός Πιστοποίησης

Οι δαπάνες που εκτελεί ο Οργανισμός Πληρωμών πιστοποιούνται από ανεξάρτητο φορέα που ορίζεται από το ΚΜ για τριετία (άρθρο 12 ΚΑΝ. 2021/2016). Οργανισμός Πιστοποίησης του ΟΠΕΚΕΠΕ είναι η ΕΔΕΛ.

Ο Οργανισμός Πιστοποίησης εκδίδει γνωμοδότηση η οποία συντάσσεται σύμφωνα με τα διεθνώς αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα και διευκρινίζει κατά πόσον: α) οι λογαριασμοί αποδίδουν αληθή και ακριβή εικόνα. β) τα συστήματα διακυβέρνησης που έχουν θέσει σε εφαρμογή τα ΚΜ λειτουργούν εύρυθμα, ειδικότερα: i) ii) οι φορείς διακυβέρνησης (ΔΑ και Οργανισμός

Πληρωμών) που αναφέρονται στα άρθρα 9 και 10 του κανονισμού 2021/2116 και στο άρθρο 123 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 οι βασικές απαιτήσεις της Ένωσης. iii) το σύστημα υποβολής εκθέσεων που έχει θεσπιστεί για τους σκοπούς της ετήσιας έκθεσης επιδόσεων που αναφέρεται στο άρθρο 134 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115. γ) οι εκθέσεις επιδόσεων σχετικά με τους δείκτες εκροών για τους σκοπούς της ετήσιας εκκαθάρισης επιδόσεων που αναφέρεται στο άρθρο 54 του παρόντος κανονισμού και οι εκθέσεις επιδόσεων επί των δεικτών αποτελεσμάτων για την πολυετή παρακολούθηση επιδόσεων που αναφέρεται στο άρθρο 128 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115, που αποδεικνύουν την τήρηση του άρθρου 37 του παρόντος κανονισμού, ευσταθούν. δ) οι δαπάνες για τα μέτρα που προβλέπονται στους κανονισμούς (ΕΕ) αριθ. 228/2013, (ΕΕ) αριθ. 229/2013 και (ΕΕ) αριθ. 1308/2013 και στον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1144/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις οποίες έχει ζητηθεί επιστροφή από την Επιτροπή, είναι νόμιμες και κανονικές.

Διαχειριστική Αρχή

Βάσει άρθρου 124 Καν 2021/2115, κάθε ΚΜ ορίζει εθνική διαχειριστική αρχή για το οικείο στρατηγικό σχέδιο για την ΚΑΠ. Τα ΚΜ μπορούν, λαμβάνοντας υπόψη τις συνταγματικές και θεσμικές διατάξεις τους, να ορίζουν περιφερειακές διαχειριστικές αρχές ως αρμόδιες για ένα μέρος ή για το σύνολο των καθηκόντων που αναφέρονται στην παράγραφο

Τα ΚΜ διασφαλίζουν ότι το σχετικό σύστημα διαχείρισης και ελέγχου έχει συσταθεί κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζει σαφή κατανομή και διαχωρισμό των καθηκόντων μεταξύ της εθνικής διαχειριστικής αρχής και, κατά περίπτωση, των περιφερειακών διαχειριστικών αρχών και άλλων φορέων. Τα ΚΜ είναι υπεύθυνα για την αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος καθ' όλη την περίοδο του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ.

Η διαχειριστική αρχή είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση και την υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ με αποτελεσματικό και ορθό τρόπο. Συγκεκριμένα, διασφαλίζει ότι:

- α) υπάρχει ηλεκτρονικό πληροφοριακό σύστημα όπως αναφέρεται στο άρθρο 130,
- β) οι γεωργοί, άλλοι δικαιούχοι και άλλοι φορείς που συμμετέχουν στην υλοποίηση των παρεμβάσεων: i) ενημερώνονται για τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τη χορηγούμενη ενίσχυση και διατηρούν είτε χωριστό λογιστικό σύστημα είτε τον κατάλληλο λογιστικό κωδικό για όλες τις δοσοληψίες που σχετίζονται με μια πράξη, όποτε συντρέχει λόγος, ii) έχουν

επίγνωση των απαιτήσεων που αφορούν την παροχή στοιχείων στη διαχειριστική αρχή και την καταγραφή των εκροών και των αποτελεσμάτων,

γ) οι ενδιαφερόμενοι γεωργοί και άλλοι δικαιούχοι εφοδιάζονται, μέσω ηλεκτρονικών μέσων κατά περίπτωση, με σαφείς και ακριβείς πληροφορίες περί των κανονιστικών απαιτήσεων διαχείρισης και των ελάχιστων προτύπων ΚΑΠΚ που θεσπίζονται σύμφωνα με τον τίτλο ΙΙΙ κεφάλαιο Ι τμήμα 2, καθώς και περί των προδιαγραφών σχετικά με την κοινωνική αιρεσιμότητα που θεσπίζονται σύμφωνα με τον τίτλο ΙΙΙ κεφάλαιο Ι τμήμα 3, τα οποία πρέπει να εφαρμόζονται σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης,

δ) η εκ των προτέρων αξιολόγηση που αναφέρεται στο άρθρο 139 συνάδει με το σύστημα αξιολόγησης και παρακολούθησης και υποβάλλεται στην Επιτροπή,

ε) έχει εκπονηθεί το σχέδιο αξιολόγησης που προβλέπεται στο άρθρο 140 παράγραφος 4 και οι εκ των υστέρων αξιολογήσεις που αναφέρονται στο εν λόγω άρθρο διεξάγονται εντός των προθεσμιών που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό, διασφαλίζοντας ότι οι αξιολογήσεις αυτές συνάδουν με το σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης και υποβάλλονται στην επιτροπή παρακολούθησης και στην Επιτροπή,

στ) η επιτροπή παρακολούθησης λαμβάνει τις πληροφορίες και τα έγγραφα που απαιτούνται για την παρακολούθηση της υλοποίησης του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ, λαμβάνοντας υπόψη τους ειδικούς στόχους και τις προτεραιότητές του,

ζ) συντάσσεται η ετήσια έκθεση επιδόσεων, συμπεριλαμβανομένων των συνολικών πινάκων παρακολούθησης, και, αφού πρώτα υποβληθεί στην επιτροπή παρακολούθησης προς γνωμοδότηση, υποβάλλεται στην Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 3 πρώτο εδάφιο στοιχείο β) του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2116,

η) πραγματοποιούνται σχετικές ενέργειες επακολούθησης των παρατηρήσεων της Επιτροπής σχετικά με τις ετήσιες εκθέσεις επιδόσεων,

θ) ο οργανισμός πληρωμών λαμβάνει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες, ιδίως σχετικά με τις διαδικασίες που εφαρμόζονται και τυχόν ελέγχους που διενεργούνται αναφορικά με τις παρεμβάσεις που έχουν επιλεγεί για χρηματοδότηση, προτού εγκριθούν οι ενισχύσεις,

ι) οι δικαιούχοι στο πλαίσιο των παρεμβάσεων που χρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΑΑ, πλην των παρεμβάσεων που συνδέονται με την έκταση και τα ζώα, αναγνωρίζουν τη χρηματοδοτική στήριξη που λαμβάνουν, μεταξύ άλλων με την κατάλληλη χρήση του εμβλήματος της Ένωσης σύμφωνα με τους κανόνες που καθορίζονται από την Επιτροπή κατ' εφαρμογή της παραγράφου 5,

ια) δίδεται δημοσιότητα στο στρατηγικό σχέδιο για την ΚΑΠ, μεταξύ άλλων μέσω του εθνικού δικτύου ΚΑΠ, ενημερώνοντας: i) τους δυνητικούς δικαιούχους, τις επαγγελματικές οργανώσεις, τους οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους, τους οργανισμούς που ασχολούνται με την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και τις ενδιαφερόμενες μη κυβερνητικές οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών οργανώσεων, σχετικά με τις δυνατότητες που προσφέρει το στρατηγικό σχέδιο για την ΚΑΠ και με τους κανόνες πρόσβασης στη χρηματοδότηση από το στρατηγικό σχέδιο για την ΚΑΠ και ii) τους γεωργούς, άλλους δικαιούχους και το ευρύ κοινό σχετικά με την ενωσιακή στήριξη για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη μέσω του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ. Για τη στήριξη που χρηματοδοτείται από το ΕΓΤΕ, κατά περίπτωση, τα ΚΜ προβλέπουν τη χρήση από τη διαχειριστική αρχή των εργαλείων και των δομών προβολής και επικοινωνίας που χρησιμοποιεί το ΕΓΤΑΑ.

Στις περιπτώσεις που οι περιφερειακές διαχειριστικές αρχές οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεύτερο εδάφιο είναι αρμόδιες για τα καθήκοντα που αναφέρονται στην παράγραφο 2, η εθνική διαχειριστική αρχή διασφαλίζει τον δέοντα συντονισμό μεταξύ των εν λόγω αρχών ώστε να διασφαλίζεται η συνοχή και η συνεκτικότητα του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ ως προς τον σχεδιασμό και την υλοποίηση.

Η εθνική διαχειριστική αρχή μπορεί να αναθέτει καθήκοντα σε ενδιάμεσους φορείς. Τέτοιοι φορείς είναι υπηρεσίες του ΥΠΑΑΤ, συναρμόδιων Υπουργείων όπως του ΥΠΕΝ για τα δασικά μέτρα, εποπτευόμενοι φορείς του ΥΠΑΑΤ όπως ο ΕΛΓΟ και ο ΕΛΓΑ, Υπηρεσίες των Περιφερειών όπως οι ΔΑΟΚ και οι ΔΑ των Περιφερειών για μέτρα όπως τα Σχέδια Βελτίωσης, οι Νέοι Γεωργοί, μικρά Δημόσια Έργα, κλπ.

Στην περίπτωση αυτή, η διαχειριστική αρχή που αναθέτει καθήκοντα διατηρεί την πλήρη ευθύνη για την αποδοτικότητα και την αριότητα της διαχείρισης και εκτέλεσης των εν λόγω καθηκόντων και διασφαλίζει ότι έχουν θεσπισθεί οι σχετικές διατάξεις που επιτρέπουν στον

ενδιάμεσο φορέα να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία και πληροφορίες για την εκτέλεση των καθηκόντων που εκχωρεί.

Επιτροπή Παρακολούθησης

Βάσει άρθρου 124 Καν. 2021/2115, κάθε ΚΜ συγκροτεί εθνική επιτροπή για την παρακολούθηση της υλοποίησης του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης στο ΚΜ της εκτελεστικής απόφασης της Επιτροπής για την έγκριση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ. Κάθε επιτροπή παρακολούθησης θεσπίζει τον εσωτερικό κανονισμό της, ο οποίος περιλαμβάνει διατάξεις για τον συντονισμό με τις περιφερειακές επιτροπές παρακολούθησης όταν συγκροτούνται σύμφωνα με την παράγραφο 5, για την πρόληψη των συγκρούσεων συμφερόντων και για την εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας. Η επιτροπή παρακολούθησης συνεδριάζει τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο και εξετάζει όλα τα ζητήματα που επηρεάζουν την πρόοδο του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ προς την επίτευξη των αριθμητικών του στόχων. Κάθε ΚΜ δημοσιεύει τον εσωτερικό κανονισμό και τις γνωμοδοτήσεις της επιτροπής παρακολούθησης.

Κάθε ΚΜ αποφασίζει τη σύνθεση της επιτροπής παρακολούθησης και διασφαλίζει την ισόρροπη εκπροσώπηση των αρμόδιων δημόσιων αρχών και των ενδιάμεσων φορέων, καθώς και των εκπροσώπων των εταίρων που αναφέρονται στο άρθρο 106 παρ. 3.

Κάθε μέλος της επιτροπής παρακολούθησης έχει δικαίωμα ψήφου. Το ΚΜ δημοσιεύει ηλεκτρονικά τον κατάλογο των μελών της επιτροπής παρακολούθησης. Αντιπρόσωποι της Επιτροπής συμμετέχουν στις εργασίες της επιτροπής παρακολούθησης με συμβουλευτική ιδιότητα.

Η επιτροπή παρακολούθησης εξετάζει ειδικότερα: α) την πρόοδο της υλοποίησης του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ και της επίτευξης των οροσήμων και των αριθμητικών στόχων, β) τυχόν ζητήματα που επηρεάζουν την εκτέλεση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ και τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση των εν λόγω ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένης της προόδου προς την απλούστευση και τη μείωση του διοικητικού φόρτου για τους τελικούς δικαιούχους, γ) τα στοιχεία της εκ των προτέρων αξιολόγησης που παρατίθενται στο άρθρο 58 παράγραφος 3 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 και το έγγραφο στρατηγικής που αναφέρεται στο άρθρο 59 παράγραφος 1 του εν λόγω κανονισμού, δ) την πρόοδο που σημειώθηκε κατά τη διεξαγωγή των αξιολογήσεων, τη σύνθεση των αξιολογήσεων

και την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων, ε) σχετικές πληροφορίες που αφορούν την εκτέλεση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ και παρέχονται από το εθνικό δίκτυο ΚΑΠ, στ) την υλοποίηση δράσεων επικοινωνίας και προβολής, ζ) τη δημιουργία διοικητικών ικανοτήτων για τις δημόσιες αρχές και τους γεωργούς και άλλους δικαιούχους, κατά περίπτωση.

Η επιτροπή παρακολούθησης παρέχει τη γνώμη της για:

α) τη μεθοδολογία και τα κριτήρια για την επιλογή των πράξεων,

β) τις ετήσιες εκθέσεις επιδόσεων,

γ) το σχέδιο αξιολόγησης και τις τροποποιήσεις του,

δ) κάθε πρόταση της διαχειριστικής αρχής για την τροποποίηση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ.

Εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα ΚΑΠ⁵⁷

Βάσει άρθρου 126 Καν. 2021/2015, κάθε ΚΜ δημιουργεί ένα εθνικό δίκτυο για την κοινή γεωργική πολιτική («εθνικό δίκτυο ΚΑΠ») για τη δικτύωση των οργανισμών και των διοικήσεων, των συμβούλων, των ερευνητών και άλλων φορέων καινοτομίας και άλλων φορέων στον τομέα της γεωργίας και της αγροτικής ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο το αργότερο 12 μήνες μετά την έγκριση του στρατηγικού σχεδίου της για την ΚΑΠ από την Επιτροπή. Τα εθνικά δίκτυα ΚΑΠ βασίζονται στις εμπειρίες και πρακτικές που ήδη υφίστανται στα ΚΜ από την προηγούμενη περίοδο, όπου υφίσταντο μόνο για τον Πυλώνα II των μέτρων αγροτικής ανάπτυξης με την επωνυμία Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα και αντίστοιχα Ευρωπαϊκό Αγροτικό Δίκτυο.

Η Επιτροπή καταρτίζει ευρωπαϊκό δίκτυο για την κοινή γεωργική πολιτική («ευρωπαϊκό δίκτυο ΚΑΠ») για τη δικτύωση των εθνικών δικτύων, οργανισμών και διοικήσεων στον τομέα της γεωργίας και της αγροτικής ανάπτυξης σε επίπεδο Ένωσης.

Η δικτύωση μέσω των εθνικών και ευρωπαϊκών δικτύων ΚΑΠ έχει τους ακόλουθους στόχους:

⁵⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, Άρθρο 126

- α) αύξηση της συμμετοχής όλων των σχετικών ωφελούμενων στην υλοποίηση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ και, κατά περίπτωση, στον σχεδιασμό τους,
- β) επικουρία προς τις διοικήσεις των ΚΜ κατά την υλοποίηση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ και κατά τη μετάβαση σε μοντέλο υλοποίησης με βάση τις επιδόσεις,
- γ) συμβουλή στη βελτίωση της ποιότητας υλοποίησης των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ,
- δ) συμβολή στην ενημέρωση του κοινού και των δυνητικών δικαιούχων σχετικά με την ΚΑΠ και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης,
- ε) προώθηση της καινοτομίας στη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη και υποστήριξη της μάθησης μεταξύ ομοτίμων και της ενσωμάτωσης και της αλληλεπίδρασης μεταξύ όλων των ωφελούμενων στη διαδικασία ανταλλαγής γνώσεων και απόκτησης γνώσεων,
- στ) συμβολή στην ικανότητα και τις δραστηριότητες παρακολούθησης και αξιολόγησης,
- ζ) συμβολή στη διάδοση των αποτελεσμάτων των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ.

Ο στόχος που ορίζεται στο πρώτο εδάφιο στοιχείο δ) επιδιώκεται ιδίως μέσω των εθνικών δικτύων ΚΑΠ.

Τα καθήκοντα των εθνικών και ευρωπαϊκών δικτύων ΚΑΠ για την επίτευξη των στόχων που ορίζονται στην παράγραφο 3 είναι τα ακόλουθα:

- α) η συλλογή, ανάλυση και διάδοση πληροφοριών για δράσεις και ορθές πρακτικές που εφαρμόζονται ή υποστηρίζονται στο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ, καθώς και η ανάλυση των εξελίξεων στη γεωργία και στις αγροτικές περιοχές οι οποίες έχουν σημασία για τους ειδικούς στόχους που ορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφοι 1 & 2,
- β) η συμβολή στη δημιουργία ικανοτήτων για τις διοικήσεις των ΚΜ και άλλων φορέων που συμμετέχουν στην υλοποίηση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΑΠ, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών παρακολούθησης και αξιολόγησης,
- γ) η δημιουργία πλατφορμών, φόρουμ και εκδηλώσεων για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των ωφελούμενων και της μάθησης μεταξύ ομοτίμων, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, των ανταλλαγών με δίκτυα τρίτων χωρών,

δ) η συλλογή πληροφοριών και η διευκόλυνση της διάδοσής τους, καθώς επίσης και η δικτύωση χρηματοδοτούμενων δομών και έργων, όπως οι ομάδες τοπικής δράσης που αναφέρονται στο άρθρο 33 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060, οι επιχειρησιακές ομάδες της ΕΣΚ που αναφέρονται στο άρθρο 127 παράγραφος 3 του παρόντος κανονισμού και ανάλογες δομές και έργα,

ε) η στήριξη σχεδίων συνεργασίας μεταξύ επιχειρησιακών ομάδων της ΕΣΚ που αναφέρονται στο άρθρο 127 παράγραφος 3 του παρόντος κανονισμού, ομάδων τοπικής δράσης που αναφέρονται στο άρθρο 33 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 ή παρόμοιων δομών τοπικής ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένης της διακρατικής συνεργασίας,

στ) η δημιουργία συνδέσμων με άλλες στρατηγικές ή δίκτυα που χρηματοδοτούνται από την Ένωση,

ζ) η συμβολή στην περαιτέρω ανάπτυξη της ΚΑΠ και στην προετοιμασία κάθε επόμενης περιόδου του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΑΠ,

η) στην περίπτωση των εθνικών δικτύων ΚΑΠ, η συμμετοχή και η συνεισφορά στις δραστηριότητες του ευρωπαϊκού δικτύου ΚΑΠ,

θ) στην περίπτωση του ευρωπαϊκού δικτύου ΚΑΠ, η συνεργασία με τα εθνικά δίκτυα ΚΑΠ και η συμβολή στις δραστηριότητές τους.

13η Ενότητα: Δείκτες και Αξιολόγηση

Η παρακολούθηση και αξιολόγηση των Στρατηγικών Σχεδίων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΣΣ ΚΑΠ) αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της μεταρρυθμισμένης ΚΑΠ 2023–2027. Το νέο πλαίσιο «performance, monitoring and evaluation framework (PMEF)» θεσπίστηκε από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115 (άρθρα 128–139) και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 (άρθρα 7–10), με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, αποδοτικότητας και λογοδοσίας⁵⁸.

Το PMEF στηρίζεται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες δεικτών:

- Δείκτες εκροών (output indicators): μετρούν τι παραδόθηκε.
- Δείκτες αποτελέσματος (result indicators): μετρούν άμεσα αποτελέσματα σε σχέση με τους ειδικούς στόχους.
- Δείκτες πλαισίου (context indicators): περιγράφουν τη γενικότερη κατάσταση στον γεωργικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό τομέα.
- Δείκτες επιπτώσεων (impact indicators): μετρούν μακροπρόθεσμες αλλαγές που σχετίζονται με τους γενικούς στόχους της ΚΑΠ.

Η αξιολόγηση των ΣΣ ΚΑΠ αποτελεί κρίσιμη παράμετρο λογοδοσίας έναντι των φορολογουμένων, αλλά και εργαλείο πολιτικής μάθησης, καθώς επιτρέπει στα ΚΜ να προσαρμόζουν την εφαρμογή των παρεμβάσεων.

Το «New Delivery Model» της ΚΑΠ 2023-2027

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναθεωρήθηκε με σημαντικές αλλαγές που ισχύουν από το 2023 έως το 2027, κατόπιν της θέσπισης του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 «on support for CAP Strategic Plans». Στο επίκεντρο της αναθεώρησης αυτής βρίσκεται το λεγόμενο **New Delivery Model** (Νέο Μοντέλο Παράδοσης ή Νέο Μοντέλο Υλοποίησης), το οποίο σηματοδοτεί μια μετακίνηση από έμφαση στην τήρηση κανόνων

⁵⁸ European Commission. (2021). *Staff Working Document SWD(2021) 385 – Common Agricultural Policy (CAP) Indicators – Definitions and Technical Guidance*. Brussels: European Commission, DG AGRI

(compliance) προς έμφαση στην αποδοτικότητα, τα αποτελέσματα και την επίδραση των παρεμβάσεων της ΚΑΠ.⁵⁹

Το New Delivery Model επιδιώκει να εξασφαλίσει ότι οι παρεμβάσεις της ΚΑΠ σχεδιάζονται και υλοποιούνται με στρατηγικό και στοχευμένο τρόπο, με σαφείς δείκτες, ποσοτικοποιημένους στόχους και διαφανή μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα μοντέλα που έδιναν μεγάλο βάρος στην τήρηση διαδικασιών και κανόνων, το νέο μοντέλο θέτει στο επίκεντρο το τι επιτυγχάνεται και πώς αποδεικνύεται αυτό, τόσο σε επίπεδο ΚΜ όσο και της Ένωσης συνολικά.⁶⁰

Παρακάτω ακολουθεί ανάλυση των βασικών στοιχείων, των πλεονεκτημάτων, αλλά και των προκλήσεων και των αδύναμων σημείων του μοντέλου.

Κανονισμός και Στρατηγικός Σχεδιασμός

- Το νομικό θεμέλιο βρίσκεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115, ο οποίος καθορίζει ότι κάθε ΚΜ θα συντάσσει Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ (CAP Strategic Plan – CSP) καλύπτοντας και τους δύο “Πυλώνες” (Pillars) της πολιτικής: τις ενισχύσεις εισοδήματος και παρεμβάσεις της πρώτης κίστης (EAGF) και τις δράσεις αγροτικής ανάπτυξης μέσω της δεύτερης (EAFRD).⁶¹
- Τα Στρατηγικά Σχέδια πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της χώρας (ή περιφέρειας), να στοχεύουν στα 10 ειδικά αντικείμενα (specific objectives) της ΚΑΠ, που αναλύονται υπό ευρύτερους στόχους όπως ανταγωνιστικότητα, πράσινη μετάβαση, δικαιοσύνη και καινοτομία.

Πλαίσιο Παρακολούθησης και Αξιολόγησης (Performance, Monitoring and Evaluation Framework – PMEF)

- Το PMEF είναι ο πυλώνας που υποστηρίζει το νέο μοντέλο. Περιλαμβάνει ένα σύνολο κοινών δεικτών: δείκτες εκροών (output), δείκτες αποτελεσμάτων (result), δείκτες

⁵⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – CMEF / CAP Overview European Commission. *Common Agricultural Policy – Country Monitoring Evaluation Framework (CMEF) & CAP overview*.

⁶⁰ Tools4CAP Consortium.. *D1.2 Conceptual Framework*.

⁶¹ European Parliament Factsheet – “The Common Agricultural Policy – Strategic Plans Regulation” European Parliament. *The Common Agricultural Policy: Strategic Plans Regulation*. Factsheet

συμφραζομένων (context) και επιπτώσεων (impact), καθώς και στόχους ποσοτικοποιημένους και ενδιάμεσα ορόσημα (milestones).

- Τα κράτη-μέλη οφείλουν να υποβάλλουν ετήσιες εκθέσεις απόδοσης (Annual Performance Reports), στις οποίες αποτυπώνονται οι πρόοδοι ως προς τους δείκτες και τα ορόσημα. Επίσης, γίνεται διετής επανεξέταση (biannual review) της επίδοσης των Στρατηγικών Σχεδίων για να αξιολογείται η πρόοδος καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου υλοποίησης.
- Υπάρχουν και λεπτομερείς κανόνες για τη διαχείριση των δεδομένων (Data for Monitoring and Evaluation – DME), που καθορίζουν ποια δεδομένα, με ποια μορφή και πόσο διασπασμένα πρέπει να είναι (disaggregated), καθώς και τις μεθόδους συλλογής τους, ώστε να διασφαλίζεται η συνέπεια και η διαφάνεια.

Εστίαση σε στόχους και απόδοση

- Τα ΚΜ στην κατάρτιση των CSP τους πρέπει να θέτουν ποσοτικοποιημένους στόχους για τους δείκτες αποτελεσμάτων (result indicators). Δηλαδή, δεν αρκεί η γενική αναφορά σε στόχους (π.χ. μείωση εκπομπών CO₂, αύξηση βιοποικιλότητας), αλλά πρέπει να καθορίζεται «πόσο» συγκεκριμένα θα βελτιωθούν αυτοί οι δείκτες κατά τη διάρκεια του προγράμματος.
- Υπάρχει επίσης υποχρέωση ότι οι παρεμβάσεις που επιλέγονται στο CSP πρέπει να συνδέονται άμεσα με τους εν λόγω δείκτες και τους στόχους. Η λογική της πολιτικής παρεμβάσεων (intervention logic) καθοδηγεί τις επιλογές: ποιες δράσεις, πού, με ποιους πόρους, τι αποτελέσματα αναμένονται, και πώς θα μετρηθούν.⁶²

Ευελιξία και εθνική προσαρμογή

- Ένα από τα σημαντικά στοιχεία του νέου μοντέλου είναι ότι παρέχεται μεγαλύτερη ευελιξία στα ΚΜ όσον αφορά το πώς θα επιλέξουν να ανταποκριθούν στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο στόχων. Ανάλογα με εθνικά χαρακτηριστικά, ανάγκες, προτεραιότητες, οι χώρες διαμορφώνουν τα δικά τους στρατηγικά σχέδια και επιλέγουν την κατανομή πόρων μεταξύ των διαφόρων μέτρων.

⁶² Intereconomics – άρθρο “New CAP delivery model, old issues” (2020) (Emil Erjavec, Marko Lovec, Tanja Šumrada). (2020). *New CAP delivery model, old issues. Intereconomics*, τόμος 2020 (τεύχος 2).

- Ταυτόχρονα, παρά αυτή την ευελιξία, υπάρχουν ελάχιστα υποχρεωτικά επίπεδα δέσμευσης: π.χ., για δράσεις που αφορούν το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή, δράσεις στην αγροτική ανάπτυξη, ή συγκεκριμένα ποσοστά του προϋπολογισμού που πρέπει να αφιερωθούν σε «eco-schemes», ή για νεαρούς γεωργούς, ή για κοινωνικά κριτήρια (gender, εργασιακά πρότυπα).

Πιο «πράσινη» και πιο δίκαιη ΚΑΠ

- Το νέο μοντέλο ενισχύει την περιβαλλοντική και κλιματική διάσταση: μεγαλύτερη έμφαση σε δράσεις που συμβάλλουν στη βιοποικιλότητα, μείωση των χημικών εισροών, διαχείριση εδαφών, νερού, ενέργειας κ.ά. Υπάρχει υποχρέωση ότι κάθε CSP να δείχνει τα σημεία ευθυγράμμισής του με τις ευρύτερες ευρωπαϊκές δεσμεύσεις, όπως το Green Deal, τη Στρατηγική «Farm to Fork», τις δεσμεύσεις για βιοποικιλότητα.
- Ενίσχυση της δικαιοσύνης μεταξύ γεωργών: εργαλεία που στοχεύουν σε μικρότερα και μεσαία αγροκτήματα, νέους αγρότες, ενίσχυση της ισότητας φύλου, κατανομή πληρωμών με μεγαλύτερη συνοχή.

Πλεονεκτήματα και Προσδοκίες

Το νέο μοντέλο έχει πολλά θετικά στοιχεία και προσφέρει δυνατότητες:

1. **Μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και προσανατολισμός στα αποτελέσματα**
Με τους αριθμητικούς στόχους και τη χρήση δεικτών, επιτυγχάνεται καλύτερη παρακολούθηση και δυνατότητα αξιολόγησης του τι πραγματικά επιτυγχάνεται και κατά πόσο οι πολιτικές είναι αποδοτικές. Αυτό συμβάλλει σε καλύτερο σχεδιασμό, δικαιότερη κατανομή πόρων και πιο στοχευμένες παρεμβάσεις.
2. **Λογοδοσία και διαφάνεια**
Τα ΚΜ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα είναι υπόλογα για την πρόοδο που καταγράφεται στα CSP, στις ετήσιες εκθέσεις και στις αξιολογήσεις. Οι πολίτες, οι ενδιαφερόμενοι φορείς και τα θεσμικά όργανα θα έχουν στη διάθεσή τους δεδομένα που επιτρέπουν σύγκριση και έλεγχο.
3. **Προσαρμογή στις εθνικές ανάγκες**

Η ευελιξία επιτρέπει στα ΚΜ να λαμβάνουν υπόψη γεωγραφικά, περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά κατά το σχεδιασμό των παρεμβάσεων. Αυτό αυξάνει τη σχετικότητα των πολιτικών και την πιθανότητα να αποδώσουν καλύτερα σε διαφορετικά περιβάλλοντα.

4. Ενίσχυση της περιβαλλοντικής διάστασης και της αειφορίας

Δράσεις που σχετίζονται με τη μείωση της ρύπανσης, προστασία της βιοποικιλότητας, διαχείριση εδάφους και υδάτων, καθώς και υποχρεώσεις (conditionality) που συνδέονται με περιβαλλοντικά και κλιματικά κριτήρια, βοηθούν στον μετασχηματισμό του αγροτικού τομέα προς πιο βιώσιμα μονοπάτια.

5. Δυνατότητα μάθησης και βελτίωσης κατά τη διάρκεια του κύκλου

Με τις ενδιάμεσες αξιολογήσεις, τις εκθέσεις προόδου και τα ορόσημα, υπάρχει η δυνατότητα «διορθωτικών παρεμβάσεων» (corrective actions) εάν διαπιστωθεί ότι κάτι δεν λειτουργεί όπως προβλέπεται. Αυτό προσθέτει δυναμική και ευελιξία στην υλοποίηση.

Προκλήσεις και Περιορισμοί

Παρά τα πλεονεκτήματα, το New Delivery Model αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις και αδυναμίες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη:

1. Ποιότητα των δεδομένων και διαθεσιμότητα

- Η συλλογή των απαιτούμενων δεδομένων (ιδιαίτερα διασπασμένων ανά γεωγραφικά/καλλιέργεια/κοινωνικά κριτήρια) είναι απαιτητική.
- Υπάρχουν προβλήματα με την ολοκλήρωση συστημάτων παρακολούθησης και πληροφοριακών συστημάτων (π.χ. για περιβαλλοντικά δεδομένα, εκπομπές, χρήση εισροών), που μπορεί να μην είναι ακόμη ώριμα σε όλα τα κράτη μέλη.
- Ορισμένοι δείκτες ενδέχεται να μην έχουν ιστορικά δεδομένα προς σύγκριση, ή τα δεδομένα να είναι με μεγάλη χρονική καθυστέρηση.

2. Ρίσκο χαμηλής φιλοδοξίας

- Τα ΚΜ μπορεί να επιλέξουν σχετικά «εύκολους» στόχους ή μέτρα που είναι λιγότερο απαιτητικά περιβαλλοντικά ή κλιματικά, για να αποφύγουν πιθανές ποινές ή δυσκολίες στην υλοποίηση.
- Υπάρχει ο κίνδυνος ότι κάποιες διατάξεις θα επιλεγούν μόνο και μόνο για να καλυφθεί το ελάχιστο απαιτούμενο «κατώφλι» χωρίς πραγματική αλλαγή στο έδαφος.

3. Διοικητικό βάρος και πολυπλοκότητα

- Ενώ ένα μέρος του νέου μοντέλου στοχεύει στη **απλούστευση διαδικασιών**, η απαίτηση για λεπτομερή παρακολούθηση, αναφορές, συλλογή δεδομένων και τεκμηρίωση μπορεί να αυξάνει το διοικητικό φορτίο για γεωργούς και διοικήσεις.
- Οι έλεγχοι, οι εκθέσεις και οι διαδικασίες αξιολόγησης απαιτούν διαθεσιμότητα πόρων (ανθρώπινων, τεχνολογικών) σε επίπεδο ΚΜ και περιφερειών.

4. Υποδομές και τεχνολογική ετοιμότητα

- Για να λειτουργήσει σωστά το μοντέλο, απαιτούνται πληροφοριακά συστήματα, ψηφιοποίηση, γεωχωρικά δεδομένα, συστήματα αναφοράς (π.χ. για εκτάσεις, χρήσεις γης), μετρήσεις εκπομπών, κ.ά. Πολλά ΚΜ μπορεί να χρειάζονται επενδύσεις για να βελτιώσουν τις υποδομές τους.
- Επίσης η επιμόρφωση των στελεχών και γεωργών στην αξιοποίηση των νέων εργαλείων και την κατανόηση των δεικτών αποτελεί κρίσιμο ζήτημα.

5. Συνεχιζόμενες συγκρούσεις πολιτικών προτεραιοτήτων

- Αντιφάσεις μεταξύ περιβαλλοντικών επιδιώξεων (π.χ. Farm to Fork, Natura 2000), οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, εισοδηματικών αναγκών γεωργών και κοινωνικών/εργασιακών κριτηρίων.
- Επιπλέον, υπάρχει πίεση από εξωτερικούς παράγοντες (αγορές, κόστος εισροών, καταναλωτικές απαιτήσεις) που μπορεί να καθυστερήσουν ή να περιορίσουν την εφαρμογή πιο φιλόδοξων στόχων.

6. Αξιολόγηση επιπτώσεων πέρα από τα μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα

- ο Οι δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων ενδέχεται να δείχνουν τι έχει “παραχθεί” ή τι “έχει αλλάξει μέχρι ένα βαθμό”, αλλά οι δείκτες επιπτώσεων (impact) – π.χ. συνολική αλλαγή στην βιοποικιλότητα, μείωση εκπομπών, βελτίωση σε μακροχρόνια υγεία εδάφους – απαιτούν μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα και πιο σύνθετες μεθόδους αξιολόγησης.
- ο Η πρόκληση είναι να υπάρχει σύστημα μετρήσεων που να μπορεί να καταγράψει αυτές τις επιπτώσεις, να τις αποδώσει με αξιοπιστία και να συνδέσει αιτίες και συνέπειες.

Παραδείγματα και Πρώτα Στοιχεία Από Τα Κράτη Μέλη

- Μία μελέτη των Strategic Statements και των χρηματοδοτικών κατανομών των CSP από όλα τα ΚΜ δείχνει ότι, ενώ όλες οι χώρες προσαρμόζουν τις στρατηγικές τους στις γενικές κατευθύνσεις του νέου μοντέλου, οι πραγματικές επιλογές παρεμβάσεων και οι χρηματοδοτικές κατανομές διαφέρουν σημαντικά, αντανακλώντας τις εθνικές προτεραιότητες, τις αναγκαίες υποδομές και τα χαρακτηριστικά κάθε γεωργικού τομέα.⁶³
- Από τις πρώτες αξιολογήσεις προκύπτει ότι η φιλοδοξία των Στρατηγικών Σχεδίων όσον αφορά το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή δεν αυξήθηκε τόσο όσο θα απαιτούνταν για να επιτευχθούν οι στόχοι του Ευρωπαϊκού Πράσινου Συμφώνου («Green Deal»), της Στρατηγικής “Farm to Fork” και των βιοποικιλιακών δεσμεύσεων.⁶⁴
- Σε αρκετές χώρες, τα “eco-schemes” (πράσινα προγράμματα υπό τη μορφή προαιρετικών δράσεων) εντάσσονται ως σημαντική συνιστώσα των CSP, αλλά η κάλυψη τους και η

⁶³ ResearchGate / άρθρο «The Common Agricultural Policy 2023-2027: How Member States Implement the New Delivery Model» (Maria Rosaria Pupo D'Andrea, Roberto Cagliero, Marco Vassallo, Fabio Pierangeli, Alessandro Monteleone, Beatrice Camaioni, Serena Tarangioli). (2023). *The Common Agricultural Policy 2023-2027: How Member States Implement the New Delivery Model*.

⁶⁴ IEEP / “Securing greater environmental and climate performance from EU agricultural funds” IEEP. (2024). *Securing greater environmental and climate performance from EU agricultural funds*. Institute for European Environmental Policy.

έντασή τους ποικίλλει, ενώ έχουν αναφερθεί προκλήσεις όσον αφορά το κόστος και τη συμμετοχή των γεωργών.⁶⁵

- Το εργαλείο των αναλύσεων συγκέντρωσης (clustering) και κειμενικής εξόρυξης (text mining) έχει χρησιμοποιηθεί για να εντοπιστούν ομάδες χωρών που υιοθετούν παρόμοιες στρατηγικές ή επιλογές δράσεων, και για να μελετηθεί κατά πόσο οι δηλώσεις πολιτικής (Strategic Statements) αντιστοιχούν στις οικονομικές δεσμεύσεις.

Προτάσεις / Καλές Πρακτικές – Τι Λειτουργεί;

Με βάση την εμπειρία και τις πρώτες αξιολογήσεις, μερικές πρακτικές και προτάσεις που φαίνεται να συμβάλλουν στην καλύτερη εφαρμογή του New Delivery Model είναι:

1. Έγκαιρος και συμμετοχικός σχεδιασμός

- Συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων φορέων (γεωργοί, περιβαλλοντικές οργανώσεις, τοπικές αρχές, ερευνητικά ιδρύματα) από το στάδιο της διαμόρφωσης των CSP, ώστε οι ανάγκες στο πεδίο να απεικονίζονται στην στρατηγική.
- Χρήση επιστημονικών στοιχείων, δεδομένων από πεδία, ανάλυση SWOT, χαρτογραφήσεων κ.λπ.

2. Επένδυση σε υποδομές δεδομένων και ψηφιοποίηση

- Εκσυγχρονισμός/υποστήριξη των πληροφοριακών συστημάτων που καταγράφουν γεωχωρικά δεδομένα, χρήση γης, εισροές, παραγωγή, εκπομπές.
- Ενσωμάτωση και χρήση τεχνολογιών τηλεπισκόπησης, GIS, αισθητήρων, μοντέλων πρόβλεψης.

3. Ρεαλιστικοί αλλά φιλόδοξοι στόχοι

- Θέσπιση μεσοπρόθεσμων ορόσημων που να είναι επιτεύξιμα αλλά να οδηγούν προς σημαντική βελτίωση.

⁶⁵ Tools4CAP – “Report on CAP 2023-2027: highlights shift towards a sustainable EU farming model” European Commission. (2023). *Report on CAP covering the 2023-2027 period highlights shift towards a sustainable EU farming model*. Press Release / Commission’s summary report. 23 November 2023

- ο Διασφάλιση ότι οι ποσοτικοποιημένοι στόχοι δεν είναι μόνο θεωρητικοί, αλλά αντιστοιχούν σε σχέδια δράσης με συγκεκριμένα μέτρα και πόρους.

4. Απλούστευση διαδικασιών και μείωση γραφειοκρατίας

- ο Αν και απαιτείται τεκμηρίωση και αναφορές, η διοίκηση μπορεί να σχεδιάσει μηχανισμούς που δεν επιβαρύνουν υπέρμετρα τους γεωργούς ή τις διοικητικές δομές.
- ο Χρήση ψηφιακών εργαλείων, αυτοματισμών, ενοποιημένων πλατφορμών για δηλώσεις, ελέγχους, αναφορές.

5. Συνεχής αξιολόγηση και ανατροφοδότηση

- ο Θέσπιση συστημάτων παρακολούθησης (monitoring) που όχι απλώς μετρούν, αλλά παρέχουν πληροφορίες που μπορούν να οδηγήσουν σε αλλαγές πολιτικής εντός της περιόδου 2023-2027.
- ο Διαφάνεια και δημοσίευση στοιχείων ώστε οι ενδιαφερόμενοι να ενημερώνονται για την πρόοδο και τις αδυναμίες.

6. Ενίσχυση της περιβαλλοντικής φιλοδοξίας

- ο Οι στόχοι για το περιβάλλον δεν πρέπει να θεωρούνται “προαιρετικοί extras” αλλά κεντρικοί και ενταγμένοι στον πυρήνα των CSP.
- ο Συνδυασμός παρεμβάσεων που έχουν πολλαπλά οφέλη (π.χ. διαχείριση εδαφών που βελτιώνει και ποιότητα νερού, και αποθηκεύει CO₂, και υποστηρίζει βιοποικιλότητα).

Κρίσιμα Ερωτήματα προς Εξέταση

Κατά τη προετοιμασία και υλοποίηση φακέλων που βασίζονται στο New Delivery Model, συνετό είναι να εξετάζονται (είτε στον φάκελο είτε στην προετοιμασία) τα ακόλουθα ερωτήματα:

- Ποιες είναι οι πιο σημαντικές ανάγκες (περιβαλλοντικές, κοινωνικές, οικονομικές) σε εθνικό επίπεδο, που πρέπει να ανταποκρίνονται άμεσα από το CSP;
- Πόσο ώριμα είναι τα διαθέσιμα δεδομένα για τους δείκτες που επιλέγονται; Υπάρχουν κενά; Χρόνος καθυστέρησης στην ενημέρωση; Πόση προσπάθεια απαιτεί η συλλογή τους;
- Πόσο φιλόδοξοι είναι οι στόχοι συγκριτικά με εθνικά και ευρωπαϊκά πρότυπα; Και ποιο το κόστος / ρίσκο αν δεν επιτευχθούν;
- Πώς θα διαμορφωθούν οι μηχανισμοί ελέγχου, αναφορών, αξιολόγησης ώστε να είναι λειτουργικοί, διαφανείς και πρακτικοί;
- Ποιες είναι οι απαιτήσεις για τεχνολογία / ψηφιοποίηση / γεωχωρικά / πληροφορικά συστήματα που πρέπει να υπάρξουν ή να βελτιωθούν;
- Πώς να εξασφαλισθεί η συμμετοχή των γεωργών και άλλων φορέων έτσι ώστε οι πολιτικές να είναι αποδεκτές και βιώσιμες στο πεδίο;
- Προβλήματα χρηματοδότησης: ποιο είναι το κόστος των περιβαλλοντικών / κλιματικών μέτρων και πώς κατανέμεται μεταξύ ΚΑΠ, εθνικών πόρων και άλλων χρηματοδοτικών εργαλείων;

Συμπεράσματα

Το New Delivery Model της ΚΑΠ 2023-2027 αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην ιστορία της αγροτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι:

- Καθορίζει μια σαφή μετατόπιση έμφασης από «τι τηρείται» προς «τι επιτυγχάνεται».
- Προσφέρει εργαλεία και δομές για παρακολούθηση, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση της πολιτικής.
- Προσπαθεί να συνδυάσει περιβαλλοντική βιωσιμότητα, κοινωνική δικαιοσύνη και οικονομική ανταγωνιστικότητα – μια τριπλή διάσταση που έως πρόσφατα ήταν δύσκολο να υπάρξει ολοκληρωμένα.

Ωστόσο, η επιτυχία του μοντέλου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της εφαρμογής σε κάθε ΚΜ: από την ακρίβεια και την πληρότητα των δεδομένων, από τη διοικητική ικανότητα,

από την τεχνολογική υποδομή και από το πολιτικό/κοινωνικό πλαίσιο. Αν αυτές οι παράμετροι δεν συνυπάρξουν, υπάρχει ο κίνδυνος ότι το νέο μοντέλο να μείνει σε θεωρητικό επίπεδο ή να υιοθετηθούν μόνο οι ελάχιστες απαιτήσεις.

Δείκτες εκροών (Output Indicators)

Ορισμός και χαρακτηριστικά

Οι δείκτες εκροών καταγράφουν τι έχει παραχθεί ή παραδοθεί από τις παρεμβάσεις. Είναι μετρήσεις βραχυπρόθεσμες, άμεσα συνδεδεμένες με την υλοποίηση και αποτυπώνουν ποσοτικά δεδομένα.

Παράδειγμα: «Αριθμός γεωργών που λαμβάνουν στήριξη για βιολογική καλλιέργεια» (O.18).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά:

- **Μετρησιμότητα:** βασίζονται σε διοικητικά δεδομένα (αιτήσεις πληρωμής, ΟΣΔΕ).
- **Αντικειμενικότητα:** δεν εμπεριέχουν αξιολογική κρίση.
- **Αμεσότητα:** συνδέονται με εκτελεσθείσες πράξεις.
- **Συγκρισιμότητα:** είναι κοινοί για όλα τα κράτη μέλη, βάσει του Παραρτήματος I του Κανονισμού 2021/2115.

Νομική βάση

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, Παράρτημα I: καθορίζει κατάλογο κοινών δεικτών εκροών.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 7: προβλέπει υποχρέωση υποβολής ετήσιας έκθεσης επιδόσεων με βάση δείκτες εκροών.

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

Στην προηγούμενη περίοδο 2014–2020, η παρακολούθηση δεικτών εκροών αφορούσε κυρίως αριθμούς πράξεων και δικαιούχων. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, το Μέτρο 4.1 («Σχέδια βελτίωσης») είχε ως δείκτη εκροής τον αριθμό ενισχυόμενων εκμεταλλεύσεων. Η συλλογή στοιχείων ήταν σχετικά απλή, καθώς τα δεδομένα αντλούνταν από το ΟΠΣΑΑ.

Ωστόσο, προβλήματα αναδείχθηκαν σε χώρες με κατακερματισμένη διοικητική πληροφόρηση (π.χ. Ρουμανία, Πολωνία), όπου οι δείκτες εκροών παρουσίαζαν καθυστερήσεις καταγραφής, με αποτέλεσμα να υπάρχει υστέρηση στην αξιολόγηση⁶⁶.

Καλές πρακτικές

- **Ισπανία:** ανάπτυξη κεντρικού πληροφοριακού συστήματος SIGPAC για την παρακολούθηση εκτάσεων, που επιτρέπει άμεση εξαγωγή στοιχείων εκροών.
- **Ιρλανδία:** χρήση συνδυασμένων δεδομένων από τον οργανισμό πληρωμών και το στατιστικό γραφείο, διασφαλίζοντας ακρίβεια και έλεγχο διπλής χρηματοδότησης.

Οι δείκτες εκροών είναι το πρώτο επίπεδο αποτίμησης της υλοποίησης των ΣΣ ΚΑΠ. Αποτελούν τη βάση για τη λογοδοσία της διοίκησης, αλλά δεν επαρκούν από μόνοι τους για να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα. Η εμπειρία δείχνει ότι, αν και η συλλογή τους είναι τεχνικά εύκολη, η αξία τους εξαρτάται από την ποιότητα και την πληρότητα των διοικητικών δεδομένων.

Δείκτες Αποτελέσματος (Result Indicators)

Ορισμός και σημασία

Οι δείκτες αποτελέσματος (result indicators) μετρούν τις άμεσες επιδράσεις των παρεμβάσεων της ΚΑΠ στους δικαιούχους και στις εκμεταλλεύσεις. Ενώ οι δείκτες εκροών απαντούν στο

⁶⁶ European Court of Auditors (ECA). (2017). *Special Report 10/2017* — [τίτλος της ειδικής έκθεσης]. Luxembourg: Publications Office of the European Union

ερώτημα «τι παραδόθηκε;», οι δείκτες αποτελέσματος απαντούν στο ερώτημα «ποιο ήταν το άμεσο αποτέλεσμα για τον δικαιούχο;»⁶⁷.

Παράδειγμα: «Ποσοστό γεωργικής γης που υποστηρίζεται από περιβαλλοντικές δεσμεύσεις» (R.31).

Η λειτουργία τους είναι κρίσιμη για την αξιολόγηση, καθώς συνδέονται άμεσα με τους ειδικούς στόχους της ΚΑΠ, όπως καθορίζονται στο άρθρο 6 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115.

Νομική βάση

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρα 128–134 και Παράρτημα Ι: περιέχει τον κατάλογο των κοινών δεικτών αποτελέσματος.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 7: απαιτεί την αναφορά ετήσιων τιμών για δείκτες αποτελέσματος μέσω της *Annual Performance Report*.
- **Άρθρο 128 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115**: συνδέει τους δείκτες αποτελέσματος με το *Performance Framework* και την εκ των προτέρων καθορισμένη τιμή-στόχο (target).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

- **Αναφορά σε ειδικούς στόχους**: κάθε δείκτης αποτελέσματος αντιστοιχεί άμεσα σε έναν ή περισσότερους ειδικούς στόχους της ΚΑΠ (π.χ. ανταγωνιστικότητα, περιβάλλον, κοινωνική συνοχή).
- **Μεσοπρόθεσμη οπτική**: αποτυπώνουν τις αλλαγές που προκύπτουν αμέσως μετά την παρέμβαση, αλλά πριν εμφανιστούν οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις.
- **Συγκρισιμότητα και συνέπεια**: έχουν οριστεί σε ενιαίο επίπεδο ΕΕ, ώστε τα ΚΜ να μπορούν να συγκριθούν.
- **Ποσοτικοποίηση στόχων**: τα ΚΜ οφείλουν να καθορίζουν στόχους για τους δείκτες αυτούς στα ΣΣ ΚΑΠ (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115, άρθρο 109).

⁶⁷ European Commission. (2021). *Staff Working Document SWD(2021) 385 – Common Agricultural Policy (CAP) Indicators – Definitions and Technical Guidance*. Brussels: European Commission, DG AGRI

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

Στην περίοδο 2014–2020, οι δείκτες αποτελέσματος εντοπίζονταν κυρίως στα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ). Για παράδειγμα:

- **Ελλάδα:** Το Μέτρο 11 («Βιολογικές καλλιέργειες») είχε ως δείκτη αποτελέσματος το ποσοστό της γεωργικής γης σε βιολογική καλλιέργεια. Σύμφωνα με την *Ετήσια Έκθεση 2019*, το αποτέλεσμα ξεπέρασε τους στόχους κατά +20%.
- **Γαλλία:** Στο Μέτρο 6.1 («Εγκατάσταση νέων γεωργών»), ο δείκτης αποτελέσματος ήταν το ποσοστό των εκμεταλλεύσεων που διοικούνται από νέους κάτω των 40 ετών. Η Γαλλία αξιοποίησε δειγματοληπτικές έρευνες για να επιβεβαιώσει τα στοιχεία.
- **Πολωνία:** Για την αγροτική ανάπτυξη, το ποσοστό αγροτεμαχίων με μέτρα βιοποικιλότητας παρουσίασε σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ περιφερειών, δείχνοντας την ανάγκη καλύτερης στόχευσης.

Καλές πρακτικές

- **Γερμανία (Βαυαρία):** Εισήγαγε GIS εργαλεία για να παρακολουθεί με ακρίβεια την εφαρμογή περιβαλλοντικών μέτρων, συνδέοντας έτσι δείκτες αποτελέσματος με γεωχωρικά δεδομένα.
- **Ολλανδία:** Εφάρμοσε «real-time monitoring» για δείκτες αποτελέσματος σε αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, χρησιμοποιώντας δεδομένα δορυφορικής παρακολούθησης (Copernicus).
- **Σουηδία:** Χρησιμοποίησε συνδυασμό διοικητικών δεδομένων και ερευνών σε γεωργούς για να μετρήσει τον δείκτη αποτελέσματος «ποσοστό γεωργών που εισάγουν καινοτομίες».

Προβλήματα και προκλήσεις

Η εμπειρία έχει δείξει ότι:

- Σε πολλές περιπτώσεις οι δείκτες αποτελέσματος εξαρτώνται από σύνθετα δεδομένα (π.χ. γεωχωρικά ή στατιστικά), που δεν είναι πάντα άμεσα διαθέσιμα.
- Υπάρχει κίνδυνος μεροληψίας εάν τα ΚΜ επιλέγουν μόνο εύκολα μετρήσιμους στόχους.

- Ορισμένοι δείκτες (π.χ. R.12: «Ποσοστό γεωργών που λαμβάνουν στήριξη για επενδύσεις») μετρούν το «τι» αλλά όχι την πραγματική ποιότητα της επένδυσης.

Οι δείκτες αποτελέσματος αποτελούν τον πυρήνα της αξιολόγησης των ΣΣ ΚΑΠ, καθώς συνδέουν τις εκροές με την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Από τη διεθνή εμπειρία προκύπτει ότι η αξία τους ενισχύεται όταν συνδυάζονται με εργαλεία υψηλής τεχνολογίας (GIS, δορυφορική παρακολούθηση, data analytics) και με ανεξάρτητες πηγές δεδομένων (στατιστικές υπηρεσίες, ερωτηματολόγια). Η πρόκληση για την περίοδο 2023–2027 είναι να μετατραπούν σε πραγματικά εργαλεία πολιτικής μάθησης και όχι απλώς σε μηχανισμό λογοδοσίας.

Δείκτες Πλαισίου (Context Indicators)

Ορισμός και σημασία

Οι δείκτες πλαισίου (context indicators) αποτελούν το υπόβαθρο πάνω στο οποίο σχεδιάζονται, εφαρμόζονται και αξιολογούνται οι παρεμβάσεις της ΚΑΠ. Σε αντίθεση με τους δείκτες εκροών και αποτελέσματος, δεν μετρούν τι παραδόθηκε ή ποιο άμεσο αποτέλεσμα επιτεύχθηκε, αλλά καταγράφουν τη γενικότερη κατάσταση του αγροτικού τομέα, της υπαίθρου, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας⁶⁸.

Παράδειγμα: «Μέση ηλικία των γεωργών» (C.21), «Γεωργική παραγωγικότητα» (C.28), «Ποσοστό γεωργικής γης που απειλείται από διάβρωση» (C.40).

Οι δείκτες πλαισίου είναι καθοριστικής σημασίας για την εκ των προτέρων αξιολόγηση (ex ante evaluation), τον καθορισμό αναγκών και στόχων, καθώς και για την εκ των υστέρων αξιολόγηση (ex post evaluation) της συνάφειας των πολιτικών.

Νομική βάση

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 128 και Παράρτημα Ι: καθορίζουν ότι οι δείκτες πλαισίου χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό αναγκών και για την αξιολόγηση των στρατηγικών σχεδίων.

⁶⁸ European Commission. (2021). *Staff Working Document SWD(2021) 385 – Common Agricultural Policy (CAP) Indicators – Definitions and Technical Guidance*. Brussels: European Commission, DG AGRI

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 7: προβλέπει ότι οι δείκτες πλαισίου τροφοδοτούν τις ετήσιες εκθέσεις επιδόσεων.
- **Commission Delegated Κανονισμός (ΕΕ) 2022/126**: εξειδικεύει τη μεθοδολογία συλλογής δεδομένων για τους δείκτες πλαισίου.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

- Μακροεπίπεδος χαρακτήρας: περιγράφουν τάσεις σε επίπεδο χώρας ή περιφέρειας, και όχι μεμονωμένες παρεμβάσεις.
- Πολλαπλές πηγές: στηρίζονται σε δεδομένα της Eurostat, της DG AGRI, του Copernicus, του ΕΕΑ, αλλά και εθνικών στατιστικών υπηρεσιών.
- Μη άμεση συσχέτιση με παρεμβάσεις: δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στην ΚΑΠ, αλλά αντανακλούν τη γενικότερη κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική κατάσταση.
- Συνδετικός ρόλος: γεφυρώνουν την πολιτική με το πλαίσιο εφαρμογής της, καθιστώντας δυνατή την ερμηνεία αποτελεσμάτων.

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

Κατά την περίοδο 2014–2020, οι δείκτες πλαισίου χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς στην ex ante αξιολόγηση των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης:

- **Ελλάδα**: Η χαμηλή αναλογία νέων γεωργών (μόλις 5% κάτω των 35 ετών το 2013) αποτέλεσε βασικό στοιχείο σχεδιασμού για το Μέτρο 6.1 («Εγκατάσταση Νέων Γεωργών») (ΥΠΑΑΤ, 2015).
- **Ιταλία**: Η ανάλυση πλαισίου κατέδειξε υψηλά ποσοστά διάβρωσης εδαφών στη Νότια Ιταλία, οδηγώντας σε ισχυρότερη στόχευση αγροπεριβαλλοντικών μέτρων (INEA, 2016).
- **Πολωνία**: Η χρήση δεικτών πλαισίου για την απασχόληση στην ύπαιθρο ανέδειξε την ανάγκη διαφοροποίησης της οικονομικής βάσης πέρα από τη γεωργία (ENRD, 2018).

Καλές πρακτικές

- **Δανία:** Χρησιμοποίησε διαδραστικούς πίνακες δεδομένων (dashboards) που συνδέουν δείκτες πλαισίου με δείκτες αποτελέσματος, προσφέροντας οπτικοποίηση για τους φορείς χάραξης πολιτικής.
- **Φινλανδία:** Ανέπτυξε «αγροτικούς χάρτες ευημερίας» που ενσωματώνουν κοινωνικούς δείκτες (π.χ. πρόσβαση σε υπηρεσίες στην ύπαιθρο), συνδέοντας την ΚΑΠ με την αγροτική συνοχή.
- **Γερμανία:** Ενσωμάτωσε δείκτες βιοποικιλότητας (από το ΕΕΑ) στο πλαίσιο παρακολούθησης, διασφαλίζοντας περιβαλλοντική διάσταση στη χάραξη πολιτικής.

Προβλήματα και προκλήσεις

- **Διαθεσιμότητα και επικαιρότητα:** πολλοί δείκτες πλαισίου βασίζονται σε στατιστικά που δημοσιεύονται με καθυστέρηση (2–3 έτη). Αυτό περιορίζει τη χρησιμότητά τους για διαρκή παρακολούθηση⁶⁹.
- **Απόδοση αιτιότητας:** δύσκολα διαχωρίζεται η επίδραση της ΚΑΠ από άλλους εξωγενείς παράγοντες (π.χ. διεθνείς τιμές, κλιματική αλλαγή).
- **Ετερογένεια μεταξύ κρατών μελών:** ορισμένοι δείκτες, όπως η παραγωγικότητα, δεν αποτυπώνουν πλήρως τις περιφερειακές ανισότητες.

Οι δείκτες πλαισίου αποτελούν το «υπόβαθρο» της αξιολόγησης, καθιστώντας δυνατή την κατανόηση του περιβάλλοντος πολιτικής. Αν και δεν συνδέονται άμεσα με παρεμβάσεις, επιτρέπουν τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής στρατηγικής. Για την περίοδο 2023–2027, οι δείκτες πλαισίου συνδέονται στενά με τους δείκτες επιπτώσεων, λειτουργώντας ως γέφυρα μεταξύ δεδομένων βάσης και μακροπρόθεσμων στόχων.

⁶⁹ European Court of Auditors (ECA). (2017). *Special Report 10/2017* — [τίτλος της ειδικής έκθεσης]. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Δείκτες Επιπτώσεων (Impact Indicators)

Ορισμός και σημασία

Οι δείκτες επιπτώσεων (impact indicators) μετρούν τις μακροπρόθεσμες αλλαγές που επέρχονται στον γεωργικό τομέα, στο περιβάλλον, στην κοινωνία και στην οικονομία, σε συνάρτηση με τους γενικούς στόχους της ΚΑΠ (άρθρο 5 Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115). Σε αντίθεση με τους δείκτες εκροών και αποτελέσματος που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την εφαρμογή παρεμβάσεων, οι δείκτες επιπτώσεων καταγράφουν την τελική συμβολή της πολιτικής σε μείζονες προτεραιότητες, όπως:

- η βιώσιμη παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της γεωργίας,
- η προστασία του περιβάλλοντος και η δράση για το κλίμα,
- η ενίσχυση της κοινωνικοοικονομικής συνοχής της υπαίθρου.

Παράδειγμα: «Μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου από τη γεωργία» (I.10), «Αύξηση εισοδήματος των γεωργών σε σύγκριση με τον μέσο όρο της οικονομίας» (I.5).

Οι δείκτες επιπτώσεων έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνδέονται με την πολιτική λογοδοσία σε επίπεδο ΕΕ: αποδεικνύουν εάν οι δαπάνες της ΚΑΠ οδηγούν σε πραγματικές, διαρκείς βελτιώσεις.

Νομική βάση

- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2115**, άρθρο 128 και Παράρτημα I: περιλαμβάνει τον κατάλογο κοινών δεικτών επιπτώσεων.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116**, άρθρο 134: προβλέπει ότι η Επιτροπή υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ετήσια έκθεση επιδόσεων, βασισμένη κυρίως σε δείκτες επιπτώσεων.
- **Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1999 για τη Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης**: διασφαλίζει τη συμβατότητα των δεικτών επιπτώσεων της ΚΑΠ με τους περιβαλλοντικούς στόχους (ιδίως για το κλίμα).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

- **Μακροπρόθεσμη εστίαση:** τα αποτελέσματα είναι ορατά σε βάθος ετών, συχνά πέρα από τον κύκλο προγραμματισμού.
- **Πολυπαραγοντικός χαρακτήρας:** επηρεάζονται όχι μόνο από την ΚΑΠ αλλά και από εξωγενείς παράγοντες (διεθνείς τιμές, τεχνολογικές εξελίξεις, κλιματική αλλαγή).
- **Ανάγκη για ισχυρά δεδομένα:** απαιτούνται σύνθετα σύνολα δεδομένων (Eurostat, FAO, ΕΕΑ, Copernicus, εθνικές στατιστικές).
- **Στρατηγική λειτουργία:** χρησιμοποιούνται για την εκ των υστέρων αξιολόγηση της πολιτικής και για τον αναπροσανατολισμό της σε μελλοντικές μεταρρυθμίσεις.

Παραδείγματα – Περιπτώσιολογία

- **Ελλάδα:** Στην περίοδο 2014–2020, οι δείκτες επιπτώσεων για τη μείωση εκπομπών CO₂ και για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας παρουσίασαν περιορισμένη πρόοδο, κυρίως λόγω εξωγενών παραγόντων (οικονομική κρίση, υψηλό κόστος παραγωγής). Αυτό ανέδειξε τη δυσκολία απόδοσης αιτιότητας αποκλειστικά στην ΚΑΠ (ΥΠΙΑΑΤ, 2021).
- **Ιρλανδία:** Χρησιμοποίησε δείκτες επιπτώσεων για να τεκμηριώσει την πρόοδο στη μείωση των εκπομπών μεθανίου από τη βιομηχανία βοοειδών, αξιοποιώντας δορυφορικά δεδομένα και μοντέλα του Environmental Protection Agency (EPA Ireland, 2019).
- **Γαλλία:** Αξιολόγησε ως δείκτη επιπτώσεων την εξέλιξη του αγροτικού εισοδήματος συγκριτικά με τον μη γεωργικό τομέα, διαπιστώνοντας ότι η ΚΑΠ συνέβαλε στη σταθεροποίηση των αγροτικών εισοδημάτων παρά τις διακυμάνσεις των αγορών (Assemblée Nationale, 2018).
- **Φινλανδία:** Σύνδεσε δείκτες επιπτώσεων με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (SDGs), αναδεικνύοντας την ΚΑΠ ως εργαλείο συμβολής σε ευρύτερες παγκόσμιες δεσμεύσεις (Ministry of Agriculture and Forestry Finland, 2020).

Καλές πρακτικές

- **Ολλανδία:** Συνδύασε τους δείκτες επιπτώσεων με το εθνικό σύστημα περιβαλλοντικής λογιστικής, επιτρέποντας πιο ακριβή αποτύπωση της συμβολής της ΚΑΠ στους στόχους για το κλίμα.

- **Σουηδία:** Εφάρμοσε ανεξάρτητες αξιολογήσεις με τη συνεργασία πανεπιστημίων, ώστε να ενισχύσει την αξιοπιστία των δεικτών επιπτώσεων.
- **Γερμανία:** Χρησιμοποίησε «σενάρια προσομοίωσης» (simulation models) για να εκτιμήσει πώς θα εξελιχθούν οι δείκτες επιπτώσεων υπό διαφορετικές πολιτικές επιλογές, συνδέοντας έτσι αξιολόγηση και στρατηγικό σχεδιασμό.

Προβλήματα και προκλήσεις

- **Απόδοση αιτιότητας:** είναι δύσκολο να αποδειχθεί ότι μια θετική ή αρνητική αλλαγή (π.χ. μείωση εκπομπών) οφείλεται αποκλειστικά στην ΚΑΠ.
- **Χρονική υστέρηση:** πολλές μεταβολές (π.χ. στο περιβάλλον) εμφανίζονται μετά από δεκαετίες, ενώ οι προγραμματικοί κύκλοι είναι πενταετείς ή επταετείς.
- **Διαθεσιμότητα δεδομένων:** σε αρκετές χώρες, οι στατιστικές για δείκτες επιπτώσεων συλλέγονται με ακανόνιστη περιοδικότητα.

Οι δείκτες επιπτώσεων είναι το τελικό στάδιο αξιολόγησης της ΚΑΠ, αποτυπώνοντας αν η πολιτική επιτυγχάνει τους στρατηγικούς της στόχους. Παρά τις προκλήσεις, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η αξιοπιστία τους αυξάνεται όταν:

- συνδυάζονται με επιστημονικά μοντέλα και ανεξάρτητες αξιολογήσεις,
- υποστηρίζονται από διαλειτουργικά δεδομένα (Eurostat, Copernicus, FAO),
- ερμηνεύονται σε συνάρτηση με τους δείκτες πλαισίου και αποτελέσματος.

Η περίοδος 2023–2027 δίνει την ευκαιρία να μετατραπούν οι δείκτες επιπτώσεων σε εργαλείο πολιτικής νομιμοποίησης της ΚΑΠ, αποδεικνύοντας την αξία της όχι μόνο σε επίπεδο αγροτικής οικονομίας αλλά και σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Ειδικά Θέματα Αξιολόγησης και Δεικτών στο New Delivery Model της ΚΑΠ 2023-2027

Το New Delivery Model (NDM) της ΚΑΠ για την περίοδο 2023-2027 σηματοδοτεί μια θεμελιώδη αλλαγή στην αγροτική πολιτική της ΕΕ: μετατόπιση από αυστηρές, λεπτομερώς καθορισμένες απαιτήσεις συμμόρφωσης σε πιο ευέλικτα πλαίσια, όπου η αξιολόγηση και τα

αποτελέσματα παίζουν κυρίαρχο ρόλο.⁷⁰ Ωστόσο, η μετάβαση αυτή συνοδεύεται από πληθώρα ειδικών θεμάτων που οφείλουν να αντιμετωπιστούν συστηματικά ώστε να μην υπονομευθεί η αξιοπιστία και η αποτελεσματικότητα του συστήματος.

Δυνατότητες και περιορισμοί των αξιολογήσεων – Μεθοδολογικά ζητήματα

Οι αξιολογήσεις υπό το νέο μοντέλο αναγκαστικά πρέπει να χειριστούν υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας. Η διαφοροποίηση των παρεμβάσεων (εθνικών /περιφερειακών /τοπικών), η ποικιλία γεωργικών πρακτικών, και η επίδραση εξωτερικών παραγόντων όπως κλιματική αλλαγή, κρίσεις (π.χ. ενεργειακή, γεωπολιτική), επιδρούν ουσιαστικά στα αποτελέσματα. Προκειμένου οι αξιολογήσεις να είναι αξιόπιστες, πρέπει να υπάρξει σαφής θεωρία αλλαγής (Theory of Change) που να συνδέει παρεμβάσεις-δράσεις με επιδιωκόμενα αποτελέσματα και επιπτώσεις, καθώς και να επιτρέπει ανάλυση των διαδρομών αιτίας-αποτελέσματος. Χωρίς αυτό, υπάρχει ο κίνδυνος υποεκτίμησης ή υπερτίμησης επιδράσεων.

Ένα σημαντικό θέμα είναι η διαθεσιμότητα και ποιότητα δεδομένων. Πολλά ΚΜ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη συλλογή δεδομένων που είναι επαρκώς διασπασμένα (π.χ. ανά γεωγραφική περιοχή, καλλιεργητικό τύπο, κοινωνικό/οικονομικό προφίλ), με χρονικές καθυστερήσεις ή μη συμπληρωμένα πεδία. Για παράδειγμα η έκθεση “Measuring the climate impact of the CAP” επισημαίνει προβλήματα στο να βρεθούν και να αποδοθούν συντελεστές εκπομπής/απορρόφησης (emission or removal coefficients) για διάφορες γεωργικές πρακτικές με το κατάλληλο επίπεδο ακρίβειας.⁷¹

Επιπλέον, οι ex ante αξιολογήσεις των Στρατηγικών Σχεδίων της ΚΑΠ συχνά βασίζονται σε χρηματοδοτικές κατανομές και υπόθεση εφαρμογής χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι μεταβολές που μπορεί να προκύψουν από απρόβλεπτα γεγονότα ή αλλαγές πολιτικής / οικονομικές κρίσεις. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ρίσκο ότι τα προγνωστικά μοντέλα υποεκτιμούν τις δυσκολίες ή δεν προβλέπουν σωστά τα εμπόδια στην υλοποίηση.⁷²

⁷⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή – “New delivery model” για τη χρηματοδότηση της ΚΑΠ
European Commission. (Έτος). *New delivery model – Financing the Common Agricultural Policy*

⁷¹ European Evaluation Helpdesk for the CAP. (2024). *Measuring the climate impact of the CAP: insights on a new quantitative methodology*. CAP Evaluation News, Issue 8

⁷² European Parliament / INRAE & IDDRI (2025). *The Next Reform of the CAP: The Variables in the Equation*. Policy Study for AGRI Committee.

Ζητήματα αξιοπιστίας, φιλοδοξίας και πολιτικής οικονομίας

Ένα από τα κεντρικά ζητήματα αφορά την φιλοδοξία των δεσμεύσεων που περιλαμβάνονται στα Στρατηγικά Σχέδια – δηλαδή πόσο φιλόδοξοι είναι οι στόχοι που θέτουν τα ΚΜ σε σχέση είτε με τις ευρωπαϊκές/παγκόσμιες ανάγκες (π.χ. στόχοι Green Deal) είτε με τις δικές τους δυνατότητες. Πολλές αναλύσεις επισημαίνουν ότι ενώ η νομοθεσία της ΚΑΠ θέτει υποχρεωτικότητα σε ορισμένες δεσμεύσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα, στην πράξη οι εθνικές επιλογές συχνά «ψαλιδίζουν» την περιβαλλοντική φιλοδοξία λόγω αντιστάσεων είτε διοικητικών είτε πολιτικών ή λόγω του φόβου κόστους.

Η πολιτική οικονομία παίζει σημαντικό ρόλο: οι γεωργικοί λόμπι, οι ανάγκες εισοδήματος των αγροτών, οι πιέσεις κόστους εισροών, οι αντιδράσεις σε αλλαγές, όλα επηρεάζουν το πώς διαμορφώνονται οι στόχοι και οι παρεμβάσεις, και με ποιους δείκτες θα μετρηθεί τελικά η επιτυχία. Χαρακτηριστικά, αναφέρονται περιπτώσεις όπου τα eco-schemes και άλλα περιβαλλοντικά μέτρα περιορίζονται ως προς την έκταση ή τους όρους, λόγω φόβων ότι θα επιβαρύνουν οικονομικά συγκεκριμένες ομάδες αγροτών ή ότι θα μειώσουν την παραγωγικότητα.

Ζητήματα σε σχέση με την εφαρμογή και τη διακυβέρνηση

Η διακυβέρνηση υπό το NDM απαιτεί ισχυρές διοικητικές δομές, τεχνολογικές υποδομές, διαλειτουργικότητα των βάσεων δεδομένων, ψηφιοποίηση, και ικανότητα παρακολούθησης, επαλήθευσης και λογοδοσίας. Χωρίς αυτά, τα δεδομένα μπορεί να είναι ανακριβή, ελλιπή ή δύσχρηστα για αξιολογήσεις. Αναφορές δείχνουν ότι ορισμένα ΚΜ δεν διαθέτουν ακόμη υποδομές για λεπτομερή παρακολούθηση γεωργικών πρακτικών, περιβαλλοντικών συνθηκών ή επιδράσεων, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων ή αιφνίδιων αλλαγών (π.χ. λόγω καιρού ή γεωπολιτικών μεταβολών).⁷³

Επιπλέον, η αυξημένη ευελιξία που δίνεται στα ΚΜ στην επιλογή των παρεμβάσεων και στον καθορισμό στόχων αποτελεί ταυτόχρονα ευκαιρία και πρόκληση. Ευκαιρία ως προς το να προσαρμοστούν πολιτικές στις πραγματικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες κάθε χώρας ή/και περιφέρειας, πρόκληση ως προς τη διατήρηση της συνοχής σε επίπεδο ΕΕ, της δυνατότητας σύγκρισης και της διαφάνειας. Ειδικά όταν οι παρεμβάσεις και οι στόχοι διαφέρουν σημαντικά

⁷³ Tools4CAP – “Methodologies and guidelines assessing CAP challenges
Pastor Carretero, R. (2025). *Methodologies and guidelines assessing CAP challenges*. Tools4CAP

μεταξύ κρατών μελών, η συναρμολόγηση συγκρίσιμων αξιολογήσεων σε επίπεδο ΕΕ καθίσταται δύσκολη.⁷⁴

Παραδείγματα εμπειρικών μελετών και αποτελεσμάτων

Ορισμένες μελέτες έχουν ήδη επιχειρήσει να ποσοτικοποιήσουν τις επιδόσεις των CSPs (CAP Strategic Plans) ως προς την περιβαλλοντική φιλοδοξία και τις εκπομπές άνθρακα. Για παράδειγμα, μελέτη του European Evaluation Helpdesk for the CAP ανέλυσε το δυναμικό μείωσης εκπομπών στα ΚΜ βάσει προγραμματικών δεδομένων και συμβολής γεωργικών πρακτικών, χρησιμοποιώντας συντελεστές εκπομπής/απορρόφησης από μετα-αναλύσεις. Αυτή η μελέτη αναδεικνύει τα προβλήματα ακρίβειας των συντελεστών, αλλά και τη διαφοροποίηση στην εφαρμογή των πρακτικών μεταξύ των χωρών.⁷⁵

Άλλη έρευνα ανασκόπησης (systematic literature review) των κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων της ΚΑΠ στην ύπαιθρο της ΕΕ επισημαίνει ότι παρά τις πολύπλευρες επιπτώσεις, υπάρχει έλλειψη μελετών που συνδυάζουν περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους με συνέπεια σε μεγάλο χρονικό διάστημα.⁷⁶

Επίσης, η έρευνα του Frascarelli κ.ά.⁷⁷ για τη συνάφεια μεταξύ των διανεμητικών πληρωμών και των περιβαλλοντικών στόχων καταδεικνύει ότι η «διπλή κατεύθυνση» της ΚΑΠ (redistributive & environmental) υπό το ΝΔΜ δημιουργεί πιέσεις: τα ΚΜ πρέπει να ισορροπήσουν μεταξύ οικονομικής δικαιοσύνης και περιβαλλοντικής φιλοδοξίας, και οι επιλογές που κάνουν αντανακλούν συχνά πολιτικές προτεραιότητες που δεν ευθυγραμμίζονται πλήρως με τους φιλόδοξους στόχους του Ευρωπαϊκού Πράσινου Συμφώνου.⁷⁸

⁷⁴ Roberto Cagliero, Marco Vas-sallo, Fabio Pierangeli, Maria Rosaria Pupo D'Andrea, Alessandro Monteleone, Beatrice Camaioni, Serena Tarangi-oli (2023). The Common Agricultural Policy 2023-2027. How member states implement the new delivery model?. *Italian Review of Agricultural Economics* 78(1): 49-66.

⁷⁵ European Evaluation Helpdesk for the CAP. (2024). Measuring the climate impact of the CAP: insights on a new quantitative methodology. *CAP Evaluation News*, Issue 8

⁷⁶ Jüri Lillemets, Imre Fertő, Ants-Hannes Viira, The socioeconomic impacts of the CAP: Systematic literature review, *Land Use Policy*, Volume 114,2022, 105968

⁷⁷ Frascarelli, A., Ciliberti, S., & Solazzo, R. (2025). *The Digital Transition in the Common Agricultural Policy: Opportunities and Implementation Challenges*. *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies* (υπό δημοσίευση)

⁷⁸ Frascarelli, A. et al. (2025). *The CAP coherence between redistributive and environmental objectives under the New Delivery Model*. *Agricultural & Food Economics*

Συστάσεις και καλές πρακτικές

Από τη βιβλιογραφία αναδεικνύονται ορισμένες καλές πρακτικές και συστάσεις που μπορούν να ενισχύσουν την αξιοπιστία και χρησιμότητα των αξιολογήσεων υπό το NDM:

- Ενίσχυση της μεθοδολογικής διαφάνειας στις αξιολογήσεις: εξήγηση των υποθέσεων των μοντέλων, των συντελεστών που χρησιμοποιούνται, των ορίων των δεδομένων και των πιθανοτήτων σφάλματος.
- Συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων, ώστε να καλύπτεται τόσο η μετρούμενη επίδοση όσο και οι εμπειρικές διαστάσεις, η αντίληψη των δικαιούχων και των τοπικών συνθηκών.
- Διασφάλιση ότι τα Στρατηγικά Σχέδια έχουν τεθεί με επαρκή συμμετοχικότητα, έτσι ώστε οι τοπικές ανάγκες να ενσωματώνονται στο σχεδιασμό, και να αποφευχθούν αποκλίσεις ή αστάθειες στην υλοποίηση.
- Επένδυση στην υποδομή δεδομένων: γεωχωρικά δεδομένα, δορυφορική παρακολούθηση, συστήματα καταγραφής πρακτικών, ψηφιοποίηση.
- Θέσπιση ρεαλιστικών αλλά φιλόδοξων στόχων, που να επιτρέπουν συγκρίσεις μεταξύ ΚΜ και διαχρονική παρακολούθηση, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικές δυνατότητες υλοποίησης.
- Ενίσχυση της λογοδοσίας και της διαφάνειας, με εκθέσεις και μηχανισμούς ανατροφοδότησης (feedback loops), ώστε να υπάρχει δυνατότητα προσαρμογής των παρεμβάσεων όταν εντοπίζονται αποκλίσεις.

14η Ενότητα: Η Επόμενη Περίοδος της ΚΑΠ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαμορφώνει το Όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα με ορίζοντα το 2040 ως ένα μακρόπνοο σχέδιο, στοχεύοντας στην οικοδόμηση ενός ελκυστικού,

ανταγωνιστικού, ανθεκτικού και δίκαιου αγροδιατροφικού συστήματος που θα εξυπηρετεί όχι μόνο τις σημερινές αλλά και τις μελλοντικές γενιές⁷⁹.

Η σημασία του γεωργικού τομέα αποτυπώνεται στην οικονομική του δυναμική: το 2022 η προστιθέμενη αξία του αγροδιατροφικού συστήματος της ΕΕ ανήλθε σε περίπου 900 δις ευρώ, ενώ δημιουργεί θέσεις εργασίας για περίπου 30 εκατομμύρια ανθρώπους. Ωστόσο, η δημογραφική πρόκληση είναι εμφανής: μόλις το 12 % των γεωργών είναι κάτω των 40 ετών, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για γενεακή ανανέωση.

Για την επίτευξη αυτού του οράματος, η Επιτροπή βασίζεται σε έναν δομημένο στρατηγικό διάλογο με θεσμικούς φορείς, γεωργούς, μέλη της τροφικής αλυσίδας και την κοινωνία των πολιτών σε όλα τα επίπεδα—τοπικό, περιφερειακό και ευρωπαϊκό. Το πλαίσιο αυτό στηρίζεται σε τέσσερις αλληλένδετους άξονες: οικονομική βιωσιμότητα, ανθεκτικότητα στην κλιματική και οικονομική αλλαγή, περιβαλλοντική προστασία και κοινωνική συνοχή.

Κατά τον οικονομικό άξονα, το Όραμα εστιάζει σε δίκαιο εισόδημα για τους γεωργούς, διαφάνεια στην τροφική αλυσίδα και επιβράβευση των οικοσυστημικών υπηρεσιών που προσφέρει η γεωργία. Προτείνονται, μεταξύ άλλων, η αναθεώρηση του κανονισμού για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές και η απλούστευση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, δημιουργώντας πιο στοχευμένη στήριξη και επενδυτικές ευκαιρίες, όπως μέσω ενός παρατηρητηρίου τροφικής αλυσίδας, μιας στρατηγικής για τη βιοοικονομία και ενός επενδυτικού θεματολογίου.

Στο επίπεδο της ανθεκτικότητας, το Όραμα αναγνωρίζει την ανάγκη αντιμετώπισης γεωπολιτικών και ενεργειακών πιέσεων. Προτείνονται διασφαλίσεις ως προς την επισιτιστική ασφάλεια, διαφοροποίηση των εμπορικών σχέσεων, ευθυγράμμιση των προτύπων που εφαρμόζονται στις εισαγωγές ώστε να μην υπάρχει ανταγωνιστικό μειονέκτημα, απλούστευση του διοικητικού βάρους, δημιουργία δικλίδων ασφαλείας για τον αγροδιατροφικό τομέα, ευρωπαϊκή προσέγγιση στη διαχείριση κινδύνων και κρίσεων, σχέδιο προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και μακροπρόθεσμη στρατηγική για το ζωικό κεφάλαιο.

Στο περιβαλλοντικό πεδίο, τονίζεται η σημασία της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών, μέσω καινοτόμων πρακτικών για την απανθρακοποίηση και τη βελτίωση των

⁷⁹ European Commission / DG AGRI. (2025). *Vision for Agriculture and Food*.

επιδόσεων των αγροκτημάτων. Προτεραιότητες είναι η αποκατάσταση της βιοποικιλότητας, η προστασία εδαφικών και υδάτινων πόρων, η μείωση των εκπομπών, η εθελοντική αξιολόγηση βιωσιμότητας, μια ολοκληρωμένη στρατηγική ανθεκτικότητας των υδάτων, τα βιοφυτοφάρμακα, οι επιβραβεύσεις για απορρόφηση άνθρακα και ανθρακοδεσμευτική γεωργία, καθώς και η ψηφιακή στρατηγική για τη γεωργία.

Κοινωνικά, το Όραμα προάγει την επανασύνδεση των πολιτών με τα τρόφιμα, την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, την ενίσχυση δεξιοτήτων και την ενθάρρυνση συμμετοχής περισσότερων γυναικών στη γεωργία. Μέσα σε αυτό περιλαμβάνονται η επικαιροποίηση σχεδίων δράσης, η δημιουργία πλατφόρμας για γυναίκες στη γεωργία, η ετήσια διαβούλευση για τα τρόφιμα, η αναβάθμιση των δημόσιων συμβάσεων, η προώθηση βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού, η αναθεώρηση του σχολικού προγράμματος διατροφής και η ενίσχυση της ενημέρωσης των καταναλωτών μέσω πολιτικών προώθησης.

Οι οριζόντιοι παράγοντες που διατρέχουν όλη την στρατηγική είναι η έρευνα, η καινοτομία, η ανταλλαγή γνώσεων και η ψηφιοποίηση. Η ενίσχυση ψηφιακών δεξιοτήτων και εργαλείων θεωρούνται ζωτικής σημασίας για να καταστεί η γεωργία ελκυστική στις νεότερες γενιές.

Αναφορικά με την υλοποίηση, έχει ξεκινήσει σειρά πρωτοβουλιών. Για παράδειγμα, τον Μάιο του 2025, η Επιτροπή ανακοίνωσε την έναρξη ενός νέου workstream για τον ζωικό κεφάλαιο, με στόχο την προώθηση ενός βιώσιμου, οικονομικά βιώσιμου και κοινωνικά περιεκτικού κλάδου, μέσα από διαβούλευση με γεωργούς, φορείς της αλυσίδας, δημόσιες αρχές και την κοινωνία των πολιτών⁸⁰.

Συνολικά, το Όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα της ΕΕ αποτυπώνει ένα ολοκληρωμένο, μακρόπνοο πλάνο που στοχεύει στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροδιατροφικού τομέα, υπερβαίνοντας απλούς στόχους πολιτικής: συνδυάζει οικονομική ανθεκτικότητα, οικολογική βιωσιμότητα, κοινωνική συνοχή και τεχνολογική καινοτομία, με στόχο έναν τομέα έτοιμο να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μέλλοντος και να υπηρετήσει τις ανάγκες της κοινωνίας σε διαρκή βάση.

⁸⁰ European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. (2025, 27 Μαΐου). *Commission launches new Livestock Workstream as part of the Vision for Agriculture and Food.*

Τροποποίηση του κανονισμού (ΕU) 2021/2115

Η τροποποίηση του κανονισμού (ΕU) 2021/2115 είναι ενδεικτική των προθέσεων της επιτροπής για την επόμενη προγραμματική. Αυτή η τροποποίηση δομείται σε 4 Άξονες προτεραιότητας με βάση το Όραμα για τη Γεωργία και τα Τρόφιμα:

- Απλούστευση σε επίπεδο αγροτικής εκμετάλλευσης – on farm simplification
- Απλουστευμένες πληρωμές ενισχύσεων για μικρούς γεωργούς
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα
- Μεγαλύτερη ευελιξία στα ΚΜ στην διαχείριση των Στρατηγικών Σχεδίων ΚΑΠ

Ειδικά σε ό,τι αφορά την απλοποίηση της αιρεσιμότητας, στο 1ο άρθρο της πρότασης κανονισμού, αναφέρεται κυρίως στην a priori συμμόρφωση των εκμεταλλεύσεων που εφαρμόζουν το βιολογικό σύστημα παραγωγής με συγκεκριμένα πρότυπα Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής Κατάστασης (ΚΓΠΚ). Οι παραγωγοί που ακολουθούν βιολογικό σύστημα παραγωγής και είναι πιστοποιημένοι για αυτό θεωρούνται ήδη συμμορφούμενοι με το ΚΓΠΚ 7. Στο κείμενο της πρότασης περιγράφεται η επιπλέον εξαίρεσή τους και από την τήρηση των ΚΓΠΚ 1, 3, 4, 5 και 6.

Επίσης η προτεινόμενη τροποποίηση του άρθρου 31 του κανονισμού (ΕU) 2021/2115 για το ΚΓΠΚ 2 προστασία υγρατόπων και τυρφώνων (άρθρο 48 της πρότασης κανονισμού), δίνει τη δυνατότητα πληρωμής των απαιτήσεων του ΚΑΠΚ2, εξασφαλίζοντας ουσιαστικά τη δυνατότητα αποζημίωσης των παραγωγών για ένα περιβαλλοντικό αγαθό που παρέχουν, τη δέσμευση του άνθρακα, εφαρμόζοντας πρακτικές που το εξασφαλίζουν.

Η εξαίρεση των μικρών αγροτών από το σύστημα της αιρεσιμότητας που περιγράφεται στο άρθρο 1 της πρότασης κανονισμού, μειώνει τις υποχρεωτικές δεσμεύσεις τους και επομένως διευκολύνει τη διατήρηση της δραστηριότητάς τους.

Η δυνατότητα που περιγράφεται στο άρθρο 48 της πρότασης κανονισμού, για πληρωμή του βιολογικού συστήματος παραγωγής, ανά ζωική μονάδα και ανά κυψέλη, θα λύσει ένα χρόνιο πρόβλημα που αφορά την μεθοδολογία συσχέτισμού της απώλειας εισοδήματος η οποία κατά κανόνα υπολογίζεται με βάση τον αριθμό των ζώων και των κυψελών, με την ενίσχυση που μέχρι τώρα ήταν εκτατική.

Σε ό,τι αφορά την προγραμματική περίοδο 2028 – 2034, έως σήμερα έχουμε δύο βασικά κείμενα που αναφέρονται στην επόμενη προγραμματική περίοδο

- Στρατηγικός διάλογος 09/2024
- Communication from the Commission 02/2025

Καθώς και τις προτάσεις κανονισμών

Όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα σε ό,τι αφορά το περιβάλλον και το κλίμα

Στην παρούσα ενότητα, αναλύεται το κείμενο COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS

A Vision for Agriculture and Food Shaping together an attractive farming and agri-food sector for future generations

Στο τέλος θα αναλυθούν και οι προτάσεις των σχετικών κανονισμών ειδικά σε ό,τι αφορά τα αγροπεριβαλλοντικά και τα πρότυπα η οποία βρίσκεται στη φάση της διαβούλευσης.

Το κείμενο θέτει 4 προτεραιότητες ως ακολούθως:

- Δημιουργία ενός ελκυστικού τομέα που διασφαλίζει ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο και αξιοποιεί νέες ευκαιρίες εισοδήματος
- Ένας ανταγωνιστικός και ανθεκτικός τομέας απέναντι στις παγκόσμιες προκλήσεις
- Προετοιμασία του αγροδιατροφικού τομέα για το μέλλον που συνεργάζεται στενά με τη φύση
- Εκτίμηση των τροφίμων και προώθηση δίκαιων συνθηκών διαβίωσης και εργασίας σε δυναμικές αγροτικές περιοχές

Το Περιβαλλοντικό ζήτημα διατρέχει και τις τέσσερις προτεραιότητες

Πριν την ανάλυση, χρήζει επισήμανσης η παρουσία της προσέγγισης «one health approach» στην προτεραιότητα της Αειφορίας. Το «one health approach» είναι μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που στοχεύει στη βιώσιμη εξισορρόπηση και βελτιστοποίηση της υγείας των ανθρώπων, των ζώων και των οικοσυστημάτων. Αναγνωρίζει ότι η υγεία των ανθρώπων, των

κατοικίδιων και των άγριων ζώων, των φυτών και του ευρύτερου περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένων των οικοσυστημάτων) είναι στενά συνδεδεμένα και αλληλεξαρτώμενα. Ενώ η υγεία, τα τρόφιμα, το νερό, η ενέργεια και το περιβάλλον είναι όλα ευρύτερα θέματα με τομεακές ανησυχίες, η συνεργασία μεταξύ τομέων και κλάδων συμβάλλει στην προστασία της υγείας, στην αντιμετώπιση προκλήσεων υγείας όπως η εμφάνιση μολυσματικών ασθενειών, η αντιμικροβιακή αντοχή και η ασφάλεια των τροφίμων και στην προώθηση της υγείας και της ακεραιότητας των οικοσυστημάτων μας.

Συνδέοντας τους ανθρώπους, τα ζώα και το περιβάλλον, η «one health approach» μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση ολόκληρου του φάσματος του ελέγχου των ασθενειών - από την πρόληψη έως την ανίχνευση, την ετοιμότητα, στην αντιμετώπιση και τη διαχείριση - και να συμβάλει στην παγκόσμια ασφάλεια της υγείας. Η προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί σε κοινοτικό, υποεθνικό, εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και βασίζεται στην κοινή και αποτελεσματική διακυβέρνηση, επικοινωνία, συνεργασία και συντονισμό. Η εφαρμογή της προσέγγισης «Μία Υγεία» διευκολύνει τους ανθρώπους να κατανοήσουν καλύτερα τα παράλληλα οφέλη, τους κινδύνους, τους συμβιβασμούς και τις ευκαιρίες για την προώθηση δίκαιων και ολιστικών λύσεων.

Σε ό,τι αφορά το περιβαλλοντικό περιεχόμενο της κάθε προτεραιότητας, σημειώνονται τα παρακάτω:

Ελκυστικότητα

Η παραγωγή οικοσυστημικών υπηρεσιών από τη βιολογική και την αγροοικολογία μέχρι την ανθρακοδεσμευτική γεωργία μπορεί να αποζημιώνεται και να συμβάλει στο αγροτικό εισόδημα. Εδώ διαφαίνεται η πρόθεση για ενίσχυση των παραγωγών όχι με βάση την απώλεια εισοδήματος το πρόσθετο κόστος και το κόστος συναλλαγής αλλά με βάση τις οικοσυστημικές υπηρεσίες που παρέχουν στην κοινωνία σε ό,τι αφορά είτε το κλίμα είτε τη βιοποικιλότητα, το έδαφος κ.λ.π.

Ποιες είναι όμως οι οικοσυστημικές υπηρεσίες. Οι οικοσυστημικές υπηρεσίες χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

Προμηθευτικές υπηρεσίες Αναφέρονται στα αγαθά και στα προϊόντα που προσλαμβάνει ο άνθρωπος από τα οικοσυστήματα. Αυτά μπορούν να διακινούνται, να καταναλώνονται ή και να

χρησιμοποιούνται απευθείας από τους χρήστες. Τέτοιο παράδειγμα είναι τα τρόφιμα (φυτικής και ζωικής προέλευσης)

Υπηρεσίες ρύθμισης και διατήρησης Αναφέρονται στους τρόπους με τους οποίους τα οικοσυστήματα ρυθμίζουν τις παραμέτρους του περιβάλλοντος στο οποίο ζει ο άνθρωπος. Μερικά παραδείγματα είναι η προστασία από πλημμύρες, υπηρεσίες όπως η επικονίαση, η διατήρηση της βιοποικιλότητας, που συμβάλλει στον περιορισμό παρασίτων και ασθενειών.

Πολιτισμικές υπηρεσίες. Αφορούν τα πνευματικά και άυλα αγαθά που προσλαμβάνει ο άνθρωπος από την αλληλεπίδρασή του με τα οικοσυστήματα, όπως ο περίπατος σε ένα δάσος, η παρατήρηση πτηνών ή ο οικοτουρισμός.

Η αγροτική δραστηριότητα παράγει προμηθευτικές υπηρεσίες οι οποίες αμείβονται. Παράγει όμως και Υπηρεσίες ρύθμισης και διατήρησης οι οποίες μέχρι σήμερα δεν αμείβονται εκτός αν υφίσταται κάποια πιστοποίηση που να αφορά κάποιον συγκεκριμένο ζήτημα όπως π.χ. η βιοποικιλότητα η οποία δίνει μία πρόσθετη αξία στο προϊόν οπότε στην περίπτωση αυτή η υπηρεσία αυτή αμείβεται από τον καταναλωτή. Αυτές οι υπηρεσίες μπορούν να αμειφθούν μέσω ενίσχυσης από την ΚΑΠ κάτι που είναι σύμφωνο και με τον ΠΟΕ (πράσινο κουτί).

Η αγροτική δραστηριότητα παράγει και Πολιτισμικές υπηρεσίες οι οποίες μπορεί να αμειφθούν μέσω του αγροτουρισμού.

Το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την έκθεση «Χαρτογράφηση και Αξιολόγηση των Οικοσυστημάτων και των Υπηρεσιών τους: Μια έκθεση αξιολόγησης οικοσυστημάτων της ΕΕ» (Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services, MAES). Η έκθεση παρέχει μια αξιολόγηση των βασικών οικοσυστημάτων στην ΕΕ, αξιολογεί τους στόχους της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα για το 2020 και παρέχει μια βάση για την πολιτική βιοποικιλότητας για το 2030 και το σχέδιο αποκατάστασης της φύσης της ΕΕ.

Στην ξηρά ταυτοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση 45 οικοσυστήματα που ομαδοποιούνται σε 6 κύριους τύπους: Αστικά, Αγροοικοσυστήματα (Λιβαδικές και Καλλιεργήσιμες Γεες), Δάση, Υγρότοποι, Ρείκια και Ποτάμια και Λίμνες. Την μεγαλύτερη έκταση καλύπτουν τα Αγροοικοσυστήματα (42%) με δεύτερα τα δασικά οικοσυστήματα (42,9%).

Η εθελοντική αγορά άνθρακα προσφέρει ευκαιρίες για αύξηση της προσόδου από την αγροτική δραστηριότητα εφόσον αυτή ακολουθεί κάποιους κανόνες και ενταχθεί σε κάποιο σχετικό

δίκτυο. Σε αυτό θα συμβάλει η Πρότασή κανονισμού του Carbon Removal Certification Framework (CRCF) από την επιτροπή.

Το ΣΣ ΚΑΠ εφαρμόζονται κάποιες από τις πρακτικές Γεωργίας διατήρησης ή της ανθρακοδεσμευτικής γεωργίας όμως δεν έχουμε κάποια συγκεκριμένη παρέμβαση που να ονομάζεται έτσι και να συνδυάσει τι συγκεκριμένες πρακτικές. Αυτό δε σημαίνει ότι κάποιος παραγωγός δε μπορεί να συνδυάσει παρεμβάσεις συμβατές μεταξύ τους και συμπληρωματικές. Υπάρχει βέβαια και το μέτρο με το αποτύπωμα του άνθρακα (70-5.1 - Μείωση αποτυπώματος άνθρακα σε αρόσιμες καλλιέργειες) όπου ο ίδιος ο παραγωγός αποφασίζει ποιες πρακτικές θα εφαρμόσει με στόχο τη μείωση του αποτυπώματος δηλαδή με τον ίδιο στόχο που έχει η ανθρακοδεσμευτική γεωργία.

Σαν βιοοικονομία ορίζεται η παραγωγή περισσότερων εκροών από το ίδιο κομμάτι γης, μειώνοντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και την ίδια στιγμή αυξάνοντας την συνεισφορά στο φυσικό κεφάλαιο και στη ροή περιβαλλοντικών αγαθών. Η εξοικονόμηση φυσικών πόρων που συνεπάγεται η εφαρμογή της βιοοικονομίας και η αποδοτικότητα της γης που περιγράφει ο ορισμός αυξάνει την ελκυστικότητα της αγροτικής δραστηριότητας.

Ένα παράδειγμα ενίσχυσης της ελκυστικότητας με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος είναι το έργο μίας Επιχειρησιακής Ομάδας στην Αυστρία με τίτλο «further development of organic winter vegetables» όπου διαπιστώθηκε ότι οι εξειδικευμένες στρατηγικές για συγκεκριμένες τοποθεσίες και οι εύρωστες ποικιλίες καλλιεργειών εξασφαλίζουν υψηλές αποδόσεις χωρίς θέρμανση. Τα χειμερινά λαχανικά μπορεί να είναι οικολογικά και οικονομικά βιώσιμα, μειώνοντας τις εκπομπές CO₂ και το κόστος.

Η παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας είναι εξοικονόμηση για τον παραγωγό αλλά μπορεί να είναι και μια διαφοροποίηση του εισοδήματός του.

Η πιστοποίηση της συνεισφοράς στην καλή περιβαλλοντική κατάσταση (Nature credit system) που αναφέρεται στον τομέα της ελκυστικότητας για την επόμενη προγραμματική περίοδο μπορεί να μην έχει εφαρμοστεί ακόμη όμως συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα όπως είναι για παράδειγμα κάποια Result based schemes λειτουργούν είδη με τον σύστημα της βαθμολόγησης του περιβαλλοντικού αποτελέσματος που παράγουν οι γεωργικές πρακτικές. Επίσης μία τέτοια μεθοδολογία που μπορεί να δώσει στο προϊόν μία καλύτερη θέση στην αγορά ήδη εφαρμόζεται από μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες στην αγροτική παραγωγή όπως είναι η FrieslandCampina.

Ανταγωνιστικότητα

Στήριξη **low-carbon fertilisers** και στην ανακύκλωση θρεπτικών (RENURE substituting chemical fertilizers with processed animal manures). Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξετάζει μια σημαντική αλλαγή πολιτικής για την αντικατάσταση ενός μέρους των εισαγόμενων λιπασμάτων της από τη Ρωσία με μια τοπική εναλλακτική λύση που παράγεται από ζωικά απόβλητα,. Η νέα νομοθετική κίνηση αποσκοπεί στη μείωση των εσόδων που διοχετεύονται στη Μόσχα και στην αντιμετώπιση του αυξανόμενου κόστους των χημικών λιπασμάτων, το οποίο έχει επιδεινωθεί από τις υψηλές τιμές ενέργειας που είναι απαραίτητες για την παραγωγή τους. Ουσιαστικά πρόκειται για τη βελτίωση της διαχείρισης των θρεπτικών συστατικών και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, υποκαθιστώντας τα χημικά λιπάσματα με επεξεργασμένη ζωική κοπριά. Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει τον διαχωρισμό του αζώτου, του φωσφόρου και του καλίου από την κοπριά. Το ReNure στοχεύει στην αύξηση της αυτάρκειας της ΕΕ σε λιπάσματα, ενώ παράλληλα ανακουφίζει από τις πιέσεις αποθήκευσης από την ακατέργαστη κοπριά στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Παρά τα πιθανά οφέλη, η υιοθέτηση του ReNure αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως η ανάγκη για προηγμένες τεχνολογίες επεξεργασίας κοπριάς και οικονομικά εμπόδια στην εφαρμογή. Η ιδέα ενθαρρύνει μια πιο κυκλική οικονομική προσέγγιση, ευθυγραμμισμένη με τις προσπάθειες για τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τη βελτίωση της γεωργικής βιωσιμότητας σε ολόκληρη την ΕΕ.

Στον τομέα της ανταγωνιστικότητας καταγράφεται και η **απαίτηση της κοινωνίας για αυστηρότερες προδιαγραφές παραγωγής στις εισαγωγές** σε ό,τι αφορά τα εντομοκτόνα και την ευζωία. Εδώ παρατηρείται το εξής φαινόμενο και αφορά τις επιπτώσεις, και στην οικονομία αλλά και στο περιβάλλον, της θέσπισης προδιαγραφών σε επίπεδο ΕΕ και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ευρώπη έχει γενικά υψηλές περιβαλλοντικές προδιαγραφές με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος παραγωγής. Όμως στη ΕΕ εισάγονται προϊόντα από άλλες χώρες με χαμηλότερες προδιαγραφές. Και επομένως χαμηλότερο κόστος παραγωγής και άρα φθηνότερα. Ο καταναλωτής που αγοράζει με βάση την τιμή ειδικά σε περιόδους κρίσης αγοράζει περισσότερα φθηνά προϊόντα με χαμηλότερες προδιαγραφές εξάγοντας το περιβαλλοντικό πρόβλημα αφού αυτά που θα έπαιρνε από την ΕΕ αν δεν υπήρχε το κόστος της συμμόρφωσης τα παίρνει εισαγόμενα. Επομένως ειδικά σε ό,τι αφορά τις εκπομπές το άνθρακα που είναι ένα ζήτημα που κρίνεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Το αποτέλεσμα μοιάζει μηδενικό αλλά και σε ό,τι αφορά τη βιοποικιλότητα, αφού μιλάμε για εντομοκτόνα υφίσταται αντίστοιχο πρόβλημα.

Χρησιμοποιούνται λιγότερα εντομοκτόνα στην ΕΕ αλλά μεγαλώνει αντίστοιχα η παραγωγή π.χ. στην Αφρική για να καλύψει τη υψηλές τιμές της ΕΕ. Μεγαλύτερη χρήση εντομοκτόνων εκεί τα μεταναστευτικά πουλιά έχουν την ίδια βλάβη. Βέβαια θα υπάρξει όφελος για τους επικονιαστές αλλά και πάλι παραμένει η εξαγωγή του προβλήματος και το γεγονός ότι μέρος του προβλήματος επιστρέφει στην ΕΕ.

Το **σχέδιο προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή** συμβάλλει στην αντιμετώπιση των κινδύνων από την κλιματική αλλαγή οι οποίοι μπορούν να πλήξουν σοβαρά την ανταγωνιστικότητα.

Η **Water resilience strategy** είναι ένα κείμενο πλαίσιο της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών που στοχεύει να χτίσει μία στρατηγική για το νερό ή οποία θα εξασφαλίζει που δεν θα προκύψει σημαντική πίεση για το νερό στο μέλλον μέσω της επίτευξης των παρακάτω στόχων:

- α) αποκατάσταση και προστασία του κύκλου του νερού,
- β) Δημιουργία μιας Water smart οικονομίας και
- γ) διασφάλιση καθαρού και φθηνού νερού για τους καταναλωτές.

Σε ό,τι αφορά την αποκατάσταση και προστασία του νερού το υφιστάμενο πλαίσιο της ΕΕ για το γλυκό νερό, συμπεριλαμβανομένης της Οδηγίας-Πλαίσιο για τα Ύδατα, της Οδηγίας για τη Διαχείριση των Πλημμυρών, την οδηγία για τη νιτρορύπανση και του Κανονισμού για την Αποκατάσταση της Φύσης, παρέχει ένα ολοκληρωμένο κανονιστικό πλαίσιο για τον κύκλο του νερού της Ευρώπης που θέτει στόχους για κάθε ζήτημα και περιγράφει, τον τρόπο επίτευξής τους, με τα διάφορα σχέδια διαχείρισης που υλοποιούνται ή θα υλοποιηθούν μέσω των παραπάνω οδηγιών να εξειδικεύουν μετρά και παρεμβάσεις. Η πλήρης εφαρμογή όλης της νομοθεσίας είναι καθοριστική για την αποκατάσταση του κύκλου του νερού σε ποσότητα και ποιότητα. Βέβαια εδώ μπαίνουν και άλλα θέματα που αφορούν τις θάλασσες (European Ocean Pact) τις ακτές κ.α.

Μερικά από τα ορόσημα που τίθενται για την Αποκατάσταση και προστασία του κύκλου του νερού αφορούν τις παρακάτω:

- Το διάλογο για τις προτεραιότητες εφαρμογής της Οδηγίας-Πλαίσιο για τα Ύδατα, και της οδηγίας για τις πλημμύρες με έμφαση στην ποιότητα και την ποσότητα

- Ενίσχυση της συνεργασίας με τα ΚΜ για την αντιμετώπιση της λειψυδρίας και των ζηρασιών, ιδίως μέσω της ανάπτυξης δεικτών
- Στήριξη στην αντιμετώπιση των κύριων πηγών ρύπανσης:
 - Έρευνα για μεθόδους αποκατάστασης της ρύπανσης από PFAS και άλλες ανθεκτικές χημικές ουσίες,
 - Δημιουργία εργαλειοθήκης παροχής βοήθειας για τα ΚΜ με σκοπό τη στήριξη δράσεων για τη μείωση της ρύπανσης από θρεπτικές ουσίες.

Σε ό,τι αφορά την «έξυπνη οικονομία για το νερό» αυτή δομείται στη βάση της μείωσης της ζήτησης, αύξησης της αποτελεσματικότητας, επαναχρησιμοποίησης και αύξησης της παροχής. Κάποια σημαντικά ορόσημα εδώ που αφορούν τη γεωργία είναι

- η «Μεγιστοποίηση της χρήσης των στρατηγικών σχεδίων της ΚΑΠ για την ανθεκτικότητα των υδάτων μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και καινοτόμων λύσεων που προωθούνται από το δίκτυο ΚΑΠ της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Σύμπραξη Καινοτομίας (EIP-AGRI), καθώς και βελτιωμένες και ανεξάρτητες υπηρεσίες παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις» και
- η «συνέχιση της παροχής κινήτρων στους γεωργούς για τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και κλιματικών επιδόσεων των εκμεταλλεύσεων τους, μεταξύ άλλων με σκοπό τη βέλτιστη διαχείριση των υδάτων» 2025-2026, κατά την επόμενη περίοδο προγραμματισμού» για τα έτη 2025-2026.

Σε ό,τι αφορά την εξασφάλιση καθαρού και φθηνού νερού έχουν τεθεί οι παρακάτω στόχοι μεταξύ άλλων αφορούν τη γεωργία:

- Συστηματική αντιμετώπιση του υδατικού αποτυπώματος των προϊόντων κατά τον καθορισμό ή την ενημέρωση των απαιτήσεων στο πλαίσιο του ESPR και του οικολογικού σήματος της ΕΕ για τα έτη 2025-2027 και
- Προώθηση βέλτιστων πρακτικών για την ευαισθητοποίηση του κοινού και τον ρόλο της τιμολόγησης του νερού στην προώθηση της αποδοτικής χρήσης των υδάτων, της ανάκτησης του κόστους και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», καθώς και της σχετικής εθνικής διακυβέρνησης των υδάτων. το 2026 -2027.

Εκτός αυτών τίθενται στόχοι και σε επίπεδο διακυβέρνησης διαβούλευσης όπως π.χ. τη έναρξη διαλόγου για την κοστολόγηση του νερού και την αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει το 2026-2027. Τίθενται στόχοι σε οικονομικό επίπεδο και επενδύσεις όπως π.χ. δημιουργία πράσινων και μπλε διαδρόμων το 2027, για την ψηφιοποίηση, την καινοτομία, την ασφάλεια και τη δράση σε πλανητικό επίπεδο

Μία άλλη αναφορά στον τομέα της ανταγωνιστικότητας είναι «Να δοθεί αξία στη σύνδεση μεταξύ της κτηνοτροφικής παραγωγής και της διατήρησης των περιβαλλοντικά και κλιματικών σημαντικών **μόνιμων βοσκοτόπων** μέσα από εκτατικά συστήματα». Είναι γεγονός ότι οι μόνιμοι βοσκοτόποι είναι συχνά και οικότοποι υψηλής βιοποικιλότητας και παράγουν προϊόν υψηλής διατροφικής και περιβαλλοντικής αξίας.

Τέλος διαφαίνεται ξεκάθαρα η βούληση, οι υποχρεωτικές πρακτικές να είναι γενικής φύσεως. Αυτό είναι όλο το ζήτημα της ενισχυμένης αιρεσιμότητας, των αντιδράσεων που αυτή προκάλεσε και που εκδηλώθηκαν μέσω των αγροτικών κινητοποιήσεων καθώς και της συνακόλουθης υποχώρησης της Επιτροπής στο θέμα αυτό.

Αειφορία

Εδώ δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην κλιματική αλλαγή, στο στόχο κλιματικά ουδέτερη ΕΕ μέχρι το 2025 και στο Carbon Removal Certification Framework (CRCF).

Τονίζεται η ανάγκη ανάπτυξης νέων βιολογικών προϊόντων και η επιτάχυνση της διαδικασίας για τη χρήση τους έτσι ώστε να αντικατασταθούν τα πιθανών επιβλαβή χωρίς να πληγεί η παραγωγή. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι Elicitors ουσίες ή παράγοντες που προκαλούν ή ενεργοποιούν αμυντικές αντιδράσεις σε φυτά. Προέρχονται από ζωντανούς οργανισμούς (π.χ. παθογόνα, βακτήρια, μύκητες) ή βιολογικής προέλευσης (χημικές ενώσεις, UV ακτινοβολία, βαρέα μέταλλα). Άλλο παράδειγμα είναι οι Inoculants Ωφέλιμοι μικροοργανισμοί Βακτήρια, Μύκητες,

Το υγιές έδαφος, τα νερά, ο αέρας και η βιοποικιλότητα είναι μαζί με την κλιματική αλλαγή, οι τομείς στους οποίους κατηγοριοποιούνταν οι παρεμβάσεις για την αειφορία και στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο.

Κοινωνική διάσταση

Η προσπάθεια για μείωση τη απώλειας τροφίμων και η χρήση των υπολειμμάτων τροφίμων έχει να κάνει με την κοινωνία των καταναλωτών αγροτικών προϊόντων δηλαδή με όλο το κοινωνικό σύνολο αλλά και με την αλυσίδα παραγωγής. Εκτός από περιβαλλοντικό το ζήτημα της αποδοτικότερης χρήσης των τροφίμων και των υπολειμμάτων τους έχει και κοινωνική διάσταση αφού μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της διατροφικής φτώχειας.

Ο Αγροτουρισμός δεν είναι μόνο μια εναλλακτική πηγή εισοδήματος αλλά και μία δραστηριότητα που συμβάλει στην αναζωογόνηση αγροτικών περιοχών που αλλιώς θα είχαν ερημώσει με άμεσες επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον.

Η ανάπτυξη με βάση τοπικές στρατηγικές ανάπτυξης όπως γίνεται στα πλαίσια του LEADER, παίρνει πάντα υπό όψη της τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.

Ευνοϊκό περιβάλλον

Οι προηγμένες ψηφιακές τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένης της τεχνητής νοημοσύνης, σε συνδυασμό με δεδομένα από το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT) και άλλες πηγές, μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά τις λειτουργίες και να προωθήσουν την καινοτομία και να φέρουν επανάσταση στον τρόπο με τον οποίο παράγουμε τρόφιμα σε αρμονία με το περιβάλλον και το κλίμα. Παρ' όλα αυτά, η υιοθέτηση ψηφιακών εργαλείων υστερεί στη γεωργία και σε άλλα μέρη της αλυσίδας τροφίμων. Το υψηλό κόστος, η έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων και εμπιστοσύνης, η απουσία εξατομικευμένων λύσεων και τα προβλήματα συνδεσιμότητας είναι μεταξύ των κύριων λόγων για τους οποίους οι αγρότες δεν αξιοποιούν πλήρως το κύμα της ψηφιοποίησης. Η Επιτροπή θα δρομολογήσει μια ψηφιακή στρατηγική της ΕΕ για τη γεωργία, ώστε να καταστεί δυνατή η μετάβαση σε έναν ψηφιακά έτοιμο και προσανατολισμένο στο μέλλον γεωργικό και διατροφικό τομέα, αποφεύγοντας παράλληλα πιθανές παγίδες

Η ενίσχυση των Συστημάτων Γεωργικής Γνώσης και Καινοτομίας (AKIS) για την καλύτερη υποστήριξη των αγροτών στη μετάβασή τους στη βιωσιμότητα είναι ένας οριζόντιος στόχος. Η γνώμη και η καινοτομία πρέπει να φτάσουν στους αγρότες και σε άλλους παράγοντες του συστήματος τροφίμων ταχύτερα και σε ευρύτερη κλίμακα.

Η ανάπτυξη ποικιλιών ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, που καταναλώνουν λιγότερους φυσικούς πόρους και μειωμένη χρήση λιπασμάτων με χρήση βιοτεχνολογικών εργαλείων μπορεί

να συμβάλλει στην επισιτιστική ασφάλεια και την επισιτιστική κυριαρχία της ΕΕ αλλά και στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων π.χ. μειώνοντας την ανάγκη για συνθετικά λιπάσματα.

Μεγάλα δεδομένα

Μία μεγάλη πρόκληση για την επόμενη προγραμματική περίοδο είναι η χρήση μεγάλων δεδομένων (Big Data) τόσο κατά το σχεδιασμό όσο και για σκοπούς παρακολούθησης, Αξιολόγησης και τελικά λήψης αποφάσεων. Ένας καλός ορισμός για τα Big Data: είναι δεδομένα που δεν μπορείς να τα χειριστεί με έναν μέσο υπολογιστή (PC) αλλά χρειάζονται μεγάλη υπολογιστική ισχύ). Τέτοια δεδομένα είναι Δορυφορικά δεδομένα, δεδομένα καιρού, δεδομένα από sensors, ΟΣΔΕ, LPIS, Farm sustainability data network, απογραφές, ποσοτικά δεδομένα, βάσεις δεδομένων, δεδομένα Citizen science. Είναι γεγονός ότι σήμερα υπάρχουν περισσότερα από ποτέ άλλοτε Big Data.

Στην ΚΑΠ χρησιμοποιούνται ήδη στον υπολογισμό δεικτών αποτελέσματος αλλά και εκτός ΚΑΠ χρησιμοποιούνται για τη λήψη αποφάσεων, για συστήματα Monitoring Report Verification (Carbon Farming, Biodiversity, Forest management, Certification).

Η υπηρεσία του Copernicus για την παρακολούθηση της γης καταγράφει:

- Κάλυψη και χρήση γης. Στο σύστημα χαρτογράφησης CORINE καταγράφονται κωδικοί χαρτογράφησης για: Ορυζώνες, Αμπελώνες, Οπωροφόρα δένδρα και φυτείες με σαρκώδεις καρπούς, Ελαιώνες, Λιβάδια, Ετήσιες καλλιέργειες που συνδέονται με μόνιμες καλλιέργειες, Σύνθετα συστήματα καλλιέργειας, Γη που καλύπτεται κυρίως από τη γεωργία με σημαντικές εκτάσεις φυσικής βλάστησης, Αγροτικές δασικές περιοχές κ.α
- Βιοφυσικές μεταβλητές. Τέτοιες μεταβλητές είναι οι δείκτες LAI, FCOVER και NDVI που καταγράφονται σε χρονοσειρές.
- Δορυφορικά μωσαϊκά γης. Τέτοια μωσαϊκά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παράδειγμα για τον εντοπισμό χαρακτηριστικών του τοπίου όπως οι δεντροστοιχίες καταγράφοντας και παρακολουθώντας την παρουσία, την πυκνότητα και την δομή των φυτοφράκτων, των δενδροστοιχιών και των μικρών δασικών εκτάσεων.
- Λεπτομερέστερα δεδομένα κάλυψης και χρήσης γης σε περιοχές προτεραιότητας. Συνήθως πρόκειται για περιοχές επιρρεπής σε περιβαλλοντικές αλλαγές.

- Δεδομένα αναφοράς και πιστοποίησης. Τέτοια δεδομένα αναφοράς παρέχονται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο ως πύμα για την υδρογραφία. Δεδομένα πιστοποίησης των προϊόντων του COPERNICUS συλλέγονται και in situ.

Ο **NDVI** (Vegetation "greenness") μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παρακολούθηση εποχικών μεταβολών της βλάστησης κατά τη διάρκεια του καλλιεργητικού κύκλου αλλά και για την παρακολούθηση της ανάκαμψης της βλάστησης μετά από διαταραχές, όπως πυρκαγιές ή πλημμύρες.

Ο **LAI** (Leaf area per ground area) μπορεί να χρησιμοποιηθεί και αυτός για την παρακολούθηση αλλαγών στη βλάστηση αλλά και για την ικανότητα απορρόφησης διοξειδίου του άνθρακα, τη διαπνοή, τη φωτοσύνθεση κ.α

Για παρόμοια θέματα χρησιμοποιείται και ο **FCOVER** (FCOVER) ο οποίος συμπληρώνει τους άλλους δύο δείκτες.

Αυτοί οι δείκτες χρησιμοποιούνται μαζί με άλλους όπως ο SMI (Soil Moisture Index) για την παρακολούθηση των δεικτών επιπτώσεων της ΚΑΠ όπως οι παρακάτω:

I.11: Carbon sequestration

I.17: Water use in agriculture

I.13: Soil erosion by water

I.22: Crop diversity

Είναι σαφής η χρησιμότητα των big data στην παρακολούθηση των επιπτώσεων της ΚΑΠ. Ωστόσο μία μεγάλη πρόκληση για το μέλλον είναι η οργάνωση της χρήσης τους και στην εκ των προτέρων αξιολόγηση (ex-ante evaluation) των προγραμμάτων των ΚΜ έτσι ώστε να αναλύεται η συνολική εικόνα της αγροτικής γης αλλά και οι χωρικές διακρίσεις οι οποίες είναι δυνατές ακόμη και σε επίπεδο αγροτεμαχίου. Μία αναλυτική εκ των προτέρων αξιολόγηση μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές βελτιώσεις των προγραμμάτων των ΚΜ σε ό,τι αφορά την αποδοτικότητα τους ως προς του στόχους της ΚΑΠ.

Το Vegetated Land Cover Characteristics (VLCC) συνίσταται σε μια σειρά από νέα σύνολα δεδομένων, όπως ετήσιες ταξινομήσεις καλλιεργειών, καθώς και ένα σύνολο ετησίως

ενημερωμένων επιπέδων που σχετίζονται με γεωργικά πρότυπα και πρακτικές διαχείρισης (π.χ., ημερομηνία συγκομιδής, διάρκεια γυμνού εδάφους, δευτερογενείς καλλιέργειες και αγρανάπαυση). Επιπλέον, το VLCC θα χαρτογραφήσει για πρώτη φορά όλη την ποώδη κάλυψη σε βοσκότοπους.

Αυτά τα νέα προϊόντα έχουν σχεδιαστεί για να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες περιβαλλοντικής πολιτικής που σχετίζονται με τη δασοκομία και τη γεωργία, όπως η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΑΠ), η οποία στοχεύει στην υποστήριξη των Ευρωπαίων αγροτών και στην προώθηση της βιώσιμης και ανταγωνιστικής γεωργίας. Τα νέα σύνολα δεδομένων VLCC θα παρέχουν στους χρήστες τα απαραίτητα εργαλεία για να αποδείξουν την τήρηση συγκεκριμένων πολιτικών της ΚΑΠ, όπως οι Καλές Γεωργικές και Περιβαλλοντικές Συνθήκες (ΚΑΠΣ)

Προτάσεις κανονισμών

Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τον καθορισμό των όρων εφαρμογής της ενωσιακής στήριξης στην κοινή γεωργική πολιτική για την περίοδο από το 2028 έως το 2034

Η μετάβαση από το σύστημα της αιρεσιμότητας στο σύστημα των προστατευτικών πρακτικών σε συνδυασμό με την δυνατότητα που δίνεται να χρηματοδοτούνται, υπό προϋποθέσεις, αυτές οι πρακτικές δίνει ουσιαστικά τη δυνατότητα στα ΚΜ να χρηματοδοτήσουν οριζόντια τους παραγωγούς για πρακτικές που στο παρελθόν δεν χρηματοδοτούνταν ως υποχρεωτικές. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στην πρόταση κανονισμού τα ΚΜ θα μπορούν να καθορίζουν αυτά τις υποχρεωτικότητες στους παρακάτω τομείς:

- α) Προστασία πλούσιων σε άνθρακα εδαφών, χαρακτηριστικών τοπίου και μόνιμων λειμώνων σε γεωργικές εκτάσεις
- β) Προστασία του εδάφους από τη διάβρωση, διατήρηση του εδαφικού δυναμικού, διατήρηση της οργανικής ύλης του εδάφους, συμπεριλαμβανομένης της αμειψισποράς ή διαφοροποίησης της των καλλιεργειών, και προστασία από την καύση υπολειμμάτων καλλιεργειών σε αρόσιμη γη και
- γ) Προστασία των υδάτινων ρευμάτων και των υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και τις απορροές

Ακολούθως αν τα ΚΜ το επιθυμούν μπορούν να πληρώνουν την απώλεια εισοδήματος που αυτές οι υποχρεώσεις προξενούν, αποδίδοντας στην ουσία ένα πρόσθετο εισόδημα στους παραγωγούς για τις οικοσυστημικές υπηρεσίες που παρέχουν ακολουθώντας αυτές τις πρακτικές ή αλλιώς αποζημιώνοντας τους για την υποχρέωση τους να εξασφαλίζουν οικοσυστημικά αγαθά για την κοινωνία.

Η αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας που είναι όντως μία μεγάλη απλοποίηση ως προς την οριζόντια εφαρμογή απλών κανόνων, δεν αποτελεί από μόνη της μία πράσινη μετάβαση, είναι ωστόσο η βάση στην οποία μπορεί να στηριχθεί η μετάβαση σε περισσότερο ανθεκτικά αγροτικά συστήματα.

Η αναφορά του άρθρου 10 της πρότασης του κανονισμού σε κίνητρα («Τα ΚΜ παρέχουν κίνητρα για τις ακόλουθες δράσεις οι οποίες είναι επωφελείς για το κλίμα, το περιβάλλον, την υγεία και την καλή διαβίωση των ζώων και τη βιώσιμη δασοκομία») και όχι σε πρόσθετο κόστος και απώλεια εισοδήματος όπως συμβαίνει στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο, είναι πολύ θετική, συμβάλει στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων και κινείται περισσότερο προς την κατεύθυνση του περιβαλλοντικού αποτελέσματος.

Το άρθρο 10 εστιάζει στη μετάβαση σε συστήματα παραγωγής, που διασφαλίζουν την αειφορία και την ανθεκτικότητα, βάση ενός σχεδίου δράσης που θα εκπονείται για την εκμετάλλευση. Η ύπαρξη σχεδίου δράσης εισάγει τους παραγωγούς στο σκεπτικό της ολοκληρωμένης παρέμβασης, σε αντίστιξη με αποσπασματικές πρακτικές που αφορούν μία μόνο πλευρά της καλλιέργειας. Τα συστήματα καλλιέργειας όπως είναι η βιολογική δεν αφορούν π.χ. μόνο τη καταπολέμηση των επιβλαβών εντόμων ή μόνο τη χρήση οργανικών λιπασμάτων αλλά ένα συνολικό τρόπο καλλιέργειας που παράγει συγκεκριμένα αποτελέσματα.

Η επιτυχία και η μεγάλη εξάπλωση της βιολογικής καλλιέργειας οφείλεται στη θεσμοθέτηση του συγκεκριμένου συστήματος παραγωγής και στην αναγνώριση του από την αγορά. Αυτό μπορεί να ισχύσει και άλλες μορφές συστημάτων που θα περιλαμβάνουν τη διαδικασία της θεσμοθέτησης και της πιστοποίησης.

Ωστόσο εάν αυτά τα δύο απουσιάζουν γεννάται το ερώτημα ποια θα είναι τα “resilient production systems” που θα εφαρμόζουν οι παραγωγοί; Πως αυτά θα ορίζονται και πως θα πιστοποιούνται;

Εδώ υπάρχει το παράδειγμα της εθελοντικής αγοράς άνθρακα, η οποία αναπτύχθηκε βασισμένη σε μία διαπιστωμένη σε ευρωπαϊκό και διακρατικό επίπεδο ανάγκη όπως είναι η μείωση των εκπομπών με μία κατά περίπτωση πιστοποίηση βασισμένη σε ένα πλήθος προτύπων τα οποία ακολουθούν μόνο κάποιες βασικές αρχές. Η προσπάθεια να ρυθμιστεί αυτή η αγορά οδήγησε στον Κανονισμό (ΕΕ) 2024/3012 «σχετικά με τη θέσπιση ενωσιακού πλαισίου πιστοποίησης για τις μόνιμες απορροφήσεις άνθρακα, την ανθρακοδεσμευτική γεωργία και την αποθήκευση άνθρακα σε προϊόντα». Βέβαια σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για αγορά και όχι για συγχρηματοδοτούμενες παρεμβάσεις.

Εφόσον έχει διατυπωθεί η ανάγκη πιστοποίησης για τα συστήματα μετάβασης προς μία αειφόρο ανθεκτική γεωργία θα πρέπει τουλάχιστον οι βασικές αρχές τέτοιων συστημάτων να αποτυπώνονται στο θεσμικό πλαίσιο, όπως επίσης και να ορίζεται η δομή ενός διαχειριστικού σχεδίου μετάβασης, που θα ακολουθείται από τους παραγωγούς ή ακόμη καλύτερα να παρουσιαστεί από την Επιτροπή, μια βασική τυποποίηση του.

Η συνέργεια με την αγορά μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους όπως είναι η εθελοντική αγορά άνθρακα ή με την εφαρμογή του οδικού χάρτη για τις πιστώσεις για τη φύση. Δε θεωρούμε απαραίτητο να επιχειρηθεί η δημιουργία ξεχωριστού πλαισίου για την ανθεκτική γεωργία εφόσον, υφίστανται ήδη τα δύο παραπάνω.

Τέλος η συνέργεια με άλλες συγχρηματοδοτούμενες παρεμβάσεις είναι στην ευχέρεια του ΚΜ και δε θεωρούμαι ότι μπορεί να εξασφαλιστεί από την ΕΕ αλλά μπορεί να μετρηθεί σε επίπεδο αποτελέσματος.

Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Ταμείου για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, τη γεωργία και την ύπαιθρο, την αλιεία και τη θάλασσα, την ευημερία και την ασφάλεια για την περίοδο 2028-2034 και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2023/955 και του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2024/2509

Το γεγονός ότι οι εκτατικές ενισχύσεις για το περιβάλλον και το κλίμα δεν θα είναι πια χρηματοδοτούμενες κατά 100% (eco-schemes) και κατά 80% (αγροπεριβαλλοντικά) από την κοινότητα αλλά κατά 70%, ποσοστό που ισχύει και για άλλες κατηγορίες παρεμβάσεων (ενισχύσεις για μειονεκτήματα που προκύπτουν από υποχρεωτικές δεσμεύσεις, αγροπεριβαλλοντικά επενδύσεις παραγωγών ή διαχειριστών δασών), θα παίξει σημαντικό ρόλο

στο πως θα κατανειμουν τα ΚΜ το 43% του προϋπολογισμού που προβλέπεται για το περιβάλλον και το κλίμα, ανάμεσα στις κατηγορίες των παρεμβάσεων και τι ποσοστό θα πάει στα εκτατικά μέτρα και στη μεγάλη πλειοψηφία των παραγωγών που επωφελούνται από αυτά. Η 100% κοινοτική χρηματοδότηση σε συνδυασμό με τα ring fencing, εκφράζει στην ουσία, μία πολιτική της ΕΕ για το μέγεθος του προϋπολογισμού που πρέπει να προορίζεται στα εκτατικά μέτρα ενίσχυσης. Αυτές οι ενισχύσεις αποτελούν ένα οικονομικό βοήθημα για τους παραγωγούς που πραγματοποιούν μικρές ή μεγαλύτερες αλλαγές στις πρακτικές που ακολουθούν επ ωφελεία του περιβάλλοντος.

Το ποσοστό χρηματοδότησης 100% έδινε ένα κίνητρο στα ΚΜ να δώσουν προτεραιότητα στα εκτατικά μέτρα, δηλαδή στην απευθείας ενίσχυση των παραγωγών. Αυτό γιατί η Επιτροπή αναγνώριζε τη σημαντική λειτουργία αυτών των εκτάσεων για τις οικοσυστημικές υπηρεσίες και τη σημασία του να παραμείνουν στην παραγωγή αλλά και επειδή η διατροφική επάρκεια και ασφάλεια επιβάλλει τη διατήρηση σημαντικών εκτάσεων για αγροτική χρήση. Δινόταν δηλαδή μία προτεραιοποίηση στη διατήρηση της πρωτογενούς παραγωγής σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο ακόμη και αν δεν είναι ανταγωνιστική, Αυτό το ρόλο επιτελούν κυρίως οι άμεσες ενισχύσεις αλλά σε μεγάλο βαθμό και τα εκτατικά μέτρα του πυλώνα II. Με την εξίσωση του ποσοστού κοινοτικής συμμετοχής με εκείνο των επενδύσεων και δεδομένου ότι οι επενδύσεις στον αγροτικό χώρο δεν αφορούν αποκλειστικά την πρωτογενή παραγωγή, η διατήρηση της γης σε παραγωγή όπως και οι οικοσυστημικές υπηρεσίες που μπορεί να παρέχει χάνουν το «προβάδισμα». Το γεγονός ότι τίθεται ένα ποσοστό 43% του Σχεδίου Εταιρικής σχέσης για στόχους για το περιβάλλον και το κλίμα είναι βέβαια σημαντικό αλλά δε σημαίνει ότι τα χρήματα αυτά θα πάνε στην πρωτογενή παραγωγή και όχι για παράδειγμα στη μεταποίηση ή στην ενέργεια. Επιπλέον αφού απουσιάζουν πια τα ring fencing για εκτατικές παρεμβάσεις όπως τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα για το περιβάλλον, δεν υφίσταται όπως είπαμε παραπάνω προτεραιοποίηση για τέτοιες εκτατικές ενισχύσεις και συγχρόνως δεν εκφράζεται η πολιτική της ΕΕ για επίτευξη των στόχων του green deal έως 2030. Τίθεται λοιπόν ένα ερώτημα πως με τα παραπάνω δεδομένα, θα επιτευχθούν σημαντικοί στόχοι της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα όπως οι παρακάτω:

- 50 % μείωση της συνολική χρήση χημικών φυτοφαρμάκων 50%
- Επαναφορά τουλάχιστον του 10 % των γεωργικών εκτάσεων σε χαρακτηριστικά τοπίου με υψηλή ποικιλομορφία

- 25 % των γεωργικών εκτάσεων της ΕΕ πρέπει να καλλιεργούνται βιολογικά

και πως θα επιτευχθούν οι στόχοι του νόμου για την αποκατάσταση της φύσης που αφορούν την αποκατάσταση των επικονιαστών και των ενδιαιτημάτων των περιοχών του δικτύου NATURA 2000, καθόσον αυτοί οι στόχοι βασίζονται στην εφαρμογή εκτατικών περιβαλλοντικών μέτρων.

Τελικά, η κριτική του ελεγκτικού συνεδρίου για τα Στρατηγικά Σχέδια της ΚΑΠ, ότι είναι «περισσότερο πράσινα χωρίς όμως να ανταποκρίνονται στην πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον και το κλίμα» δε φαίνεται να αξιοποιείται και η αναντιστοιχία στόχων και του green deal και Κοινής Αγροτικής Πολιτικής φαίνεται να βαθαίνει.

Σε ό,τι αφορά το θέμα του ισότιμου ανταγωνισμού μεταξύ των παραγωγών των ΚΜ από τη στιγμή που δε θα ισχύει πια η αιρεσιμότητα και το ring fencing, θεωρούμαι ότι εφόσον απουσιάζουν κοινές προδιαγραφές είναι επόμενο οι αγρότες σε χώρες με μικρότερη «πράσινη φιλοδοξία» να έχουν χαμηλότερο κόστος συμμόρφωσης, άρα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Θα μπορεί η Επιτροπή όταν ένα ΚΜ τηρεί το 43% αλλά εκείνη διαπιστώσει ότι υστερεί σε συγκεκριμένα θέματα μέσω των ειδικών ανά χώρα συστάσεων σχετικά με την ΚΑΠ που περιγράφονται στο άρθρο 2, να υποχρεώσει το ΚΜ να αλλάξει το πρόγραμμα του;

Εάν κάτι τέτοιο δεν εξασφαλίζεται ή αν η παραπάνω διαδικασία δεν διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες, μπορεί το φαινόμενο της αυξημένης ανταγωνιστικότητας των εισαγόμενων στην ΕΕ προϊόντων που παρουσιάζεται σήμερα λόγω της διαφοράς προδιαγραφών παραγωγής μεταξύ ΕΕ και άλλων κρατών και παράλληλα της εξαγωγής των περιβαλλοντικών προβλημάτων, να παρουσιαστεί στο μέλλον και μεταξύ των κρατών μελών.

15η Ενότητα: Μεταρρυθμίσεις και Νέες Πολιτικές

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) αποτελεί μία από τις παλαιότερες και πιο εμβληματικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τη δημιουργία της το 1962 μέχρι σήμερα, η ΚΑΠ έχει υποστεί συνεχείς μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ανταποκριθεί στις εκάστοτε κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις. Αντιπροσωπεύει περίπου το ένα τρίτο του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ, γεγονός που την καθιστά κρίσιμο εργαλείο όχι μόνο για τη γεωργία αλλά και για την περιφερειακή ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και τη διασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας⁸¹.

Η σημασία της ΚΑΠ δεν περιορίζεται στην οικονομική της διάσταση. Συνδέεται με την ανθεκτικότητα των αγροτικών κοινοτήτων, τη διατήρηση της ευρωπαϊκής υπαίθρου, τη βιοποικιλότητα και την ικανότητα της Ευρώπης να ανταποκριθεί σε παγκόσμιες κρίσεις, όπως η κλιματική αλλαγή ή οι διαταραχές στις εφοδιαστικές αλυσίδες. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις, με κορυφαία αυτή που ισχύει για την περίοδο 2023–2027, επιχειρούν να μετατοπίσουν την έμφαση από την τήρηση κανόνων (compliance) στην επίτευξη αποτελεσμάτων (performance), εισάγοντας το λεγόμενο **New Delivery Model (NDM)**.

Η συζήτηση για τις προκλήσεις και τις μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ είναι επομένως καθοριστική για το μέλλον του ευρωπαϊκού γεωργικού τομέα. Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζεται μια αναλυτική επισκόπηση της ιστορικής εξέλιξης, της τρέχουσας μεταρρύθμισης, του οράματος για το 2040, των βασικών προκλήσεων, καθώς και των επιπτώσεων για την Ελλάδα.

Ιστορική εξέλιξη της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ δημιουργήθηκε το 1962 με βασικούς στόχους την αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας, τη διασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες, τη σταθεροποίηση των αγορών και τη διασφάλιση επαρκούς προσφοράς τροφίμων σε λογικές τιμές για τους καταναλωτές. Στις πρώτες δεκαετίες, η πολιτική αυτή στηρίχθηκε κυρίως σε εγγυημένες τιμές και επιδοτήσεις παραγωγής, κάτι που οδήγησε σε υπερπαραγωγή και περίφημα «βουνά βουτύρου» και «λίμνες γάλακτος»⁸².

⁸¹ European Commission. (2023). *The Common Agricultural Policy: Overview* (DG AGRI webpage). Brussels: European Commission.

⁸² Ritson, C., & Harvey, D. R. (1997). *The Common Agricultural Policy* (2nd ed.). Wallingford: CAB International.

Από τη δεκαετία του 1990 και μετά, η ΚΑΠ προσανατολίστηκε σταδιακά σε ένα μοντέλο που συνδέει την ενίσχυση των αγροτών με την τήρηση περιβαλλοντικών κανόνων και την παροχή δημοσίων αγαθών. Η **Μεταρρύθμιση ΜακΣάρρυ (1992)** μείωσε τις εγγυημένες τιμές και εισήγαγε άμεσες ενισχύσεις συνδεδεμένες με την έκταση. Η **Ατζέντα 2000** έδωσε μεγαλύτερη έμφαση στην αγροτική ανάπτυξη. Η **Μεταρρύθμιση Φίσερ (2003)** εισήγαγε την αποσύνδεση (decoupling), δηλαδή την καταβολή ενισχύσεων ανεξάρτητα από την παραγωγή, υπό την προϋπόθεση τήρησης της πολλαπλής συμμόρφωσης (cross-compliance). Κατά την περίοδο 2014–2020, η ΚΑΠ υιοθέτησε την «πράσινη ενίσχυση» (greening), που υποχρέωνε τους αγρότες να εφαρμόζουν περιβαλλοντικά μέτρα για να λαμβάνουν ένα μέρος της βασικής ενίσχυσης. Παράλληλα, εισήχθησαν νέες δράσεις για νέους αγρότες, μικρές εκμεταλλεύσεις και αγροτική ανάπτυξη⁸³. Η σημερινή μεταρρύθμιση (2023–2027) εδράζεται σε αυτήν την ιστορική πορεία, αλλά μεταβάλλει ριζικά τη λογική εφαρμογής με το New Delivery Model.

Η τρέχουσα περίοδος 2023–2027 και το New Delivery Model

Η νέα ΚΑΠ στηρίζεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2115, ο οποίος καθορίζει ότι κάθε ΚΜ υποχρεούται να υποβάλει Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ που καλύπτει τόσο τις άμεσες ενισχύσεις (Πυλώνας Ι) όσο και την αγροτική ανάπτυξη (Πυλώνας ΙΙ). Τα Στρατηγικά Σχέδια εδράζονται σε ανάλυση αναγκών και πρέπει να δείχνουν με σαφήνεια πώς συμβάλλουν στην επίτευξη των εννέα ειδικών στόχων της ΚΑΠ, που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα, το περιβάλλον, το κλίμα, τη νεολαία και την κοινωνική διάσταση (European Commission, 2021).

Ο πυρήνας της νέας προσέγγισης είναι το New Delivery Model, που εισάγει ένα πλαίσιο παρακολούθησης και αξιολόγησης (Performance, Monitoring and Evaluation Framework – PMEF). Στόχος είναι να συνδεθεί η χρηματοδότηση με τα αποτελέσματα. Τα ΚΜ υποχρεούνται να θέσουν ποσοτικοποιημένους στόχους μέσω δεικτών αποτελέσματος και να υποβάλλουν ετήσιες εκθέσεις επίδοσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διενεργεί τακτικές επανεξετάσεις και, εφόσον κρίνει ότι δεν επιτυγχάνονται τα ορόσημα, μπορεί να επιβάλει διορθωτικά μέτρα.

⁸³ Matthews, A. (2018). *The future of the CAP and direct payments* [επιβεβαίωση τίτλου]. Dublin: Trinity College Dublin / capreform.eu



Εικόνα 23 - Χάρτης όρων ΣΣ ΚΑΠ

Παράλληλα, δίνεται μεγαλύτερη ευελιξία στα ΚΜ να σχεδιάσουν μέτρα προσαρμοσμένα στις εθνικές και περιφερειακές τους ανάγκες. Αυτή η αποκέντρωση ενισχύει την εθνική ιδιοκτησία, αλλά συνοδεύεται από την υποχρέωση αξιόπιστης παρακολούθησης και λογοδοσίας⁸⁴. Ωστόσο, το νέο μοντέλο δημιουργεί και προκλήσεις: δυσκολία συλλογής ποιοτικών δεδομένων, κίνδυνος επιλογής «εύκολων» δεικτών για να φαίνεται καλύτερη η επίδοση, αυξημένο διοικητικό βάρος για τις αρχές, αλλά και ανάγκη για αναβάθμιση πληροφοριακών συστημάτων και εκπαίδευση προσωπικού⁸⁵.

Το όραμα της ΕΕ για το 2040

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω στρατηγικών εγγράφων προοπτικής, έχει χαράξει ένα όραμα για τη γεωργία και τα τρόφιμα έως το 2040, που στηρίζεται στην ανθεκτικότητα, τη βιωσιμότητα και τη δίκαιη κοινωνική μετάβαση (European Commission, 2023). Η γεωργία του 2040 αναμένεται να συμβάλει στην κλιματική ουδετερότητα, να προστατεύει τη βιοποικιλότητα και να εξασφαλίζει τρόφιμα υψηλής ποιότητας για όλους τους πολίτες.

Η στρατηγική αυτή δεν είναι αποκομμένη από άλλες πολιτικές της ΕΕ: συνδέεται άμεσα με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, τη στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και τη «Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα 2030». Ειδικότερα, προβλέπεται μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, αύξηση της βιολογικής γεωργίας και επένδυση στην κυκλική οικονομία. Το ζητούμενο, όπως τονίζουν οι Bureau & Matthews⁸⁶, είναι η ισορροπία ανάμεσα σε περιβαλλοντικές φιλοδοξίες και οικονομική βιωσιμότητα, ώστε η μετάβαση να είναι κοινωνικά αποδεκτή και δίκαιη.

Ψηφιακή γεωργία και νέες τεχνολογίες

Η γεωργία βρίσκεται σε καίριο σταυροδρόμι καθώς η πίεση από την κλιματική αλλαγή, την αυξανόμενη ζήτηση για τρόφιμα και τις κοινωνικές απαιτήσεις για βιωσιμότητα την οδηγούν σε έναν **ψηφιακό μετασχηματισμό**. Ο όρος «ψηφιοποίηση της γεωργίας» (digitalisation of agriculture) αναφέρεται στη συστηματική χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, δεδομένων και

⁸⁴ Lovce, M., et al. (2020). New CAP delivery model, old issues. *Intereconomics*, 55(2), 116–121

⁸⁵ Frascarelli, A., Ciliberti, S., & Solazzo, R. (2025). *The Digital Transition in the Common Agricultural Policy: Opportunities and Implementation Challenges. Review of Agricultural, Food and Environmental Studies* (υπό δημοσίευση)

⁸⁶ Bureau, J.-C., & Matthews, A. (2022). *Greening the CAP: Ambitions, trade-offs and distributional impacts. EuroChoices*, 21(2), 18–24.

αυτοματισμών με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας, τη μείωση των εισροών, την ανθεκτικότητα απέναντι στις περιβαλλοντικές πιέσεις και τη βελτίωση της διαφάνειας στις αγροδιατροφικές αλυσίδες⁸⁷.

Η μετάβαση αυτή δεν είναι απλώς τεχνολογική, αλλά έχει έντονες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις. Αφορά τόσο το μέλλον της αγροτικής παραγωγής όσο και τη διαμόρφωση νέων σχέσεων εξουσίας γύρω από τα δεδομένα, τις αγορές και τη γνώση. Στην πραγματικότητα, η ψηφιοποίηση μπορεί να θεωρηθεί ως το τρίτο μεγάλο «κύμα» εκσυγχρονισμού της γεωργίας μετά την εκμηχάνιση (20ός αιώνας) και την «πράσινη επανάσταση» (δεκαετία 1960–1980).

Η ψηφιοποίηση της γεωργίας περιλαμβάνει ένα πλέγμα τεχνολογιών που αλληλοσυνδέονται:

- **Γεωργία ακριβείας (precision agriculture):** εφαρμογή εισροών με βάση δεδομένα από αισθητήρες, drones και δορυφορική τηλεπισκόπηση.
- **Big Data και Analytics:** συστηματική συλλογή και ανάλυση μεγάλων όγκων δεδομένων για προβλέψεις αποδόσεων, εντοπισμό ασθενειών ή βελτιστοποίηση καλλιεργητικών πρακτικών⁸⁸.
- **Τεχνητή Νοημοσύνη (AI):** αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης που υποστηρίζουν λήψη αποφάσεων, όπως πρόβλεψη άρδευσης ή βελτίωση επιλογής σπόρων⁸⁹.
- **Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT):** δίκτυα αισθητήρων που καταγράφουν σε πραγματικό χρόνο στοιχεία για το έδαφος, την υγρασία, την ατμόσφαιρα.
- **Blockchain:** τεχνολογία κατακευματισμένων καταλόγων για ανιχνευσιμότητα και διαφάνεια στις αλυσίδες αξίας⁹⁰.

Η ιδιαιτερότητα του αγροτικού τομέα είναι ότι η υιοθέτηση αυτών των τεχνολογιών δεν αφορά μόνο την παραγωγή, αλλά διατρέχει ολόκληρη την αλυσίδα αξίας, από το «χωράφι» μέχρι τον καταναλωτή.

⁸⁷ Wolfert, S., Ge, L., Verdouw, C., & Bogaardt, M.-J. (2017). *Big Data in Smart Farming – A review*. *Agricultural Systems*, 153, 69–80

⁸⁸ Kamilaris, A., Kartakoullis, A., & Prenafeta-Boldú, F. X. (2019). A review on the use of blockchain for agriculture and food supply chains. *Trends in Food Science & Technology*, 91, 640–652

⁸⁹ Liakos, K. G., et al. (2018). Machine learning in agriculture: A review. *Sensors*, 18(8), 2674.

⁹⁰ Casino, F., Dasaklis, T. K., & Patsakis, C. (2019). A systematic literature review of blockchain-based applications: Current status, classification and open issues. *Telematics and Informatics*, 36, 55–81.

Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η ψηφιοποίηση μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός νέου παραγωγικού παραδείγματος. Έρευνες του Joint Research Centre (JRC)⁹¹ καταδεικνύουν ότι η γεωργία ακριβείας μπορεί να μειώσει τις εισροές (νερό, λίπασμα, φυτοφάρμακα) κατά 15–20%, με ταυτόχρονη αύξηση των αποδόσεων έως 10%. Παράλληλα, οι τεχνολογίες αυτές περιορίζουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και μειώνουν τις πιέσεις στα υδάτινα οικοσυστήματα.

Σε επίπεδο αγοράς, η ψηφιοποίηση αυξάνει τη διαφάνεια και την ανιχνευσιμότητα. Οι καταναλωτές ενδιαφέρονται ολοένα και περισσότερο για την προέλευση και την ποιότητα των τροφίμων, ενώ η εφαρμογή blockchain και ψηφιακών πιστοποιήσεων ενισχύει την εμπιστοσύνη⁹².

Ωστόσο, η ψηφιοποίηση δεν είναι ουδέτερη διαδικασία. Η πρόσβαση σε τεχνολογίες, δεδομένα και δεξιότητες δεν είναι ομοιόμορφη. Σε αγροτικές περιοχές με περιορισμένες υποδομές, όπως η Νότια και Ανατολική Ευρώπη, το λεγόμενο ψηφιακό χάσμα παραμένει σημαντικό⁹³. Οι μικρές εκμεταλλεύσεις δυσκολεύονται να επενδύσουν σε ακριβό εξοπλισμό, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν να μείνουν στο περιθώριο, ενώ οι μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις ή συνεταιρισμοί αποκτούν πλεονέκτημα.

Επιπλέον, αναδύονται ζητήματα κυριαρχίας δεδομένων (data sovereignty). Ποιος κατέχει τα αγροτικά δεδομένα; Οι ίδιοι οι παραγωγοί, οι πάροχοι τεχνολογίας, ή οι δημόσιοι φορείς; Η συζήτηση αυτή έχει πολιτικές και νομικές διαστάσεις, καθώς τα δεδομένα αποτελούν στρατηγικό πόρο⁹⁴.

Η ψηφιοποίηση στο πλαίσιο της ΚΑΠ

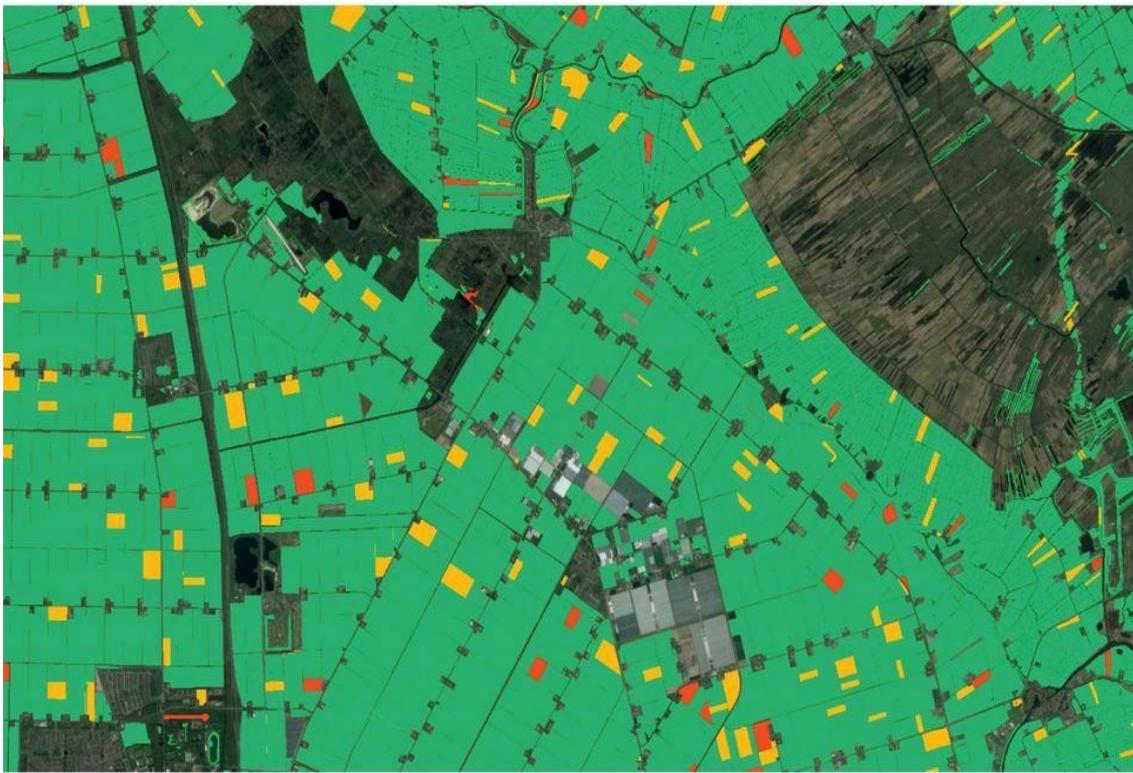
Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει την ψηφιοποίηση ως στρατηγικό μοχλό για την επίτευξη των στόχων της ΚΑΠ 2023–2027. Το New Delivery Model απαιτεί αξιόπιστα δεδομένα για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση, γι' αυτό η Επιτροπή επενδύει στο Area Monitoring System (AMS) με δορυφορικά δεδομένα Copernicus.

⁹¹ Joint Research Centre (JRC). (2021). *Precision agriculture: impacts on input use and yields — Evidence review*

⁹² Gálvez, J. F., Mejuto, J. C., & Simal-Gándara, J. (2018). Future challenges on the use of blockchain for food traceability. *Trends in Food Science & Technology*, 91, 219–232

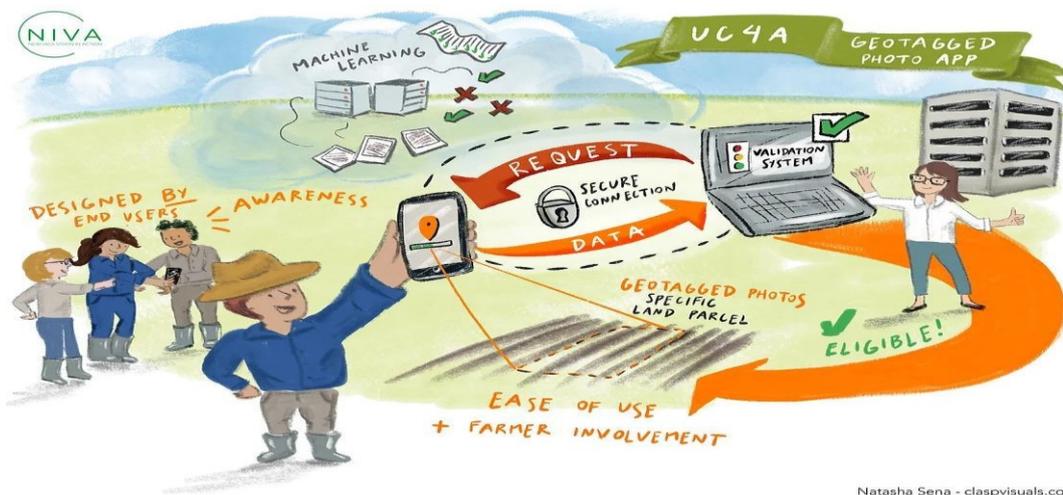
⁹³ Klerkx, L., & Rose, D. (2020). Dealing with the game-changing technologies of Agriculture 4.0: How do we engage with stakeholders? *Global Food Security*, 24, 100347

⁹⁴ Bronson, K., & Knezevic, I. (2016). Big Data in food and agriculture. *Big Data & Society*, 3(1), 1–5.



- Parcel assessed as non-compliant
- Insufficient information (further processing needed)
- Parcel assessed as compliant

Εικόνα 24 - Παράδειγμα ανάλυσης δορυφορικών δεδομένων



Natasha Sena - clasvisuals.com

Εικόνα 25 - Geotagged φωτογραφίες

Παράλληλα, μέσω των στρατηγικών σχεδίων ΚΑΠ, τα ΚΜ μπορούν να χρηματοδοτηθούν:

- ευρυζωνικές υποδομές,
- προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- επενδύσεις σε γεωργία ακριβείας,
- έργα καινοτομίας μέσω του EIP-AGRI.

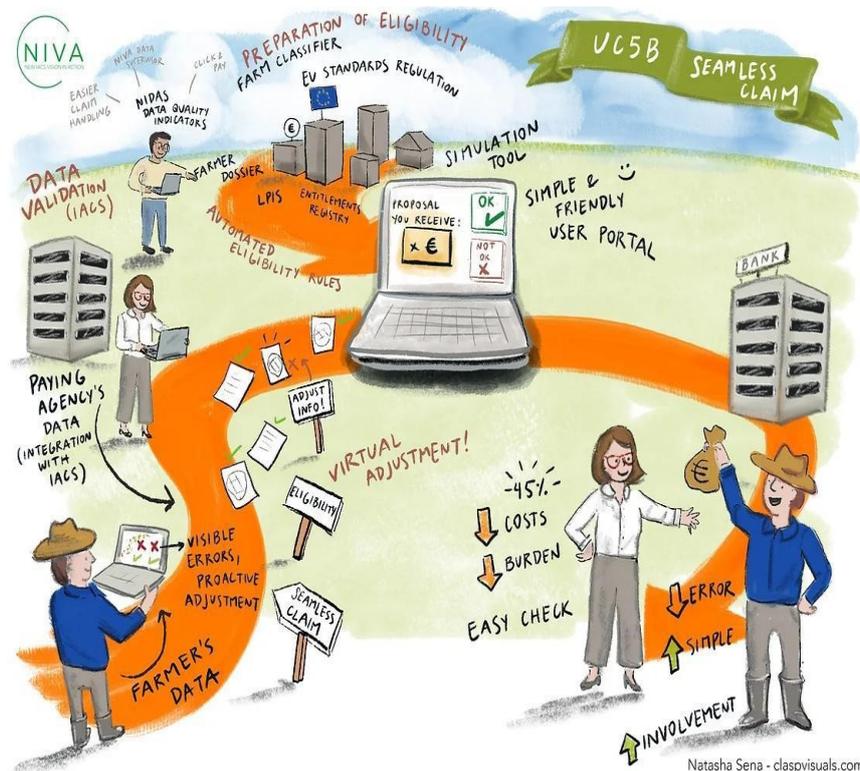
Η ψηφιοποίηση δεν είναι πλέον «προαιρετική», αλλά αποτελεί όρο για την ίδια τη λειτουργία του συστήματος ενισχύσεων και της αξιοπιστίας των στοιχείων⁹⁵. Η υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών ποικίλλει διεθνώς.

- **Ολλανδία:** Πρωτοπορία στα θερμοκήπια υψηλής τεχνολογίας με αυτοματισμούς για ενέργεια, θρέψη και υδροπονία.
- **Ισπανία:** Έργα άρδευσης ακριβείας με αισθητήρες εδάφους που μείωσαν κατά 25% την κατανάλωση νερού⁹⁶.
- **ΗΠΑ:** Ευρεία χρήση drones για χαρτογράφηση και ΑΙ για πρόβλεψη ασθενειών σε μεγάλες εκμεταλλεύσεις.

Η Ελλάδα παραμένει πιο αργή, κυρίως λόγω του μικρού κλήρου, του υψηλού κόστους και της έλλειψης τεχνικής υποστήριξης. Παρ' όλα αυτά, πιλοτικά έργα σε ελαιώνες και αμπελώνες δείχνουν τη δυνατότητα μείωσης εισροών και βελτίωσης ποιότητας προϊόντων.

⁹⁵ Frascarelli, A., Ciliberti, S., & Solazzo, R. (2025). *The Digital Transition in the Common Agricultural Policy: Opportunities and Implementation Challenges*. *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies* (υπό δημοσίευση)

⁹⁶ Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (MAPA). (2021). *Informe sobre digitalización en el sector agrario en España*. Madrid: Gobierno de España.



Εικόνα 26 - Όραμα κύκλου ζωής δήλωσης εκμετάλλευσης και πληρωμής γεωργών

Προκλήσεις και μελλοντικά διλήμματα

Η ψηφιοποίηση δημιουργεί νέες προοπτικές, αλλά και κρίσιμα διλήμματα:

- **Αυτοματοποίηση και εργασία.** Θα οδηγήσει σε μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα ή σε δημιουργία νέων δεξιοτήτων και επαγγελμάτων;
- **Δεδομένα και εξουσία.** Ποιος ελέγχει τα δεδομένα και με ποιον τρόπο διασφαλίζεται η ισορροπία ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα;
- **Ανθεκτικότητα ή εξάρτηση;** Η τεχνολογική εξάρτηση από λίγους μεγάλους παρόχους λογισμικού μπορεί να καταστήσει τις εκμεταλλεύσεις ευάλωτες.
- **Περιβαλλοντικά οφέλη στην πράξη.** Αν και τα μοντέλα δείχνουν μείωση εισροών, η πραγματική εφαρμογή εξαρτάται από τη σωστή χρήση και από την αποφυγή του φαινομένου «rebound» (π.χ. χρήση της εξοικονόμησης για εντατικοποίηση).

Η ψηφιοποίηση της γεωργίας συνιστά μια βαθιά δομική αλλαγή που ξεπερνά τα όρια της τεχνολογικής καινοτομίας. Αποτελεί στρατηγικό εργαλείο για την πράσινη και ψηφιακή

μετάβαση της ΕΕ, αλλά ταυτόχρονα θέτει προκλήσεις που σχετίζονται με την ισότητα, την κυριαρχία των δεδομένων και την κοινωνική αποδοχή.

Η επιτυχία της θα εξαρτηθεί από την ικανότητα των πολιτικών να:

- μειώσουν το ψηφιακό χάσμα,
- στηρίξουν τους μικρούς παραγωγούς,
- ρυθμίσουν τη χρήση των δεδομένων,
- ενσωματώσουν τις τεχνολογίες με τρόπο που ενισχύει τόσο την ανταγωνιστικότητα όσο και τη βιωσιμότητα.

Η ακαδημαϊκή έρευνα έχει κρίσιμο ρόλο να αναδείξει τις πολυπλοκότητες, να τεκμηριώσει τα οφέλη και τους κινδύνους και να προτείνει λύσεις που θα καθοδηγήσουν τις πολιτικές και τις πρακτικές στο μέλλον.

Έξυπνα Χωριά: Νέα Προσέγγιση για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου

Οι αγροτικές περιοχές της Ευρώπης βρίσκονται αντιμέτωπες με ένα πλέγμα σύνθετων προκλήσεων που περιλαμβάνει τη γήρανση του πληθυσμού, την έλλειψη βασικών υποδομών, τον περιορισμένο βαθμό πρόσβασης σε υπηρεσίες και το διαρκές ψηφιακό χάσμα σε σχέση με τα αστικά κέντρα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε την έννοια των «Έξυπνων Χωριών» (Smart Villages) ως μια στρατηγική προσέγγιση για την αναζωογόνηση της υπαίθρου. Η πρωτοβουλία αυτή δεν εστιάζει αποκλειστικά στην τεχνολογία, αλλά αποσκοπεί στη σύνδεση της ψηφιοποίησης με την κοινωνική καινοτομία, τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον ορισμό του Ευρωπαϊκού Δικτύου για την Αγροτική Ανάπτυξη (ENRD, 2018), τα Έξυπνα Χωριά είναι αγροτικές περιοχές που αξιοποιούν καινοτόμες λύσεις, τεχνολογικές και κοινωνικές, ώστε να βελτιώσουν την ανθεκτικότητα και την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους, αντλώντας τόσο από την τοπική γνώση όσο και από σύγχρονα εργαλεία.

Η συζήτηση για τα Έξυπνα Χωριά δεν είναι αποκομμένη από τις ευρύτερες πολιτικές της ΕΕ. Η πρωτοβουλία συνδέεται άμεσα με την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) 2023–2027, η οποία δίνει έμφαση στη στήριξη των αγροτικών περιοχών μέσω της καινοτομίας, καθώς και με στρατηγικές όπως η Ψηφιακή Δεκαετία 2030 και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Η

υλοποίηση έξυπνων λύσεων στην ύπαιθρο θεωρείται κρίσιμο στοιχείο για την επίτευξη της ψηφιακής και πράσινης μετάβασης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο στόχος δεν είναι απλώς να μεταφερθούν τεχνολογικές υποδομές σε αγροτικές περιοχές, αλλά να δημιουργηθούν νέες μορφές οικονομικής δραστηριότητας και κοινωνικής συνοχής που θα καταστήσουν την ύπαιθρο ελκυστική για τους κατοίκους και ιδιαίτερα για τις νεότερες γενιές.

Η έννοια του Έξυπνου Χωριού περιλαμβάνει πολλαπλές διαστάσεις. Η ψηφιακή συνδεσιμότητα αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση: χωρίς ευρυζωνικά δίκτυα και ψηφιακές υποδομές, η ύπαιθρος παραμένει αποκλεισμένη από την οικονομία της γνώσης και τις νέες υπηρεσίες. Όμως η έννοια δεν περιορίζεται σε αυτό. Περιλαμβάνει την ανάπτυξη έξυπνων υπηρεσιών όπως τηλεϊατρική, ψηφιακή εκπαίδευση και ηλεκτρονική διακυβέρνηση, που βελτιώνουν την πρόσβαση των κατοίκων σε βασικές λειτουργίες του κράτους. Συνδέεται επίσης με την πράσινη ανάπτυξη, καθώς τα Έξυπνα Χωριά προωθούν τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, μικροδικτύων και λύσεων κυκλικής οικονομίας που μειώνουν την εξάρτηση από κεντρικές υποδομές. Παράλληλα, η έννοια αγκαλιάζει την τοπική οικονομία, μέσα από την προώθηση αγροτουρισμού, την ανάπτυξη τοπικών αγορών και την αξιοποίηση ψηφιακών πλατφορμών για τη διάθεση τοπικών προϊόντων. Σε όλα αυτά κεντρικός είναι ο ρόλος της κοινωνικής καινοτομίας και της συμμετοχής των κατοίκων, που καλούνται να συνδιαμορφώσουν τις λύσεις ώστε να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες τους.

Η ευρωπαϊκή εμπειρία δείχνει ότι η εφαρμογή των Έξυπνων Χωριών μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές. Στη Φινλανδία, το χωριό Kalvia ανέπτυξε ένα συνεργατικό ενεργειακό σύστημα βασισμένο σε ηλιακή ενέργεια και βιομάζα, επιτυγχάνοντας ενεργειακή αυτάρκεια και μειώνοντας το αποτύπωμα άνθρακα. Στη Γαλλία, η περιοχή Auvergne επένδυσε σε έξυπνες μεταφορές με ηλεκτρονικά εισιτήρια και κοινόχρηστα οχήματα, διευκολύνοντας την καθημερινή μετακίνηση των κατοίκων σε απομακρυσμένες περιοχές. Στην Αυστρία, δίκτυα τηλεϊατρικής έφεραν υπηρεσίες υγείας σε κοινότητες που προηγουμένως είχαν ελάχιστη πρόσβαση σε γιατρούς και νοσοκομεία. Στην Ελλάδα, αντίστοιχα, υλοποιούνται πρωτοβουλίες σε νησιωτικές και ορεινές περιοχές που συνδυάζουν αγροτουρισμό, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ψηφιακές πλατφόρμες προώθησης τοπικών προϊόντων. Αυτά τα παραδείγματα δείχνουν ότι η έννοια είναι ευέλικτη και μπορεί να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε περιοχής.

Τα Έξυπνα Χωριά δημιουργούν πολλαπλά οφέλη σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Από κοινωνική άποψη, συμβάλλουν στην ενίσχυση της συνοχής και στην αναβάθμιση

της ποιότητας ζωής, περιορίζοντας τον κίνδυνο ερήμωσης. Σε οικονομικό επίπεδο, ενισχύουν τη διαφοροποίηση του εισοδήματος και δημιουργούν νέες ευκαιρίες απασχόλησης, ιδιαίτερα για νέους που διαφορετικά θα μετανάστευαν προς τα αστικά κέντρα. Από περιβαλλοντική σκοπιά, η ενσωμάτωση λύσεων πράσινης ενέργειας και κυκλικής οικονομίας μειώνει την εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα και βελτιώνει τη βιωσιμότητα. Επιπλέον, η ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας μέσω συμμετοχικών μοντέλων διακυβέρνησης δημιουργεί αίσθημα συλλογικής ευθύνης και ενισχύει τη δημοκρατική συμμετοχή.

Παρά τα πλεονεκτήματα, η εφαρμογή των Έξυπνων Χωριών δεν είναι χωρίς εμπόδια. Η χρηματοδότηση αποτελεί βασικό ζήτημα, καθώς η ανάπτυξη των αναγκαίων υποδομών και η διατήρηση των συστημάτων απαιτούν σημαντικούς πόρους. Η διοικητική πολυπλοκότητα, με την εμπλοκή διαφορετικών φορέων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, συχνά καθυστερεί την υλοποίηση. Το ψηφιακό χάσμα, ιδίως στις μεγαλύτερες ηλικίες, περιορίζει την αποδοχή των τεχνολογικών λύσεων. Τέλος, υπάρχει ο κίνδυνος άνιση κατανομής: ορισμένες κοινότητες να επωφεληθούν περισσότερο από άλλες, δημιουργώντας νέες ανισότητες εντός της υπαίθρου.

Η ελληνική ύπαιθρος, με το μείγμα ορεινών, νησιωτικών και μειονεκτικών περιοχών, αποτελεί πρόσφορο έδαφος για την εφαρμογή της έννοιας των Έξυπνων Χωριών. Η ανάπτυξη τουριστικών και πολιτιστικών διαδρομών, η προώθηση τοπικών προϊόντων μέσω ψηφιακών αγορών, η ενσωμάτωση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η αξιοποίηση εργαλείων τηλεϊατρικής και τηλεεκπαίδευσης μπορούν να βελτιώσουν θεαματικά την καθημερινότητα των κατοίκων. Η πρόκληση έγκειται στον συντονισμό των πολιτικών και στην εξασφάλιση ότι οι πρωτοβουλίες θα βασίζονται στις ανάγκες και την ενεργό συμμετοχή των ίδιων των κοινοτήτων, ώστε να αποφευχθεί η παθητική υιοθέτηση λύσεων που σχεδιάζονται κεντρικά χωρίς τοπική προσαρμογή.

Η έννοια των Έξυπνων Χωριών αποτελεί μια νέα αναπτυξιακή αφήγηση για την ύπαιθρο, που δεν περιορίζεται στην τεχνολογία αλλά εμπλέκει την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Πρόκειται για μια στρατηγική που μπορεί να αναστρέψει την περιθωριοποίηση των αγροτικών περιοχών, προσφέροντας βιώσιμες, συνεκτικές και ελκυστικές κοινότητες. Η επιτυχία των Έξυπνων Χωριών εξαρτάται από την ύπαρξη κατάλληλων υποδομών, τη συνεχή εκπαίδευση, τη στήριξη από ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές και, πάνω απ' όλα, από την ενεργό συμμετοχή των κατοίκων. Αν όλα αυτά συνδυαστούν, τα Έξυπνα Χωριά μπορούν να

αποτελέσουν πυλώνα για μια νέα ισορροπία ανάμεσα στις αστικές και αγροτικές περιοχές της Ευρώπης.

Η φωνή των αγροτών

Η συζήτηση για την ΚΑΠ δεν μπορεί να αγνοεί την ίδια την οπτική των αγροτών. Στις πρόσφατες δημόσιες διαβουλεύσεις που οργάνωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021–2022), οι αγρότες και οι ενώσεις τους εξέφρασαν συστηματικά ανησυχίες για την πολυπλοκότητα των κανονισμών, το αυξανόμενο διοικητικό βάρος και την αβεβαιότητα που δημιουργούν οι συνεχείς αλλαγές.

Πολλοί παραγωγοί θεωρούν ότι οι φιλοδοξίες της ΕΕ για το περιβάλλον και το κλίμα δεν συνδυάζονται με την καθημερινή πραγματικότητα των εκμεταλλεύσεων. Οι αγρότες δηλώνουν πρόθυμοι να συμβάλουν στη μείωση των εκπομπών και στην προστασία της βιοποικιλότητας, αλλά ζητούν επαρκείς οικονομικές αποζημιώσεις για το κόστος συμμόρφωσης και απλούστερες διαδικασίες. Σε διαφορετική περίπτωση, υπάρχει κίνδυνος τα μέτρα να αντιμετωπίζονται ως «υποχρεώσεις χωρίς ανταπόδοση», γεγονός που οδηγεί σε χαμηλή συμμετοχή.

Στην Ελλάδα, οι γεωργοί τονίζουν ιδιαίτερα το πρόβλημα του ΟΣΔΕ και της πολυπλοκότητας των αιτήσεων ενίσχυσης. Επισημαίνουν ότι χρειάζονται συνεχή υποστήριξη από συμβούλους ή φορείς, ενώ πολλοί αγρότες μεγαλύτερης ηλικίας αδυνατούν να διαχειριστούν τις ηλεκτρονικές διαδικασίες. Η φωνή τους καταδεικνύει ότι η επιτυχία οποιασδήποτε μεταρρύθμισης εξαρτάται από το πόσο φιλική είναι προς τον τελικό χρήστη – τον αγρότη.

Μελλοντικά διλήμματα

Η συζήτηση για την ΚΑΠ δεν είναι μόνο τεχνική αλλά και βαθιά πολιτική. Τα βασικά διλήμματα που αναδεικνύονται για το μέλλον είναι τα εξής:

- **Εισόδημα ή περιβάλλον;** Η ΚΑΠ παραδοσιακά λειτουργεί ως δίκτυ ασφαλείας για το εισόδημα των αγροτών. Ωστόσο, η νέα εποχή απαιτεί ενισχύσεις που συνδέονται με περιβαλλοντικά αποτελέσματα. Η πρόκληση είναι να βρεθεί ισορροπία, ώστε οι αγρότες να μη χάσουν το εισόδημά τους αλλά να συνεχίσουν να παράγουν δημόσια αγαθά. Ο

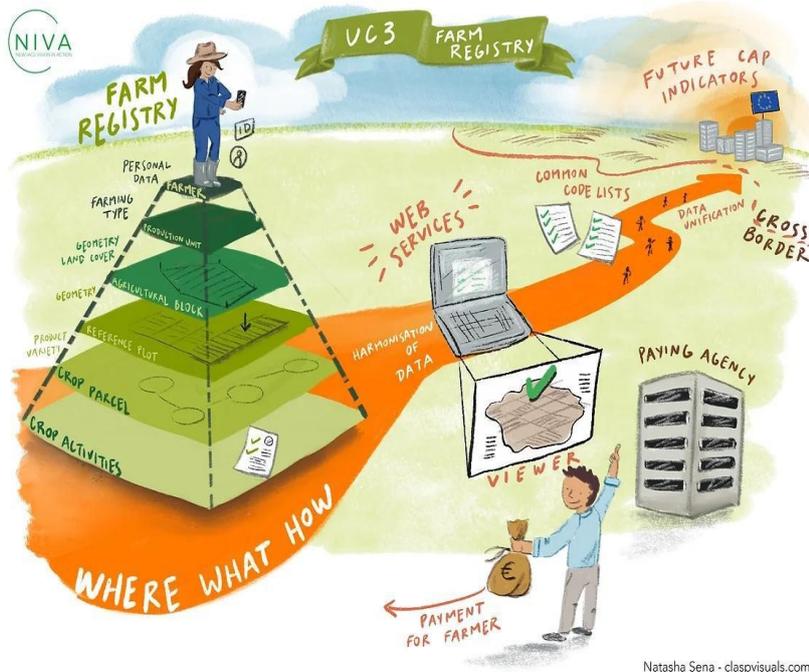
Frascarelli et al.⁹⁷ επισημαίνουν ότι οι στόχοι εισοδηματικής στήριξης και περιβαλλοντικής μετάβασης συχνά συγκρούονται.

- **Εθνική ευελιξία ή ευρωπαϊκή συνοχή;** Το NDM επιτρέπει στα ΚΜ να σχεδιάσουν μέτρα προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους. Αυτό όμως μπορεί να οδηγήσει σε διαφοροποιήσεις που υπονομεύουν την ενιαία αγορά και δυσχεραίνουν τη συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων.
- **Εμπορική πολιτική ή στρατηγική αυτάρκεια;** Η ΕΕ επιδιώκει να ενισχύσει τις εξαγωγές, αλλά ταυτόχρονα θέλει να διασφαλίσει αυτάρκεια στα βασικά προϊόντα. Η ισορροπία αυτή γίνεται όλο και πιο δύσκολη σε ένα ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον⁹⁸.
- **Διεύρυνση της ΕΕ και προϋπολογισμός.** Η πιθανή ένταξη νέων χωρών (π.χ. Ουκρανία) δημιουργεί τεράστιες προκλήσεις στον προϋπολογισμό της ΚΑΠ, αφού οι αγροτικές εκτάσεις τους είναι εκτεταμένες. Η συζήτηση για το μέλλον της χρηματοδότησης είναι ανοιχτή και ενδέχεται να οδηγήσει σε αναθεωρήσεις των άμεσων ενισχύσεων.
- **Κεντρική ή αποκεντρωμένη διαχείριση ΟΣΔΕ;** Το Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου (ΟΣΔΕ) αποτελεί τον κορμό της ΚΑΠ στην Ελλάδα, καθώς μέσω αυτού καταγράφονται οι εκτάσεις, οι καλλιέργειες, οι δικαιούχοι και οι πληρωμές. Η αξιοπιστία του συστήματος είναι καθοριστική για τη σωστή κατανομή των ενισχύσεων και την αποφυγή δημοσιονομικών διορθώσεων από την ΕΕ. Η συζήτηση για κεντρική διαχείριση του ΟΣΔΕ έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια. Έρευνες δείχνουν ότι η υπερβολική αποκέντρωση μπορεί να οδηγήσει σε ασυνεπή δεδομένα και καθυστερήσεις. Μια κεντρική διαχείριση θα μπορούσε να αυξήσει τη διαφάνεια, να μειώσει το κόστος και να διευκολύνει τη συμμόρφωση με το New Delivery Model, που απαιτεί συγκρίσιμα και αξιόπιστα στοιχεία. Παράλληλα, ευρωπαϊκά έργα όπως το NIVA (A New IACS Vision in Action) προωθούν την ιδέα ενός πιο ομοιογενούς και συγκεντρωτικού μοντέλου για τα δεδομένα του IACS, με κοινά πρότυπα και καινοτόμες τεχνολογίες (NIVA, 2020). Οι τεχνικές οδηγίες του JRC για τη διαμοίραση χωρικών δεδομένων (LPIS, GSAA) τονίζουν την ανάγκη εθνικής συγκέντρωσης των δεδομένων πριν την κοινοποίησή τους στο επίπεδο της ΕΕ. Ωστόσο, οι επικριτές προειδοποιούν ότι ένα

⁹⁷ Frascarelli, A., Ciliberti, S., & Solazzo, R. (2025). *The Digital Transition in the Common Agricultural Policy: Opportunities and Implementation Challenges*. *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies* (υπό δημοσίευση)

⁹⁸ Matthews, A. (2022). Food security and the Ukraine war: Implications for EU agriculture. *capreform.eu*

απόλυτα κεντρικό μοντέλο μπορεί να αγνοεί τις τοπικές ιδιαιτερότητες και να προκαλεί δυσλειτουργίες αν δεν υπάρχει επαρκής τεχνική υποδομή και ανθρώπινο δυναμικό. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι χρήσιμη είναι μια υβριδική προσέγγιση: κεντρική διαχείριση των δεδομένων, αλλά αποκεντρωμένη παροχή υπηρεσιών και υποστήριξης στους αγρότες.



Εικόνα 27 - Δεδομένα εκμεταλλεύσεων και πληρωμή γεωργών

Η ΚΑΠ βρίσκεται σε κρίσιμο σταυροδρόμι. Από μια πολιτική που εστίαζε στην παραγωγή και το εισόδημα, εξελίσσεται σε μια πολιτική που αξιολογείται με βάση την απόδοση και τα αποτελέσματα. Το New Delivery Model αλλάζει το πλαίσιο εφαρμογής, ενώ η πράσινη και ψηφιακή μετάβαση καθίστανται αδιαπραγμάτευτες προτεραιότητες. Οι προκλήσεις είναι πολλές: η κλιματική αλλαγή, η ανταγωνιστικότητα, οι κοινωνικές ανισότητες, η γήρανση, οι γεωπολιτικές κρίσεις. Για την Ελλάδα, προστίθενται οι ιδιαιτερότητες του μικρού κλήρου, του ψηφιακού χάσματος και των περιβαλλοντικών πιέσεων.

Το μέλλον της ΚΑΠ θα κριθεί από την ικανότητά της να ισορροπήσει ανάμεσα στο εισόδημα και το περιβάλλον, την ευελιξία και τη συνοχή, το εθνικό και το ευρωπαϊκό, το εμπόριο και την αυτάρκεια. Το στοίχημα είναι αν θα καταφέρει να μετασχηματίσει την ευρωπαϊκή γεωργία σε ένα σύστημα **βιώσιμο, ανθεκτικό και κοινωνικά δίκαιο**, που θα ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των πολιτών και των ίδιων των αγροτών.

Μελέτες περίπτωσης

Μελέτη περίπτωσης για το AMS

Το Area Monitoring System (AMS) είναι ο θεσμοθετημένος πλέον μηχανισμός με τον οποίο οι διοικητικοί έλεγχοι της ΚΑΠ μετασχηματίζονται από «έλεγχο δείγματος» σε συνεχές, χωρικά ρητό (ανά αγροτεμάχιο) και χρονικά επαναλαμβανόμενο σύστημα παρακολούθησης. Η ουσία του AMS δεν είναι ότι «βλέπουμε από δορυφόρο», αλλά ότι η διοίκηση αποκτά μια τυποποιημένη διαδικασία συστηματικής παρατήρησης, ιχνηλάτησης και αξιολόγησης της γεωργικής δραστηριότητας πάνω στα δηλωμένα αγροτεμάχια, με στόχο να τεκμηριώνει την επιλεξιμότητα και τη συμμόρφωση με απαιτήσεις που συνδέονται με πληρωμές. Στο κανονιστικό πλαίσιο της νέας ΚΑΠ, το AMS εισάγεται ως υποχρεωτικό στοιχείο του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης και ελέγχου (IACS) και ορίζεται ρητά στον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116, με συγκεκριμένες προβλέψεις για το πώς τα κράτη μέλη μπορούν να το χρησιμοποιούν για την ανίχνευση μη συμμορφώσεων και τη διαχείριση follow-up ενεργειών.⁹⁹¹⁰⁰ Η εξειδίκευση του “πώς” γίνεται επιχειρησιακά έρχεται μέσα από τις εφαρμοστικές πράξεις: ο Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1173¹⁰¹ καθορίζει, μεταξύ άλλων, κανόνες σχετικά με δεδομένα «ισοδύναμης αξίας» για σκοπούς AMS και απαιτήσεις λειτουργίας του IACS, ενώ ο Κατ’ Εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1172¹⁰² εισάγει τη λογική της υποχρεωτικής ποιοτικής αξιολόγησης (quality assessment) όχι μόνο για το LPIS και τη γεωχωρική αίτηση, αλλά και για το ίδιο το AMS. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι το AMS δεν «μετριέται» μόνο από το αν παράγει αποτελέσματα, αλλά από το αν τα αποτελέσματα αυτά είναι ποιοτικά ελέγξιμα, επαναλήψιμα και τεκμηριωμένα με τρόπο που αντέχει σε ελέγχους/επιθεωρήσεις.

⁹⁹Ευρωπαϊκή Ένωση, Κανονισμός (ΕΕ) 2021/2116 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, 2 Δεκεμβρίου 2021, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (EUR-Lex). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R2116>

¹⁰⁰Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG AGRI), «Integrated Administration and Control System (IACS) – Aims of the integrated administration and control system», ενημερωτική σελίδα (δημοσίευση/ενημέρωση: 4 Νοεμβρίου 2025). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/assurance-and-audit/managing-payments_en

¹⁰¹Ευρωπαϊκή Ένωση, Κατ’ εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1172 της Επιτροπής, 4 Μαΐου 2022, που συμπληρώνει τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2116 ως προς το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου και τις διοικητικές κυρώσεις για την αιρεσιμότητα (EUR-Lex). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R1172>

¹⁰²Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 2022/1173 της Επιτροπής, 31 Μαΐου 2022, για κανόνες εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/2116 ως προς το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου (EUR-Lex). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R1173>

Σε τεχνικό επίπεδο, το AMS είναι μια αλυσίδα δεδομένων–μοντέλων–αποφάσεων που πρέπει να καταλήγει σε διοικητικά αξιοποιήσιμη κατηγοριοποίηση ανά αγροτεμάχιο. Η αφετηρία είναι τα όρια των αναφοράς αγροτεμαχίων (LPIS) και η γεωχωρική αίτηση (geo-spatial application system), τα οποία συνδέουν κάθε δήλωση με συγκεκριμένη γεωμετρία. Πάνω σε αυτήν τη γεωμετρία «κουμπώνουν» χρονικές σειρές δορυφορικών παρατηρήσεων, κατά κανόνα από Sentinel-1 (SAR) και Sentinel-2 (οπτικά), ή εναλλακτικά από άλλα δεδομένα που αναγνωρίζονται ως ισοδύναμης αξίας σύμφωνα με τους κανόνες του IACS. Η επιλογή μεταξύ Sentinel-2 και Sentinel-1 δεν είναι λεπτομέρεια: το οπτικό σήμα δίνει πληροφορία για φαινολογία/βλάστηση αλλά πλήττεται από νέφη, ενώ το SAR προσφέρει συνέπεια και σε νεφοκάλυψη/νύχτα, υποστηρίζοντας ανίχνευση αλλαγών σε υφή/δομή επιφανείας. Σε επιχειρησιακή κλίμακα, τα δεδομένα πρέπει να περάσουν διαδικασίες προεπεξεργασίας (διόρθωση, μάσκες νεφών, σύνθεση, εξομάλυνση) και στη συνέχεια να μετατραπούν σε χαρακτηριστικά (indices, αλλαγές, γεγονότα) που «χαρτογραφούνται» σε ελέγξιμες απαιτήσεις. Εδώ είναι το κεντρικό τεχνικό ζήτημα: το AMS δεν αρκεί να ταξινομεί “καλλιέργεια A/B”. Πρέπει να υποστηρίζει “monitorable conditions”, δηλαδή απαιτήσεις που μπορούν να επιβεβαιωθούν με αυτοματοποιημένη επεξεργασία (και όπου χρειάζεται με συμπληρωματικό αποδεικτικό), ώστε η διοίκηση να εκδίδει αποτέλεσμα “ok / uncertain / not ok” με αιτιολόγηση. Η βιβλιογραφία και η τεχνική καθοδήγηση του JRC γύρω από τα “checks by monitoring” και την ποιοτική διασφάλιση δείχνουν ότι το επιτυχημένο AMS είναι αυτό που έχει καθαρά ορισμένες ροές: δεδομένα → κανόνες απόφασης/κατώφλια → διαδικασία follow-up → τελική διοικητική απόφαση, με τεκμήρια για κάθε βήμα.¹⁰³

Το AMS, ως υποχρεωτικό εργαλείο ελέγχου, δεν μπορεί να λειτουργήσει “μαύρο κουτί”. Για αυτό ο κατ’ εξουσιοδότηση κανόνας εισάγει υποχρέωση quality assessment (QA) του AMS και μάλιστα με κοινή ευθύμιση σε επίπεδο Ένωσης: τα κράτη μέλη οφείλουν να ελέγχουν, σε ετήσια βάση, αν το AMS αποδίδει «επαρκές επίπεδο διασφάλισης» ως προς την αξιολόγηση επιλεξιμότητας ανά παρέμβαση, και αν υπάρχουν ελλείψεις να προτείνουν διορθωτικές ενέργειες (remedial actions).¹⁰⁴ Το QA εδώ είναι περισσότερο από στατιστική άσκηση: είναι ο θεσμικός μηχανισμός που επιβάλλει να μετράς ακρίβεια/σφάλματα, να αποδεικνύεις ότι οι

¹⁰³Mazzeschi, M. κ.ά. (2020). Reference methodology for the quality assessment of the geo-spatial aid application (GSAA) and area monitoring system (AMS). Joint Research Centre (JRC), European Commission (DOI: 10.2760/343554). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/reference-methodology-quality-assessment-geo-spatial-aid-application-gsaa-and-area-monitoring-system-ams>

¹⁰⁴European Commission – Joint Research Centre (JRC), «Overview of the IACS quality assessment in 2024: Union Level Methodology 2024 (v3.0)», working document (22 Νοεμβρίου 2024), δημοσίευση μέσω APiA (Romania). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://apia.org.ro/wp-content/uploads/2025/01/3.Union_Level_Methodology_2024_v3_0-Document-de-lucru-de-la-JRC_.pdf

ταξινομήσεις σου έχουν αποδεκτή αξιοπιστία, να τεκμηριώνεις τις περιπτώσεις αβεβαιότητας και να αποδεικνύεις ότι η διοίκηση δεν «τιμωρεί» ή «πληρώνει» με βάση ασταθές σήμα. Συνδέεται άμεσα με την ποιότητα του LPIS και της γεωχωρικής αίτησης, γιατί ένα AMS που “βλέπει” σωστά αλλά πάνω σε λάθος όρια ή λάθος δήλωση παράγει διοικητικά λάθος αποτέλεσμα. Αυτός είναι και ο λόγος που η Ένωση αντιμετωπίζει πλέον IACS–LPIS–GSA–AMS ως ενιαίο οικοσύστημα ποιότητας, όχι ως ανεξάρτητες εφαρμογές. Στο ίδιο πνεύμα εντάσσεται και η ενίσχυση του ρόλου των geo-tagged photos: όπου το δορυφορικό σήμα δεν επαρκεί ή η απαίτηση δεν είναι πλήρως «ορατή», επιτρέπεται να συμπληρώνεται η τεκμηρίωση με γεωεντοπισμένες φωτογραφίες υπό προδιαγραφές, μετατρέποντας το follow-up από επιτόπιο έλεγχο σε ψηφιακή επιβεβαίωση, μειώνοντας κόστος και χρόνο απόκρισης.¹⁰⁵

Η εφαρμογή του AMS στα κράτη μέλη αναδεικνύει ότι η «τεχνολογία» είναι μόνο το μισό του έργου. Το άλλο μισό είναι διοικητικό και αφορά τη σχεδίαση διαδικασιών: πότε ένα αγροτεμάχιο χαρακτηρίζεται “πράσινο”, πότε “κίτρινο”, πότε “κόκκινο”, πόσες επαναλήψεις/παρατηρήσεις απαιτούνται, πώς ειδοποιείται ο δικαιούχος, πώς υποβάλλεται τεκμηρίωση, πώς διορθώνεται η αίτηση και πώς κλείνει ο φάκελος. Ο Ευρωπαϊκός Ελεγκτικός Συνεδριασμός είχε ήδη δείξει, από την περίοδο των “checks by monitoring” (πριν το AMS γίνει πλήρως υποχρεωτικό), ότι η υιοθέτηση δορυφορικών ελέγχων βελτιώνει αποδοτικότητα και κάλυψη, αλλά συναντά εμπόδια σε δεδομένα, δεξιότητες, οργανωτική αλλαγή και σε περιπτώσεις όπου οι «πράσινες απαιτήσεις» είναι δυσκολότερο να μετρηθούν από το διάστημα. Στην πράξη, χώρες όπως η Ισπανία παρουσιάζουν ολοκληρωμένη ενημερωτική δομή για το AMS μέσα στο δικό τους IACS, προσδίδοντας θεσμική βαρύτητα στο εργαλείο και διευκολύνοντας κοινή κατανόηση σε διοίκηση και δικαιούχους.¹⁰⁶ Παράλληλα, το οικοσύστημα δεδομένων Copernicus έχει ωριμάσει ώστε να στηρίζει την κλίμακα που απαιτεί το AMS: η πρόσβαση σε Sentinel και υπηρεσίες μέσω του Copernicus Data Space Ecosystem, καθώς και εξειδικευμένα “CAP Area Monitoring Services”, μειώνουν το τεχνικό εμπόδιο του όγκου δεδομένων και επιτρέπουν πιο βιομηχανική επεξεργασία. Η τάση σε αρκετά κράτη μέλη είναι η ενίσχυση “monitoring-as-a-service” λύσεων, ακριβώς επειδή το κόστος υποδομών και η απαίτηση διαθεσιμότητας 24/7 δύσκολα καλύπτονται μόνο με in-house υποδομή.

¹⁰⁵EU Agency for the Space Programme (EUSPA), «Transforming Agricultural Monitoring: Space-based Smart Tech Revolution», success story (10 Ιουνίου 2025). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.euspa.europa.eu/newsroom-events/success-stories/transforming-agricultural-monitoring-space-based-smart-tech>

¹⁰⁶Fondo Español de Garantía Agraria (FEGA), «Area Monitoring System», ενημερωτική σελίδα για το AMS στο πλαίσιο του PEPAC 2023–2027 (τελευταία ενημέρωση: 26/02/2024). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.fega.gob.es/en/pepac-2023-2027/sistemas-gestion-y-control/sistema-monitorizacion-superficies>

Το μέλλον του AMS, όπως διαμορφώνεται από τον συνδυασμό κανονιστικών απαιτήσεων, πρακτικών εμπειριών και τεχνολογικής ωρίμανσης, κινείται σε τρεις παράλληλους άξονες.

- Πρώτον, περισσότερες παρεμβάσεις και περισσότεροι όροι επιλεξιμότητας θα σχεδιάζονται εξ αρχής ως “monitorable”, ώστε να ελαχιστοποιείται το ποσοστό “γκρίζων” περιπτώσεων και να περιορίζεται η ανάγκη για δαπανηρούς επιτόπιους. Η ίδια η κανονιστική λογική που συνδέει το AMS με “monitorable conditions” και τη χρήση geotagged photos ενθαρρύνει αυτή τη σχεδιαστική πειθαρχία.
- Δεύτερον, η ποιοτική αξιολόγηση (QA) θα γίνει πιο απαιτητική και πιο συγκρίσιμη μεταξύ χωρών, επειδή η Ένωση ήδη κινείται σε κοινές μεθοδολογίες αξιολόγησης ποιότητας IACS, και αυτό αναπόφευκτα οδηγεί σε αυστηρότερα πρότυπα, καλύτερη τεκμηρίωση και πιο σαφείς διορθωτικές δράσεις.
- Τρίτον, η τεχνολογία θα εξελιχθεί σε πιο πολυπηγές σχήμα: πέρα από Sentinel, θα αξιοποιούνται συμπληρωματικά στρώματα (π.χ. Copernicus Land Monitoring προϊόντα υψηλής ανάλυσης) για καλύτερη διάκριση χρήσεων/καλλιεργειών και για ενίσχυση της διοικητικής τεκμηρίωσης, ιδιαίτερα σε ζώνες με υψηλή μωσαϊκότητα.

Συνολικά, το AMS γίνεται ο «νέος κορμός» του ελέγχου της ΚΑΠ: μια μετάβαση που απαιτεί ταυτόχρονα νομική συμμόρφωση, τεχνική αρχιτεκτονική μεγάλης κλίμακας και διοικητική αλλαγή κουλτούρας, με κέντρο βάρους την τεκμηρίωση, την ποιότητα και την ταχύτητα διόρθωσης πριν από την πληρωμή.

Άσκηση: Σε επίπεδο Περιφέρειας προκύπτουν 1.000 αγροτεμάχια με ένδειξη “uncertain” από το AMS (π.χ. νεφοκάλυψη, μικρό μέγεθος τεμαχίων, μωσαϊκό καλλιεργειών, χαμηλή διακριτική ικανότητα σήματος). Οι διαθέσιμοι πόροι επιτρέπουν έως 80 επιτόπιους ελέγχους. Περιγράψτε τη διαδικασία follow-up που θα εφαρμόσετε για την οριστικοποίηση αποτελέσματος στα υπόλοιπα αγροτεμάχια χωρίς επιτόπιο (βήματα, είδη αποδεικτικών/τεκμηρίων που θα ζητηθούν, χρονικά ορόσημα και κανόνες αποδοχής). Τεκμηριώστε τον κανόνα προτεραιοποίησης για επιλογή των 80 επιτόπιων ελέγχων (risk-based sampling) και εξηγήστε πώς θα διασφαλίσετε αντικειμενικότητα, ίση μεταχείριση και ελεγκτική υπερασπισιμότητα (audit trail/τεκμηρίωση απόφασης).

Μελέτη περίπτωσης για λογική παρέμβασης (intervention logic) με ανάλυση της Παρέμβασης Π3-75 «Νέοι Γεωργοί»

Η παρέμβαση εγκατάστασης νέων γεωργών (Π3-75) έχει νόημα μόνο αν διαβάζεται ως ολοκληρωμένη «αλυσίδα αλλαγής» και όχι ως στήριξη εισόδου. Το intervention logic ξεκινά από ένα διαρθρωτικό πρόβλημα που η ΕΕ περιγράφει διαχρονικά ως generational renewal: υψηλή μέση ηλικία, φραγμοί πρόσβασης σε γη/κεφάλαιο, αβεβαιότητα εισοδήματος, αυξημένο ρυθμιστικό φορτίο, και συχνά αδύναμες δομές αγοράς/συνεργασίας που κάνουν τον νέο εισερχόμενο πιο ευάλωτο. Η νέα ΚΑΠ 2023-2027 μετατρέπει αυτό το πρόβλημα σε συγκεκριμένη υποχρέωση πολιτικής: τα κράτη μέλη οφείλουν να κατευθύνουν τουλάχιστον 3% του φακέλου άμεσων ενισχύσεων σε στήριξη νέων γεωργών, είτε μέσω συμπληρωματικής εισοδηματικής στήριξης είτε μέσω επενδυτικής/εκκίνησης (start-up) στήριξης, ακριβώς για να μην μείνει ο στόχος σε επίπεδο ρητορικής.¹⁰⁷¹⁰⁸ Από την οπτική του intervention logic, αυτή η «δακτυλιοποίηση» πόρων είναι η προϋπόθεση συνέχειας: επιβάλλει να υπάρχει σταθερή χρηματοδότηση για νέους γεωργούς και να συνδέεται το μείγμα εργαλείων (εισοδηματικό, επενδυτικό, start-up) με την πραγματική διαδρομή εγκατάστασης και σταθεροποίησης μιας εκμετάλλευσης.

Στο τεχνικό δελτίο μιας παρέμβασης τύπου Π3-75, κάθε ενότητα οφείλει να «κουμπώνει» σε ένα από τα βασικά μέρη της αλυσίδας: εισοδοί/πόροι → δραστηριότητες/υποχρεώσεις → εκροές → αποτελέσματα → επιπτώσεις. Η επιλεξιμότητα είναι ο πρώτος κρίκος ποιότητας. Δεν είναι απλά τυπικό φίλτρο (ηλικία κάτω των 40), αλλά μηχανισμός στόχευσης ώστε οι δικαιούχοι να είναι πράγματι νέοι εγκαθιστάμενοι, με πραγματικό έλεγχο της εκμετάλλευσης, και με ικανότητα να υλοποιήσουν ένα ελάχιστο βιώσιμο επιχειρηματικό σχέδιο. Η επιλογή κριτηρίων (όρια ηλικίας, πρώτη εγκατάσταση, επαγγελματική ιδιότητα, μέγεθος/τύπος εκμετάλλευσης, ενδεχόμενες προτεραιότητες ανά περιφέρεια ή κλάδο) καθορίζει αν η παρέμβαση θα πετύχει πρόσθετη αξία ή θα διολισθήσει σε «ανακύκλωση δικαιούχων». Η δομή δέσμευσης/υποχρεώσεων είναι ο δεύτερος κρίκος. Αν η παρέμβαση περιοριστεί σε μία άμεση καταβολή χωρίς ορόσημα, το logic γίνεται αδύναμο. Αντίθετα, η σύνδεση της πληρωμής με επιχειρηματικό σχέδιο, εκπαιδευτικές/συμβουλευτικές απαιτήσεις, και ελέγξιμα ορόσημα (π.χ. αύξηση παραγωγικής δυναμικότητας, τεκμηριωμένη επένδυση,

¹⁰⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG AGRI), «Young farmers», θεματική σελίδα για τη στήριξη νέων γεωργών στην ΚΑΠ 2023–2027. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/young-farmers_en

¹⁰⁸ European Parliament – European Parliamentary Research Service (EPRS), Nikolina Sajna, «Generational renewal in EU agriculture», Briefing, PE 772.876, Μάιος 2025. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772876/EPRS_BRI\(2025\)772876_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772876/EPRS_BRI(2025)772876_EN.pdf)

βελτίωση τήρησης υποχρεώσεων) μετατρέπει την επιδότηση σε «σύμβαση αλλαγής συμπεριφοράς». Το τρίτο κρίσιμο τμήμα είναι η περιγραφή των μηχανισμών υλοποίησης και ελέγχου: εδώ η παρέμβαση πρέπει να συνδέεται με τα διοικητικά συστήματα της ΚΑΠ (πληρωμές, έλεγχοι, παρακολούθηση), γιατί αλλιώς οι υποχρεώσεις δεν είναι εφαρμόσιμες σε κλίμακα. Σε αυτό το σημείο, η παρέμβαση ωφελείται έμμεσα και από τα νέα ψηφιακά εργαλεία της ΚΑΠ (γεωχωρική αίτηση, διαλειτουργικότητες, στοχευμένοι έλεγχοι), όχι επειδή ο νέος γεωργός είναι «χωρική» δράση, αλλά επειδή η διοίκηση χρειάζεται ταχύτερη, πιο αξιόπιστη τεκμηρίωση τήρησης δεσμεύσεων.

Η χαρτογράφηση της Π3-75 στον Ειδικό Στόχο SO7 είναι το σημείο σύνδεσης της στρατηγικής με το intervention logic: αν δεν υπηρετεί το SO7 (προσέλκυση νέων γεωργών και διευκόλυνση βιώσιμης επιχειρηματικής ανάπτυξης), τότε είναι απλώς κοινωνικό μέτρο και όχι εργαλείο ανανέωσης παραγωγικής βάσης. Εδώ μπαίνουν οι δείκτες PMEF και ο τρόπος με τον οποίο το Σχέδιο Αξιολόγησης πρέπει να «διαβάξει» τη δράση. Ο βασικός δείκτης αποτελέσματος είναι ο R.36 (Generational renewal: αριθμός νέων γεωργών που ωφελούνται από εγκατάσταση με στήριξη της ΚΑΠ, με διάκριση φύλου). Το κρίσιμο είναι ότι ο δείκτης αυτός έχει κανόνες αναφοράς και κινδύνους διπλομέτρησης: ένας νέος γεωργός μπορεί να στηριχθεί από περισσότερα εργαλεία (π.χ. συμπληρωματική εισοδηματική στήριξη νέων, start-up, επένδυση), άρα το τεχνικό δελτίο και το σύστημα παρακολούθησης πρέπει να έχουν μοναδικούς κανόνες ώστε να μην «φουσκώνει» τεχνητά το αποτέλεσμα ή να μη χάνεται η δυνατότητα αξιολόγησης ποιοτικής επίδοσης. Από intervention logic σκοπιά, ο R.36 είναι αναγκαίος αλλά όχι επαρκής: μετρά πόσοι μπήκαν, όχι πόσοι σταθεροποιήθηκαν. Άρα το evaluation plan πρέπει να συμπληρώνει με ερωτήματα για επιβίωση/συνέχιση, αλλαγή εισοδήματος, πραγματοποίηση επενδύσεων, συμμετοχή σε συμβουλές/AKIS, και διαφοροποίηση ανά περιφέρεια, παραγωγικό προσανατολισμό και φύλο. Ειδικά για την Ελλάδα, όπου η συζήτηση generational renewal συνδέεται και με χαμηλή συμμετοχή νεότερων ηλικιών στον αγροτικό πληθυσμό, η αξιολόγηση πρέπει να δείχνει αν η παρέμβαση αλλάζει την «πιθανότητα παραμονής» και όχι μόνο την «πιθανότητα εισόδου».

Η SWOT ανάλυση και η ανάλυση αναγκών δεν είναι τυπικά κεφάλαια του ΣΣ ΚΑΠ· είναι η λογική βάση που πρέπει να δικαιολογεί την αρχιτεκτονική της Π3-75. Όταν ένα ΣΣ ΚΑΠ αναγνωρίζει, μέσα από SWOT, αδυναμίες όπως χαμηλή πρόσβαση σε χρηματοδότηση, κατακερματισμένη γη, χαμηλή υιοθέτηση καινοτομίας και περιορισμένη οργανωτική ένταξη σε σχήματα αγοράς, τότε μια “flat” επιδότηση εγκατάστασης δεν αρκεί: χρειάζεται συμπληρωματικότητα με εργαλεία επένδυσης, συμβουλών (AKIS), συνεργασίας και πιθανώς

χρηματοδοτικά εργαλεία, ώστε το intervention logic να οδηγεί σε επιχειρηματική βιωσιμότητα.¹⁰⁹ Σε επίπεδο συγκριτικής ανάγνωσης με άλλα κράτη μέλη, η εικόνα που προκύπτει από τα συγκεντρωτικά στοιχεία των εγκεκριμένων CAP Strategic Plans είναι ότι η στήριξη νέων γεωργών είναι ευρέως διαδεδομένη αλλά με διαφορετικό «μίγμα» εργαλείων και διαφορετική ένταση ανά εργαλείο.¹¹⁰ Κάποιες χώρες επενδύουν περισσότερο σε εισοδηματική συμπλήρωση, άλλες δίνουν ισχυρότερη έμφαση σε start-up/installation ή σε επενδυτικές ενισχύσεις, και άλλες κάνουν «έξυπνη στόχευση» με επιπλέον κίνητρα για ομάδες που υποεκπροσωπούνται. Παραδείγματα που αναφέρονται σε ευρωπαϊκό διάλογο είναι υψηλότερα ποσοστά επενδυτικής ενίσχυσης για νέους στην Ιρλανδία ή πρόσθετες στοχεύσεις για γυναίκες νέες γεωργούς στην Ισπανία, που δείχνουν πώς το intervention logic προσαρμόζεται σε συγκεκριμένη διάγνωση ανισοτήτων/εμποδίων.¹¹¹ Αυτό έχει σημασία για την Π3-75: η σύγκριση δεν γίνεται για «μίμηση», αλλά για να ελεγχθεί αν η ελληνική παρέμβαση έχει ισορροπία ανάμεσα σε προσβασιμότητα (να μπαίνουν πραγματικοί νέοι), αυστηρότητα (να αποφεύγονται τυπικές εγκαταστάσεις), και συμπληρωματικότητα (να μην αφήνεται ο δικαιούχος χωρίς εργαλεία δεύτερης φάσης). Ένας πρακτικός τρόπος σχεδιασμού είναι οι διασυνδέσεις με άλλα εργαλεία του ΣΣ ΚΑΠ (π.χ. συμβουλευτική/AKIS, επενδύσεις, συνεργασία, εισοδηματική στήριξη νέων), ώστε το αναμενόμενο αποτέλεσμα να μην είναι “έχουμε Ν δικαιούχους”, αλλά “έχουμε Ν δικαιούχους που περνούν από μονοπάτι σταθεροποίησης”. Με αυτόν τον τρόπο, το intervention logic αποκτά μηχανισμό «απόδειξης» στην αξιολόγηση: όχι μόνο πόσοι εντάχθηκαν (R.36), αλλά και πόσοι ολοκλήρωσαν σχέδιο, πόσοι πραγματοποίησαν κρίσιμες ενέργειες, πόσοι παρέμειναν ενεργοί και ποιο είναι το καθαρό όφελος έναντι εναλλακτικής κατάστασης (counterfactual) που μπορεί να εκτιμηθεί με κατάλληλο σχεδιασμό αξιολόγησης.

Άσκηση: Υποθέστε ότι απαιτείται σχεδιασμός μιας Παρέμβασης Νέων Γεωργών ώστε να αυξήσει όχι μόνο τις «νέες εγκαταστάσεις», αλλά και την παραμονή των νέων γεωργών στον κλάδο, με ενίσχυση ψηφιακών δεξιοτήτων και μετάβαση σε βιώσιμη εκμετάλλευση, χωρίς να

¹⁰⁹European Parliament – European Parliamentary Research Service (EPRS), Nikolina Sajn, «Generational renewal in EU agriculture», Briefing, PE 772.876, Μάιος 2025. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772876/EPRS_BRI\(2025\)772876_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/772876/EPRS_BRI(2025)772876_EN.pdf)

¹¹⁰Ευρωπαϊκή Επιτροπή (DG AGRI), «Approved 28 CAP Strategic Plans (2023–2027): Summary overview for 27 Member States – Facts and figures», ενημερωτικό έγγραφο (ενημέρωση: Ιούνιος 2023· πρώτη δημοσίευση: Απρίλιος 2023). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-06/approved-28-cap-strategic-plans-2023-27.pdf>

¹¹¹Government of Ireland – Department of Agriculture, Food and the Marine, «Young Farmer Capital Investment Scheme (TAMS 3)», υπηρεσιακή σελίδα (δημοσίευση: 31 Μαΐου 2023· τελευταία ενημέρωση: 12 Δεκεμβρίου 2025). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.gov.ie/en/department-of-agriculture-food-and-the-marine/services/young-farmer-capital-investment-scheme/>

δημιουργείται υπέρμετρη γραφειοκρατία. Περιγράψτε ένα εφαρμόσιμο μοντέλο υλοποίησης που θα ενσωματώνει: ποιο είναι το ελάχιστο σύνολο ψηφιακών ικανοτήτων που πρέπει να αποκτήσει ο δικαιούχος (π.χ. βασική ψηφιακή τήρηση στοιχείων, χρήση εργαλείων συμβουλευτικής/πλατφορμών, αξιοποίηση δεδομένων εισροών/καλλιεργητικών εργασιών), ποιο είναι το ελάχιστο σύνολο πρακτικών βιωσιμότητας που πρέπει να «φαίνεται» στην εκμετάλλευση (π.χ. τεκμηριωμένη μείωση εισροών, ορθολογική διαχείριση εδάφους/νερού, συμμόρφωση και πέραν της τυπικής), και πώς θα τα αποτυπώσετε με χαμηλής έντασης τεκμηρίωση. Προτείνετε συγκεκριμένα πώς θα γίνεται η παρακολούθηση με “once-only” λογική (επανάχρηση δεδομένων από υφιστάμενες βάσεις/IACS, τυποποιημένα ψηφιακά ίχνη αντί δικαιολογητικών, αυτο-δηλώσεις με δειγματοληπτική επαλήθευση) και ποια 2–3 «ελαφριά» σήματα/δείκτες θα χρησιμοποιήσετε ως έγκαιρη ένδειξη κινδύνου αποχώρησης από τον κλάδο (π.χ. διακοπή ενεργής δραστηριότητας, μη χρήση βασικών ψηφιακών εργαλείων, μη τήρηση στοιχειώδους επιχειρησιακής καταγραφής). Τέλος, τεκμηριώστε πώς το παραπάνω μοντέλο θα συνδεθεί με τους δείκτες αποτελέσματος (π.χ. R.36) και με αξιολόγηση που μετρά «παραμονή και βιωσιμότητα» με διοικητικά δεδομένα, χωρίς να απαιτείται επιπλέον βαριά συλλογή εγγράφων από τον δικαιούχο.

Μελέτη περίπτωσης για τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό και το ΠΔΠ 2021-2027 με πλήρη ανάλυση προτεραιοτήτων, στόχων και σύνδεσης με ΚΑΠ

Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ/MFF) 2021-2027 είναι ο θεσμικός μηχανισμός που «ορίζει το πεδίο» της πολιτικής: θέτει ανώτατα όρια δαπανών ανά έτος και ανά μεγάλη κατηγορία πολιτικής, άρα καθορίζει έμπρακτα πόσο χώρο έχει η ΕΕ για παραδοσιακές πολιτικές (ΚΑΠ, Συνοχή) και πόσο για νέες προτεραιότητες (ασφάλεια, ψηφιακό, ανταγωνιστικότητα, μετανάστευση, γεωπολιτική). Στην τρέχουσα τιμή, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει το MFF 2021-2027 ως €1,210.9 τρισ. σε δεσμεύσεις, το οποίο ενισχύθηκε επιπλέον από το NextGenerationEU, ανεβάζοντας το συνολικό πακέτο πάνω από €2 τρισ.¹¹² Η διάρθρωση του MFF ανά προτεραιότητα είναι κομβική για να κατανοηθεί η πολιτική οικονομία της διαπραγμάτευσης: το Heading 3 “Natural Resources and Environment” είναι αυτό που στεγάζει τον προϋπολογισμό της ΚΑΠ ως κεντρικό πρόγραμμα (Agriculture and Maritime Policy), ενώ άλλα headings καλύπτουν, για παράδειγμα, Συνοχή/Ανθεκτικότητα, Εξωτερική Δράση και νέα εργαλεία για ασφάλεια/άμυνα. Μέσα σε αυτή τη δομή, η ΚΑΠ διατηρεί πολύ μεγάλο βάρος: η Επιτροπή αναφέρει συνολική κατανομή περί τα €386.6 δισ. για την περίοδο 2021-2027, διαιρεμένη στα δύο ταμεία της (EAGF περίπου €291.1 δισ. και EAFRD περίπου €95.5 δισ., με το EAFRD να περιλαμβάνει και ενίσχυση από NGEU). Αυτό το μέγεθος εξηγεί γιατί κάθε συζήτηση για «εκσυγχρονισμό» ή «ανακατανομή» του ΠΔΠ συναντά αμέσως πολιτική τριβή: όποιος ζητά περισσότερα χρήματα για νέες προτεραιότητες, πρέπει να δείξει από πού θα κοπούν ή πώς θα αυξηθούν οι ίδιοι πόροι, και ιστορικά οι μεγάλες δεξαμενές είναι η ΚΑΠ και η Συνοχή. Η σύνδεση με τους στόχους της ΕΕ φαίνεται διπλά: από τη μία, ο προϋπολογισμός είναι “policy-based” (χρηματοδοτεί προτεραιότητες της Συνθήκης και πολιτικές επιλογές), από την άλλη, ενσωματώνει οριζόντιες απαιτήσεις όπως η παρακολούθηση δαπανών για κλίμα/περιβάλλον, που πιέζει τις πολιτικές να τεκμηριώνουν αποτελέσματα και όχι μόνο απορρόφηση.

Η πορεία διαπραγμάτευσης του ΠΔΠ 2021-2027 είναι ιδιαίτερα διδακτική γιατί αποτυπώνει το «πραγματικό» μοντέλο ευρωπαϊκής λήψης αποφάσεων. Πριν την τελική συμφωνία, το Συμβούλιο δούλεψε επί χρόνια με εργαλεία τύπου “Negotiating Box”, ένα έγγραφο προεδρίας που συγκεντρώνει τα ανοιχτά ζητήματα, τις επιλογές και—σε κρίσιμες φάσεις—αριθμητικά μεγέθη, με ρητή λογική ότι «τίποτα δεν συμφωνείται αν δεν συμφωνηθούν

¹¹²Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «2021–2027 long-term EU budget & NextGenerationEU», θεματική σελίδα για το ΠΔΠ 2021–2027 και το NextGenerationEU. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en

όλα». ¹¹³ Η ύπαρξη αυτού του εγγράφου δείχνει και τη φύση της σύγκρουσης: συνολικό μέγεθος προϋπολογισμού (ως ποσοστό του ΑΕΕ), κατανομή μεταξύ «νέων προτεραιοτήτων» και «παραδοσιακών πολιτικών», και μηχανισμοί αιρεσιμότητας/σύνδεσης με κράτος δικαίου ή επιδόσεις. Το κλείσιμο έγινε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 17-21 Ιουλίου 2020, μέσα σε περιβάλλον COVID-19, όπου το ΠΔΠ συνδέθηκε με το πακέτο ανάκαμψης. Τα τελικά συμπεράσματα της 21ης Ιουλίου 2020 αποτυπώνουν τόσο τα συνολικά μεγέθη όσο και τις πολιτικές ισορροπίες (συμπεριλαμβανομένων θεμάτων όπως αιρεσιμότητα κράτους δικαίου και ειδικά εργαλεία), και αποτελούν το κείμενο αναφοράς για τη «γραμμή» του Συμβουλίου. ¹¹⁴ Ταυτόχρονα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδειξε θεσμικά ότι δεν λειτουργεί ως τυπικός επικυρωτής: σε ψήφισμά του αμέσως μετά τη συμφωνία, δήλωσε ρητά ότι δεν θα «σφραγίσει» απλώς ένα τετελεσμένο και ότι οι διαπραγματεύσεις για τα προγράμματα και το ίδιο το ΠΔΠ απαιτούν ικανοποιητικό αποτέλεσμα. ¹¹⁵ Για την πρακτική κατανόηση «πρακτικών συνεδριάσεων», αυτή η περίοδος έχει ιδιαίτερη αξία γιατί διαθέτει πλούσιο ίχνος εγγράφων: meeting pages του Συμβουλίου (π.χ. GAC), negotiating boxes, annexes με πίνακες, και αναλύσεις υπηρεσιών του Κοινοβουλίου για τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη διαπραγμάτευση, που δείχνουν πώς μια κρίση αλλάζει ισορροπίες και επιταχύνει συμβιβασμούς.

Στην ανάλυση των προτεραιοτήτων/στόχων της ΕΕ μέσα από το ΠΔΠ 2021-2027, δύο επίπεδα είναι κρίσιμα. Το πρώτο είναι η «αρχιτεκτονική των headings»: π.χ. ενίσχυση εργαλείων συνοχής/ανθεκτικότητας και δημιουργία/ενδυνάμωση εργαλείων για ανταγωνιστικότητα/ψηφιακό, την ώρα που το Heading 3 διατηρεί μεγάλο όγκο για φυσικούς πόρους, άρα διατηρεί την ΚΑΠ ως πυλώνα σταθερότητας για εισόδημα και επισιτιστική ασφάλεια. Το δεύτερο είναι η «συνθήκη αποδοχής» του προϋπολογισμού: η ΚΑΠ δεν είναι απλώς κονδύλι, είναι πολιτικό συμβόλαιο που πρέπει να αντέχει σε κριτική για αποτελεσματικότητα, κλιματική/περιβαλλοντική συνάφεια και κοινωνική δικαιοσύνη (διανομή ενισχύσεων). Αυτός είναι ο λόγος που, ακόμη και όταν ο συνολικός προϋπολογισμός καθορίζεται, η πολιτική σύγκρουση μεταφέρεται γρήγορα στο επίπεδο κανόνων της ΚΑΠ (αιρεσιμότητα, eco-schemes, αναδιανεμητική, στόχευση νέων γεωργών κ.λπ.), δηλαδή στο πώς

¹¹³Council of the European Union – Presidency, «Multiannual Financial Framework (MFF) 2021–2027: Negotiating Box with figures», έγγραφο 14518/1/19 REV 1, Βρυξέλλες, 5 Δεκεμβρίου 2019. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://www.consilium.europa.eu/media/41632/mff-negotiating-box_presidency.pdf

¹¹⁴European Council, «Special meeting of the European Council (17, 18, 19, 20 and 21 July 2020) – Conclusions», έγγραφο EUCO 10/20, Βρυξέλλες, 21 Ιουλίου 2020. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>

¹¹⁵European Parliament, «Conclusions of the extraordinary European Council meeting of 17–21 July 2020», Texts adopted, TA-9-2020-0206, 23 Ιουλίου 2020. Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0206_EN.html

ο προϋπολογισμός «μεταφράζεται» σε συμπεριφορά και αποτελέσματα. Η Επιτροπή περιγράφει την ΚΑΠ ως χρηματοδοτούμενη από δύο πυλώνες/ταμεία και παρουσιάζει ρητά το μέγεθος των ταμείων, κάτι που διευκολύνει να γίνει και η σύνδεση με δημόσια συζήτηση για «αναλογία» της ΚΑΠ στο συνολικό MFF. Σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, αυτό επιτρέπει να εξηγηθεί γιατί η συζήτηση για προτεραιότητες της ΕΕ περνάει μέσα από τον προϋπολογισμό: όταν, για παράδειγμα, αυξάνει η γεωπολιτική πίεση για άμυνα ή η πίεση για ανταγωνιστικότητα, το ερώτημα γίνεται αν θα υπάρξει αύξηση ιδίων πόρων/συνεισφορών ή αναδιάταξη από ΚΑΠ/Συνοχή, και αυτό διαμορφώνει άμεσα το πολιτικό περιβάλλον των διαπραγματεύσεων.

Οι «απόψεις λόμπυ» και η πορεία των συζητήσεων δεν είναι περιθωριακές: είναι μέρος της θεσμικής πραγματικότητας. Ο αγροτικός χώρος εκπροσωπείται έντονα από οργανώσεις όπως Copa-Cogeca, οι οποίες δημόσια υποστηρίζουν ότι ένας ισχυρός και αφιερωμένος προϋπολογισμός ΚΑΠ είναι θεμελιώδης για ανταγωνιστικότητα, επισιτιστική ασφάλεια και ισορροπημένη βιωσιμότητα, ειδικά σε περιβάλλον αβεβαιότητας.¹¹⁶ Από την άλλη πλευρά, περιβαλλοντικοί φορείς και ομάδες πίεσης ασκούν κριτική ότι οι επιδοτήσεις βάσει μεγέθους εκμετάλλευσης δεν οδηγούν επαρκώς σε πράσινη μετάβαση και ότι χρειάζονται πιο ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις και ισχυρότερη δέσμευση πόρων σε κλίμα/βιοποικιλότητα, κάτι που συχνά αποτυπώνεται και στον δημόσιο διάλογο γύρω από στρατηγικές της Επιτροπής. Η «πορεία» των συζητήσεων για τον επόμενο προϋπολογισμό (μετά το 2027) δείχνει πώς αυτά τα λόμπυ επηρεάζουν προσδοκίες και σενάρια: ρεπορτάζ και διαρροές για το 2028-2034 αναφέρουν προτάσεις για πλαφόν στις ενισχύσεις ανά δικαιούχο, πιθανή αναδιάρθρωση/συγχώνευση χρηματοδοτικών δομών και έντονες αντιδράσεις από αγροτικούς φορείς, καθώς και αντίστοιχη πίεση από κράτη μέλη και Κοινοβούλιο για τη συνολική αρχιτεκτονική και το ύψος του πακέτου.¹¹⁷ Αυτά είναι χρήσιμα ως «case material» γιατί συνδέουν τη θεωρία του ΠΔΠ με τον τρόπο που πράγματι διαμορφώνονται οι αποφάσεις: το αποτέλεσμα δεν είναι μόνο τεχνοκρατικό, αλλά ισορροπία μεταξύ συνεισφερόντων κρατών, ωφελούμενων τομέων, θεσμικών κόκκινων γραμμών και κοινωνικής πίεσης. Σε ένα μάθημα, αυτό μεταφράζεται πρακτικά σε ικανότητα ανάγνωσης: να ξεχωρίζεις τι είναι επίσημο κείμενο (conclusions/annexes/πίνακες Επιτροπής), τι είναι θεσμική θέση (EP resolutions, EPRS

¹¹⁶Social Economy News, «Copa and Cogeca launch their first-ever petition in response to growing uncertainty around the “critical” CAP budget», άρθρο (19 Ιουνίου 2025). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.socialeconomynews.eu/en/copa-and-cogeca-launch-their-first-ever-petition-in-response-to-growing-uncertainty-around-the-critical-cap-budget/>

¹¹⁷Reuters, Kate Abnett, «EU wants farming subsidy cap in budget overhaul, draft shows», άρθρο (14 Ιουλίου 2025). Πρόσβαση: 15/12/2025. Διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/eu-wants-farming-subsidy-cap-budget-overhaul-draft-shows-2025-07-14/>

analyses), και τι είναι πίεση/αφήγημα (θέσεις λόμπυ και δημοσιογραφικές πηγές), και να τα συνθέτεις σε καθαρή εικόνα για το «πώς φτάσαμε εδώ» και «ποια είναι τα σενάρια επόμενης μέρας».

Άσκηση: Καταρτίζετε σύντομο τεχνικό σημείωμα προς πολιτική ηγεσία ενόψει διαπραγματεύσεων για την επόμενη προγραμματική περίοδο: «διατήρηση έναντι ανασχεδιασμού του μεριδίου της ΚΑΠ». Διατυπώστε τεκμηριωμένη θέση σε τέσσερις άξονες: (α) δύο βασικά επιχειρήματα υπέρ της διατήρησης δημοσιονομικού μεγέθους της ΚΑΠ, (β) δύο ρεαλιστικές προσαρμογές/ανασχεδιασμούς που θα μπορούσαν να καταστήσουν τη θέση αποδεκτή τόσο σε “frugal” κράτη όσο και σε φορείς με περιβαλλοντικές απαιτήσεις, (γ) τρία αριθμητικά στοιχεία/γραφικές απεικονίσεις που θεωρείτε κρίσιμες για την τεκμηρίωση, (δ) δύο θεσμικές πηγές (έγγραφα/αποφάσεις/συμπεράσματα/διαπραγματευτικά κείμενα) που θα χρησιμοποιήσετε ως αναφορά για να υποστηρίξετε ότι η επιχειρηματολογία εδράζεται σε επίσημο ίχνος διαπραγμάτευσης και όχι σε αξιολογικές κρίσεις.

Μελέτη περίπτωσης για την ετήσια τροποποίηση του ΣΣ ΚΑΠ σε ότι αφορά την πράσινη αρχιτεκτονική και τις παρεμβάσεις eco-schemes.

Σύμφωνα με το άρθρο 119 «Τροποποίηση του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΓΠ», του κανονισμού (ΕΕ) 2021/2115 σχετικά με τη θέσπιση κανόνων για τη στήριξη των στρατηγικών σχεδίων που πρέπει να καταρτίζονται από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της ΚΓΠ, Τα κράτη μέλη μπορούν να υποβάλλουν στην Επιτροπή αιτήματα για τροποποίηση των στρατηγικών σχεδίων για την ΚΓΠ. Αίτημα τροποποίησης του στρατηγικού σχεδίου για την ΚΓΠ μπορεί να υποβληθεί μία φορά ανά ημερολογιακό έτος, με την επιφύλαξη πιθανών εξαιρέσεων.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για τις αιτήσεις που υποβλήθηκαν, σε ότι αφορά τα ποσά ενίσχυσης με βάση τις αιτούμενες εκτάσεις που κατανέμονται στα οικολογικά σχήματα, διαμορφώνεται η παρακάτω σειρά προτίμησης από τους παραγωγούς.

Αιτήσεις για οικολογικά σχήματα (φθίνουσα σειρά συνολικού αιτούμενου ποσού)

Δημοφιλέστερα οικολογικά σχήματα

- 31.6 Ενίσχυση παραγωγών για την εφαρμογή φιλικών για το περιβάλλον πρακτικών διαχείρισης, με τη χρήση ψηφιακής εφαρμογής διαχείρισης εισροών και παρακολούθησης περιβαλλοντικών παραμέτρων
- 31.9 Βιολογική γεωργία διατήρηση
- 31.1 Χρήση ανθεκτικών και προσαρμοσμένων ειδών
- 31.8 Προστασία εκτάσεων με αναβαθμίδες
- 31.4 Εφαρμογή πρακτικών κυκλικής οικονομίας

Λιγότερο δημοφιλή οικολογικά σχήματα

- 31.5 Ετήσια ενίσχυση για τη βελτίωση αγροδοασικών οικοσυστημάτων πλούσιων σε στοιχεία του τοπίου
- 31.3 Εφαρμογή βελτιωμένων πρακτικών φυτοκάλυψης, και δημιουργία περιοχών ενισχυμένης βιοποικιλότητας
- 31.7 Περιβαλλοντική διαχείριση κτηνοτροφικών συστημάτων
- 31.10 Προστασία τοπίων και γεωργικών συστημάτων υψηλής περιβαλλοντικής σημασίας
- 31.2 Επέκταση της εφαρμογής περιοχών οικολογικής εστίασης

Η απόφαση του παραγωγού για το εάν θα συμμετέχει ή όχι σε μία παρέμβαση και συγκεκριμένα σε ένα οικολογικό σχήμα, λαμβάνεται κατά βάση με οικονομικούς όρους δηλαδή υπολογίζοντας το κόστος εφαρμογής των δεσμεύσεων και το αντίστοιχο ποσό ενίσχυσης. Το ποσό ενίσχυσης είναι ίδιο για όλους που έχουν την ίδια καλλιέργεια ή ακόμη και διαφορετικές καλλιέργειες (στην περίπτωση που αποδίδεται με βάση το περιβαλλοντικό αποτέλεσμα) ενώ το κόστος

εφαρμογής μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την εκμετάλλευση και ανάλογα με το αγροτεμάχιο. Η επιλογή για ένταξη σε κάποιο οικολογικό σχήμα ενέχει μεγαλύτερο ρίσκο στην περίπτωση που για την εφαρμογή του απαιτούνται απευθείας δαπάνες. Ένα άλλο κριτήριο είναι η καταλληλότητα των δεσμεύσεων για τη διαχείριση της καλλιέργειας εκτροφής δηλαδή κατά πόσο κρίνει ο υποψήφιος δικαιούχος ότι η συγκεκριμένη πρακτική θα είναι επωφελής για το ύψος και τη σταθερότητα της παραγωγής του και για την υγεία του αγροτεμαχίου του.

Η ζήτηση από τους εν δυνάμει δικαιούχους είναι σίγουρα ένα δεδομένο που καθορίζει την επιτυχία των στόχων της κάθε παρέμβασης αλλά και συνολικά των στόχων του ΣΣ ΚΑΠ.

Ειδικότερα οι στόχοι στους οποίους απαντούν τα οικολογικά σχήματα είναι οι παρακάτω:

Περιβαλλοντικοί ειδικοί στόχοι της ΚΑΠ

SO4 Συμβολή στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και στη βιώσιμη ενέργεια

SO5 Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της αποτελεσματικής διαχείρισης των φυσικών πόρων, όπως το νερό, το έδαφος και ο αέρας·

SO6 Συμβολή στην προστασία της βιοποικιλότητας, ενίσχυση των υπηρεσιών οικοσυστήματος και διατήρηση οικοτόπων και τοπίων

Ένα επιτυχημένο Στρατηγικό Σχέδιο θα πρέπει να εξασφαλίζει ικανή ελκυστικότητα για παρεμβάσεις που απαντούν σε όλους τους παραπάνω στόχους

Στο πλαίσιο του ετήσιου αιτήματος τροποποίησης του ΣΣ ΚΑΠ, το κράτος μέλος μπορεί να προτείνει αφαίρεση κάποιων παρεμβάσεων, προσθήκη νέων παρεμβάσεων, αλλαγές στους προϋπολογισμούς ή στους στόχους που στην περίπτωση των οικολογικών σχημάτων είναι εκτατικοί (Εκτάρια) αλλά και αλλαγές στα μοναδιαία κόστη, στις δεσμεύσεις και στον τρόπο εφαρμογής.

Άσκηση: Με βάση τα παραπάνω δεδομένα για τη δημοφιλία των eco-schemes αλλά και την κάλυψη των παρακάτω περιβαλλοντικών ειδικών στόχων της ΚΑΠ, τι θα αλλάζατε στην ετήσια τροποποίηση του ΣΣΚΑΠ, σε ότι αφορά τα eco-schemes σε επίπεδο αύξησης/μείωσης προϋπολογισμού, αλλαγής του τρόπου εφαρμογής (με βάση, την απώλεια εισοδήματος, με βάση το αποτέλεσμα, με συνδυασμό των δύο), επιμέρους αλλαγές στις δεσμεύσεις ή στις επιλεξιμότητες.

Μελέτη περίπτωσης για την εφαρμογή του πρότυπου ΚΓΠΚ 2 «Προστασία υγροτόπων και τυρφώνων»

Το πρόγραμμα Interreg Wetland4Change Wetlands-based solutions for climate change adaptation, risk prevention and mitigation στο οποίο συμμετέχει και η ΕΥΔ ΣΣ ΚΑΠ, εστιάζει σε δύο οικοσυστημικές υπηρεσίες των υγροτόπων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης: α) συγκέντρωση άνθρακα, με έμφαση στην εφαρμογή του προτύπου για την προστασία των υγροτόπων στις αγροτικές εκτάσεις (ΚΓΠΚ 2, γνωστό με τον αγγλικό όρο «GAEC 2: wetland and peatland protection») και β) μετριασμός επιπτώσεων από πλημμυρικά φαινόμενα. Η αξιολόγησή τους θα γίνει σε πιλοτικές περιοχές των χωρών των εμπλεκόμενων φορέων (Βουλγαρία, Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, και Ιταλία).

Στο πλαίσιο της εφαρμογής των προτύπων Καλής Γεωργικής και Περιβαλλοντικής Κατάστασης (ΚΓΠΚ) το κάθε κράτος μέλος καλείται να καθορίσει τους υποχρεωτικές δεσμεύσεις των παραγωγών που αντιστοιχούν σε κάθε πρότυπο. Σε ότι αφορά το πρότυπο ΚΓΠΚ 2 «Προστασία υγροτόπων και τυρφώνων» το πρόγραμμα Wetland4Change κατέγραψε τις πρακτικές που έχουν επιλέξει οι χώρες που συμμετέχουν για την εφαρμογή του ΚΓΠΚ 2 αλλά και το πεδίο εφαρμογής που έχει καθορίσει κάθε χώρα. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται κωδικοποιημένα οι επιλογές κάθε χώρας για την εφαρμογή του προτύπου καθώς και το πεδίο εφαρμογής του (στην τελευταία γραμμή του πίνακα). Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάστηκε σε συνάντηση εργασίας τον 12^ο του 2025 και αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των εταίρων.

Υποχρεωτικές Δεσμεύσεις	Βουλγαρία	Γαλλία	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία
Βαθιά Άροση	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/> **	<input checked="" type="checkbox"/> *	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>
Καύση υπολειμμάτων καλλιεργειών	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/> **	<input checked="" type="checkbox"/>		<input checked="" type="checkbox"/>
Μετατροπή μόνιμων βοσκοτόπων	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/> **			<input checked="" type="checkbox"/>
Άροση μόνιμων βοσκοτόπων	<input checked="" type="checkbox"/>				<input checked="" type="checkbox"/>
Αποξήρανση	<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>		<input checked="" type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>
Λιπάσματα	<input checked="" type="checkbox"/>		<input checked="" type="checkbox"/>		
Καλλιέργεια στις όχθες			<input checked="" type="checkbox"/>		
Εξαγωγή τύρφης		<input checked="" type="checkbox"/>			<input checked="" type="checkbox"/>

Απομάκρυνση φυσικής βλάστησης			<input checked="" type="checkbox"/>		
Διατήρηση των υπολειμμάτων της προηγούμενης καλλιέργειας το χειμώνα			<input checked="" type="checkbox"/> *		
Χρήσης βαρειών μηχανημάτων και εξοπλισμού			<input checked="" type="checkbox"/> *		
Επιχωματώσεις ή αποθέσεις		<input checked="" type="checkbox"/>			
Βόσκηση					<input checked="" type="checkbox"/> ***
Υγρότοποι που καλύπτονται	Επιλέχθηκαν οι υγρότοποι με τη υψηλότερη δυνατότητα αποθήκευσης άνθρακα σύμφωνα με αντίστοιχη τυπολογία	Υγρότοποι RAMSAR	Δεν υφίσταται διαχωρισμός	Υγρότοποι RAMSAR	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Υγρότοποι του Ισπανικού καταλόγου υγροτόπων ➤ Στάσιμα ύδατα

* Μόνο στα τενάγη Φιλλίπων

** Μόνο για τυρφώνες

***Πυκνότητα βόσκησης μεγαλύτερη μίας MZK /ha

Συζητήθηκαν οι διάφοροι τρόποι εφαρμογής του προτύπου, οι δεσμεύσεις και η καταλληλότητα του πεδίου εφαρμογής (υγρότοποι που καλύπτονται) που έχει υιοθετήσει η κάθε χώρα σε σχέση με τον τομέα στον οποίο απευθύνεται το πρότυπο δηλαδή σε σχέση με το στόχο της δέσμευσης άνθρακα.

Άσκηση: Με βάση τα παραπάνω πως κρίνεται την εφαρμογή του προτύπου ΚΓΠΚ 2 από τις χώρες που παρουσιάζονται από άποψη αποτελεσματικότητας στην προστασία των υγροτόπων αλλά και από άποψη εφαρμοσιμότητας και ελεξιμότητας και πως θα μπορούσε να τροποποιηθεί κατά τη γνώμη σας ο τρόπος εφαρμογής του στην Ελλάδα αν θεωρείται ότι υπάρχει τέτοια ανάγκη.

Μελέτη περίπτωσης για την προτεραιοποίηση της ενίσχυσης γεωργικών πρακτικών στην επόμενη προγραμματική περίοδο.

Τα οικολογικά σχήματα και οι αγροπεριβαλλοντικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν αγροτικές πρακτικές επωφελείς για το περιβάλλον και το κλίμα που μεταφράζονται σε περιβαλλοντικές δεσμεύσεις για την εφαρμογή των οποίων οι παραγωγοί ενισχύονται. Αυτές οι αγροτικές πρακτικές έχουν κωδικοποιηθεί από το EU CAP network, για λογαριασμό της επιτροπής με τη βοήθεια των ΚΜ έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η παρακολούθηση τη εφαρμογής τους, της αποδοτικότητας τους και της αποτελεσματικότητας τους σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η κωδικοποίηση αυτή ταξινομεί κάθε πρακτική σε ένα τομέα π.χ. Φυτοπροστασία, Βιοοικονομία, Λίπανση και έδαφος , Τοπίο κ.λ.π.) και ακολουθούν δύο με τρία ακόμη στάδια ταξινόμησης καταλήγοντας σε ένα τετραψήσιο κωδικό για κάθε γεωργική πρακτική.

Στην επόμενη προγραμματική περίοδο φαίνεται ότι το σύνολο της χρηματοδότησης για κάθε κμ θα περιγράφεται σε ένα ενιαίο σχέδιο εθνικής εταιρικής σχέσης όπου η κάθε χώρα θα καθορίζει τις προτεραιότητες της και οι οποίες θα απεικονίζονται στους προϋπολογισμούς για κάθε τομέα. Φυσικά θα υφίστανται ειδικές ανά χώρα συστάσεις και καθοδήγηση σχετικά με την ΚΓΠ ωστόσο θα απουσιάζουν η υποχρεωτική κατανομή συγκεκριμένων ποσοστών του προϋπολογισμού στο οικολογικά σχήματα ή στα αγροπεριβαλλοντικά όπως συμβαίνει στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο.

Σε ότι αφορά βέβαια τις εκτατικές ενισχύσεις και τα περιβαλλοντικά φαίνεται ότι θα υπάρξει μία ξεχωριστή κατανομή των πόρων έτσι ούτως ώστε κάθε κμ να αφιερώνει ένα συγκεκριμένο ή τουλάχιστο μέσα σε κάποια όρια ποσό σε αυτές τις κατηγορίες ενισχύσεων. Το ακριβές ποσό προφανώς θα ορίζεται από την ανάλυση κάθε κμ για τις ανάγκες του στο γεωργικό τομέα αλλά και γενικότερα στην παραγωγική του δραστηριότητα και θα πρέπει να αντιστοιχεί στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις της Επιτροπής.

Άσκηση: Ας θεωρήσουμε ότι, στο πλαίσιο του σχεδιασμού της νέας ΚΑΠ, η Ελλάδα αποφασίζει να αφιερώσει ένα ποσό 500 εκ € στην ενίσχυση γεωργοπεριβαλλοντικών πρακτικών. Θεωρήστε ότι η υπηρεσία σας που συμμετέχει στη διαβούλευση του σχεδίου εθνικής εταιρικής σχέσης για τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα και ότι καλείστε να προτείνετε την προτεραιοποίηση των διάφορων τομέων γεωργικών πρακτικών. Το ζητούμενο είναι ο διαμοιρασμός ενός συνολικού ποσού 500εκ. € που προορίζεται για αυτά τα μέτρα, στις παρακάτω κατηγορίες αγροτικών πρακτικών ή σε κάποιες από αυτές (όπως αυτές έχουν οριστεί από το JRC),

μοιράζοντας σε κάθε μία από αυτές από ένα μέρος των 500 εκ. €. Αιτιολογήστε τις επιλογές σας με ένα σύντομο γενικό κείμενο.

ΓΕΩΡΓΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ (ΤΟΜΕΑΣ)	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
Ύδατα	
Ζώα	
Διαχείριση εδάφους	
Βιοοικονομία, ενεργειακή αποδοτικότητα και παραγωγή	
Βιολογική γεωργία	
Φυτοπροστασία	
Εκπαίδευση	
Λίπανση και βελτίωση εδάφους	
Δασικά μέτρα	
Τοπίο	
Γεωργία ακριβείας	
Αμειψισπορά και διαφοροποίηση	
Διαγνωστική και διαχειριστικά σχέδια	
Βοσκότοποι και βόσκηση	
Συστήματα χαμηλών εισροών	
Διαχείριση κοπριάς	
Συστήματα πιστοποίησης	
Βιοποικιλότητα (άγρια χλωρίδα και πανίδα, τοπικές ποικιλίες και φυλές)	
ΣΥΝΟΛΟ	500

Χρήσιμοι Σύνδεσμοι

E.E. – Γενικά & DG AGRI (CAP)

- https://agriculture.ec.europa.eu/index_en — DG AGRI: Κύρια σελίδα
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview_en — CAP: Επισκόπηση
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country_en — CAP ανά χώρα
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-funding_en — Χρηματοδότηση CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans_en — CAP Στρατηγικά Σχέδια

- https://agriculture.ec.europa.eu/sustainability/environmental-sustainability_en — Περιβαλλοντική βιωσιμότητα
- https://agriculture.ec.europa.eu/sustainability/social-sustainability_en — Κοινωνική διάσταση
- https://agriculture.ec.europa.eu/performance-and-monitoring_en — Παρακολούθηση & δείκτες CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/statistics_en — Στατιστικά γεωργίας ΕΕ
- https://agriculture.ec.europa.eu/news_en — Νέα DG AGRI
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-post-2020_en — CAP μετά το 2020
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures_en — Μέτρα αγοράς CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_en — Αγροτική ανάπτυξη
- https://agriculture.ec.europa.eu/funding-and-tenders_en — Χρηματοδότηση & διαγωνισμοί
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-payments_en — Πληρωμές CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-network_en — Δίκτυο CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/funding/cap-funds_en — Ταμεία CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/overview/brief-history-cap_en — Ιστορία CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories_en — Παρατηρητήρια αγοράς
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/milk_en — Παρατηρητήριο Γάλακτος
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/meat_en — Παρατηρητήριο Κρέατος

- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/sugar_en — Παρατηρητήριο Ζάχαρης
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/cereals_en — Παρατηρητήριο Δημητριακών
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/wine_en — Παρατηρητήριο Οίνου
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/fruit-vegetables_en — Παρατηρητήριο Οπωροκηπευτικών
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/olive-oil_en — Παρατηρητήριο Ελαιολάδου
- https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-observatories/eggs-poultry_en — Παρατηρητήριο Αυγών & Πουλερικών
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-indicators_en — Δείκτες CAP
- https://agriculture.ec.europa.eu/cap-strategic-plan-statistics_en — Στατιστικά CAP Στρατηγικών Σχεδίων
- https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en — Γενική σελίδα CAP

CAP Strategic Plans – Χώρες ΕΕ

- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-greece_en — Στρατηγικό Σχέδιο CAP Ελλάδα
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-austria_en — CAP Αυστρίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-belgium_en — CAP Βελγίου
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-bulgaria_en — CAP Βουλγαρίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-croatia_en — CAP Κροατίας

- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-cyprus_en — CAP
Κύπρου
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-czechia_en — CAP
Τσεχίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-denmark_en — CAP
Δανίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-estonia_en — CAP
Εσθονίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-finland_en — CAP
Φινλανδίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-france_en — CAP
Γαλλίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-germany_en — CAP
Γερμανίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-hungary_en — CAP
Ουγγαρίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-ireland_en — CAP
Ιρλανδίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-italy_en — CAP
Ιταλίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-latvia_en — CAP
Λετονίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-lithuania_en — CAP
Λιθουανίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-luxembourg_en —
CAP Λουξεμβούργου
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-malta_en — CAP
Μάλτας

- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-netherlands_en — CAP
Ολλανδίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-poland_en — CAP
Πολωνίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-portugal_en — CAP
Πορτογαλίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-romania_en — CAP
Ρουμανίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-slovakia_en — CAP
Σλοβακίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-slovenia_en — CAP
Σλοβενίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-spain_en — CAP
Ισπανίας
- https://agriculture.ec.europa.eu/strategic-plans/cap-strategic-plan-sweden_en — CAP
Σουηδίας

Νομοθεσία CAP & Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R2115> —
Κανονισμός CAP Στρατηγικά Σχέδια
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R2116> —
Κανονισμός Οριζόντιος CAP
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R2117> —
Κανονισμός ΟΚΑΠ (μεταβατικά)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1060> —
Κανονισμός Κοινός Δείκτης
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1061> —
Κανονισμός Διασυνοριακή Συνεργασία

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1062> — Κανονισμός Οικονομική Στήριξη
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1059> — Κανονισμός NUTS
- <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/consleg.html> — Ενοποιημένη νομοθεσία ΕΕ
- <https://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html> — Περιλήψεις νομοθεσίας
- <https://eur-lex.europa.eu/browse/directories/legislation.html> — Ευρετήριο νομοθεσίας
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/multiannual-financial-framework_en — Επισκόπηση MFF
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/mff-2021-2027_en — MFF 2021–2027
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/performance_en — Απόδοση προϋπολογισμού
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-budget_en — Μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός
- <https://budget.ec.europa.eu/> — EU Budget portal
- https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/legislation/ — Νομοθεσία Πολιτικής Συνοχής
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018PC0392> — Πρόταση MFF 2021–2027
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R2093> — Κανονισμός MFF

Οδηγίες και κανονισμοί για το Περιβάλλον

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L004><https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043> - Οδηγία για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0147> - Οδηγία περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών

- <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1991/676/oj?locale=el> - Οδηγία για τη νιτρορύπανση των υδάτων
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143> - Κανονισμός για τα χωροκατακτητικά είδη
- https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0002.02/DOC_1&format=PDF - Οδηγία πλαίσιο για τα νερά
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R0841> - Κανονισμός LULUCF
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R0842> - Κανονισμός ESR
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401991 - Κανονισμός για την αποκατάσταση της φύσης

Θεσμοί ΕΕ – Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Ελεγκτικό, Επιτροπές

- <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/agri/home> — Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Επιτροπή AGRI
- <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-agriculture> — Νομοθετικό έργο γεωργίας
- <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/search.html?cat=AGRI> — Think Tank AGRI
- <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/agrifish/> — Συμβούλιο AGRIFISH
- <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap/> — Πολιτικές CAP στο Συμβούλιο
- <https://www.eca.europa.eu/en/publications?key=cap> — Εκθέσεις Ελεγκτικού Συνεδρίου για CAP
- <https://www.eca.europa.eu/en/publications?key=agriculture> — Εκθέσεις για Γεωργία
- <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/search.aspx?k=agriculture> — Επιτροπή Περιφερειών: Γεωργία
- <https://www.eesc.europa.eu/en/policies/policy-areas/agriculture> — Ευρωπαϊκή ΟΚΕ: Γεωργία

- https://www.eeas.europa.eu/en/search/agriculture_en — EEAS: Αγροτικά θέματα

Eurostat – Γεωργία, Περιφέρεια, Δείκτες CAP

- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/data/database> — Βάση δεδομένων γεωργίας
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agriculture_statistics — Στατιστικά γεωργίας
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farm_structure_statistics — Στατιστικά δομής εκμεταλλεύσεων
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=apro_mk_farm — Δείκτες αγοράς αγροτικών
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=aact_eaa01 — Οικονομικοί λογαριασμοί γεωργίας
- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=tag00003> — Δείκτες τιμών αγροτικών προϊόντων
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=apro_acs_a — Γεωργικές καλλιέργειες
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=ef_olsaareg — Ζωικό κεφάλαιο ανά περιφέρεια
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=ef_mpt — Εργασία στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=apro_mk_pobta — Παραγωγή αγροτικών προϊόντων
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=nama_10_a10 — Εθνικοί λογαριασμοί γεωργίας
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=nama_10r_3empers — Απασχόληση ανά περιφέρεια
- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=sdg_02_10 — SDG: Παραγωγικότητα γεωργίας

- https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=sdg_02_20 — SDG: Βιολογική γεωργία
- <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=tps00001> — Πληθυσμός αγροτικών περιοχών

Ελλάδα – Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ)

- <https://www.minagric.gr/> — ΥΠΑΑΤ: Κύρια σελίδα
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/thematiki-enotita/kap> — ΥΠΑΑΤ: ΚΑΠ
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/agrotiki-anaptyxi> — ΥΠΑΑΤ: Αγροτική Ανάπτυξη
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/politiki/nea> — Νέα πολιτικής ΥΠΑΑΤ
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/politiki/deltia-typou> — Δελτία Τύπου ΥΠΑΑΤ
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/egkykliai-eggrafa> — Εγκύκλιοι & έγγραφα
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/dimosia-diavoyefsi> — Δημόσια διαβούλευση ΥΠΑΑΤ
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/programme> — Προγράμματα ΥΠΑΑΤ
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/ypiresies/pliromes> — Υπηρεσίες πληρωμών
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/ypiresies/aitiseis> — Υπηρεσίες αιτήσεων
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/ypiresies/dimosiotita> — Διαφάνεια & δημοσιότητα
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/strategiko-sxedio-kap> — Στρατηγικό Σχέδιο ΚΑΠ (εφόσον διαθέσιμο)
- <https://www.minagric.gr/index.php/el/agrotika-nees-proskliseis> — Νέες προσκλήσεις ΥΠΑΑΤ

Ελλάδα – ΕΥΔ ΣΣ ΚΑΠ

- <https://agrotikianaptixi.gr/> — ΕΥΔ ΣΣ ΚΑΠ: Κύρια σελίδα
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/sskap-2023-2027> — Στρατηγικό Σχέδιο 2023–2027
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/proskliseis> — Προσκλήσεις ΣΣ ΚΑΠ
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/anakoynoseis> — Ανακοινώσεις ΣΣ ΚΑΠ

- <https://agrotikianaptixi.gr/el/dimosiotita> — Διαφάνεια & δημοσιότητα
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/eggrafa> — Έγγραφα ΣΣ ΚΑΠ
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/nomothesia> — Νομοθεσία ΣΣ ΚΑΠ
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/epikoinonia> — Επικοινωνία ΕΥΔ
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/sskap-2023-2027/paremvaseis> — Παρεμβάσεις ΣΣ ΚΑΠ
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/sskap-2023-2027/kritiria-epilogis> — Κριτήρια επιλογής
- <https://agrotikianaptixi.gr/el/sskap-2023-2027/deiktes> — Δείκτες ΣΣ ΚΑΠ

Ελλάδα – ΟΠΕΚΕΠΕ

- <https://www.opekepe.gr/> — ΟΠΕΚΕΠΕ: Κύρια σελίδα
- <https://www.opekepe.gr/enimerosi/deltia-typou> — Δελτία Τύπου ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://www.opekepe.gr/aitiseis> — Αιτήσεις ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://www.opekepe.gr/pliromes> — Πληρωμές ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://www.opekepe.gr/arithmoi-statistika> — Στατιστικά στοιχεία
- <https://www.opekepe.gr/deltia-typou-anakoinoseis> — Ανακοινώσεις ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://www.opekepe.gr/nomothesia> — Νομοθεσία ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://www.opekepe.gr/epikoinonia> — Επικοινωνία ΟΠΕΚΕΠΕ
- <https://iris.gov.gr/minagric/> — Διαύγεια ΥΠΑΑΤ
- <https://diavgeia.gov.gr> — Διαύγεια (γενική)

Ελλάδα – Συναφείς Δημόσιοι Φορείς

- <https://www.elgo.gr/> — ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ
- <https://www.elga.gr/> — ΕΛΓΑ
- <https://www.geodata.gov.gr/> — Geodata Gov (γεωχωρικά)
- <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SPG06/> — ΕΛΣΤΑΤ: Γεωργία
- <https://www.espa.gr/el> — ΕΣΠΑ portal
- <https://www.espa.gr/el/Pages/ProgrammesCAP.aspx> — ΕΣΠΑ: ΚΑΠ

- <https://www.ruralaffairsnetwork.gr/> — Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο
- <https://www.opengov.gr/home/category/yfaat> — OpenGov ΥΠΑΑΤ
- <https://www.ktimatologio.gov.gr/> — Ελληνικό Κτηματολόγιο
- <https://www.ppca.gr/> — Πράσινο Ταμείο

Επιτροπικά εργαλεία/δεδομένα

- https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/implementing-and-delegated-acts_en
— Εκτελεστικές & κατ' εξουσιοδότηση πράξεις
- https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap_en — Χρηματοδότηση CAP
- https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/performance/expenditure-performance/agriculture_en — Δαπάνες γεωργίας ΕΕ
- https://ec.europa.eu/food/plants/pesticides_en — Πολιτική για φυτοφάρμακα
- <https://environment.ec.europa.eu/> — DG ENV: Περιβάλλον
- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/land-use-forestry_en — Κλίμα & LULUCF

Αξιολόγηση/Εκθέσεις – Επιτροπή & ECA

- <https://op.europa.eu/en/publications> — Εκδόσεις ΕΕ
- <https://op.europa.eu/en/search-results?...keywords=Common%20Agricultural%20Policy>
— Έγγραφα CAP στο Publications Office
- https://knowledge4policy.ec.europa.eu/agriculture_en — JRC: Agriculture Knowledge
- https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publications_en?f%5B0%5D=topic%3A2113 —
Δημοσιεύσεις JRC για CAP
- <https://agri-research.ec.europa.eu/> — SCAR & γεωργική έρευνα
- https://agri-research.ec.europa.eu/knowledge-repository_en — Αποθετήριο γνώσης CAP
- https://ec.europa.eu/info/...annual-activity-report-agri_en.pdf — Ετήσια Έκθεση DG AGRI
- <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/ecadefault.aspx> — Ελεγκτικό Συνέδριο ΕΕ

- <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/DocItem.aspx?did=61361> — Έκθεση ECA για CAP & κλίμα
- https://ec.europa.eu/info/publications_en?keywords=CAP — Δημοσιεύσεις Επιτροπής CAP

Πανεπιστήμια & Ερευνητικά (Ελλάδα)

- <https://www.aua.gr/> — Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- <https://www.aua.gr/el/research> — Έρευνα ΓΠΑ
- <https://www.uth.gr/> — Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- <https://www.agro.uth.gr/> — Σχολή Γεωπονικών ΠΘ
- <https://www.auth.gr/> — ΑΠΘ
- <https://agro.auth.gr/> — Γεωπονική ΑΠΘ
- <https://www.uoa.gr/> — ΕΚΠΑ
- <https://www.panteion.gr/> — Πάντειο Πανεπιστήμιο
- <https://www.demokritus.gr/> — ΔΠΘ
- <https://www.uoi.gr/> — Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- <https://www.panteion.gr/index.php?...article&id=19421> — Πάντειο: Ευρωπαϊκή πολιτική
- <https://www.elidek.gr/> — ΕΛΙΔΕΚ
- <https://www.grnet.gr/> — ΕΔΥΤΕ
- <https://www.ekt.gr/> — ΕΚΤ

Πανεπιστήμια & Ινστιτούτα (Ευρώπη)

- <https://www.wur.nl/en.htm> — Wageningen University
- <https://www.wur.nl/en/research-results.htm> — WUR Research Agriculture
- <https://www.sruc.ac.uk/> — Scotland's Rural College
- <https://www.uclouvain.be/en/research-institutes/eli> — UCLouvain: Γεωργική οικονομία
- <https://www.cardiff.ac.uk/.../wales-rural-observatory> — Rural Observatory Wales
- <https://www.teagasc.ie/> — Teagasc Ιρλανδίας

- <https://www.teagasc.ie/publications/> — Δημοσιεύσεις Teagasc
- <https://www.agrar.hu-berlin.de/en> — HU Berlin Agriculture
- <https://boku.ac.at/en> — BOKU Vienna
- <https://www.slub-dresden.de/en> — SLUB Dresden
- <https://www.inrae.fr/en> — INRAE Γαλλίας
- <https://www.inrae.fr/en/publications> — Δημοσιεύσεις INRAE
- <https://www.uba.de/en> — Γερμανική Υπηρεσία Περιβάλλοντος
- <https://www.fao.org/europe/en/> — FAO Europe
- <https://www.oecd.org/agriculture/> — OECD Agriculture
- <https://www.oecd.org/agriculture/topics/agricultural-policy/> — OECD Agricultural Policy
- <https://www.ceps.eu/topics/agriculture/> — CEPS Agriculture
- <https://www.bruegel.org/topics/agriculture> — Bruegel Agriculture

Δίκτυα/Εργαλεία CAP

- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/index_en — EU CAP Network
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/knowledge-hub_en — Knowledge Hub CAP
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/library_en — Βιβλιοθήκη CAP
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/news-events_en — Νέα & Εκδηλώσεις
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/cap-networks_en — CAP Networks
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/projects_en — Έργα CAP
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/search_en — Αναζήτηση CAP Network
- https://eu-cap-network.ec.europa.eu/monitoring-and-evaluation_en — Monitoring & Evaluation

Έγκριτα ΜΜΕ – Αγροτική πολιτική

- <https://www.euractiv.com/sections/agriculture-food/> — Euractiv: Agriculture
- <https://www.politico.eu/tag/common-agricultural-policy/> — Politico: CAP

- <https://www.ft.com/topics/themes/Agriculture> — Financial Times: Agriculture
- <https://www.economist.com/tags/agriculture-and-food> — The Economist: Agriculture
- <https://www.theguardian.com/environment/agriculture> — The Guardian: Agriculture
- <https://www.eubusiness.com/topics/agriculture> — EUBusiness Agriculture
- <https://www.bbc.com/news/topics/c40rjmqd8rgt/agriculture> — BBC Agriculture
- <https://www.dw.com/en/agriculture/s-12302> — Deutsche Welle: Agriculture
- <https://www.reuters.com/business/environment/> — Reuters: Environment & Agriculture
- <https://www.apnews.com/hub/agriculture> — Associated Press: Agriculture

Επιπλέον εργαλεία/δεδομένα

- <https://ted.europa.eu/> — TED: Δημόσιες συμβάσεις ΕΕ
- <https://joinup.ec.europa.eu/> — Joinup EU (ψηφιακές λύσεις)
- <https://data.europa.eu/en> — EU Open Data Portal
- https://commission.europa.eu/registers_en — Μητρώα Επιτροπής
- https://ec.europa.eu/info/publications_en — Δημοσιεύσεις Επιτροπής
- https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/food_en — Αγορά τροφίμων ΕΕ
- https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en — Στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο»
- https://environment.ec.europa.eu/topics/agriculture_en — Αγροτική πολιτική & περιβάλλον
- https://climate.ec.europa.eu/eu-action/agriculture_en — Κλίμα & Γεωργία
- https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/environment/bioeconomy_en — Έρευνα & Βιοοικονομία